

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Andreja Mrežar

Naslov diplomske naloge: Dejavniki odraščanja pri mladostnikih v Prevzgojnem domu Radeče

Kraj: Ljubljana

Leto: 2013

Število strani: 169 **Število tabel:** 15 **Število virov:** 38 **Število prilog:** 3

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ključne besede: mladost, socialna ranljivost mladih, dejavniki odraščanja, mladoletniško prestopništvo, Prevzgojni dom Radeče, socialno delo z mladostniki v težavah

Povzetek:

Diplomska naloga prikazuje uporabo konceptov socialnega dela z mladimi in vpliv dejavnikov odraščanja na mladostnike. V teoretičnem delu sem opisala obdobje mladosti, predstavila teoretične koncepte, ki jih uporabljajo socialni delavci pri delu z mladimi, na kratko opisala mladoletniško prestopništvo z vidika kazenskega prava in predstavila Prevzgojni dom Radeče. Največji poudarek je na dejavniki odraščanja, na katere sem se osredotočila tudi v raziskavi, ki sem jo izvedla med gojenci Prevzgojnega doma Radeče. Opravila sem osem intervjujev, s katerimi sem želela priti do vpogleda v učinkovanje posameznih dejavnikov odraščanja v življenjskem svetu mladostnikov.

Name and Surname: Andreja Mrežar

Title: Factors of growing up among adolescents at Radeče correctional home

City: Ljubljana

Year: 2013

Number of pages: 169

Number of tables: 15

Number of sources: 38

Number of attachments: 3

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Key words: youth, social vulnerability of young, factors of growing up, juvenile delinquency, Correctional home Radeče, social work with young people in trouble

Abstract:

The thesis demonstrates the use of the concepts of social work with young people and the impact of factors on adolescents growing up. In the theoretical part I described the period of youth and presented theoretical concepts used by social workers to work with young people. Briefly I described juvenile delinquency from the perspective of criminal law and presented Correctional home Radeče. The main focus is on the factors of growing up, on which I focused in the research that I conducted among young people in the correctional home. I have done eight interviews, in which I wanted to get insight in the functioning of individual factors of growing up in life of adolescents.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**DEJAVNIKI ODRAŠČANJA PRI
MLADOSTNIKI V PREVZGOJNEM DOMU
RADEČE**

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Andreja Mrežar

Ljubljana 2013

PREDGOVOR

Delo z mladimi me že od nekdaj zanima, zato sem v tretjem letniku študija izbrala smer socialno delo z mladimi. V četrtem letniku me je pot vodila do prakse v Prevzgojnem domu Radeče. Ker sem tudi sama iz Radeč, sem se že od malih nog srečevala s predsodki nekaterih krajanov do mladostnikov, nameščenih v prevzgojnem domu, in z njihovimi razlagami, ki jih lahko strnem v nekaj besed: »saj so si sami krivi, da so takšni kot so«.

Tekom prakse sem spoznavala mladostnike in njihove življenjske zgodbe, ki so me prevzele in ganile. Želela sem si, da bi jih spoznali tudi ljudje, ki do njih gojijo predsodke, saj bi prišli do spoznanja, da se za grajskimi zidovi skrivajo mladostniki, ki so povsem takšni, kot vsi ostali mladostniki. Z eno samo pomembno razliko – pri njih so se nakopičili dejavniki tveganja, ki so povečali njihovo sprejemljivost za druge neugodne vplive in njihovo socialno ranljivost.

Življenjske zgodbe mladostnikov so v meni vzbudile zanimanje za raziskovanje dejavnikov, ki so vplivali na njih, zato sem se odločila, da bodo glavna tema moje diplomske naloge dejavniki odraščanja. Osnovni namen raziskave je ugotoviti na kakšen način so posamezni dejavniki odraščanja učinkovali v življenjskem svetu mladostnikov – ogrožajoče ali varovalno.

V teoretičnem delu sem predstavila obdobje mladosti, prehode mladih skozi mladost in razloge za socialno ranljivost mladih. V nadaljevanju sem podrobneje predstavila dejavnike odraščanja, ki nam pomagajo razumeti mladostnike v težavah in se dotaknila tudi socialnega dela z mladostniki v težavah. Na koncu sem predstavila še Prevzgojni dom Radeče, pri čemer sem se osredotočila na vzgojno delo z mladostniki.

V empiričnem delu diplomske naloge predstavljam rezultate raziskave, ki sem jo izvedla med gojenci Prevzgojnega doma Radeče. Skoraj vse mladostnike sem poznala že iz prakse, kar je pripomoglo h večji sproščenosti in odprtosti mladostnikov, da so z mano delili svoje zgodbe. Zbrane podatke sem obdelala kvalitativno.

Na tem mestu bi se rada zahvalila vsem, ki so kakor koli prispevali k nastanku moje diplomske naloge.

Najprej se zahvaljujem Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, ki mi je odobrila prošnjo za izvajanje raziskave v Prevzgojnem domu. Posebna zahvala gre mladostnikom, ki so bili pripravljeni odgovarjati na vprašanja in zaposlenim v Prevzgojnem domu, ki so mi nudili potrebne informacije.

Hvala mentorju doc.dr. Milku Postraku za pomoč in strokovno vodenje pri izdelavi diplomske naloge.

Zahvaljujem se fantu in sestri, ki sta me podpirala in mi stala ob strani.

Posebna zahvala pa gre mojim staršem, ki so mi omogočili študij, me vzpodbujali in ves čas študija verjeli vame.

KAZALO

1	TEORETSKI UVOD	9
1.1	MLADOST	9
1.1.1	<i>Mladost kot prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo.....</i>	<i>9</i>
1.1.2	<i>Odraščanje v družbi tveganj</i>	<i>12</i>
1.1.3	<i>Odgovori mladih na različne življenjske situacije</i>	<i>16</i>
1.1.4	<i>Socialna ranljivost mladih</i>	<i>22</i>
1.2	MLADOSTNIKI V TEŽAVAH	24
1.2.1	<i>Dejavniki odraščanja</i>	<i>26</i>
1.2.1.1	Družina.....	28
1.2.1.2	Spol	34
1.2.1.3	Ustanove	38
1.2.1.4	Vrstniki	45
1.2.1.5	Vrednote.....	47
1.2.1.6	Mediji.....	50
1.2.2	<i>Socialno delo z otroki in mladostniki v težavah</i>	<i>54</i>
1.2.2.1	Delovni odnos	55
1.2.2.2	Socialno delo z družino otroka v težavah	58
1.2.2.3	Oblike vodenja	58
1.3	OBRAVNAVA MLADOSTNIKOV, KI IZVRŠUJEJO KAZNIVA DEJANJA.....	62
1.3.1	<i>Mladoletniško prestopništvo z vidika kazenskega prava.....</i>	<i>62</i>
1.3.1.1	Delitev kazenskopravnih sistemov	62
1.3.1.2	Obravnavo mladoletnih prestopnikov	63
1.3.1.3	Ukrepi zoper mladoletne prestopnike v Sloveniji.....	63
1.3.2	<i>Prevzgojni dom Radeče</i>	<i>64</i>
1.3.2.1	Zgodovina zavoda.....	64
1.3.2.2	Predstavitev zavoda	65
1.3.2.3	Populacija v Prevzgojnem domu Radeče.....	66
1.3.2.4	Vzgojno delo z mladoletniki.....	66
1.3.2.5	Izobraževanje in delo mladoletnikov	69

1.3.2.6	Prosti čas mladoletnikov	72
2	PROBLEM.....	74
3	METODOLOGIJA	76
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	76
3.2	MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV	76
3.3	POPULACIJA IN VZOREC	76
3.4	ZBIRANJE PODATKOV	77
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	78
4	REZULTATI	79
4.1	DRUŽINA.....	79
4.2	ŠOLA.....	80
4.3	SPOL	82
4.4	ZAVOD.....	84
4.5	VRSTNIKI	85
4.6	VREDNOTE.....	87
4.7	MEDIJI	88
5	RAZPRAVA	90
6	SKLEPI	101
7	PREDLOGI.....	104
8	LITERATURA	105
9	PRILOGE	109
9.1	INTERVJUJI.....	109
9.2	KODIRANJE IZJAV.....	131
9.3	RAZPOREDITEV IZJAV PO KATEGORIJAH.....	151
10	POVZETEK.....	168

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Sestava vzorca	77
Tabela 9.1: Družina – kodiranje izjav	131
Tabela 9.2: Šola – kodiranje izjav	134
Tabela 9.3: Spol – kodiranje izjav	137
Tabela 9.4: Zavod – kodiranje izjav	139
Tabela 9.5: Vrstniki – kodiranje izjav	142
Tabela 9.6: Vrednote – kodiranje izjav	145
Tabela 9.7: Mediji – kodiranje izjav.....	147
Tabela 9.8: Družina – razporeditev izjav po kategorijah.....	151
Tabela 9.9: Šola – razporeditev izjav po kategorijah	154
Tabela 9.10: Spol – razporeditev izjav po kategorijah	156
Tabela 9.11: Zavod – razporeditev izjav po kategorijah	158
Tabela 9.12: Vrstniki - razporeditev izjav po kategorijah	161
Tabela 9.13: Vrednote – razporeditev izjav po kategorijah.....	163
Tabela 9.14: Mediji – razporeditev izjav po kategorijah.....	165

1 TEORETSKI UVOD

1.1 Mladost

1.1.1 Mladost kot prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo

Različni avtorji različno opisujejo obdobje mladosti, večini pa je skupno to, da govorijo o mladosti kot o prehodnem obdobju, ki pred mlade postavlja številne naloge in zahteve. Ule in Kuhar (Miheljak (ur.) 2002: 67) navajata, da so te naloge tako razvojne kot tudi integracijske.

Po Meliti Globočnik (1996, v Bučar-Ručman *et al.* 2004: 25) lahko mladost definiramo kot obdobje med otroštvom in odraslostjo, ki predstavlja pomembno prehodno obdobje od ene k drugi fazi življenja. Mladost je vezana na nekatere sociopsihične procese oblikovanja osebnosti in vraščanja posameznika v družbo, ki jih razumemo pod pojmom adolescenca. Je razvojni premor, moratorij v razvoju, ki dopušča posamezniku eksperimentiranje s socialnimi vlogami ter iskanje njegovega mesta v družbi (*ibid.*).

Gre za dobo končnega približevanja k odraslosti. V tem obdobju se mladostniki obnašajo uporniško in iščejo lastno identiteto, ki jo nekateri najdejo v poštenem, delovnem, družbeno pozitivnem gledanju na svet in vedenju v skladu s tem, drugi pa vztrajajo na poti, ki ni družbeno zaželena (Meško 1997: 86). Po Ule in Kuhar (Miheljak (ur.) 2002: 67) prvi uspešno opravijo prehod v odraslost, tako da s finančno neodvisnostjo in avtonomijo pridobijo status odraslega. Ti mladi glede prihodnosti ohranijo občutek smiselnosti in osebne integritete. Na drugi strani pa nekaterim mladim izginjanje podpornih omrežij in gotovosti povzroča ranljivost. Zaradi težavnega soočanja z zahtevami okolja prihaja do naraščanja delinkventnosti, jemanja mamil, samomorilnosti (*ibid.*). Veliko primerov, ko mladi stopijo na kriminalno življenjsko pot, se začne ravno v tem življenjskem obdobju (Meško 1997: 86).

Ule navaja, da pojmovanje mladosti kot problematičnega in kriznega življenjskega obdobja, daje različnim avtoritetam (vzgojnim, izobraževalnim, socialnovarstvenim) legitimiteto, da na

različne načine posegajo v življenja mladih. Ti posegi so značilni še zlasti tedaj, ko vedenje mladih odstopa od splošnih norm in pričakovanj (Šelih (ur.) 2000: 28).

Nekateri avtorji poudarjajo, da je normalno, da se mladi v obdobju mladostništva občasno vedejo uporniško in kršijo družbene norme, saj na takšen način preizkušajo meje. Martina Tomori (*et al.* 1998: 5) na primer navaja, da vključuje tvegano vedenje mladih eksperimente, občasna vedenja, dejavnosti in vedenjske vzorce, ki odstopajo od sprejetih norm in prinašajo tveganje za posameznika ali njegovo okolje. Po njenem mnenju je za adolescentno dobo tvegano vedenje do neke mere naravno, saj je adolescence življenjsko obdobje raziskovanja in preizkušanja (*ibid.*). Posebno ogrožajoče pa je tvegano vedenje kadar:

- se prične zgodaj v procesu razvoja;
- ni omejeno na posamezne priložnosti, ampak je kontinuirano;
- je povezano z življenjskim slogom, ki je za mladostnika neustrezen in otežuje konstruktivne dejavnosti, kot so šola, redni športni treningi in podobno;
- poteka v krogu vrstnikov, ki to vedenje odobravajo in spodbujajo;
- se med seboj dopolnjuje in povezuje več oblik tveganega vedenja (*ibid.*).

Ob tem se je potrebno vprašati ali so takšna dejanja res zgolj del odraščanja in preizkušanja svojih meja, ali pa so simptom stiske mladostnika (Poštrak v Kristančič *et al* 2007: 157). A več o tem malo kasneje.

Kako se prehodnost kaže danes? Sodobni prehodi mladih v odraslost se bistveno razlikujejo od prehodov v preteklosti, saj postajajo vedno bolj nepredvidljivi. Z vprašanjem sprememb v prehodih med posameznimi življenjskimi obdobji sta se veliko ukvarjali avtorici Ule in Kuhar.

Ule in Kuhar pravita, da se danes prehodi mladih v odraslost oddaljujejo od »normalnih« vzorcev. Življenjske poti niso več linearne. Navajata, da postajajo prehodi vse bolj tvegani in negotovi. So večdimenzionalni: zadevajo oblikovanje identitete, pridobitev priznanega statusa, avtonomijo, ustvarjanje družine, finančno neodvisnost (Miheljak (ur.) 2002: 43, 49).

V klasični moderni so bila posamezna življenjska obdobja jasno ločena med seboj (otročstvo, mladost, odraslost, starost). Za vsako od teh obdobj so bile določene najpomembnejše dejavnosti, pravila ter tudi norme prehodov iz enega obdobja v drugo. To je v življenjske

poteke vnašalo določeno stabilnost in omogočalo načrtovanje prihodnosti. V pozni moderni pa dejavnosti niso več strogo vezane na posamezna življenjska obdobja – izobraževanje recimo ni več vezano samo na otroke in mladostnike in delo ni več zagotovljeno odraslim. Tudi prehodi med posameznimi obdobji niso več družbeno določeni, saj so postali življenjski poteki stvar individualne izbire. Danes je zaporedje življenjskih obdobj – predšolsko obdobje, šolsko obdobje, obdobje poklicnega izpopolnjevanja, obdobje vstopa v zaposlitev in ustvarjanja svoje družine – prej idealizacija kot realnost. Na eni strani smo veseli, da življenje ne teče več tako linearno kot nekdanj, temveč ga lahko aktivno oblikujemo, po drugi strani pa trpimo zaradi negotovosti in nestabilnosti na pomembnih življenjskih področjih: v poklicni sferi, odnosih, partnerstvu (Ule 2008: 13).

Ule in Kuhar navajata, da prehodi niso več tako predvidljivi, kot so bili v preteklosti, ampak morajo biti izpogajani v institucijah, skozi katere gredo mladi ljudje. Trendi se nagibajo k destandardizaciji in deregulaciji prehodov (Miheljak (ur.) 2002: 40). Navajata, da je današnja mladost kot neko obdobje »postajanja«. Mladi danes odraščajo v svetu, kjer je zelo malo stvari gotovih, možno je veliko izbir, a ni jasno, katere opcije so možne (*ibid.*: 49).

Do sprememb je prišlo na bistvenih področjih človekovega delovanja. Ule in Kuhar (*ibid.*: 50) kot ključne spremembe v sodobnih prehodih navajata naslednje spremembe:

- spremembe v družinskem sistemu: slabljenje avtoritete staršev, krepitev avtoritete mladih znotraj družine (zlasti glede prostega časa), odlašanje s poroko in starševstvom, naraščajoče število kohabitacij in naraščajoče število ljudi, ki živijo sami;
- spremembe v izobraževalnem sistemu: podaljševanje obdobja izobraževanja, diverzifikacija izobraževalnih karier, demokratizacija izobraževalnih stilov;
- spremembe v zaposlovanju: prožna zaposlitev, poudarek na individualni samouresnitvi v poklicu, vseživljenjsko izobraževanje;
- spremembe v odnosu do javnega in političnega: nižja participacija mladih v javnem in političnem življenju;
- spremembe v vsakdanjem življenju: mediji močno oblikujejo vzorce vsakdanjega življenja; v modi, spolnosti in komuniciranju prevladujejo vedenjski vzorci, ki jih prikazujejo mediji (*ibid.*).

V vseh sodobnih družbah se podaljšuje šolanje, zvišuje se povprečna starost ob vstopu v prvo zaposlitev, diferencira se vstop v zaposlitev in oblikovanje družine, pluralizirajo se oblike partnerskega in družinskega življenja. Veliko študentov danes vzporedno dela in študira, s čimer podaljšujejo vstop v redno zaposlitev. Ogromno mladih odraslih živi delno v izvornih družinah, delno v partnerskih razmerjih, odločitev za otroka pa odlagajo za nedoločen čas. Mladi seksualno in kognitivno dozorevajo prej, dlje pa ostajajo odvisni ali pol odvisni od izvornih družin. Lahko bi rekli, da ni več jasnih standardov prehodov in da so prehodi poljubni ter pluralizirani (Ule 2008: 38, 126).

Naj posebej izpostavim prehod iz izobraževanja v svet dela, ki po izkušnjah sodeč, mladostnike v današnjih časih najbolj obremenjuje. Izobraževanje postaja vse bolj pomembno za vstop na trg dela in tudi v odraslost. Postaja najpomembnejše sredstvo za doseganje uspeha v življenju, a kljub temu ne vodi več k napovedljivi karieri, saj nezaposlenost prizadeva tudi strokovnjake (Miheljak (ur.) 2002: 51). Po Trbančevi je eden najzahtevnejših prehodov mladih prav prehod iz šolanja v svet dela. Šele uspešen prehod v bolj ali manj stabilno zaposlitev mlade postavi v položaj polnopravnih članov družbe, saj jim zaposlitev zagotavlja socialno-ekonomsko neodvisnost in jim hkrati daje možnost dolgoročnega načrtovanja življenja, kariere, družine, bivalnih razmer in podobno. Dokler se mladi ekonomsko ne osamosvojijo živijo neke vrste podaljšano otroštvo v odvisnosti od družine in širše v odvisnosti od družbe. Kljub vsaj delnemu reguliranju prehodov iz šolanja v zaposlitev (pripravištvu, stiki med šolami in potencialnimi delodajalci, poudarjeno poklicno usmerjanje...), so mladi pogosto najmanj zaščiten del delovne sile (Črnak-Meglič (ur.) 2005: 161).

1.1.2 Odraščanje v družbi tveganj

Ko gledamo mladino na prehodu iz 20. v 21. stoletje, imamo na razpolago številne vire, ki pišejo o novih tveganjih in zahtevah, ki so postavljene pred mlade ljudi. Hkrati pa zasledimo tudi vire, ki govorijo o tem, zakaj sta ti dve stoletji tako pomembni za mlade.

Dvajseto stoletje je stoletje, v katerem se je konstituirala in odigrala pomembno vlogo v družbenem razvoju mladina (Ule *et al.* 2000: 17). Ule (Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 51)

navaja, da so eden od razlogov za to demografske spremembe. Po drugi svetovni vojni je bila starejša generacija številčno oslABLJena, poleg tega pa je po vojni izbruhnil »baby boom«, zato se je povečalo število odrasčajočih. Naslednji pomemben dejavnik konstitucije mladine je razvoj industrijske družbe, ki je zaradi potreb po bolj izobraženi delovni sili, pritegnila vse več mladih v podaljšano izobraževanje. Daljši izobraževalni proces je mladim omogočil več svobode pri razpolaganju s časom in pri oblikovanju lastnih interesov. Do sprememb je prišlo tudi v družini, kjer so otroci dobili več glasu. Zadnji korak konstituciji mladine pa je naredila moderna potrošniška družba z oblikovanjem posebnega mladinskega trga (*ibid.*).

Sodobne družbe zaznamujejo številne spremembe in pod njihovim udarom je predvsem proces odrasčanja mladih. Če torej želimo razumeti mlade ljudi v težavah, je potrebno razumeti tudi družbene razmere, v katerih živijo. Milan Krek navaja, da ima mladost na prehodu iz 20. v 21. stoletje svoje značilnosti, katere je dobro poznati, kadar obravnavamo prestopništvo. Pravi, da živimo v družbi tveganj, ki pred mlade postavlja povsem druge zahteve, kot jih je pred predhodne generacije. Družba tveganj daje mladim veliko možnosti za napredovanja, a vsi ne morejo biti uspešni, zato se pojavljajo na eni strani zmagovalci, na drugi poraženci (Meško (ur.) 2004: 205). Pozna moderna od mladih pričakuje in zahteva, da se bodo sposobni hitro prilagajati na spremenljive družbenoekonomske razmere. Nekaterim mladim ti procesi odpirajo nove možnosti in so zanje izziv, drugi mladi pa so v tej tekmi potisnjeni na rob. Tisti, ki se zmorejo prilagajati modernizacijskim zahtevam, imajo družbene in osebne vire, s katerimi izkoriščajo priložnosti, ki jih ponuja modernizacija. Na drugi strani pa so mladi, ki so osebno in družbeno manj pripravljeni na modernizacijske zahteve, zato se nanje ne zmorejo prilagajati in posledično tvegajo vstop med poražence (Ule 2008: 208). Mladi nimajo možnosti živeti v skladu z ugotovljenimi spremembami, to pa povzroča nove družbene delitve, kjer se povečuje število mladih na obrobju. Za primer lahko vzamemo polje izobraževanja, v katerem manj motivirani nimajo priložnosti za drugačne pristope, za posredovanje znanja na drugačne načine od uveljavljenih ali za posredovanje drugačnih znanj (Mrgole 2003: 19, 20).

Odraščanje v družbi tveganj na eni strani pomeni povečano potrebo po znanjih, kompetencah in spretnostih, na drugi strani pa zmanjšanje možnosti vstopanja v družbo. Posledično prihaja do povečane tekmovalnosti na vseh področjih življenja mladih in do zmanjšanja možnosti za

načrtovanje kariere ter zaposlitvenih možnosti. Vse to pa prinaša negotovost mladih (*ibid.*: 37).

Položaj mladega človeka je nejasen in protisloven. V globalni družbi se mu v splošnih konvencijah o pravicah otrok in mladostnikov priznavajo kompetence in pravice, obenem pa ga globalni kapitalski interesi in procesi ovirajo pri doseganju pglavitnih pravic – ekonomske in socialne samostojnosti. V lokalnem okolju si mora šele pridobiti priznanje za umestitev v položaje, ki mu bodo omogočili ekonomsko samostojnost in neodvisnost. Na medosebni ravni pa je razpet med težnjo po avtonomiji ter prilagajanjem skupnostnim zahtevam (Ule 2008: 137).

Nekateri avtorji pravijo, da bi današnje mladino lahko uvrstili med marginalizirane skupine. Ule na primer navaja, da mladi zaradi problemov z zaposlitvijo ostajajo vse dlje odvisni od staršev in socialnih pomoči ter različnih priložnostnih zaposlitev, zaradi česar ostajajo socialno izolirani oziroma vezani na zaprte mreže svojih družin. Produktijski in inovacijski potenciali mladih zato ostajajo neizkoriščeni in se ne razvijajo dalje. Mladi tako izgubljajo družbeno moč in vpliv, kar vodi v socialno izolacijo in marginalizacijo mladih (Mihelj (ur.) 2002: 24, 25). Tudi Krek (Meško (ur.) 2004: 205) navaja, da so danes mladostniki v odnosu do družbe v podobnem položaju kot so marginalne skupine (npr. nezaposleni), ki se trudijo, da bi postale enakovredne v družbi. Mladi ljudje so namreč do neke mere izključeni iz družbe, saj se morajo za polnopravni položaj zelo potruditi, in zato moramo gledati na prestopništvo kot na enega njihovih odgovorov na njihov položaj v sodobni družbi (*ibid.*). V tradicionalnih družbah in v klasični moderni so se ljudje lahko zanesli na gotovost tradicije. Občasne izgube smisla so premagovali tako, da so odgovore na osebne stiske in negotovosti poiskali v običajih, rutinah, navadah, normah, religiji. Sodobni človek pa tega nima na voljo, zato ga morebitne izgube smisla prizadenejo še globlje (Ule 2008: 40).

Ena od pomembnih sprememb, ki jih prinaša družba tveganj, je tudi individualizacija življenjskih potekov. Obstaja več definicij pojma individualizacija. Ule (2008: 34) pravi, da se s pojmom individualizacija poskuša zajeti nove načine in institucije socializacije posameznikov. Individualizacija pomeni preobrat od prevlade vnaprej določenih razrednih, slojnih, spolnih, kulturnih identitet k posamično določenim, začasnim in odnosno zastavljenim življenjskim načrtom (*ibid.*).

Ulrich Beck (1986, v Ule 2008: 35), ki je eden od tvorcev teorije individualizacije, meni, da individualizacija vključuje tri družbeno strukturalne procese:

- povečanje izobrazbenih možnosti in izbor, razvoj novih tehnologij in novih oblik komuniciranja;
- povečanje družbene in prostorske mobilnosti prebivalstva, povezane s spremembami v poklicni strukturi, z večjo udeleženo žensk na trgu dela, z razširitvijo različnih servisnih in uslužnostnih ustanov in dejavnosti;
- povečanje refleksije in načrtovanja svojih življenjskih poti, dvom o tradicionalnih življenjskih in vrednostnih usmeritvah ter iskanje samostojnih rešitev življenjskih vprašanj (*ibid.*).

V klasični moderni so se rojstvo, družina, poklic oblikovali v skladu s tradicijo, normami, generacijsko in socialno pripadnostjo, v pozni moderni pa si mora posameznik prizadevati za doseganje in ohranjanje družbenega položaja, in to v konkurenci z drugimi. Ne odločamo se na podlagi tradicij, norm, socialne ali generacijske pripadnosti, pač pa se moramo naučiti postati svoji lastni načrtovalci za svoj življenjski potek glede na svoje zmožnosti in priložnosti (*ibid.*). Ule navaja, da individualiziranje ne le dopušča, temveč tudi zahteva aktivno sodelovanje posameznikov. Posamezniki morajo biti prilagodljivi, fleksibilni, sami morajo zaznati možnosti in nevarnosti ter prevzeti odgovornost za posledice izbor (Mihelj (ur.) 2002: 29).

Po Ule in Kuhar (*ibid.*: 47) ima intenzivna individualizacija dve pomembni komponenti:

- pomeni odvisnost od trga v vseh dimenzijah življenja,
- ljudje postanejo osebno odgovorni za svoje biografije.

Naj pojasnim, kaj je s tema dvema komponentama mišljeno. Individualizacija pomeni prelaganje družbenih zahtev, odgovornosti in urejevanj na posameznike. Vendar Beck (1994, v Ule 2008: 36) poudarja, da to ne pomeni, da se ljudje osamosvajajo od zunanjega nadzora in družbenih omejitev. Pravi, da so individualizirani posamezniki odvisni od trga dela, izobraževalnih in socialnih ustanov, mode, porabe, zdravstvenih, psiholoških in pedagoških nasvetov. Individualizacija torej ne pomeni nujno naraščanja posameznikove izbire, ampak predvsem spremembo v načinu družbenega nadzora (*ibid.*). Lahko bi rekli, da je

individualizacija protisloven družbeni proces, ki nosi v sebi na eni strani možnost osvobajanja od tradicionalnih vezi in odvisnosti, hkrati pa tudi nove odvisnosti od nevidnih zahtev trgov (dela, znanja, identitet), v katerih naj bi se izkazali kot sposobni igralci. Je prikrita prisila, ki ne le omogoča aktivno sodelovanje ljudi, pač pa ga zahteva. Ljudje se moramo nenehno organizirati, si postavljati cilje, prepoznavati ovire in prenašati poraze ter poskušati nove začetke (Ule 2008: 36, 37). Ule navaja, da individualizacija življenjskega poteka zahteva večjo pripravljenost za sprejemanje tveganih odločitev in sposobnost ljudi, da poskrbijo sami zase (Miheljak (ur.) 2002: 30).

Ule navaja, da je mlad človek prisiljen k individualnemu, osebnemu stilu življenja, dela, učenja, nenehno se mora potrjevati kot kreativna oseba, kot fleksibilen delavec in podobno. Če tega ne zmore, slej kot prej izpade iz konkurenčnega boja za kreativna delovna mesta in doseganje dobrega standarda ter pristane v množici tistih, ki živijo od slabo plačanih, neperspektivnih služb ali pa ostanejo brez dela. Normalna biografija je tako postala biografija izbir, zbrkljana biografija, ki je tvegana, saj uspeh naših naporov ni zagotovljen vnaprej (*ibid.*: 28).

Ule navaja, da se tudi tveganja danes dojemajo individualno kot posamične krize in ne kot učinki procesov, ki so zunaj osebnih dometov. Neuspeh v šoli je tako videti kot pomanjkanje truda in sposobnosti, mladinska odklonskost kot pomanjkanje trdne družinske vzgoje in vrednot. Tudi socialne izključenosti mladi ne razumejo kot objektivno stanje stvari, temveč kot občutek pomanjkanja moči, da bi lahko spremenili lastno situacijo (Miheljak (ur.) 2002: 32, 33).

1.1.3 Odgovori mladih na različne življenjske situacije

Mladi ljudje se različno odzivajo na življenjske situacije in na različne načine prehajajo skozi mladost.

Pogost odgovor mladih na povečevanje tveganj in negotovosti v odrasčanju je poseben psihosocialni položaj, ki se kaže v občutkih nemoči, nesmisla, nepravčnosti in v socialni osamitvi. Med mladimi se pogosto pojavljajo občutki osamljenosti oziroma socialne izključenosti. Pri tem ne gre za pomanjkanje socialnih stikov mladih z vrstniki in drugimi

ljudmi, temveč za občutek, da večina teh stikov nima globljega pomena, da je začasna ali pa nastala iz preračunljivosti. Neustrezne možnosti za predelavo stresnih situacij se pogosto kažejo v pojavih odvisnosti in v nasilju. Nasilje postane strategija za reševanje težav takrat, ko ni na voljo drugih vzorcev za njihovo obvladovanje (Ule 2008: 104, 105). Ko govorim o nasilju, imam v mislih funkcijsko agresivnost, o kateri govorimo takrat, ko posamezniki reagirajo nasilno brez obstoja določene frustracije, ki bi jim zapirala pot do nekega cilja. V tem primeru se mladostniki učijo biti agresivni in razvijejo strategije ravnanja, ki bi jih lahko opredelili kot nasilne. Večina mladostnikov, ki so nameščeni v Prevzgojnem domu Radeče, je razvila takšne strategije ravnanja, med njimi pa se lahko najde tudi kakšen mladostnik, ki teh strategij ni razvil, a je vseeno pristal v prevzgojnem domu. Primer bi lahko bil mladostnik, ki se je zaradi zunanjih provokacij enkrat stepel. V tem primeru govorimo o frustracijski agresiji, za katero je značilno, da se agresija pojavi kot odziv na določeno situacijo. Lahko bi rekli da se pojavi kot reakcija na frustracijo, ki posamezniku zapira pot za doseg določenega cilja (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 25 - 32).

Wood in Hine navajata ((ur.) 2009: 6), da nova tveganja in negotovosti ne vplivajo na vse mlade ljudi enako. Ule (2008: 113) pojasnjuje, da mlad človek ni le objekt različnih dejavnikov, ampak je tudi subjekt, ki produktivno spreminja socialno realnost in upravlja z njo. Odgovor mladih na razvojne naloge v adolescenci je predelovanje realnosti. Lahko gre za predelovanje subjektivne realnosti posameznika (na primer za premislek o svojem početju, o tveganjih, smislu življenja), lahko gre za posege v svet okrog sebe (na primer urejanje zasebnega okolja, sodelovanje v različnih skupinskih dejavnostih, v mladinskih klubih) ali pa za simbolne učinke (na primer sodelovanje v mladinskih gibanjih, ki razvijajo svojo alternativno simboliko). Bistveno pri vsem tem je, koliko je takšno predelovanje produktivno, koliko pa le posnema neke zunanje vzore in je torej reproduktivno. Manj kot mladi sami upravljajo s svojim predelovanjem realnosti in manj, kot so pri tem ustvarjalni, večje tveganje jim predstavlja krize v odraščanju in prej padejo v različne regresije (*ibid.*).

Ule navaja, da nalaga socialno okolje mladostnikom vrsto razvojnih nalog, ki jih morajo rešiti, da se prebijejo v naslednjo fazo odraščanja in končno do odraslosti. Do stresnih izkušenj v mladosti prihaja zato, ker mladi na eni strani nimajo dovolj podpore za reševanje razvojnih nalog s strani referenčnih socialnih skupin, na drugi strani pa jim še ni dopuščeno, da bi kompetentno in enakopravno z odraslimi delovali v družbi. Za reševanje razvojnih nalog

je potrebna velika mera realistične percepcije položaja ter upravljanja s kompleksno socialno realnostjo (Ule *et al.* 2000: 60).

Poznamo tri značilne odgovore mladih na različne življenjske situacije v sodobni družbi oziroma tri načine predelovanja realnosti:

- Odgovori mladinskih subkultur, pri katerih gre za različico samosvojega ali celo protistrukturnega predelovanja realnosti. Njihovo zaznavanje razmer je neločljivo povezano z njihovim subkulturnim stilom.
- Tiha in brezkonfliktna integracija v družbo ob hkratni zavesti, da obstaja veliko neskladje med realnostjo in razglašenimi vrednotami. To je večinski odziv mladih v zadnjem desetletju, pomeni »zviti se skozi zmedo«. Mladi neopazno manevrirajo skozi težave, tako da držijo obremenitve s problemi na čim nižji možni ravni.
- Mladi, ki nihajo med poskusom časovno omejiti zasnutke svoje identitete na eni strani in brezpogojnim prilagajanjem ali celo okrepitvijo vnaprej danih družbenih standardov in pričakovanj na drugi strani – primer so skupine športnih navijačev, iz katerih se lahko razvijejo »športni huligani« (Ule 2008: 114, 115).

Te tri skupine mladih predstavljajo tri različna mladostniška sredstva za predelovanje realnosti: ironiziranje stvarnosti in njeno simbolno predelovanje v nasprotje, konformno prilagajanje stvarnosti ob zavesti o izgubi globalne družbene perspektive ter začasen izstop iz vsakdana v iluzorno skupnost, kar pomaga prebiti ostali čas (*ibid.*: 115). Poštrak (Kristančič *et al.* 2007: 149) navaja, da so te strategije ravnanja izdelani vzorci odzivov na dogajanje v življenjskem svetu mladostnika, ki je lahko ogrožajoče ali varujoče.

Te tri načine prehodov skozi mladost lahko povežemo z analitskimi tipi osebnosti, kateri so po opredelitvi Znanieckega, Thomasa in Makaroviča naslednji: kreativni posameznik, filister in boem, ki so le analitski pojmi, zato bi jih v resničnosti težko našli (Poštrak 2006: 6). Pri tem naj opozorim, da so ti analitski izrazi nastali v kontekstu ustvarjalnosti, mogoče pa jih je uporabljati tudi v kontekstu socialnega dela z mladimi.

Preden se lotim povezave med načini prehodov skozi mladost z analitskimi tipi osebnosti, pa naj pojasnim še Meadov (1934, v Poštrak 2006: 5) koncept osebnega in družbenega jaza, kar mi bo v pomoč pri opredelitvi značilnosti analitskih tipov osebnosti.

Tako kot Mead (*ibid.*), bom tudi sama izhajala iz predpostavke, da je človek izhodiščno »dober« in izvorno naravnan v usklajeno življenje z drugimi. Če izhajamo iz te predpostavke, potem pojav nasilja pojmujeemo kot sporočilo, da je nekaj narobe v samem procesu socializacije, da mladostnika v tem procesu nekaj ogroža. Naj zgolj omenim, da imamo na drugi strani pojmovanja, ki opredeljujejo človeka kot v osnovi »divjega«, ki ga je potrebno socializirati na kakršenkoli način, tudi s prisilo (*ibid.*).

Mead (1934, v Poštrak 2006: 5) družbeni jaz opredeljuje kot tisti segment osebnosti, v katerega subjekt vsrkava, ponotranji vse tisto, česar je skozi procese socializacije deležen s strani drugih. Sem sodijo navade, običaji, pravila, strategije preživetja in ravnanja (*ibid.*). V družbenem jazu odsevajo dejavniki odraščanja, o katerih pa malo kasneje (Poštrak v Javrh, Kuran (ur.) 2012: 226). Teh družbenih vsebin subjekt ne sprejema pasivno, temveč jih od določenega obdobja naprej aktivno obdeluje in tudi selekcioniira skozi svoj osebni ali delujoči jaz. To je segment osebnosti, ki je nosilec samozavedanja in lastne aktivnosti. Osebni jaz v notranjem dialogu, ki ga imenujemo mišljenje, brska po zalogah znanja v lastnem družbenem jazu in na podlagi lastne aktivnosti iz obstoječih sestavin sestavlja nekaj novega (Poštrak 2006: 5).

Zato Mead (1934, v Poštrak 2007: 13, 14) loči dve fazi socializacije: play ali igra in game ali organizirana igra. Igra je faza pred vznikom osebnega jaza, osebni jaz kot nosilec samozavedanja še ni v celoti vzpostavljen. Oseba še nima reflektirane vednosti o sebi in o drugih, o svojem mestu in vlogi v skupnosti in o mestu in vlogi drugih v skupnosti. V tej fazi socializacije torej oseba neselektivno ponotranja vsebine iz okolja. V razvojnem obdobju, ki ga Mead imenuje game ali organizirana igra, pa je osebni jaz že vzpostavljen. Subjekt ima vednost o tem, kakšna je njegova družbena vloga in kaj so vloge drugih, postopoma spoznava pravila družbenega ravnanja. Mladostnik lahko pravila družbenega ravnanja sprejema, lahko jih krši, lahko jih spreminja, ali pa sploh ne ve zanje in se ravna po lastnih pravilih (*ibid.*). Poštrak pravi, da je to obdobje, ko subjekt že reflektira svoje početje in je torej vsaj delno avtonomen pri sprejemanju odločitev, katere strategije preživetja bo izbral. S konceptom osebnega jaza lahko torej razložimo, zakaj lahko dva mladostnika, ki sta odraščala v identičnem okolju, ki imata podobne življenjske izkušnje, osebno zgodovino, gmotni položaj in podobne možnosti izbire, razvijeta različne strategije preživetja. Temu lahko rečemo tudi samodejavnost, s čimer imam v mislih tri vidike konstituiranja subjekta: dednost, okolje in

samodejavnost (Poštrak 2006: 5; Kristančič *et al.* 2007: 154). Vendar je pri tem potrebno upoštevati Poštrakovo opozorilo (Javrh, Kuran (ur.) 2012: 226), da odločanje osebe ne more biti povsem avtonomno, saj se odloča na podlagi zalog znanja, ki jih je ponotranjila v družbenem jazu. To so konstrukcije realnosti drugih, ki jih oseba ponotranji. Ko poskuša posameznik oblikovati svoje predstave o svetu in razviti lastne strategije ravnanja, je torej vezan na interpretacije drugih (*ibid.*).

Upoštevajoč Meada (1934, v Poštrak 2006: 5) bom opredelila značilnosti analitskih tipov osebnosti, pri čemer bom poskušala prikazati, kako bi se posamezen analitski tip osebnosti vedel v prevzgojnem domu. Hkrati pa bom značilnosti analitskih tipov osebnosti povezala z načini prehodov skozi mladost.

Pri filistru je v ospredju družbeni jaz, saj filister sprejema pravila kot dana in nespremenljiva. Osebni jaz brez nasprotovanja sprejema ponotranjene koncepte dane družbene konstrukcije stvarnosti. Mladostnik z značilnostmi filistra je vodljiva in poslušna oseba, ki ne krši norm (Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 191; Poštrak 2006: 6). Takšen je na primer mladostnik, ki se v prevzgojnem domu ravna po navodilih vzgojiteljev, se udeležuje tistih prostočasnih aktivnosti, ki so jih oni izbrali zanj, stori tisto, kar mu je ukazano, nikoli pa ni samoiniciativen. Pojem filistra lahko vežemo na tiste odgovore mladih na življenjske situacije, ki jim Mirjana Ule (2008: 114) pravi tiha in kolikor se da brezkonfliktna integracija v družbo. Ti mladostniki se konformno prilagajajo stvarnosti ob zavesti o izgubi globalne družbene perspektive.

Pri analitskem tipu, imenovanem boem, je v ospredju osebni ali delujoči jaz. Dialog med osebnim in družbenim jazom, torej mišljenje, je kaotično in nejasno. Oseba ne pozna pravil ali pa jih pozna, a jih vseeno ne spoštuje. Takšna oseba je zato težko vodljiva in lahko povzroča vzgojiteljem kopico sivih las. Takšni mladostniki lahko razvijejo strategije ravnanja, ki so neustrezne, neučinkovite (Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 191; Poštrak 2011: 207, 208). Primer boema v prevzgojnem domu bi lahko bil mladostnik, ki sicer pozna pravila glede izhodov za vikend, a se vseeno ne vrne iz izhoda. Pojem boema lahko vežemo na strategije mladih, ki nihajo med poskusom časovno omejiti zasnutke lastne identitete in brezpogojnim prilagajanjem ali celo okrepitvijo vnaprej danih družbenih predsodkov, standardov in mentalitet. Ta strategija predstavlja začasen izstop iz vsakdana v iluzorno skupnost, kar jim pomaga prebiti ostali čas (Ule 2008: 114).

Pri kreativnem posamezniku pa je vzpostavljeno ravnovesje med osebnim in družbenim jazom. Mišljenje je ustvarjalno in kritično. Oseba pozna pravila, a jih ne sprejema brezpogojno, pač pa jih, če so neustrezna, tudi spreminja. Odzivi teh mladostnikov bi naj bili ustrezni in učinkoviti (Poštrak 2006: 6, 2011: 208). Ker kreativni posameznik probleme rešuje konstruktivno, bi se lahko mladostnik z značilnostmi tega analitskega tipa osebnosti znašel v prevzgojnem domu le po spletu okoliščin. Pojem ustvarjalnega ali kreativnega posameznika lahko vežemo na tisti odgovor mladih na različne življenjske situacije v sodobni družbi, ki ga Mirjana Ule (2008: 114) opredeli kot odgovori mladinskih subkultur, ki predstavljajo varianto samosvojega ali celo protistrukturnega predelovanja realnosti. Mladostniki z značilnostmi tega analitskega tipa osebnosti lahko tudi ironizirajo stvarnost in jo predelujejo v njeno nasprotje (*ibid.*).

Filistre, konformno prilagojene mlade, se pogosto obravnava kot tiste, pri katerih je najmanj nasilja. A ta družbena skupina lahko razvija prikrite, družbeno sprejemljive oblike nasilja do vrstnikov, kot so na primer izločanje iz skupine, prezir in ogovarjanje. Ravnanje kreativnih posameznikov, pripadnikov subkultur, si učitelji, vzgojitelji, starši in drugi pogosto razlagajo kot nasilje. O tem pričajo moralne panike, ki običajno spremljajo pojav neke nove oblike mladinske subkulture. Ob tem lahko zgolj omenim primer, ki je bil medijsko zelo odmeven – v mislih imam primer kriminalizacije mladih, ki so v slovenski osnovni šoli ustvarjali v okviru mladinske subkulture izrazne oblike, imenovane rap. Pogosta tarča nerazumevanja so tudi mladi, ki bi jih lahko opredelili kot boeme, za katere je značilen začasen izstop iz vsakdana v iluzorno stvarnost, odsotnost dialoga med osebnim in družbenim jazom, torej odsotnost upoštevanja družbenih norm. Vse to lahko ob drugih dejavnikih tveganja (neustrezen odziv staršev, šole) predstavlja vstop v življenjski svet, ki ga opredeljujemo kot prestopniškega. Ravnanje nekaterih mladih v okviru teh strategij preživetja je lahko bolj ali manj konkretno nasilno. Kot primer lahko navedem športne navijače, iz katerih se lahko razvijejo športni huligani. A tudi mladinske subkulture niso imune na takšne oblike ravnanja. Tudi mladinske subkulture moramo obravnavati skozi prizmo boem/filister/kreativni posameznik. Tiste, ki ustvarijo dano strategijo preživetja – subkulturo, in so njeni dejavni protagonisti, lahko opredelimo kot kreativne posameznike, ostale pripadnike pa lahko razslojimo na filistre in boeme (Poštrak 2006: 6).

Ker izkušnje in podatki kažejo, da so filistri, boemi in tudi kreativni posamezniki pogosto tarča nerazumevanja, menim, da je pri omenjenih tipih osebnosti nujno potrebno razločevati med ravnanji mladih, ki jih lahko opredelimo kot deviacijo ali odklonskost in med ravnanji mladih, ki bi jih lahko opredelili kot delinkvenco. Tomc (1994, v Kristančič *et al.* 2007: 155) navaja, da deviacijo pojmuje kot odstopanje od družbenih norm. V tem smislu lahko razumemo deviacijo kot vrednostno nevtralno – kot pozitivno ali kot negativno odstopanje od danih norm in pravil. Poštrak (*ibid.*) navaja, da je pozitivno odstopanje inovacija, ustvarjanje novih in ustrežnejših oblik ravnanja. Negativno odstopanje pa bi lahko opredelili kot delinkvenco ali prestopok. Potrebno je torej vedeti kdaj mladostnik, ki odstopa od ustavljenih norm, ravna kot inovator ali izumitelj novih oblik ravnanja, kdaj pa ravna kot delinkvent, prestopnik in s svojim ravnanjem škoduje sebi ali drugim. Pri razlikovanju med inovacijo in delinkvenco nam mora biti vodilo ali so dane strategije preživetja koristne ali vsaj neškodljive za mladostnika, ali so škodljive za mladostnika in njegovo okolico (*ibid.*: 155, 159).

1.1.4 Socialna ranljivost mladih

Težave, s katerimi se morajo mladi danes spopadati, povečujejo njihovo socialno in psihološko ranljivost (Ule 2008: 217). Schuyt (1995, v *ibid.*) navaja, da so socialno ranljivi tisti posamezniki, ki so, kadar so v stiku z družbenimi institucijami, bolj izpostavljeni njihovem nadzoru in ukrepom, kot pa imajo koristi od institucionalnega poseganja.

Za socialno ranljivost je značilno stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov, ki izhajajo eden iz drugega – na primer: slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti, materialne, socialne, čustvene in zdravstvene težave (Ule *et al.* 2000: 43).

Mladi sodijo med ranljive družbene skupine, saj še nimajo izoblikovane svoje osebne identitete, nimajo definiranega mesta v družbi, imajo omejene možnosti glede odločanja o svojih izbirah, izpostavljeni so različnim pričakovanjem družine, okolja in družbe. Njihova osebna negotovost povečuje odprtost za sprejemanje raznih vplivov, med drugim tudi negativnih. Pri ranljivosti mladih igra ključno vlogo družina, saj so prav družinske podpore odločen dejavnik ranljivosti in tveganj. Najbolj ranljivi so tisti mladi, ki nimajo podpore v

starših in hkrati tudi nimajo nobene druge odrasle referenčne osebe, ki bi ji zaupali (Meško (ur.) 2004: 223).

Kot sem že zapisala, se mladi danes soočajo s številnim nasprotji in težavami, ki povečujejo njihovo socialno in psihično ranljivost. Ule (*et al.* 2000: 42) navaja temeljna protislovja mladosti:

- nasprotje med vse večjim razponom možnosti za načrtovanje življenja in vse manjšo napovedljivostjo in obvladljivostjo življenjskih poti;
- nasprotje med vedno večjimi možnostmi za samostojno sprejemanje življenjskih odločitev v mladosti in čedalje večjo prisilo za odločanje ter negativnimi posledicami v primeru izogibanja odločitvam;
- nasprotje med navideznim ukinjanjem klasičnih slojevskih in razrednih razlik v mladosti z navidezno enakimi možnostmi izobraževanja in povečanimi storilnostnimi pritiski in konkurenco v boju za čim boljši družbeni status;
- nasprotje med vedno večjo svobodo in avtonomijo in povečanim strahom pred avtonomijo in svobodo;
- nasprotje med tveganim izbiranjem svoje poti do odraslosti in vračanjem v tradicionalni tok odraščanja, ki je vnaprej določen;
- nasprotje med rahljanjem norm in kontrole nad mladostniki ter povečanjem pritiskov na osrednjih področjih dejavnosti, kot sta šola in zaposlitev (*ibid.*).

Ule in Kuhar (Miheljak (ur.) 2002: 67) navajata, da socialna tveganja niso porazdeljena enako. Strinjam se z njuno trditvijo, saj podatki in izkušnje kažejo, da so nekateri mladi bolj socialno ranljivi od drugih. Različni avtorji navajajo različne skupine mladih, ki so po njihovem mnenju med najbolj ranljivimi.

Kot pravita Ule in Kuhar, so tveganja bolj skoncentrirana pri mladih iz neugodnih družinskih ozadij, iz manjšinskih skupin (npr. Romi), podeželskih območij. Dekleta so pogosto v slabšem položaju na trgu dela zaradi zaznanega konflikta med zaposlitvijo in družino, fantje pa so v neugodnem položaju zaradi upada povpraševanja po manualnih poklicih, v katere so tradicionalno vstopali (*ibid.*).

Tudi Walther in Pohl (2005, v Ule 2008: 217) navajata skupine mladih, ki so po njunem mnenju v ekonomskem, socialnem in psihološkem smislu najbolj ranljive:

- mladi, ki so predčasno izključeni iz izobraževanja in šole;
- mladi, ki naredijo neposreden prehod iz šole na delo in vstopijo v nizko kvalificirane in nestabilne segmente trga dela;
- tisti, ki postanejo nezaposleni takoj po poklicnem usposabljanju ali pa vstopijo v nestabilne segmente trga dela;
- tisti s slabimi izobraževalnimi kvalifikacijami;
- mladi, ki nimajo finančne in čustvene podpore svoje družine;
- mladi, ki gredo po alternativni poti – na primer zgodnje starševstvo.

Bob Coles (1997, v Ule *et al.* 2000: 94, 95) označuje kot socialno ranljive tiste skupine mladih ljudi, za katere so prehodi v odraslost posebej težavni. Po njegovem mnenju so te skupine: mladi ljudje s posebnimi potrebami, mladi ljudje, ki živijo v skrbništvu ali v javnih (totalnih) institucijah ter mladi ljudje, ki so vpleteni v razna prestopništva ali resnejše kriminalne dejavnosti. Tudi Martin Lisec in Tanja Metelko Lisec sta mnenja (Meško (ur.) 2004: 229), da so mladostniki, ki izvršujejo kazniva dejanja, socialno ranljive osebe. Njihovih ran ni mogoče zdraviti s kaznijo, pač pa s sprejemanjem, empatijo in ljubeznijo. Med njimi je največ takšnih, ki so na različne načine socialno ogroženi. Mnogi med njimi v svoji družini niso bili deležni ljubezni, sprejetosti in spoštovanja. Mnogim starši niso bili identifikacijski vzor, odraščali so z občutkom prikrajšanosti, zagrenjenosti in tesnobe. Gre torej za zelo ranljivo skupino mladih, ki kršijo veljavna pravila in norme zaradi predhodne ranjenosti. Zato jim je v prvi vrsti potrebno ponuditi novo priložnost, ki je niso dobili ne v rodni družini, ne v šoli in ne v širši družbi (*ibid.*).

1.2 Mladostniki v težavah

Pod pojmom mladostniki v težavah si lahko predstavljamo različne skupine mladih. Učence ali dijake z učnimi težavami, mlade, ki uživajo različna omamna sredstva, tiste, ki so žrtve nasilja, mlade, ki se samopoškodujejo in še in še bi lahko naštevala. V svoji diplomski nalogi

pa sem se osredotočila le na eno skupino mladih – na mladostnike, ki so v težavah, ker so razvili neustrezne strategije ravnanja, ki vključujejo kazniva dejanja.

Blanka Tivadar (Ule *et al.* 2000: 145) navaja, da so bili mladi v šestdesetih letih problematični zato, ker so hoteli biti drugačni od svojih staršev, danes pa jim povzročajo probleme, ker jih prezgodaj posnemajo. Antončič (Črnak-Meglič (ur.) 2005: 270) navaja, da je bilo v raziskavi FDV *Kazalci socialne ranljivosti* ugotovljeno, da največji del mladoletniškega prestopništva tvorijo vedenja, ki so mladim začasno prepovedana, kot so na primer kajenje, uživanje alkohola, vožnja avtomobila; le majhen del prestopništva pa predstavljajo huda kazniva dejanja, kot so umori in posilstva (*ibid.*). Brinc (Šelih (ur.) 2000: 114) opozarja, da lahko začetni majhni prestopki oblikujejo nagnjenje za kasnejše nevarnejše prestopništvo, ki pospeši razvoj kriminalne kariere. Prej kot nastopi prestopniško vedenje, tem bolj neugodna je napoved vedenja. Hkrati pa zapiše, da je pri večini mladoletnikov prestopništvo samo prehodne narave, saj ne glede na uporabljene ukrepe, prenehajo s prestopništvom sami od sebe, ko osebno dozorijo (*ibid.*).

Za mladostnike je škodljivo tako neresno obravnavanje začetkov prestopništva, kot tudi preveč resno obravnavanje. Velinka Grozdanić (Šelih (ur.) 2000: 197, 198) navaja, da ima mladoletniško prestopništvo velik družbeni pomen, saj je od ravnanja družbe v tem življenjskem obdobju mladoletnega prestopnika v veliki meri odvisno, ali bo kasneje v življenju nadaljeval s kriminalno dejavnostjo ali ne. Statistični podatki namreč kažejo, da številni storilci kaznivih dejanj začnejo s kriminalno kariero ravno v času mladostništva. Na podlagi tega je mogoče sklepati, da je bil odziv na neustrezne strategije ravnanja mladostnikov neustrezen ali nepravčasen, ter da so ravno te napake prispevale k njihovem povratništvu. Pri določanju družbenega odziva na prestopniško vedenje mladoletnikov pa je nujno treba upoštevati, da je mladostništvo zelo zapleten pojav, ki vsebuje vrsto posebnosti, povezanih z leti mladih (na primer dojemljivost za vplive drugih, močan občutek negotovosti), zato se mora družba na kazniva dejanja mladoletnikov odzivati drugače kot na kazniva dejanja odraslih (*ibid.*).

Po Postrakovem (2006: 3) mnenju oseba z nasilnimi dejanji na simboliziran način nekaj sporoča. Po njegovem mnenju lahko nasilje obravnavamo kot »[...] simbolizirano sporočilo mladostnika, da se v njegovem življenjskem svetu dogaja nekaj zanj ogrožujočega, neprijetnega. Nekaj, na kar se je odzval z določenim ravnanjem, ki ga opredeljujemo kot

nasilno do sebe ali do drugih«. Starši, učitelji, svetovalci in drugi ljudje morajo znati to sporočilo razumeti, saj lahko šele na podlagi pravilno dekodiranega sporočila zastavimo ustrezno vzgojo ali svetovalno dejavnost (*ibid.*: 3, 4).

Tudi mladostniki, ki izvršujejo kazniva dejanja, s svojim ravnanjem na simboliziran način nekaj sporočajo. Martin Lisec in Tanja Metelko Lisec navajata, da so kazniva dejanja, ki jih storijo mladostniki, pogosto krik po odraslem, po nekom, ki bi mladega človeka s svojo moralno avtoriteto, doslednostjo in zgledom zaustavil, mu načrtno postavil mejo, mu pomagal usmeriti mladostno energijo proti določenemu cilju in mu pomagal znova najti smisel (Meško (ur.) 2004: 223).

Antončič navaja, da je potrebno mladoletniško prestopništvo razumeti kot eno izmed oblik nasilja, ki odraža probleme mladih danes. Na položaj otrok in mladih zagotovo vplivajo družbene in ekonomske razmere. Sem sodi še reševanje problema brezposelnosti in stanovanjske politike, zadovoljstvo s šolanjem, kakovostno preživljanje prostega časa (Črnak-Meglič (ur.) 2005: 278).

1.2.1 Dejavniki odraščanja

Poštrak navaja, da če želimo razumeti mlade v težavah, moramo razumeti njihov življenjski svet. Življenjski svet mladostnika opredeljuje kot vsakdanji svet, v katerem mladostnik živi in razvije strategije ravnanja. Strategije ravnanja razvije na podlagi svojih predstav o realnosti, ki jih ustvari z razlago simboliziranih vsebin, ki mu jih posredujejo drugi (Poštrak 2011: 203-205).

Ko poskušamo opredeliti življenjski svet mladih si lahko pomagamo z različnimi koncepti, med katerimi je eden najpogostejših opredelitev dejavnikov odraščanja. To so dejavniki, ki lahko v življenjskem svetu mladostnika učinkujejo na različne načine, ogrožajoče ali pa varovalno (*ibid.*: 203).

O dejavnikih odraščanja govorijo številni avtorji, vendar jih različno poimenujejo. Kot primer navajam nekatera poimenovanja: Tivadar (Ule *et al.* 2000) govori o dejavnikih prestopniškega

vedenja, Tomori (Šelih (ur.) 2000) o dejavniki tveganja, Poštrak (2011: 202) pa o dejavniki odraščanja.

Vedno je potrebno upoštevati vse dejavnike odraščanja. Bojan Dekleva (Šelih (ur.) 2000: 142) navaja, da noben človek ni nasilen vedno in kjerkoli, saj se nasilje rojeva v interakciji med posameznikom, drugimi ljudmi in okoljem. Po njegovem mnenju bi bili tudi posamezniki, ki so nasilni, manj nasilni ali nenasilni v drugačnem okolju, ali pa, če bi bili vpleteni v drugačne mreže odnosov (*ibid.*). Kot navaja Poštrak (Javrh, Kuran (ur.) 2012: 227) na način ravnanja določenega mladostnika vpliva izkušnja v matični družini, v šoli in drugih ustanovah, izkušnje med vrstniki, ponotranjene vrednote. Zato je vedno potrebno upoštevati vse dejavnike tveganja – družino, šolo, vrstnike, spol in vrednote. Mladi, ki so se znašli v zelo podobnih okoliščinah, se lahko na le-te odzovejo zelo različno. K naštetim dejavnikom je zato potrebno dodati še vidik samodejavnosti, saj subjekt ni le pasivna oseba, ki jo determinirajo zunanji dejavniki (Poštrak 2006: 4, 5).

Kot sem že zapisala, sodijo mladi med ranljive družbene skupine. Poštrak navaja, da so še posebej ranljivi mladi, pri katerih se nakopiči več dejavnikov odraščanja (2011: 202). Potrebno pa je upoštevati opozorilo Martine Tomori (Šelih (ur.) 2000: 95), ki navaja, da dejavniki tveganja niso vedno vzročno in neposredno povezani s samim neustreznim vedenjem. Vendar hkrati pravi, da jih ugotavljamo pri mladoletnih prestopnikih zelo pogosto in »kot v neki očitni zakonitosti, pri kateri ni veliko izjem«. V mnogih primerih se namreč pri enem posamezniku sešteva, povezuje, kopiči in nalaga več takih dejavnikov. A kljub temu, da je vzročna povezava med nekaterimi od njih pogosto videti samoumevna, vseeno ne smemo prehitro sklepati le o enosmerni povezanosti, saj so lahko povezave med posameznimi dejavniki zelo različne. Mogoče je, da so značilnosti, ki so sprva videti kot razlog za prestopniško vedenje, v resnici njegova posledica (*ibid.*). Če mladostnik razvije neustrezne strategije ravnanja, lahko na prvi pogled ocenimo, da je to posledica slabih odnosov v družini in pogostih prepirov med staršema. V resnici pa je lahko ravno obratno. Mladostnikove neustrezne strategije ravnanja, ki lahko vključujejo izvrševanje kaznivih dejanj ali pa izostajanje od pouka, lahko slabijo odnose v družini in so razlog za pogoste prepire med staršema.

Dejavniki tveganja lahko poslabšajo možnosti uspešne obravnave prestopniškega vedenja. Še posebej neugodno je, če se pri mladostniku povezuje, združuje ali celo medsebojno utrjuje več

takih dejavnikov hkrati. Zato je poznavanje dejavnikov tveganja zelo pomembno, saj povečuje možnost, da bomo razumeli prestopniško vedenje kot pojav, je pa tudi nujno potrebno za programiranje vrste in načina pomoči posameznemu mladoletnemu prestopniku (*ibid.*).

Različni avtorji navajajo različne dejavnike odraščanja. Tomori (Šelih (ur.) 2000: 95-105) našteva naslednje dejavnike: osebnostne značilnosti, ki se pogosto povezujejo s prestopniškim vedenjem, družina, šola, socialno okolje in spol. Tivadar (Ule *et al.* 2000: 153-171) govori o spolu, gmotnih razmerah in izobrazbi staršev, družini, doživljanju šole in šolskem uspehu, religioznosti in drugih vrednotah. Kot pravi Poštrak (2011: 203), to ni nič novega, saj so nekateri avtorji že pred štiridesetimi leti navajali identične sklope dejavnikov, kot jih navajamo danes. Ob tem za primer navaja avtorje Galeša, Gartner in Palir, ki so že leta 1972 govorili o družini, šoli, družbi kot celoti in spolu kot pomembnih dejavnikih odraščanja (*ibid.*).

Tomori (Šelih (ur.) 2000: 108, 109) omenja tudi varovalne dejavnike, na katere je usmerjenih veliko manj študij kot na dejavnike tveganja. Pomembni varovalni dejavniki so lahko uvidevanje neustreznosti vedenja, mladostnikov odnos do prihodnosti in njegova motiviranost za nekaj, kar ga še čaka, izkušnje s konstruktivnimi dejavnostmi in druženje z vrstniki, ki se ne vedejo prestopniško, čustvena opora družine, ustrezna socialna mreža, vključenost v šolanje, sprejetost med vrstniki. Ker vsega tega mladostnikom ni mogoče enostavno vsiliti, je potrebno varovalne dejavnike poiskati in jih utrjevati ter pomagati mladostniku, da glede na svoje in le zanj značilne potrebe, postopoma zbira pozitivne izkušnje, saj mu bo ob njih lažje opuščati stare vzorce prestopniškega vedenja (*ibid.*)

V nadaljevanju bom opisala posamezne dejavnike odraščanja, na katere sem se osredotočila tudi v svoji raziskavi. Razvrstila sem jih v naslednje sklope: družina, spol, ustanove, vrstniki, vrednote in mediji.

1.2.1.1 Družina

Milica Bergant (1973, v Poštrak 1987: 276) pravi, da so ne glede na stalno spreminjanje pojavnih oblik mladinskega prestopništva, vse dotedanje raziskave odkrile skupno značilnost:

»[...] to je vrsta težavnih ali za razvoj neugodnih okoliščin življenja in hujših napak v uporabljenih vzorcih in metodah socializacije, in to že v osnovnih primarnih socializacijskih skupinah – družinah«. Tudi Poštrak (*ibid.*) se je že leta 1987 omejil na družino kot na enega od dejavnikov odraščanja, ki lahko vpliva na razvoj neustreznih strategij ravnanja pri mladostnikih.

Tomori pravi, da so naloge družine, ki lahko najbolj odločilno vplivajo na socializacijo otrok, predvsem naslednje: razvijanje občutka lastne vrednosti, učenje sposobnosti za obvladovanje stresov, razvoj odnosa do avtoritete, učenje socialnih spretnosti in oblikovanje vrednostnega sistema, ki usmerja vedenje in motive posameznika. Prestopniško vedenje je lahko eden od pokazateljev, da je družina odpovedala v kateri od teh nalog. Običajno se mladoletniško prestopništvo povezuje z disfunkcionalnostjo družinskega sistema ob še drugih dejavnikih tveganja, še posebej od neugodni otrokovi konstituciji in splošni socialni, ekonomski in kulturni prikrajšanosti okolja, v katerem živi družina in odrašča otrok. Zdrava in funkcionalna družina lahko tudi impulzivnega in močno ekspanzivnega otroka usmerja v neškodljive dejavnosti in ga spodbuja za načine samopotrditve, ki so v skladu z socialnimi merili. Zavaruje ga pred neugodnimi vplivi slabih socialnih razmer in mu pomaga razvijati potenciale, s pomočjo katerih lahko preseže omejitve gmotne prikrajšanosti ali obrobnosti (Šelih (ur.) 2000: 98). To je razlog za to, da moramo vedno delati tako z mladostnikom, ki je razvil neustrezne strategije ravnanja, kot tudi z njegovo družino. Kot pravi Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 27), je cilj pomoči »[...] odkrivanje boljših pogojev za življenje posameznika v družini ali zunaj nje oziroma za podporo družini, da se kot skupnost ohrani, preoblikuje ali razide«. Pri tem z družino delamo na dveh ravneh – na ravni mobilizacije in soustvarjanja rešitev in na ravni raziskovanja sprememb ter pomoči družini, da bi te spremembe zmogla (*ibid.*: 30).

Ker Martina Tomori (Šelih (ur.) 2000: 98-105) zelo nazorno predstavi naloge družine in dejavnike tveganja v družini, jih v nadaljevanju povzemam.

Tomori navaja, da je od dogajanja v družini, vzgoje in odnosov med družinskimi člani odvisno, kakšno samopodobo razvije otrok. V večini družin, v katerih odraščajo mladoletni prestopniki, je mogoče zaslediti številne spore, očitke, žalitve, poniževanja, zavrnitve, neustrezne kazni, brezbržnost za otrokove čustvene potrebe – vse to pa lahko ovira razvoj zdravega samospoštovanja pri otroku. Otrok, ki se ne čuti ljubljenega in spoštovanega od

svojih najbližjih, se ne more zares ceniti. Občutje manjvrednosti pa lahko odločilno vpliva na njegovo vedenje tudi v širšem socialnem prostoru, saj bo skušal zavzeti vlogo, v kateri ne bo žrtev in lajšati svoje občutke manjvrednosti na takšen način, da bo prevzemal vlogo tistega, ki obvladuje in ponižuje druge, šibkejše od sebe (*ibid.*: 98, 99).

Otrok razvija svoj odnos do avtoritete v funkcionalni družini ob odraslih, ki ga spodbujajo, ščitijo, mu pomagajo, ga učijo in pohvalijo. A le malo bodočih prestopnikov ima v svoji družini izkušnje s takšno avtoriteto, ob kateri bi jim bilo omogočeno spodbudno odraščati v samostojne in trdne osebnosti. Pogosto imajo slabe izkušnje z avtoritarnimi liki v družini, z njihove strani so deležni predvsem kazni, omejitev, poniževanj in prepovedi. Ob vsem tem pa v njih že vse od otroštva raste želja po uporabi in boju z vsakršno avtoriteto. Do učiteljev, policistov, sodišča in drugih likov, ki so povezani z avtoriteto, začne mladostnik gojiti odpor in sovražnost, s čimer si podzavestno zmanjšuje strah pred ogroženostjo in ponižanjem. Na takšen način simbolično obračuna s tistimi, ki so mu že prej prizadeli samospoštovanje (*ibid.*: 99).

V funkcionalni družini se ob spodbudi in pomoči staršev otrok nauči tudi spretnosti in sposobnosti, ki so potrebne za razreševanje frustracij, obremenitev in preizkušenj. V mnogih družinah, v katerih odraščajo bodoči prestopniki, pa je otrok prikrajšan za vse to, saj se z njim premalo ukvarjajo, mu ne dajejo občutka sprejetosti, poleg tega pa so mnogi starši mladoletnih prestopnikov tudi sami neprilagodljivi in ob stresih odpovejo. S svojim zatekanjem k alkoholu, nasilnosti, z begom v bolezen in depresijo, so slab vzor za svoje otroke (*ibid.*: 100).

Tomori (*ibid.*) navaja, da je pomemben sestavni del vzgoje tudi postavljanje meja, preko katerih se otrok nauči, da je treba določene omejitve upoštevati in jim prilagajati svoje težnje. Spoznanje o tem, da je postavljanje meja potrebno, pa se je moralo poroditi v kontekstu vsedopuščajóče vzgoje, ko so ugotovili, da meje morajo biti. Več o tem pa malo kasneje. Braconnier (2001: 55, moj prevod) pravi, in strinjam se z njegovo trditvijo, da morajo starši meje določiti skupaj z mladostnikom. Mladostnik se mora zavedati, katere ugodnosti bo izgubil in kateri kazenski ukrepi ga bodo doleteli, če ne bo spoštoval dogovorjenih meja (*ibid.*). Če so meje za otroka pretirano ozke, toge, stroge, če so nepredvidljive, ali če sledi kršenju meja prestroga kazen, otrok težko razvije sposobnost, da se drži stvarnih meja. Prav tako pa je zbežan otrok, ki odrašča v okolju, v katerem ni nikakršnih omejitev, saj se bo

takšen otrok počutil ogroženega takoj, ko se bo v zunaj družinskem okolju (na primer v šoli) srečal z najmanjšo omejitvijo. Takšne omejitve bo razumel kot osebni napad nase in ne bo znal usklajevati svojih želja s tistim, kar dopušča realnost (Šelih (ur.) 2000: 100). Tudi Pušnik (1999, v Bučar-Ručman *et al.* 2004: 143) navaja, da je družina tisti dejavnik, ki bistveno vpliva na razvoj otrokove percepcije o tem kaj je prav in kaj narobe. Starši morajo pri otroku jasno vzpostaviti zavedanje kaj je v družbi sprejemljivo in kaj ni (*ibid.*).

Po mnenju Martine Tomori družina, ki je v stalnem konfliktu z okoljem, ne more spodbuditi osebnostnega razvoja otroka, zato imajo lahko ti otroci kasneje težave pri vključevanju v širši socialni prostor. V takšnih primerih gre največkrat za družine, ki so priseljene iz okolij z drugačnim vrednostnim sistemom. Mladostniki vrednote in merila novega okolja ne morejo sprejeti za svoje, saj se jim zdijo tuje, doživljajo jih kot ogrožajoče ali pa jih celo zavračajo. V socialno okolje vstopajo napadalno, saj mislijo, da svoje okolje le tako obvladujejo in ob tem doživljajo občutek moči. Sovražnost lahko vzbudi tudi občutek brezizhodnosti, ki se pojavi, kadar se v družini nakopičijo stresi in se pojavi nesposobnost za izpolnjevanje temeljnih potreb družinskih članov. Pot od sovražnosti do neprilagojenega vedenja mladostnikov pa je lahko zelo kratka (Šelih (ur.) 2000: 101).

Martina Tomori (*ibid.*: 101) pravi, da mladoletni prestopniki pogosto odraščajo v družinah, v katerih starši niso ustrezen lik vzgojiteljev. Najpogosteje srečujemo v teh družinah starše, ki na različne neugodne načine usmerjajo osebnostni razvoj svojih otrok:

- Odsoten ali čustveno nedostopen oče svojemu otroku ne daje potrebnih razvojnih spodbud in usmeritev glede tega kaj je prav in kaj ne.
- Agresiven in kaznujoč oče vzgaja otroke, ki se bodo poistovetili z njegovo nasilnostjo v okoljih, kjer si to upajo. Ob njem ne morejo zgraditi zanesljivega zaupanja vase, zato svoj šibki ego navzven zakrivajo z bojem za moč in nadvlado.
- Pogosto alkoholiziran in impulziven oče svoje otroke ne spodbuja k vztrajnosti in strpnosti. Zaradi njegovega nepredvidljivega vedenja je otrok ves čas v napetosti. Takšen oče otroku ne daje pravih modelov za konstruktivno reševanje problemov.
- Oče, ki sam ni vključen v širše socialno okolje, svojega otroka ne usposablja za harmonično vključevanje v okolje in mu ne daje sporočil, da je zunanji svet prostor, v katerega je zanimivo vstopiti. Če sam ne sprejema norm in meril tega okolja, se je tudi otroku težko prilagajati nanje.

- Nemočna, pasivna in depresivna mati v družini ne spodbuja pozitivnega odnosa do življenja. Sin ima ob svoji težnji po osamosvajanju zaradi nje občutke krivde. Da ne bi bil od nje odvisen, raje prezgodaj postane moški – ker pa tega ne zna, je nasilen in oblasten. Hči ob bojazni, da bi bila podobna mami, zavrača svojo dekleškost s fantovskim vedenjem.
- Hiperprotektivna, nesmiselno zaščitniška mati spodbuja pri otroku razvoj narcizma, praznega zadovoljstva s seboj. Takšen otrok se ne zna potruditi, se čemu odpovedati in se vživljati v čustva drugih.
- Dominantna, oblastna mati svojemu otroku ne dopušča razviti dovolj trdnega ega, da bi uspel premagovati vsakdanje preizkušnje. Občutek nepomembnosti, ki ga ima otrok ob svoji materi, preganja z različnimi vedenjskimi vzorci, ki so sprva neustrezni, kasneje pa lahko tudi delinkventni (*ibid.*: 101, 102).

V mnogih družinah, v katerih so odraščali bodoči mladoletni prestopniki, pa zasledimo tudi podatke o duševnih motnjah enega ali obeh staršev. Duševne motnje lahko zelo spremenijo bolnikov odnos do sebe in resničnosti, kar se zagotovo pozna tudi v odnosu do otroka in v ravnanju z njim (*ibid.*: 103).

O dejavnikih v družini, ki lahko neugodno vplivajo na otroka, so poleg Martine Tomori pisali tudi drugi avtorji. Krajnčan navaja naslednje rizične dejavnike, ki lahko neugodno vplivajo na otrokovo rast in razvoj:

- odnosen in komunikacijski kontekst družinskega življenja, zlasti vzgojni slogi in vzgojni postopki staršev ter njihova skrb za otroke;
- indirektne okoliščine družinskega življenja, povezane s socialnoekonomskim statusom (gmotni položaj, stanovanjski pogoji, izobrazbena in kulturna raven) in sestavo družine (velikost, vrstni red rojstev otroka, nepopolna družina): čim bolje je rešena socialnoekonomska baza družine, tem bolj kakovostne odnose lahko pričakujemo v družini;
- nepopolna družina: nepopolne družine prinašajo težave ekonomske, socialne, pravne, psihološke in vzgojne narave, v takšnih družinah pa se pogosteje pojavljajo tudi alkoholizem, prostitucija in kriminal;
- disocialno vedenje enega ali več članov družine;

- neugodni odnosi v družini: pomanjkanje toplote v odnosu starša do otroka, pogosti prepiri, valjenje krivde na otroka, telesno maltretiranje ali celo spolno zlorabljanje;
- duševne motnje, kronične bolezni in invalidnost staršev: družinske motnje prinašajo neugodne učinke za otroka in se pogosto pojavljajo v obliki socialne stigmatizacije, motenj v vzgoji in neprimerne skrbi za otroka;
- neustrezna oziroma izkrivljena komunikacija v družini;
- neustrezno neposredno okolje: neprimerna situacija staršev, na primer vzgoja v komuni, homoseksualni par, izolirana družina (na primer paranoidni starši, ki so izolirani od sosedov zaradi trajnejšega drugačnega vedenja);
- akutni življenjski dogodki, kot so: izguba čustvenega odnosa (smrt, odhod, novo rojstvo), dogodki, ki povzročajo izgubo samospoštovanja (javno ponižanje, doživetje neuspeha ob vloženem trudu), osebne zastrašujoče izkušnje (dolgotrajne bolezni, potresi, kraje);
- stresogeni dogodki in okoliščine v zvezi z otrokovimi težavami: sem spadajo vpliv zavodske vzgoje, stigmatizacija in izguba samospoštovanja zaradi svoje prikrajšanosti ali videza;
- družbeni stresorji: izgnanstvo ali diskriminacija, migracije ali socialne selitve (sprememba kulture, jezika, socialnega statusa, prekinitev odnosov) (Krajncan 2006: 26, 27).

Zgoraj navedeni avtorji so se osredotočali predvsem na rizične dejavnike v družini, v nasprotju z njimi pa nekateri avtorji pišejo o velikem pomenu družine in o družini kot o možnem varovalnem dejavniku. Ule na primer pravi, da družina deluje kot prostor pobegov in zavetja pred zahtevami širnega sveta. Navaja, da so mladi v šestdesetih letih zavračali ta imaginarij kot prostor nadzora in prisile, danes pa ga sprejemajo z obema rokama (Miheljak (ur.) 2002: 34). V adolescenci se spremenijo odnosi med starši in otroki in prihaja med njimi do preprirov, a kljub napetostim ostaja družina za odraščajoče otroke ključni vir ljubezni, podpore, varnosti in udobja (Ule 2008: 78, 79). Zato mladostnik odhaja in se vrača, kot pravi Braconnier (2001: 31, moj prevod), da bi doma spet užival ljubezen in podporo.

Raziskave kažejo, da lahko deluje otrokova navezanost na starše kot preventiva proti odklonskemu vedenju pri adolescentih. Odsotnost čustvene navezanosti pa je najpomembnejši napovedovalec odklonskega vedenja v adolescenci (Ule 2008: 76, 77). Tudi Cernkovich in

Giordano (1987, v Ule *et al.* 2000: 107) sta dokazala, da je odločilni prediktor prestopništva otrok kakovost starševstva in ne družinska struktura. Tanja Rener (*ibid.*: 106) navaja, da je odločilnega pomena to, ali otrok ima ali nima trdno referenčno oporo v vsaj eni odrasli osebi v družini. Tisto, kar zares šteje, niso »razbiti domovi«, pač pa »slabi domovi«. Prestopništvo spodbujajo variable, kot so pretepanje, zanemarjanje in zloraba otrok, zadržujejo pa ga čustvena navezanost, starševski nadzor in dobro počutje doma (*ibid.*: 106, 107).

Verjetnost, da je posameznik nameščen v zavod, je v veliki meri povezana s pripadnostjo socialno prikrajšanim slojem. Starši otrok, bivajočih v vzgojnih zavodih, imajo neporocionalen delež nizke formalne izobrazbe, večina jih je zaposlena v poklicih na nižjih položajih ali pa so brezposelni. V večini pripadajo spodnjim skupinam pri dohodkih in so odvisni od socialne pomoči. V skupini mladih v vzgojnih zavodih so visoko nadporocionalno zastopane matere samohranilke (Krajncan 2006: 19). Trede (1999, v Krajncan 2006: 19) navaja, da poročila o vzrokih za napotitev otrok in mladostnikov v vzgojne zavode kažejo bolj ali manj podobne razloge: težke družinske razmere, nastale zaradi premajhnega stanovanjskega prostora, brezposelnost, prejemanje socialne pomoči, nasilje v družini, težave z odvisnostjo od omamnih sredstev v družini. Stresne situacije, ki lahko zaradi tega nastanejo, vplivajo na medosebne odnose, kar občutijo tudi mladostniki. Da starši omogočijo otroku dobro oskrbo in vzgojo, potrebujejo denar, primeren bivalni prostor, zdravje, kognitivne kompetence, samozaupanje in družbeno spoštovanje. Problemi v družinah se običajno kopičijo in so lahko za večino družin razlog, da ne zmorejo dovolj dobro oskrbeti in vzgojiti svojih otrok (*ibid.*).

1.2.1.2 Spol

Po Farrington (1997, v Šelih (ur.) 2000: 104) je prestopniško vedenje v adolescenci pri fantih približno desetkrat pogostejše kot pri dekletih, kar je posledica kulturnih in vzgojnih sporočil okolja. Tudi pojavnost oblike tega vedenja se razlikujejo glede na spol (*ibid.*).

Spolne razlike v prestopništvu so poskušali pojasniti različni avtorji in različne teorije, zato v nadaljevanju navajam nekatere od teh razlag.

Tivadar navaja, da so sprva iskali vzroke za žensko prestopništvo predvsem v porušenem hormonskem ravnotežju. Biološke razlage se danes kažejo v obliki prepričanj, da je delinkvenca žensk praviloma povezana z deviantno spolnostjo, s promiskuiteto in prostitucijo (Ule *et al.* 2000: 154).

Od novejših razlag se ena skupina razlag navezuje na teze o vplivu uspešne oziroma pomanjkljive socializacije na prestopništvo. Po tej razlagi se spolne razlike v agresivnosti pojasnjujejo s spolno diferenciranimi socializacijskimi vzorci (*ibid.*). Martina Tomori navaja, da so fantje in dekleta v procesu vzgoje deleži različnih sporočil in napotkov. Dečkom se v procesu socializacije pogosto posreduje vrednote, kot so pogum, upornost, trdnost, spodbuja se jih k dejavni in samostojni uveljavitvi in se jih nagrajuje za izkazovanje moči. Pri deklicah pa se spodbuja nežnost, preudarnost, previdnost, spodbujena so k izražanju nemoči in nebogljenosti, k umiku vase in ne k vstopanju v širši prostor, zato je v njih že zgodaj zatrta naravna težnja po samouveljavitvi. Vzgoja jim usmerja pozornost na lastna notranja čustvena dogajanja in na medosebne odnose. Namesto vedenjskih motenj so pri dekletih pogostejše čustvene in nevrotske motnje. Pri dekletih, ki se vedejo prestopniško, pogosto ugotavljajo nerazrešene težave s sprejemanjem svoje spolne identitete, kar je lahko posledica neustreznih identifikacijskih likov, neugodnih izkušenj z moškimi liki v svojem okolju ali travmatskih doživetij ob svoji večji ranljivosti (Šelih (ur.) 2000: 105).

Emler in Reicher (1995, v Ule *et al.* 2000: 155) spolne razlike v prestopništvu pojasnjujeta z odnosom do formalnih avtoritet. Pravita, da je prestopništvo neposredno povezano z odnosom do šole, učiteljev, policije, in da imajo dekleta običajno do njih bolj pozitiven odnos kot fantje. Če pa imajo do njih negativen odnos, so prav toliko prestopniška kot fantje.

Nadalje Tivadar navaja, da starši dovolijo dečkom več zunanjih aktivnosti, deklice pa spodbujajo, da se igrajo doma, da pomagajo materam pri gospodinjskih opravilih, in da se udeležujejo pristočasnih dejavnosti, ki se odvijajo znotraj zidov (na primer balet, igranje instrumentov) (*ibid.*). Po Emlerju in Reicherju (*ibid.*) imajo ti socializacijski vzorci naslednje posledice:

- takšna socializacija drži dekleta stran od javnih prostorov, v katerih se dogaja največ prestopništva, zato so njihove priložnosti za prestopniško vedenje omejene;

- manjša prisotnost deklet v javnih prostorih zmanjša občutke ogroženosti, ki se radi razvijejo v delinkventnih skupinah;
- dekleta imajo manj negativnih izkušenj s predstavniki formalnih avtoritet;
- ker svoj prosti čas pogosteje preživljajo doma, imajo starši večji nadzor nad njimi in njihovo družbo (*ibid.*).

Frith (1987, v Ule *et al.* 2000: 155) navaja, da naj bi bila dekleta manj prestopniška tudi zato, ker se pri njih nekonvencionalnost močneje obsoja kot pri fantih. Prestopnice so videti kot dvojno odklonske: prvič zato, ker kršijo zakon, in drugič, ker njihovo vedenje nasprotuje prevladujočim družbenim predstavam o primernem ženskem vedenju (*ibid.*).

Spolne razlike pa se ne kažejo le na področju izvrševanja kaznivih dejanj, temveč tudi drugje. Tradicionalni vzorci spolnega reševanja problemov, po katerih se fante usmerja k agresivnemu reševanju problemov, dekleta pa k umiku in ponotranjenju problemov, se kažejo tudi v načinih odzivanja fantov in deklet na nova tveganja in negotovosti. Raziskave kažejo na pomembne spolne razlike v načinih odzivanja na nova tveganja in negotovosti. Dekleta kažejo več nesamozavesti, negotovosti in depresivnega razpoloženja, nasprotno pa je več fantov kot deklet pripravljenih na destruktivno odzivanje in agresivno obrambo svojega položaja. To lahko pomeni, da se dekleta na pritiske in frustracije iz okolja odzivajo bolj občutljivo, da jih ponotranjajo in bolj povezujejo s svojo samopodobo, fantje pa se bolj odzivajo navzven z destruktivnostjo (Ule 2008: 107, 108).

Primerjave med žensko in moško socializacijo so pokazale, da dobijo deklice manj pozitivnih spodbud kot moški in so redkeje pohvaljene, če so samostojne. Zato ženske pogosteje razvijejo nizko samozavest. Poleg tega so se ženske v procesu socializacije naučile, da zadovoljujejo potrebe drugih, le malo pa se jih je naučilo, kako neposredno zadovoljevati svoje potrebe. Namesto tega jih mnoge med njimi zadovoljujejo posredno, na primer prek hrane (Zaviršek 2000: 147).

Kot navaja Mencin Čeplak (Ule *et al.* 2000: 140), še vedno obstajajo razlike v obravnavanju dečkov in deklic tudi v šoli. Staršem je sicer enako pomemben uspeh hčere in sina, enako cenijo njune intelektualne sposobnosti, a še vedno obstajajo razlike. Šolarji pogosteje kot šolarke odgovarjajo, da imajo starši z njimi velike načrte. Fantje pogosteje kot dekleta izjavljajo, da sovražijo šolo, da učitelji delajo razlike med fanti in dekleti, in da se doma ne

počutijo dobro. To je spet mogoče interpretirati kot učinek pripisanih spolnih vlog, kjer je samoumevno, da moški negativna čustva izkazujejo, dekleta pa jih tlačijo v dobro drugih (*ibid.*). Da še vedno obstaja diskriminatorno spolno pripisovanje vlog, dokazuje tudi dejstvo, da študijske izbire ustrezajo predstavam o primernih poklicih za ženske, podobni predsodki glede domnevno moških poklicev pa obstajajo tudi pri fantih (Ule 2008: 232).

Deklet se danes ne socializira v spolno vlogo ob pomoči tradicionalnih diskurzov rojevanja, doma in gospodinjstva, pač pa se jih socializira s pritiski glede fizičnega videza, telesne samopodobe, modnih smernic in zahtev. Fizična privlačnost, ki jo narekujejo trg in mediji, postaja pomemben del ženske spolne vloge. Obremenjenost s fizičnim videzom lahko pri dekletih izzove veliko stresov in motenj, kar je še eden od razlogov za to, da dekleta prej kot fantje razvijejo negativno telesno samopodobo (*ibid.*: 228). Poleg tega pa so pri dekletih pogostejše tudi motnje hranjenja.

V adolescenci je odnos do lastnega videza pomemben del samopodobe. Martina Tomori (*et al.* 1998: 31) navaja rezultate raziskave izvedene na vzorcu dijakov, ki so bili v šolskem letu 1995/96 vpisani v srednje šole v Sloveniji. Rezultati kažejo, da ima lastni videz za dekleta večji pomen kot za fante, in da so dekleta veliko bolj samokritična. Tomori (*ibid.*: 92) pravi, da so dekleta pogostejše kot fantje nezadovoljna s svojo telesno težo. Za dekleta namreč previsoka teža običajno pomeni neizpolnjevanje estetskih meril za dopadljivo žensko telo, zaradi česar imajo nižje samospoštovanje. Pri fantih pa lahko zasledimo, da imajo nižje samospoštovanje tudi v primeru, ko ocenjujejo svojo telesno težo kot prenizko, saj se zaradi tega počutijo manj zrele od vrstnikov. Njihova predstava o višji teži je povezana s predstavo o večji moči in možatosti svojega telesa (*ibid.*).

Razlika med spoloma se kaže tudi pri vrednotah. Ule in Kuhar (Miheljak (ur.) 2002: 71) navajata, da se kaže dihotomija na bolj moške vrednote (želja po moči, oblasti, materialnih dobrinah) in bolj ženske vrednote (ekspresivne vrednote, kot so svoboda, resnično prijateljstvo, kreativnost). Prav tako je pri mladih opaziti spolno različne interese. Za moški del mladih so bolj značilni tradicionalno moški interesi, kot so šport, vojska, tehnika in zabava; za ženske pa tipično ženski interesi, kot so zunanji videz, nakupovanje, popotovanja (*ibid.*).

1.2.1.3 Ustanove

Različne ustanove lahko delujejo kot dejavnik tveganja ali pa kot varovalni dejavnik: vrtec, šola, prevzgojni dom, stanovanjska skupina. Te ustanove lahko predstavljajo dejavnik tveganja v primeru, ko ogrožajo mladostnika z neustreznimi vzgojnimi pristopi, ne upoštevajo njegovih potreb, ne poslušajo njegovega glasu. V tem poglavju bom govorila o šoli in o prevzgojnem domu ter o njunem vplivu na mladostnike.

Ko govorimo o šoli, imamo na razpolago številne vire, ki govorijo tako o rizičnih kot tudi o varovalnih dejavnikih v šoli. Otroci preživijo v šoli veliko časa, zato ima preživet čas v šoli pomemben vpliv na posameznikovo vedenje (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 148).

Šola kot ustanova, s čimer so mišljene interakcije med vsemi udeleženi v ustanovi, lahko deluje kot tisti dejavnik tveganja, ki spodbuja, sproži ali celo izzove ravnanje učencev, ki bi ga lahko opredelili kot nasilno (Poštrak 2006: 4). O tem pišejo številni avtorji. V nadaljevanju povzemam razmišljanja različnih avtorjev o dejavnikih v šoli, ki lahko po njihovem mnenju neugodno vplivajo na otroka.

Lampe in ostali (2002, v Bučar-Ručman *et al.* 2004: 149) navajajo, da lahko šola vpliva na nasilno vedenje otroka z naslednjimi dejavniki:

- splošno neugodno psihosocialno ozračje šole: velikost šole, veliko število učencev, prisila, kaznovanje;
- učiteljeva osebnost: strogost, nedoslednost, nepravičnost;
- prevelika storilnostna naravnost šole: povečana storilnostna naravnost šole spodbuja tekmovalnost; mnogi učenci niso kos visokim zahtevam in zaradi neuspeha izgubljajo voljo do učenja, kar lahko vodi v razne oblike odpora in nasilno vedenje;
- neugodni odnosi med otroki: izsiljevanje, posmeh, ustrahovanje;
- nezmožnost gibanja in drugačnega telesnega sproščanja: npr. otroci, ki morajo veliko časa preživeti v istem prostoru ne sproščajo svojih napetosti s športom.

Emler in Reicher (1995, v Ule *et al.* 2000: 165) pravita, da je za nastanek prestopništva bistvenega pomena posameznikov odnos do formalnih avtoritet, zlasti do šole in učiteljev. Ker je šola prva formalna institucija, s katero so otroci v dolgoletnem stiku, so šolske izkušnje

temeljne za odnos do vseh drugih družbenih avtoritet. Šolske ocene vključujejo veliko več kot oceno znanja. Avtorja trdita, da se v njih velikokrat skrivajo tudi ocene o upoštevanju šolskih pravil, zato je za šolski uspeh pomembnejša zmožnost prilagajanja šolskemu redu, kot pa intelektualne sposobnosti (*ibid.*). Resman (*et al.* 1999: 86) navaja, da so šole naravnane na povprečnega učenca, od katerega zahtevajo, da brezpogojno sprejema njena pravila. Zadrega in stiske otrok se kažejo v izostajanju od pouka, povečanem številu begov od doma, v različnih oblikah nasilja nad drugimi in samim seboj (*ibid.*).

Tomori navaja, da so lahko šolska neuspešnost ter težave pri vključevanju v proces izobraževanja pri mladostnikih pomemben dejavnik, ki povečuje možnost prestopniškega vedenja. Za zadovoljivo šolanje so poleg intelektualnih sposobnosti potrebne še sposobnosti socialnega prilagajanja, pripravljenost za sodelovanje v šolskem procesu in zmožnost odpovedovanja svojim trenutnim željam, kadar delo za šolo zahteva dejavno prizadevanje. A teh lastnosti mnogi mladostniki, ki so razvili neustrezne strategije ravnanja, nimajo. Veliko med njimi jih odrašča v družinskem okolju, kjer znanje ni posebna vrednota in kjer jim šolo prikazujejo kot nujno zlo, zato jim znanje običajno ne pomeni veliko. Izostajanje od pouka in vedenje, ki ni v skladu s šolskimi pravili, prej ali slej privede do izključitve mladostnikov iz rednega šolanja. Ker so s tem izključeni tudi iz glavnega toka življenja svojih vrstnikov, lahko to močno vpliva na njihove možnosti za celotno socializacijo. Prikrajšani so za pozitivne spodbude vrstnikov in za pripadnost skupini, svojo potrebo po sprejetosti pa izpolnjujejo tako, da se vključujejo med tiste, ki so tako kot oni ostali na robu. Ti mu ne dajejo občutka manjvrednosti. Z njimi skupaj iščejo načine uveljavitve, ki so lažji (Šelih (ur.) 2000: 103, 104). Ker je izobrazba temeljnega pomena za kakovostno življenje otrok in mladostnikov, je izpad iz izobraževalnega sistema nekaj najbolj dramatičnega, kar se lahko zgodi mlademu človeku. Posledice izpada iz šolskega sistema so za posameznika hude: pomanjkanje osnovne izobrazbe, manjša funkcionalna pismenost, manjše zaposlitvene možnosti, več frustracij, večji občutek odtujenosti (Ule 2008: 220, 221).

Gordon (1989: 15) navaja, da »problemi vedno pridejo z otrokom vred v šolo«. Če se učenec počuti ogroženega, osamljenega, negotovega, potem svojega dela ne zmore dobro opraviti. Če učitelj v takem primeru poskuša še bolj intenzivno poučevati, bo neuspešen. To pomeni, da moramo najprej rešiti učenčev problem, saj bo šele potem sposoben resnično delati (*ibid.*). Podobno mnenje izraža Postrak (2006: 4), ko navaja, da lahko mladostnik pride v šolo z

lastno stisko, ki jo prinese od drugod. Slednjo morda v šoli poskuša razreševati tudi na načine, ki jih opredeljujemo kot nasilne. Po njegovem mnenju lahko učitelji in svetovalni delavci v šoli pomagajo te stiske mladostnikov razreševati na ustrezne načine. To pa lahko storijo le, če poskušajo razumeti, kaj mladostnik sporoča in ga ne demonizirajo (*ibid.*). Sporočilo mladostnika morajo pravilno razumeti oziroma ga pravilno dekodirati, kar lahko dosežejo z aktivnim poslušanjem (Gordon 1989: 35).

Vinko Skalar (Meško (ur.) 2004: 187, 188) navaja, da otroci, ki so razvili neustrezne strategije ravnanja, ki lahko vključujejo tudi kazniva dejanja, pri drugih ljudeh pogosto zbujajo jezo. Okolje jih sprejema s predsodki in odpori. Ljudje jih ne dojemajo kot posameznike, ki potrebujejo pomoč, pač pa kot tiste, ki jih je treba zaustaviti in jim preprečiti njihovo za okolje škodljivo delovanje. Vedenjske težave mladih pa običajno ne nastopajo samostojno, pač pa se pojavljajo v zvezi z učnim neuspehom in socialno izključenostjo. Zato se je pri prizadevanju za odpravljanje učne neuspešnosti potrebno zavedati, da ni dovolj, če otroku nudimo le učno pomoč, če ne skušamo narediti kaj tudi za otrokovo socialno vključenost in za odpravo neustreznih strategij ravnanja. Šole pa se, da bi preprečevale vedenjske težave otrok, večinoma zatekajo k nadzorovanju, kazni, preprečevanju, nameščanju varnostnikov in k izključevanju (*ibid.*).

Skalar meni, da bi se v šolah morali zavzemati za načelo vključevanja, saj vključenost otroku pomeni varnost, enakovrednost z vrstniki in sprejetost, to pa posledično tudi pozitivno samopodobo. Če je učenec motiviran za delo v šoli in za učni uspeh, bo lažje premagoval tudi druge težave. Vključenost vodi k učni in socialni uspešnosti ter pomeni učinkovito kriminalno prevencijo. Učna neuspešnost in vedenjska težavnost v številnih primerih nista posledica slabih kognitivnih sposobnosti, pač pa socialne marginalizacije, stigmatizacije, socialnega izključevanja in negativnih pričakovanj, predsodkov in stereotipov učiteljev, kar pri učencih ustvarja nemotiviranost za vse v zvezi s šolo (*ibid.*: 190).

Podatki in izkušnje kažejo, da se v šolah pogosto dogaja, da so nekateri učenci v slabšem položaju kot drugi. Šolski programi so bolj usmerjeni k mladim iz srednjih in višjih slojev in bolj nagrajujejo njihove rezultate. Zato več mladih iz revnejših družin in marginaliziranih družbenih okolij v šolah odpoveduje, medtem ko so mladi iz dobro situiranih družin v šoli praviloma uspešnejši (Ule 2008: 220). Mencin Čeplak navaja, da so v šoli pogosto stigmatizirani in postavljeni v deprivilegiran položaj otroci nižje izobraženih staršev, otroci iz

materialno šibkih družin, iz družin, ki otrokom ne nudijo dovolj emocionalne podpore, otroci s posebnimi potrebami ter otroci priseljenk in priseljencev. S tem se stigmatizira pripadnike in pripadnice teh skupin, opravičuje se povečan nadzor nad njimi, to pa lahko vodi tudi učiteljeva pričakovanja do učencev, zato precej otrok postane žrtev magičnega kroga nizkih pričakovanj in podcenjevanja (Ule *et al.* 2000: 136, 137). Šolski uspeh ali neuspeh pa pomembno vpliva tudi na odnose v družini. Mencin Čeplak pravi, da se z nižanjem uspeha zvišuje delež otrok, ki čutijo pomanjkanje zaupanja staršev in ki jih preobremenjuje njihov pritisk, povečuje se delež tistih, ki se doma slabo počutijo in niža delež tistih, katerih starši zaupajo v njihove intelektualne sposobnosti (*ibid.*: 127).

Šola pa ima lahko tudi pomembno varovalno vlogo. Bitenc (1999, v Bučar-Ručman *et al.* 2004: 149) pravi, da ima lahko takšno vlogo pri otroku, ki je izpostavljen neugodnim družinskim razmeram in mu šola predstavlja prostor, kjer se počuti varnega. Varovalen dejavnik lahko predstavlja dober odnos z enim od učiteljev, sprejetost med vrstniki, dober šolski uspeh, ugodna razredna klima. Pri otroku, ki je izpostavljen že neugodnim družinskim vplivom, pa lahko slaba šolska izkušnja pomeni dodaten ogrožajoč dejavnik njegovega razvoja (*ibid.*). O vrstnikih kot o pomembnem varovalnem dejavniku v šoli piše tudi Resman (*et al.* 1999: 286), ki navaja, da za mladostnike ni pomemben samo učni uspeh, ampak v šolo hodijo tudi zaradi vrstnikov, sošolcev, prijateljev, družbe. Za mladostnika je pomembno, da se v šoli počuti varnega, da ima dobre prijatelje, ki jim lahko zaupa, da so do njega pozorni, da ga ne pretepa, izsiljujejo ali izkoriščajo, in da z njihove strani doživlja priznanja (*ibid.*).

Nekateri mladostniki obdobje mladostništva preživijo v izobraževalnih ustanovah, v diplomski nalogi pa obravnavam mladostnike, ki ta čas preživljajo v prevzgojnem domu.

Linda Lantieri (1996, v Šelih (ur.) 2000: 159) navaja, da so zavodi za mladostnike s težavami v socialni integraciji zadnja javna ustanova, ki skuša mladostnike naučiti veščin in jim daje napotke za življenje, preden so prepuščeni samim sebi in cesti, ali pa se znajdejo v zaporu.

Skalar je mnenja, da imajo vzgojni zavodi preventivno vlogo, saj v njih dobijo zatočišče otroci in mladostniki, katerim lastna družina ne more zagotoviti varstva in vzgoje, ali pa so ogroženi ali ogrožujoči v avtohtonem socialnem okolju (*ibid.*: 158).

O ustanovah, ki imajo značilnosti totalnih ustanov piše Vito Flaker v knjigi *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalnih ustanov*. Flaker (1998: 5) navaja, da so se velike zaprte ustanove, v katere so nameščali deprivilegirane družbene skupine, uveljavile predvsem v 19. stoletju. Med drugo svetovno vojno se je začel proces zapiranja in odpravljanja teh ustanov, imenovan deinstitutionalizacija. Razlog za to je bilo spoznanje, da je ljudem mogoče pomagati tudi v skupnosti in tudi spoznanje o škodljivosti takšnih ustanov. Tudi v slovenskih vzgojnih zavodih se je začela deinstitutionalizacija, ki se je kazala kot zamenjava vzgojnih zavodov s stanovanjskimi skupinami in krepitev vloge skupnostnih služb (zlasti socialnega dela) pri obravnavanju mladostnikov (*ibid.*: 11). A kljub procesu deinstitutionalizacije, so totalne ustanove »preživele«.

V Prevzgojnem domu Radeče najdemo številne značilnosti totalnih ustanov. Po Goffmanu (1961, v *ibid.*: 20) so temeljne značilnosti totalnih ustanov naslednje:

- vsi vidiki življenja se odvijajo na istem kraju in pod isto oblastjo;
- vsaka faza dnevne aktivnosti poteka v navzočnosti velikega števila drugih ljudi, ki so enako obravnavani in od katerih zahtevajo, da skupaj delajo isto stvar;
- za vse dejavnosti obstaja urnik, ki je vsiljen od zgoraj s sistemom formalnih pravil;
- razne vsiljene dejavnosti sestavljajo enotni racionalni načrt z namenom, da se zadovolji uradnim ciljem ustanove.

Vsi ti kriteriji v večji ali manjši meri veljajo tudi za Prevzgojni dom Radeče. Vsi vidiki življenja se odvijajo na istem kraju – od prostočasnih aktivnosti do izobraževanja in delovnega usposabljanja. Obstajajo pa tudi določene izjeme, kot je na primer pravica mladostnikov, da se lahko izjemoma zaposlijo zunaj doma, vendar tudi tukaj ostajajo pod isto oblastjo, saj o delu mladostnika zunaj doma odločajo nadrejeni. Vse aktivnosti potekajo v prisotnosti drugih gojencev in za vse dejavnosti obstaja točno določen urnik, po katerem poteka življenje gojencev. Cilj prevzgojnega doma je vzgoja in prevzgoja mladostnikov in sprememba neustreznih strategij ravnanja. Z namenom doseganja teh ciljev so mladostnikom vsiljene tudi razne dejavnosti, katerih se nekateri mladostniki ne bi udeleževali, če bi imeli možnost izbire – to je na primer obvezno vsakodnevno vključevanje v vsaj eno izmed organiziranih prostočasnih aktivnosti.

Po Goffmanovi (1961, v Flaker 1998: 19) klasifikaciji totalnih ustanov, bi lahko Prevezgojni dom Radeče šteli med »ustanove za zavarovanje skupnosti pred nekaterimi nevarnostmi – zapori, taborišča za vojne ujetnike, koncentracijska taborišča«.

Po Flakerju (1998: 6) takšne ustanove kršijo celo vrsto človekovih pravic, predvsem pravico do prostosti in zasebnosti. Posameznikom v zavodu ni omogočena možnost izbire in dejanj. Za takšne ustanove je značilna dominacija osebja nad varovanci, kar pomeni izrazito odvisnost varovancev od osebja, ki presega stopnjo odvisnosti, ki bi lahko bila posledica bolezni, stiske ali prizadetosti. Zavodi nedvomno povečujejo stigmo, saj naredi izločenost varovancev totalnih ustanov iz vsakdanjega življenja, te ljudi še bolj »drugačne«. Zavodi še povečujejo videz deviantnosti svojih varovancev. Institucionalni način obravnave, ki postopkov ne prilagaja posamezniku, človeka razosebi in ga spremeni v predmet obravnave (*ibid.*). Barton (v *ibid.*: 7, 8) navaja, da pasivnost, pretrgani stiki, odvisnost od avtoritarnega osebja, pretirana uporaba zdravil, nestimulativno okolje in pomanjkanje življenjskih ciljev proizvedejo institucionalno nevrozo, ki se kaže v apatiji, izgubi zanimanja za zunanji svet, podredljivosti, ter včasih celo v umiku vase in depresiji.

Velik problem predstavlja tudi to, da se pretrgajo stiki z varovančevim izvirnim okoljem, svojci in vsakdanjimi rutinami, kar še poveča izoliranost gojencev. Iztrganost iz vsakdanjega konteksta onemogoča celostno psihosocialno spoznavanje varovancev in posledično tudi celostno obravnavo in učinkovito pomoč. Za blažitev simptomov institucionalnega življenja in za boljšo upravljivost varovancev pa so pogosto v rabi zdravila (Flaker 1998: 8).

Kot navaja Goffman, je z vstopom v zavod varovancu onemogočeno, da bi igral svoje vloge, zato bi lahko rekli, da pride do razlastitve vloge. Jaz se mortificira (1961, v *ibid.*: 23). Ob prihodu v totalno ustanovo varovancem običajno za nekaj časa prepovedo izhode in obiske – s tem se varovanec odcepi od svojih prejšnjih vlog in privzame njihovo razlastitev. Ponekod, tudi v Prevezgojnem domu Radeče, varovanci izgubijo pravico do razpolaganja z denarjem in drugimi vrednimi stvarmi (*ibid.*).

Oblika mortifikacije v totalni ustanovi je kontaminacija – vdor v človekovo zasebnost. Zunaj totalne ustanove si posameznik lahko postavi meje, s katerimi zavaruje svoje samoobčutenje – svoje telo, čustva, misli in delno lastnino. V totalni ustanovi pa so te meje pogosto prekoračene. Osebe razpolaga z vsemi informacijami o posamezniku in kartoteka je osebu

vedno na voljo. Življenje v skupini ljudi, ki si je posameznik ni sam izbral, in v kateri mu morda niso vsi všeč, je kontaminirajoče že samo po sebi. Kontaminirajoče je tudi cenzuriranje pošte, javnost obiskov, splošno tikanje (*ibid.*: 25, 26).

Za totalne ustanove je značilen disciplinski sistem oziroma sistem privilegijev, kot ga poimenuje Goffman (1961, v Flaker 1998: 29), ki ima tri temeljne elemente:

- hišna pravila: niz pravil in predpisov, po katerih teče življenje varovancev;
- jasno določene nagrade in privilegiji: to so običajno stvari, ki jih je prej posameznik dojemal kot samoumevne, v ustanovi pa je zanje prikrajšan – na primer cigarete;
- kazen: pomeni odtegnitev privilegijev, če varovanec ni upošteval pravil (*ibid.*).

V Prevzgojnem domu Radeče so osnova sistema privilegijev posamezni nivoji obravnave. Na prvem nivoju obravnave, ko je mladostnik nameščen v eno izmed matičnih vzgojnih skupin, ima najmanj privilegijev. Največ privilegijev imajo mladostniki na odprtem oddelku, kateri imajo več zasebnosti, večje možnosti izhodov, možnost, da si sami pripravijo obrok in podobno. Kot navaja Flaker (*ibid.*), organizacija v totalni ustanovi temelji na kaznih in privilegijih, ki pa določajo tudi konkretno mesto bivanja v ustanovi – oskrbovanci se premikajo po ustanovi od zloglasnih do odprtih oddelkov, kjer je več privilegijev in zasebnosti.

Goffman navaja (1961, v *ibid.*: 34), da imajo varovanci totalnih ustanov običajno občutek, da je čas v totalni ustanovi izgubljen, saj v tem času nimajo možnosti, da bi pridobili kaj takega, kar bi bilo mogoče prenesti v zunanje življenje, s čimer ima v mislih na primer denar ali pa spričevalo o usposabljanju (*ibid.*). To za Prevzgojni dom Radeče ne velja povsem, saj imajo mladostniki možnost, da med bivanjem v domu dokončajo osnovnošolsko izobraževanje, pridobijo poklic in se usposobijo za delo. Tisti, ki so vključeni v katerega izmed izobraževalnih programov in hkrati v delovno usposabljanje, pa imajo pravico tudi do denarne nagrade.

Značilnost totalnih ustanov je tudi ta, da v njih razvijejo različne oblike institucionalnih ceremonij, v katerih si varovanci in osebje pridejo bolj blizu, saj se vloge zrahljajo. Takšne dejavnosti izražajo enotnost in skupno zavezanost ustanovi. Ena od takih oblik početja so časopisi, ki jih urejajo varovanci skupaj s članom osebja. Druga oblika sproščanja vlog so

udeležbe varovancev v procesih odločanja. Takšen primer v prevzgojnim domu so sestanki domske skupnosti, kjer se mladostniki lahko oglasijo s pritožbami, ter letne zabave, ki omogočajo prestopanje ustaljenih meja. Posebne ceremonije so tudi obiski, katerih funkcija je, da se ustanova predstavi in pokaže videz, ki ustreza želeni predstavi v javnosti. Takšne ceremonije začasno spremenijo odnose med osebjem in varovanci in kažejo, da vloge niso zacementirane (Flaker 1998: 40, 41).

1.2.1.4 Vrstniki

Resman (*et al.* 1999: 286) navaja, da je za otrokov normalen razvoj pomembno zadovoljevanje temeljnih potreb, med katerimi so tudi potrebe socialne narave. To so potrebe po uveljavljanju, priznanju, varnosti. Te potrebe lahko človek zadovoljuje le v odnosih z drugimi, zato so za mladostnike prijatelji zelo pomembni (*ibid.*).

V tem poglavju bom govorila tako o prijateljih kot tudi o vrstnikih. Namenoma sem ohranila razlikovanje med tema dvema izrazoma, saj so lahko mladostnikovi prijatelji osebe, ki so iste starosti, lahko pa so tudi mlajši ali starejši od njih, s pojmom vrstniki pa imam v mislih mladostnike iste starosti, predvsem sošolce. Ne glede na to, ali imajo mladostniki med vrstniki tudi kakšnega dobrega prijatelja ali ne, je za njih običajno sprejetost med vrstniki zelo pomembna, saj jim le-ta predstavlja enega od odločilnih temeljev njihovega samospoštovanja.

Mladostniki v adolescenci vlagajo veliko energije v vzpostavljanje in ohranjanje prijateljstev. Pripadnost in vključenost v skupino jim pomeni zelo veliko. Prijateljske skupine dajejo mladim ljudem čustveno gotovost, nove vedenjske vzorce, izkušnje in podporo pri osamosvajanju in odraščanju. Vrstniške skupine povezujejo skupne želje, izkušnje, podobni problemi in potrebe, izkušnja solidarnosti in lojalnosti (Ule 2008: 93). Vpliv vrstnikov je viden na številnih področjih: oblačenje, glasbeni okus, okus za knjige, večerni izhodi (Braconnier 2001: 171, moj prevod).

Obstaja več dejavnikov, ki spodbujajo potrebo po druženju. Ti so: potreba po pozitivnem vrednotenju sebe v očeh drugih, potreba po sodelovanju, lažje preživljanje stresnih situacij v družbi kot v osami, skupno prenašanje bolečine in nesreč, delitev zaupanja, solidarnosti in

sreče z drugimi. Mladim prijateljstvo predstavlja največjo vrednoto. V prijateljskih odnosih se adolescent uči vživljanja v druge in socialnega razumevanja (Ule 2008: 94, 97).

Prijatelji nudijo drug drugemu štiri tipe podpore:

- informacijsko podporo, ki zajema nasvete pri reševanju osebnih problemov;
- instrumentalno podporo, ki pomeni pomoč pri različnih nalogah (šolsko delo, posojanje stvari);
- tovariško pomoč, ki pomeni, da se lahko zanesesh na druge in računaš nanje pri socialnih aktivnostih, kot so na primer zabave ali športna udejstvovanja;
- podporo v samopodobi, ki se kaže kot dviganje samozavesti s pohvalami, ki jih dajejo prijatelji drug drugemu, s tolažbo ob neuspehih, s spodbudami (*ibid.*: 94).

Za mladostnike pa so poleg prijateljev običajno pomembni tudi vrstniki. Mladostnik je pripravljen storiti marsikaj, da bi bil sprejet v svoji generaciji, saj je pripadnost vrstnikom in njihovo odobravanje eden odločilnih temeljev njegovega samospoštovanja (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 147).

Po Talcottu Parsonsu (1965, v Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 54) združevanje v vrstniške skupine blaži neskladje med vedno bolj popustljivo družinsko socializacijo in vedno bolj storilnostno usmerjeno šolsko socializacijo. Po njegovem mnenju vrstniške skupine omogočajo razlikovanje in povezovanje obeh vrst socialnih izkušenj, tako da se ohranja družbeni red (*ibid.*). Nekateri avtorji v šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja so celo domnevali, da mladi jemljejo socializacijo v svoje roke, vendar se je kasneje izkazalo, da so bile te teze pretirane. Identifikacija z vrstniško skupnostjo je res postala pomemben socializacijski dejavnik, a vseeno ni mogla izpodriniti vpliva družine in šole (*ibid.*: 56). Allerbeck in Rosenmayr (1976, v Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 56) navajata, da je razlog za to, da vrstniki ne morejo tako močno vplivati na potek odraščanja kot starši, morda v tem, da vrstnike običajno bolj zanima vsakdanje življenje mladih, kot pa reševanje življenjskih nalog v dobi odraščanja. Poleg tega pa pravita, da vrstniki tudi nimajo resursov, da bi pomagali reševati te probleme, saj so ključni resursi v rokah odraslih (*ibid.*).

Vrstniki so dejavnik, ki močno vpliva na oblikovanje vedenjskih vzorcev neke osebe. Tudi trdna oseba, ki so ji doma preko vzgoje vnesli pravilno ocenjevanje konkretnih situacij kot

družbeno sprejemljivih/nesprejemljivih, lahko podleže vplivu vrstnikov in sprejme njihove vrednote ter stališča (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 210). Mlad človek s člani skupine vrstnikov oblikuje skupna stališča in vrednote, hkrati pa lahko utrjuje skupne predsodke in spodbuja podobne obrambne mehanizme, ki niso vselej prilagojeni družbenim normam (*ibid.*: 209).

Po teoriji različnih druženj posameznik postane delinkvent, če so stiki z delinkventi močnejši kot stiki z ljudmi, ki upoštevajo družbeno priznane norme in zakone. Ta teorija poudarja, da je delinkventno vedenje naučeno, da se ga posameznik uči v skupinah, ki izvajajo kazniva dejanja (Meško 1997: 18).

1.2.1.5 Vrednote

Obstaja ogromno različnih opredelitev vrednot, zato navajam le nekatere izmed njih. Pojemom, ki se nanašajo na stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo, pravimo vrednote. Vrednote lahko opredelimo tudi kot posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov, in ki usmerjajo naše interese ter vedenje. Vrednote nam torej lahko predstavljajo neko posebno vrsto motivacijskih ciljev, zelo posplošene, a hkrati visoko cenjene cilje (Musek 1993: 72, 73).

Vrednote nam predstavljajo osrednje življenjske ideje, cilje, vodila, ki so nam opora in razlogi za življenjski stil, življenjski potek, dejavnosti in odnose. Usmerjajo naše delovanje, mišljenje in doživljanje s tem, da nam narekujejo kaj želeči, misliti, kako se odločati, kako delovati (Ule 2008: 177). Za vrednote je značilna vrednostna komponenta, kar pomeni, da se vedno nanašajo na stvari, ki so vrednotene bodisi pozitivno, bodisi negativno. Vrednote imajo za posameznika globok osebni značaj, doživlja jih z občutkom odgovornosti in zavezanosti (Musek 1993: 77).

Različni ljudje imamo različne vrednote, nekatere vrednote pa so skupne veliki večini ljudi in jih zato lahko označimo kot splošne – takšna vrednota je na primer poštenost. Na oblikovanje vrednot vplivata predvsem vzgoja in učenje.

Posameznikove vrednote so pod velikim vplivom vrednostnega sistema, ki obstaja v njegovi kulturi in tradiciji. Vrednostne razlike pa obstajajo tudi med osnovnimi demografskimi

skupinami – na primer med moškimi in ženskami in med starostnimi skupinami. Za ženske so pomembnejše vrednote mir na svetu, sreča, samospoštovanje, modrost, varnost, lepota, upanje, medsebojno razumevanje, za moške pa udobno življenje, zabava, denar, spolnost, svoboda, družbeno priznanje, razburljivo življenje. To kaže na to, da je za ženske bolj značilno večje poudarjanje osebnih ter emotivno doživljajskih vrednot, pri moških pa je bolj poudarjena hedonska, materialna in čutno nagonna vrednostna usmerjenost ter tudi višje vrednotenje dela, ustvarjanja in napredka. To se ujema tudi s trditvijo, da so ženske bolj emocionalne, moški pa agresivnejši (*ibid.*: 195-197).

Človek v razvoju prehaja skozi zaporedna obdobja prevlade vrednostnih orientacij: najprej hedonske, za njimi potenčne, nato moralne in na koncu izpolnitvene. Ta razvojna lestvica se ujema z zakonitostmi osebnega razvoja. V osebnotnem razvoju se najprej usmerjamo k hedonskim ciljem – k uživanju, igri, zabavi. Nato si vedno bolj prizadevamo za materialnimi dobrinami in dosežki – za uspešnost, moč in uveljavljanje. V naslednjem obdobju večjo težo pridobijo stvari, ki nam pomenijo odgovornost in dolžnost. Nazadnje pa postanejo prioritete življenjske naloge samooblikovanje, uresničenje potencialov, osebni razvoj, ustvarjanje – življenjska izpolnitev (*ibid.*: 221, 222).

Z odraščanjem se pri vsakem posamezniku oblikujejo kompleksni vrednostni sistemi. Lahko razlikujemo dve kategoriji vrednot:

- Vrednote, ki se nanašajo na to, kar nam je všeč in kar imamo radi, na stvari, ki vzbujajo zadovoljstvo – pri otrocih so to na primer igrače, ki jih imajo radi. Te vrednote lahko označimo kot faktične, vrednote se v tem primeru pojavljajo kot dobrine. Nanašajo se na objekte in obnašanja, ki so nam všeč, ki imajo za nas neko emocionalno vrednost in nas privlačijo. Ta vrsta vrednot je v tesnejši zvezi z določenimi potrebami in doživljanjem ugodja (npr. lepota, bogastvo, zdravje).
- Vrednote, ki se nanašajo na to, kar je prav, na stvari, za katere menimo, da so pravilne, ustrezne, da ustrezajo splošnim normam – primer pri otrocih bi lahko bil, da ubogajo, da so pridni. Te vrednote lahko označimo kot normativne, saj se pojavljajo kot merilo in so v zvezi z etičnimi načeli, moralnim kodeksom, kulturnimi normami. Nanašajo se na kriterije, s katerimi presojaмо druge objekte, pojave in dogajanja (*ibid.*: 50, 92).

V času, ko je prevladovala klasična mladost oziroma mladost prehodnega moratorija, je mlad človek z vstopom v odraslost sprejel in ponotranjil tudi vrednotni svet odraslih, na primer odnos do dela, vedenjske norme, ki ustrezajo njegovemu spolu. Mladi so imeli malo možnosti za oblikovanje svojega življenjskega sveta s svojim vrednotnim sistemom. To pa se je začelo spreminjati z mladimi, ki so vstopali v izobraževanje in v podaljšan moratorij. Dijakom in še bolj študentom je bila priznana večja samostojnost in svoboda v osebnotnem oblikovanju. Mladi so začeli bolj samostojno oblikovati vrednote. Pozna šestdeseta in sedemdeseta so tako pomenila prodor novih vrednotnih usmeritev. V javnost so prodrle vrednote mladinskih kultur in subkultur, kot so na primer svoboda v izražanju, oblačenju, iskanju zadovoljitev (Ule 2008: 175).

Danes se mladi vedno bolj odmikajo od prejšnjega prevladujočega sklopa vrednot: delo, zaposlitev, kariera in zaslužek. Odmikajo se k bolj osebnemu sklopu vrednot: medosebni odnosi, izobrazba, kreativnost, kakovostno vsakdanje življenje (*ibid.*: 178). Tradicionalne moderne vrednote se torej vedno bolj umikajo ekspresivnim postmodernim vrednotam. Danes so najpomembnejše vrednote mladih predvsem resnično prijateljstvo, urejeno družinsko življenje, samorealizacija, avtonomija. A ker so mladi danes postavljeni pred visoke zahteve glede študijske in delovne uspešnosti in so izpostavljeni precejšnjim tveganjem, da na določenih področjih življenja odpovedo, je zopet opazno tudi povečano zavzemanje mladih za nekatere tradicionalne vrednote, kot so samodisciplina, red, prizadevnost (*ibid.*: 185).

Ule in Kuhar (Miheljak (ur.) 2002: 53, 54) navajata, da postajajo vrednote mladih vedno bolj subjektivne. Mladi cenijo osebne potrebe bolj kot vse drugo in ne poudarjajo več kolektivnih pravic, kot so npr. demokracija in enakost. Kot najpomembnejše vrednote mladih v Sloveniji se kažejo:

- partikularne vrednote, kot so zdravje, resnično prijateljstvo, družinsko življenje;
- globalne vrednote, kot so mir v svetu brez vojnih konfliktov, varnost naroda pred sovražniki, varovanje narave;
- karieristične vrednote, kot je na primer uspeh v šoli;
- liberalne vrednote, na primer svoboda mišljenja in delovanja (*ibid.*: 54).

Tivadar navaja, da se prestopniško vedenje običajno povezuje s hedonizmom in tradicionalizmom v smislu, da bolj kot je posameznik hedonističen, pogosteje se vede prestopniško, in bolj kot je tradicionalen, bolj je konformističen. A potrebno je opozoriti, da medtem, ko so hedonistične vrednote za mladoletniško prestopništvo videti kot najbolj problematične, so v svetu odraslih celo zaželeni, saj lahko tradicionalizem odraslega človeka vodi v okorelost in nesposobnost uživanja življenja (Ule *et al.* 2000: 170, 171).

Vrednote so med najbolj stabilnimi osebnostnimi značilnostmi posameznika, vendar se kljub temu tudi vrednote spreminjajo. Znotraj te stabilnosti se kažejo spremembe, ki jih opažamo skozi življenjska obdobja posameznika, in so verjetno odraz spremenjenih življenjskih okoliščin: izkušenj, življenjske situacije in življenjske perspektive. Te izkušnje so drugačne pri adolescentih, pri osebah v srednjih letih in spet drugačne v zrelih letih ali v starosti (Musek 1993: 223).

Bistvo resocializacije je spreminjanje posameznih vrednot. Pred odločitvijo o potrebi po spreminjanju človeka v procesu kaznovanja, prevzgoje, med prestajanjem zaporne kazni in po odpustu, pa je potrebno poznavanje človekovih vrednot in ciljev. Kaj bo storil človek po prestani kazni je odvisno od njegovih vrednot, ki jih bo prinesel s seboj iz zavoda. Pomembno je, ali je tam pridobil nove vrednote, ali pa je izgubil še tiste, s katerimi je prišel na prestajanje kazni. Vse to pa je odvisno od razmer in od obravnavanja v kazenskem zavodu, ter tudi od njega samega (Meško 1997: 58-60).

1.2.1.6 Mediji

Mediji imajo danes velikanski vpliv na mladostnike. Ule je zapisala, da postajajo mediji v njihovem življenju tako pomembni, da bi jih lahko imenovali »nova medijska generacija«. To nedvomno pomeni neko novo obliko socializacije, saj mediji postajajo običajno socialno okolje mladostnikov (in tudi vseh drugih generacij), mladostniki pa tudi vse več informacij dobijo iz medijev (Ule 2008: 197). Starši so bili sprva navdušeni nad novimi znanji in izkušnjami, ki jih ponujajo okolja novih tehnologij, zdaj pa so že pogoste pritožbe, da mediji pasivizirajo mlade, jim vsiljujejo sporne lepote ideale in umetne potrošniške želje. Res je, da internet za večino mladostnikov pomeni zmanjšanje socialne osamitve in socialno povezanost, vendar je to le nadomestek realnih povezav »tukaj in zdaj«. To naj bi se poznalo na manj

razvitih spretnostih in usposobljenosti za vodenje medosebnih odnosov in za predelovanje izkušenj realnega sveta (*ibid.*: 198, 207).

Kot pomemben dejavnik, ki vpliva na odraščanje, so mediji najbolj podobni vrstnikom, saj pri obojih mladostniki sami delajo izbor z omejenim nadzorom odraslih in včasih naredijo izbire, ki so s stališča odraslih sporne. Mladostniki v medijih pogosto iščejo isto kot pri vrstnikih – teme in podatke, ki jim jih odrasli ne dajo (*ibid.*: 199). Najbolj pomemben medij, ki mladim omogoča in lajša proces pridobivanja najrazličnejših informacij, je internet. Internet pa z vsemi svojimi prednostmi prinaša tudi številne nevarnosti, saj s svojo veliko stopnjo anonimnosti omogoča razcvet kriminalnih aktivnosti, kot je otroška pornografija, prikazuje skrajno nasilne vsebine, širi nestrpnost (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 152).

Med medije štejemo tudi knjige in časopise. Braconnier (2001: 212, moj prevod) navaja, da danes mladi ne berejo več toliko, kot včasih, a to ne pomeni konca bralne kulture, pač pa pomeni, da knjiga ni več vir vsega znanja, izkušenj in zabave. Tudi glasba je danes za mlade zelo pomembna. Za mladostnika je glasba sredstvo, ki mu omogoča, da se pomiri, ali pa da izrazi silovita občutja. Starše pogosto skrbi, kako glasba vpliva na njihove mladostnike, a za zdaj ni nobenih trdnih dokazov, da bi glasba neposredno vplivala na prestopniško vedenje. Neustrezne strategije ravnanja, med katerimi Braconnier izpostavlja uživanje omamnih substanc, ne morejo biti neposredna posledica poslušanja določene zvrsti glasbe (*ibid.*: 168, moj prevod).

Mnogi avtorji so poskušali dokazati, da spremljanje nasilnih prizorov v medijih vpliva na razvoj nasilnih strategij ravnanja pri ljudeh. Petrovec navaja študijo Melanie Brown (1996, v Petrovec 2003: 10), ki je prišla do naslednjih ugotovitev glede nasilja v medijih:

- gledanje nasilja je povezano z naraščanjem agresivnosti, z zmanjševanjem občutljivosti za nasilje in z naraščanjem strahu pred kriminaliteto;
- nasilje v medijih lahko vpliva na nasilna kazniva dejanja, vendar to nasilje ni edini razlog, saj obstaja vrsta vplivov na nasilno vedenje;
- nekateri ljudje utegnejo posnemati nasilno vedenje, ki ga vidijo v medijih;
- razmerje med opazovanjem nasilnih prizorov in nasilnim vedenjem je dvosmerno: agresivni ljudje pogosteje gledajo nasilne prizore, in ljudje, ki gledajo nasilne prizore, se pogosteje vedejo nasilno;

- za učinkovanje nasilnih prizorov so najbolj dovzetni otroci in mlajši polnoletniki; moški so dovzetnejši za vplive nasilnih prizorov kot ženske;
- kljub morebitnemu vplivu nasilja v medijih na nasilje v družbi ni povsem jasno, ali je ta vpliv zelo pomemben v primerjavi z drugimi vplivi, kot so na primer družinske razmere, nasilje in zlorabe v družinskem krogu, vzgoja, jemanje drog in drugi.

Tudi Potter (1999, v Petrovec 2003: 9) je skušal razložiti vpliv medijev in njihovih sporočil na nastajanje vedenjskih vzorcev pri gledalcih. Navedel je številne raziskave, ki dokazujejo, da nasilje v medijih neposredno vpliva na povečanje nasilja v družbenem okolju. Letkowitz (v Bučar-Ručman *et al.* 2004: 150) je ugotovil, da večja kot je nagnjenost dečkov h gledanju televizijskega programa z nasiljem pri osmih letih, večja je bila njihova agresivnost tako pri tej starosti kot tudi deset let kasneje. Pri deklicah pa ne obstaja direktna povezanost med nagnjenostjo do gledanja televizijskih programov z nasilno vsebino in agresivnostjo v tem času. Razlog za to je lahko proces socializacije, v katerem se dečke spodbuja k javnemu izražanju agresivnosti, deklice pa se uči, naj se ne obnašajo agresivno (*ibid.*).

Bandura (*ibid.*) je še eden izmed avtorjev, ki zagovarja tezo, da gledanje nasilja v medijih povzroča naraščanje agresivnosti pri ljudeh. Po njegovem mnenju modeli iz filmov vplivajo na otroke prav tako močno kot modeli v realnem življenju. Ugotovil je dvojni učinek: otroci so se ob gledanju nasilnih vsebin naučili novih oblik agresivnega obnašanja, hkrati pa so se zmanjšale zavore pri izvajanju že prej naučenih oblik agresivnosti (*ibid.*).

Ob vseh teh avtorjih, ki so mnenja, da nasilje v medijih vpliva na razvoj neustreznih strategij ravnanja, pa so na drugi strani avtorji, ki njihovim trditvam nasprotujejo. Ti avtorji navajajo, da je vpliv nasilnih vsebin iz medijev na posameznike omejen, in da nasilni prizori iz medijev podpirajo nasilna dejanja samo pri tistih osebah, ki so iz nekih vzrokov nagnjene k agresivnosti (*ibid.*: 151). Naj ob tem še enkrat opozorim na to, da moramo nasilje obravnavati »Kot simbolizirano sporočilo mladostnika, da se v njegovem življenjskem svetu dogaja nekaj zanj ogrožajočega, neprijetnega. Nekaj, na kar se je odzval z določenim ravnanjem, ki ga opredeljujemo kot nasilno do sebe ali do drugih« (Poštrak 2006: 4). Na razvoj neustreznih strategij ravnanja vplivajo poleg medijev tudi drugi dejavniki odraščanja, zato ne moremo reči, da je mladostnik takšne strategije razvil zaradi spremljanja nasilnih vsebin v medijih. Kot

pravi Bučar-Ručman (*et al.* 2004: 152), se številni ljudje soočajo z nasiljem v medijih, pa kljub temu ne razvijejo nasilnih strategij ravnanja.

Petrovec (2003: 11) navaja, da moramo upoštevati mogoč vpliv nasilnih prizorov na posameznike v družbi, a se moramo hkrati zavedati dejstva, da na različne ljudi nasilje različno vpliva. Vprašati se je torej potrebno o razlogih, zaradi katerih mladostniki spremljajo določene medije. S tem v zvezi je Ule (2008: 200) zapisala, da raziskave dokazujejo, da gledalci, ki na televiziji vedno znova gledajo, kako se konflikte razrešuje z nasiljem, sprejmejo nasilje kot način reševanja težav, a je hkrati dodala, da nadaljnje raziskave pokažejo, da je odnos med mediji in njihovimi uporabniki veliko kompleksnejši. Na izbor medijev, pozornost do določenih vsebin v njih in razlago sporočil namreč vplivajo osebne želje, značilnosti ter samopodoba. Sporočila lahko nekdo prevzame v svoj identitetni okvir ali pa jih zavrne. Pomembno je torej vprašanje, katere želje in cilji motivirajo mlade, da gledajo televizijo, berejo revije in uporabljajo internet ter kakšno vrsto zadovoljitev dobijo iz medija, ki ga uporabljajo (*ibid.*).

Mladi ljudje uporabljajo medije za različne namene. Arnett (2007, v Ule 2008: 201) navaja, da je bilo na podlagi raziskav ugotovljenih pet najpogostejših uporab medijev:

- zabava: mladostniki uporabljajo medije za zabavo, sprostitvev;
- oblikovanje samopodobe: s pomočjo medijskih modelov mladostniki lažje odgovorijo na vprašanje, kakšni bi radi bili, mediji pa jih opremljajo tudi z informacijami o tem, kako postati tak;
- močne senzacije: mladostniki imajo večjo potrebo po močnih dražljajih in novih vzburjenjih kot odrasli, in mediji, ki temeljijo na močnih in intenzivnih doživljajih, jim to omogočajo;
- upravljanje s problemi: mladostniki uporabljajo medije tudi za obvladovanje stresnih in negativnih čustvenih stanj – pogosto na primer poslušajo divjo glasbo, kadar so anksiozni, jezni, nesrečni;
- ustvarjanje virtualne subkulture: uporaba medijev in spleta daje mladostnikom občutek, da so povezani v mladostniško subkulturo, ki povezuje posebne mladinske vrednote in interese.

Mediji imajo pomembno vzgojno-izobraževalno in socializacijsko funkcijo, vendar se je pogosto premalo zavedajo in jo napačno uporabljajo. Na podlagi tržne zakonitosti povpraševanje – ponudba nudijo nasilne vsebine svojemu voajersko razpoloženemu občinstvu, ki takšne vsebine zahteva, saj jim to prinaša večjo gledanost in s tem večje dobičke (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 151, 152). Petrovec (2003: 7, 8) navaja, da mediji poročajo o kriminaliteti na senzacionalističen način, kar je vzrok za to, da se med ljudmi oblikuje podoba, da je nasilja desetkrat več, kakor ga je po statističnih podatkih. Pogosto se dogaja, da kriminalitete še zdaleč ni toliko, kolikor besed in slikovnega gradiva ji je namenjenega v medijih.

1.2.2 Socialno delo z otroki in mladostniki v težavah

Čačinovič Vogrinčič (Šelih (ur.) 2000: 77) navaja, da je glavni cilj socialnega dela z otroki in mladostniki z odklonskim vedenjem omogočiti mladostniku novo in boljšo možnost za življenje in razvoj. Najpomembnejša naloga socialnega dela v procesu pomoči je vzpostaviti socialno mrežo, ki mladostnikom omogoči učenje in nove dobre izkušnje za spoštovanje sebe in drugih ljudi. V proces reševanja problema je potrebno povezati vse za mladostnika pomembne ljudi in opredeliti delež, ki ga bodo prispevali k rešitvi problema (*ibid.*).

Poštrak (2003: 30) navaja, da je po njegovem mnenju stališče, da je uporabnik vedno soustvarjalec načrtovanja procesa reševanja lastnega problema, poseben prispevek socialnega dela kot stroke za svetovalno delo v praksi. Hkrati navaja, da moramo vedno izhajati iz splošnih človekovih potreb, ob tem pa ne zanika, da obstajajo ljudje, ki potrebujejo posebno obravnavo, pozornost, pristope. Vendar poudarja, da s tem ne misli posebne v diskriminacijskem pomenu besede, temveč posebno obravnavo, da ji bo omogočen dostop do lastnih ustvarjalnih potencialov. Mladostnik, ki na primer moti pouk ali neupravičeno izostaja od pouka, je oseba z enakimi potrebami kot vsi drugi ljudje. Iz različnih razlogov teh potreb ni mogel zadovoljiti, zato je v stiski. Lahko bi rekli, da ima »posebne potrebe« – dobiti možnost, da zadovolji osnovne potrebe (*ibid.*).

Malcolm Hill (1999, v Šelih (ur.) 2000: 78) pravi, da so pokazatelji učinkovitosti pomoči sprememba ali izboljšanje v obliki novega učenja, manj stresov, sprememba vedenja, večje

samospoštovanje ter več moči za obvladovanje življenja. Da pa bi lahko opredelili konkretne dobre izide, potrebujemo delovni odnos (*ibid.*). Socialno delo z otroki in mladostniki v težavah se torej naslanja na isto strokovno ozadje kot socialno delo na drugih področjih (Poštrak 2003: 26).

1.2.2.1 Delovni odnos

Prva naloga socialnega delavca je, da vzpostavi delovni odnos, ki uporabnike in socialne delavce definira kot sodelavce, sogovornike, sopotnike v skupnem projektu, ki imajo nalogo, da soustvarijo deleže pri rešitvi (Čačinovič Vogrinčič 2006: 17).

Elementi delovnega odnosa so:

- dogovor o sodelovanju,
- instrumentalna definicija problema (Lüssi 1991) in soustvarjanje rešitev,
- osebno vodenje (Bouwkamp, Vries 1995) (*ibid.*: 18).

V praksi se opiramo še na štiri sodobne koncepte v socialnem delu, ki pomagajo vzdrževati delovni odnos:

- perspektiva moči (Saleebey 1997),
- etika udeležnosti (Hoffman 1994),
- znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993, Čačinovič Vogrinčič 2002)
- ravnanje s sedanjostjo ali koncept so-prisotnosti (Andersen 1994) (*ibid.*).

V nadaljevanju predstavljam posamezne elemente delovnega odnosa in sodobne koncepte v socialnem delu.

Prvi korak za opravljanje socialnega dela po konceptu delovnega odnosa je jasen in izrečen dogovor o sodelovanju, ki šele omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa. Dogovor vsebuje pristanek na sodelovanje tukaj in sedaj, dogovor o tem, kako bomo delali in dogovor o vlogah sodelujočih. Naloga socialne delavke je, da vzpostavi in varuje varen prostor za delo, v katerem lahko vsak pride do besede (Čačinovič Vogrinčič 2006: 18). Pomembno je, da se dogovora o sodelovanju udeležijo vsi udeleženi. V primeru mladostnika, ki se je znašel v

težavah, ker je razvil neustrezne strategije ravnanja, ki vključujejo kazniva dejanja, so to mladostnik sam, njegovi starši in sorojenci, vzgojitelji, pazniki, učitelji, socialna delavka in druge za mladostnika pomembne osebe.

Po sklenjenem dogovoru o sodelovanju sledi proces instrumentalne definicije problema in soustvarjanja rešitev, v katerem oblikujemo delovno definicijo mogočega, uresničljivega. Pri tem je pomembno, da socialni delavec omogoči pogoje, v katerih bo lahko vsak posameznik povedal kje on sam vidi problem in opisal svojo stisko (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 30). V središču sta dialog in sodelovanje, v katerem udeleženci v problemu soustvarijo svojo udeležnost pri rešitvi (Čačinovič Vogrinčič 2006: 18). Kot navaja Čačinovič Vogrinčič, je pri tem bistvenega pomena to, da mladostnika spoštujemo kot sogovornika, saj ima pravico, da je slišan, da se ga jemlje resno ter tudi pravico do vseh svojih čustev. Da pa bi mladostnik dobil to svojo tako imenovano psihološko pravico do resničnosti, potrebuje odrasle, ki jo zagotavljajo (Šelih (ur.) 2000: 78). Zato morajo svetovalni delavci zares poslušati, kaj imajo o svojem življenjskem svetu povedati mladostniki. Njihovo predstavo o svetu morajo vzeti resno, kot realnost, v kateri mladostniki bivajo. Mladostniki morajo biti aktivni udeleženci v procesu reševanja problemov, saj so oni tisti, ki so najbolj kompetentni za to, da povedo kaj o sebi, o svojih občutkih, strahovih, veselju (Poštrak 2003: 32). Potrebno pa je upoštevati tudi zorne kote vseh drugih udeleženi, saj različni udeleženci različno vidijo dogajanje. Isto dejanje je lahko za nekoga disciplinski prekršek, nekdo drug pa bo lahko v njem videl klic na pomoč.

Koncept osebnega vodenja pomeni, da socialni delavec v zavzeti komunikaciji raziskuje zgodbe uporabnikov in vodi k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam. Ker pa je delovni odnos tudi osebni odnos, se mora socialni delavec odzivati osebno. To pomeni, da podeli svoje izkušnje, ravna empatično in se osebno odzove na dogajanje (Čačinovič Vogrinčič 2006: 19).

Naslednji koncept je koncept perspektive moči. Cilj reševanja kompleksnih psihosocialnih problemov otrok in mladostnikov z odklonskim vedenjem je krepiti njihovo moč, kar dosežemo z odkrivanjem kompetentnosti mladostnika, virov v njem in v njegovem okolju. Dennis Saleebey pravi: »Praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse, kar delaš kot socialni delavec, utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, urediti, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije

okove ovir in nesreč« (*ibid.*: 20). Delati iz perspektive moči pomeni, da se fokus socialnega dela premakne od problemov k novim možnostim v življenju (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 37). Čačinovič Vogrinčič navaja, da je vir moči izkušnja, da je človek kompetenten za svoje življenje, izkušnja o spoštovanju in dostojanstvu. Te izkušnje so še posebej pomembne za vse, ki so v bolečem procesu urejanja in spreminjanja, ki omogoča odpravljanje odklonskih oblik vedenja (Šelih (ur.) 2000: 83, 84).

Povedano lahko povežemo z izhodišči socialnokulturnega dela. Poštrak (2007: 11) navaja, da smo ljudje kot »[...] samozavedajoča se bitja izvorno potencialno ustvarjalni, in da moramo biti ustvarjalni v vsakdanjem življenju, kjer razvijamo razne lastne strategije ravnanja«. Ustvarjalnost lahko torej razumemo kot sposobnost razviti in uporabljati ustrezne strategije ravnanja. Mladostnik je v stiski takrat, ko izgubi stik z lastno ustvarjalnostjo, ko se ne zmore več ustvarjalno soočiti z vsakdanjimi težavami, ko nima več nadzora nad lastnim življenjem. V takšnem primeru je naloga socialnega delavca, da v delovnem odnosu načrtuje tak proces reševanja problema, da mladostniki spet vzpostavijo stik z lastnimi zalogami moči in viri ustvarjalnosti (*ibid.*: 12, 16).

Etika udeležnosti usmerja k temu, da objektivnega opazovalca, socialno delavko, nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede, saj gre za pogovor, ki se nadaljuje. Strokovnjak s tem odstopi od moči, ki mu ne pripada – od moči, da poseduje resnice in rešitve. Njegovo moč nadomesti občutljivo skupno raziskovanje (Čačinovič Vogrinčič 2006: 19). Ta koncept se mi zdi pri delu z mladostniki v prevzgojnem domu zelo pomemben, saj se nikoli ne bi smelo zgoditi, da vzgojitelj, socialni delavec, učitelj mladostnika prepričuje, mu nekaj dopoveduje ali pa ga skuša pripraviti do nečesa. Cilj pomoči je soustvariti rešitve, ne pa poiskati odgovor na vprašanje, kdo ima prav oziroma kdo poseduje resnice.

Znanje za ravnanje je koncept, ki govori o posebnosti v socialnem delu razvitega znanja in o posebnosti ravnanja z njim. Pomembno je, da zna socialni delavec s pomočjo znanja za ravnanje vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos ter podeliti strokovna znanja z uporabniki. To pomeni, da strokovni delavec v osebni jeziku podeli z uporabniki koncepte, ki se uporabljajo v socialnem delu (*ibid.*: 21).

Koncept ravnanja s sedanjostjo nas usmerja, da vedno delamo v sedanjosti za prihodnost. Sedanjost je čas, ko smo v delovnem odnosu, in je najbolj dragocen delovni čas v projektih

pomoči. To pa ne pomeni, da zanikamo preteklost, saj nam pomaga razumeti uporabnika in njegovo težavo in je lahko vir dobrih izkušenj in moči (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 42). Na pomembnost sedanjosti opozarja tudi koncept soprisotnosti, ki pomeni biti prisoten v poslušanju in na voljo za sočutje in pogovor (Čačinovič Vogrinčič 2006: 21).

1.2.2.2 Socialno delo z družino otroka v težavah

Potrebno je upoštevati, da je družina otroka z odklonskim vedenjem v veliki stiski, zato je znotraj projekta za otroka pomembna naloga tudi socialno delo z družino. Po Helmu Stierlinu (1987, v Šelih (ur.) 2000: 78) je element te stiske najprej osramočenost, saj je odklonsko vedenje otroka javen dokaz, da staršem ni uspelo vzgojiti otroka v skladu z normami in vrednotami družbe. Starši so v stiski, ker jih skrbi za otrokovo prihodnost in pogosto nimajo dovolj moči, da bi vodili in varovali svoje otroke. Čačinovič Vogrinčič navaja, da starši potrebujejo pomoč, da bi se zmanjšali njihovi občutki osramočenosti in krivde, vendar ponujeno pomoč najprej doživljajo kot grožnjo in ponižanje, zato je vzpostavljanje delovnega odnosa z družino zelo zahtevno delo. Potreben je strokovnjak, ki krepi moč družine, hkrati pa družina potrebuje tudi socialno mrežo, zato se učinkovita intervencija ne konča znotraj družine. Družini je potrebno zagotoviti izkušnjo o preseganju statusa družine s problemom. Pomoč je treba vzpostaviti tako, da družina ne ostane odvisna od pomoči in ni stigmatizirana (*ibid.*: 78-81).

1.2.2.3 Oblike vodenja

Pri socialnem delu z mladimi se naslanjamo tudi na pedagoške vire, s čimer imam v mislih tri koncepte pedagoške avtoritete in tri koncepte vodenja. Poštrak (2006: 7) navaja, da lahko starši, učitelji, strokovni delavci vstopajo v odnose z mladimi na različne načine. Oblike vodenja mladih običajno delimo na demokratično, avtoritarno in laissez-faire, pri čemer pa se v literaturi pojavljajo različna poimenovanja za te pristope. Resman (*et al.* 1999: 54) na primer govori o avtoritarnem, permissivnem, avtonomnem in demokratičnem pristopu. Pri tem je permissivni pristop po njegovem pojmovanju identičen laissez-faire pristopu, avtonomni pristop pa črpa korenine tako iz laissez-faire kot tudi iz demokratičnega pristopa (*ibid.*).

Ker so lahko nekateri izrazi, ki se pojavljajo v literaturi, zavajajoči, Poštrak (Poštrak 2006: 7) predlaga poimenovanje 'dogovorni' za demokratični pristop, 'nedogovorni ukazovalni' za avtoritarni in 'nedogovorni neukazovalni' za laissez-faire ali vsedopuščajoči pristop. V nadaljevanju predstavljam omenjene oblike vodenja.

Za dogovorni pristop je značilno, da z mladostnikom vzpostavimo stik in z njim vodimo razgovor, kot ga opredeljuje Pask: »Za Paska sta osebi A in B v razgovoru takrat, ko skozi svojo aktivno jezikovno interakcijo izmenjujeta svoje osebne koncepte /Ta in Tb/ o določenem enotno imenovanem dogodku ali stvari /T/, tako da rezultat njunega pogovora pomeni obogatitev njunih osebnih konceptov, morda pa tudi njuno delitev enega ali več skupnih/tarčnih, javnih/Tab/ konceptov, pri tem pa obe osebi ohranjata svojo medsebojno različnost« (Poštrak 2003: 31). To pomeni, da se vsi udeleženi v problemu pogovarjajo in se tudi slišijo. Pogovarjajo se starši in otrok, vzgojitelji in gojenci. Socialni delavec in uporabnik skupaj odkrivata kje je težava, skupaj soustvarjata korake procesa reševanja problema. Za uresničevanje dogovorjenega sta odgovorna tako socialni delavec, kot tudi uporabnik, torej je odgovornost obojestranska, vendar različna. Odgovornost socialnega delavca je, da kompetentno in strokovno vodi postopek, odgovornost uporabnika pa je, da v okviru svojih možnosti uresničuje dogovorjene korake reševanja problema. Zato je Prgić (2010, v Poštrak 2011: 210) izraz »dogovorni način dela z mladostniki« dopolnil z izrazom »odgovorni«. Pri dogovornem pristopu so vloge jasne in razvidne, prav tako so dogovorjeni in razvidni tudi ukrepi ob nespoštovanju dogovorjenega. Mladostnik, ki je aktivno udeležen v reševanju svojega problema, čuti do uspešnega reševanja problema osebni odnos. O dogovornem pristopu govorimo, kadar se je recimo mladostnik sam skupaj s strokovnim delavcem odločil, da bo nekaj spremenil v svojem neustreznem vedenju (Poštrak 2003: 31). Kot navaja Poštrak (Kristančič *et al.* 2007: 160), bodo mladi z značilnostmi filistra dobili z udeležanjem tega pristopa jasna navodila za svojo dejavnost in hkrati spodbudo, da kaj storijo tudi samoiniciativno. Mladi z značilnostmi boema bodo podprti v tistih vidikih njihovega delovanja, ki bodo vsebovali ustvarjalne razsežnosti. Ustvarjalni mladostniki pa bodo imeli v strokovno usposobljenih vzgojiteljih kompetentnega sogovornika in podpornika za njihovo dejavnost (*ibid.*). Dogovorni pristop ustreza doktrini socialnega dela in se ujema z vsemi sestavinami delovnega odnosa (Poštrak 2011: 214).

Pri nedogovornem ukazovalnem pristopu stik ni vzpostavljen in ni komunikacije na ravni razgovora. Socialni delavec, vzgojitelj, starš daje navodila in ukaze mladostniku, pri katerih le-ta nima besede. Mladostnik je pasivni udeleženec procesa reševanja lastnega problema, s čimer je razrešen odgovornosti. Vloge so sicer razvidne, a vsiljene. Odgovornost za uspešnost reševanja problema je na strani vzgojitelja, svetovalnega delavca, le-ta pa odgovornost pogosto prenaša na mladostnika, v smislu da si je za vse kriv sam. Vodja/učitelj/svetovalni delavec določi tudi ukrep in kazen ob morebitnem nespoštovanju navodil, vendar mladostnik te kazni ne sprejme kot upravičene, kot posledico nespoštovanja dogovora, saj dogovora sploh ni bilo. Bila je le zahteva, zato se mladostnik ne čuti odgovornega za svoja ravnanja in za uresničevanje ukazanega, saj pri tem sam ni sodeloval (Poštrak 2003: 31, 2006: 7). Če mladostnik v prevzgojnem domu na primer ni sodeloval pri organiziranju prostočasnih dejavnosti, čeprav so te dejavnosti namenjene prav njemu, se jih ne bo čutil dolžnega redno obiskovati. Poštrak navaja, da bi takšen pristop verjetno najbolje učinkoval pri mladostnikih, ki imajo značilnosti prej omenjenega filistra. Vzgojitelji, ki uporabljajo ta pristop, bi imeli največje težave s tipom boema, največje težave z vzgojitelji pa bi imeli kreativni posamezniki (Kristančič *et al.* 2007: 160).

Pri nedogovorno neukazovalnem pristopu stik prav tako ni vzpostavljen. Komunikacija ni na ravni razgovora, pač pa je mimobežna, saj se udeleženci pogovarjajo o marsičem, ne pa o skupnem početju oziroma o skupnem projektu reševanja problema. Vzgojitelj ne daje nobenih navodil, niti ne nasvetov, pušča, da stvari tečejo svojo pot. Pri tem pristopu niso vzpostavljeni temelji za vzpostavitev delovnega odnosa. Ukrepi in sankcije niso predvideni, vloge so nejasne, odgovornost je odsotna (Poštrak 2006:7; Kristančič *et al.* 2007: 160). Kot navaja Poštrak (Kristančič *et al.* 2007: 160), bi takšno stanje verjetno najbolj odgovarjalo mladim z značilnostmi boema, ki bi pač počeli kar bi jim padlo na pamet. V nasprotju z njimi, mladi z značilnostmi filistra ne bi vedeli, kaj početi, čakali bi navodila, ki pa jih ne bi dobili. Ustvarjalni mladi bi lahko brez avtoritarnih prepovedi udeležali svojo ustvarjalnost, vendar bi jim manjkala povratna informacija, saj ne bi vedeli, ali je njihova dejavnost res ustvarjalna (*ibid.*). Pri tem pristopu naj omenim še to, da sta možni dve variaciji vsedopuščajoče vzgoje. Prva je načrtna vsedopuščajoča vzgoja, pri kateri je avtoriteta prikrita, a starši vseeno ves čas bedijo nad otrokom, druga variacija pa je razpuščena vzgoja, pri kateri je avtoriteta odsotna in so mladostniki posledično prepuščeni samim sebi (Poštrak, osebna komunikacija, januar 2013).

Zgoraj opisane oblike vodenja so analitski pojmi. V resničnosti lahko najdemo tako »čiste« oblike demokratičnega, avtoritarnega in laissez-faire pristopa, kot tudi oblike, ki vsebujejo sestavine posameznih načinov vodenja. Pogosto se zgodi, da učitelji in vzgojitelji drsijo iz okvirja enega v drugi vzgojni pristop. V tem primeru govorimo o nedoslednosti pri udejanjanju pristopov, ki lahko prinese zmedo in nejasnosti (Poštrak 2003: 32). V resničnosti je pogosta kombinacija vsedopuščajoče vzgoje z ukazovalnim pristopom, ko otrok ne ve, kaj naj od staršev pričakuje – v enem trenutku mu dovolijo vse, v drugem trenutku ga kaznujejo. O nedosledni vzgoji pa govorimo tudi v primerih, ko starša nista usklajena – en starš otroku dovoli vse, drugi pa ga kaznuje. Takšno vzgojo bi lahko poimenovali tudi neusklajena vzgoja.

Poštrak (2006: 7) pravi, da je dogovorni pristop v dosledni udejanjeni obliki najbolj primeren in učinkovit. V ustanovah, kot je Prevzgojni dom Radeče, je težko udejanjati dogovorni pristop. Lahko bi rekla, da v prevzgojnem domu težijo k temu, da bi ga udejanjali v čim bolj dosledni obliki, a se vseeno pogosto dogaja, da drsijo iz dogovornega v ukazovalni pristop.

Na oblike vodenja lahko vežemo tri koncepte pedagoške avtoritete, ki jih je navedel Kroflič (1997, v *ibid.*). Apostolsko avtoriteto, ki je oprta na položaj in je značilna za klasično patriarhalno vzgojo, lahko vežemo na avtoritarni ali nedogovorno ukazovalni koncept. Prikrita ali odsotna avtoriteta vzgojnega okolja je značilna za permissivno pedagoško gibanje. Vežemo jo lahko na laissez-faire ali nedogovorno neukazovalni koncept. Zadnji koncept pedagoške avtoritete po Krofliču pa je nastajajoči koncept samoomejitvene avtoritete, ki je oprta na kompetence, znanja in sposobnosti in omogoča podporo tako otrokovi potrebi po varnosti in sprejetosti kot tudi potrebi po postopnem rahljanju avtoritarne navezanosti in osvobajanju. Samoomejitveno avtoriteto lahko vežemo na demokratični ali dogovorni pristop (*ibid.*).

Govorimo pa tudi o permissivni in represivni vzgoji ali vzgojnem pristopu. Pri permissivnem pristopu se osredotočamo na pozitivne plati uporabnikovega ravnanja in podpiramo tiste uporabnikove strategije ravnanja, za katere menimo, da so zanj ustrezne. Ne osredotočamo se na kazni za neustrezna ravnanja, a to ne pomeni, da ukrep za kršenje dogovorov ni predviden in dogovorjen. Represivni pristop pa je osredotočen na kaznovanje za neustrezna ravnanja. V okviru tega pristopa z mladostnikom ne moremo vzpostaviti stika in oblikovati produktivnega odnosa (Poštrak 2003: 30). Če ta dva pristopa navežem na opredelitve človeka, ugotovim, da lahko izhajajo iz predpostavke, da je človek izhodiščno »dober«, permissivni vzgojni pristopi,

iz pojmovanja človeka kot izhodiščno »slabega« pa represivni vzgojni pristopi, ki naj bi to »divje« bitje socializirali (Poštrak 2006: 5).

1.3 Obravnava mladostnikov, ki izvršujejo kazniva dejanja

1.3.1 Mladoletniško prestopništvo z vidika kazenskega prava

Kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, pa tudi druge oblike deviantnega vedenja mladih označujemo kot mladoletniško prestopništvo ali delinkvenco (Meško 1997: 89).

1.3.1.1 Delitev kazenskopravnih sistemov

Kazenskopravne sisteme je mogoče glede na to, kakšen obseg mladoletniškega prestopništva sprejemajo, razdeliti v dve skupini. V prvo skupino sodijo pravni sistemi, ki so se odločili za ožji pojem mladoletniškega prestopništva in obravnavajo v tem okviru samo kazniva dejanja mladoletnikov, ki jih kazenski zakon določa kot kazniva dejanja in jih storijo mladoletniki, torej osebe med 14. in 18. letom starosti. V drugo skupino pa sodijo pravni sistemi, ki so sprejeli širši pojem mladoletniškega prestopništva, ki vključuje tudi otroke, ki so storili bodisi dejanja, ki imajo znake kaznivega dejanja, bodisi izpričujejo druge oblike odklonskih ravnanj (*ibid.*: 90).

Širše pojmovanje mladoletniškega prestopništva se je uveljavilo predvsem v angloameriškem pravnem sistemu, večina evropskih držav, med njim tudi Slovenija, pa je sprejela ožji pomen mladoletniškega prestopništva. V prid ožjega pomena mladoletniškega prestopništva govori dejstvo, da bi bilo v nasprotju s temeljnimi načeli pravnega sistema, če bi pred sodiščem obravnavali mladoletnike za ravnanja, ki niso kazniva, če jih stori polnoletna oseba. Odklonsko vedenje mladoletnikov, pri katerem ne gre za storitev kaznivega dejanja, morajo obravnavati zunajsodni organi. Kazenski postopek pomeni za marsikaterega mladoletnika hud pretres, zato ne bi bilo pravilno, če bi ta postopek uporabljali za obravnavo mladoletniških ravnanj, ki niso kazniva dejanja. Prav tako pa ne bi bilo pravilno, če bi v takšnem postopku

obravnavali osebe, ki so storile kaznivo dejanje, a še niso dopolnile štirinajst let (*ibid.*: 90, 91).

1.3.1.2 Obravnava mladoletnih prestopnikov

Katja Filipčič navaja, da se pristojnosti pri obravnavanju mladostnikov, ki so razvili neustrezne strategije ravnanja, ki vključujejo izvrševanje kaznivih dejanj, delijo med socialnovarstvene organe in sodišče. Pri tej delitvi se upoštevata dva kriterija: starost mladostnika in narava kaznivega dejanja (Šelih (ur.) 2000: 171).

Slovenska sodišča obravnavajo v posebnem kazenskem postopku samo tiste mladostnike, pri katerih so njihove motnje v vedenju izražene s storitvijo kaznivega dejanja, in ki glede na svoj duševni razvoj, ki je formalno določen s starostjo 14 let, razumejo pomen svojega ravnanja (*ibid.*).

Centri za socialno delo pa na enak način obravnavajo otroke in mladostnike, ki se vedejo odklonsko – torej tudi storilce kaznivih dejanj, ki še niso dopolnili 14 let. Centri za socialno delo otroka kot storilca kaznivega dejanja ne obravnavajo zato, ker je storil nevarno dejanje in mu ne izrečejo sankcije, pač pa ga obravnavajo zato, ker je po oceni centra za socialno delo s svojim dejanjem pokazal, da je ogrožen njegov pravilni razvoj in je zato potreben pomoči. Center za socialno delo lahko s tem namenom namesti otroka v vzgojni zavod, kjer so ti otroci deležni enake obravnave kot mladoletniki, ki jim je zaradi storitve kaznivega dejanja sodišče izreklo vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod (*ibid.*: 171, 173).

1.3.1.3 Ukrepi zoper mladoletne prestopnike v Sloveniji

Kazenski zakonik določa, da je namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike, da se »[...] mladoletnim storilcem kaznivih dejanj z varstvom in pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj« (73. člen KZ-UPB1).

Vzgojni ukrepi zoper mladoletne prestopnike so naslednji:

- ukor,
- navodila in prepovedi,
- nadzorstvo organa socialnega varstva,
- oddaja v vzgojni zavod,
- oddaja v prevzgojni dom,
- oddaja v zavod za usposabljanje (74. člen KZ-UPB1).

Vzgojni ukrepi so naštetni tako, da se stopnjujejo od blažjega proti strožjemu. Pojma blažje in strožje nista povezana z večjo ali manjšo prizadetostjo mladoletnika, ampak z večjo ali manjšo vzgojno učinkovitostjo (Meško (ur.) 2004: 224).

1.3.2 Prevzgojni dom Radeče

1.3.2.1 Zgodovina zavoda

Prevzgojni dom Radeče se nahaja v samostanskem objektu, ki je bil do druge svetovne vojne v lasti Hčera krščanske ljubezni sv. Vincencija Pavelskega, ki je ponovno lastnik po denacionalizacijskem postopku, zaključenem leta 2008 (http://www.arhiv.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2010/101203_pd_radece_zgodovina.pdf).

Zavod z imenom Vzgojno poboljševalni dom (VPD) je ustanovil takratni Sekretariat za notranje zadeve Ljudske Republike Slovenije leta 1951, uradno pa je bil predan v uporabo leta 1952 (*ibid.*).

Leta 1968 se je zavod preimenoval v Prevzgojni dom Radeče in prešel pod republiški sekretariat za pravosodje, kar je ostalo nespremenjeno do današnjih dni (*ibid.*).

1.3.2.2 Predstavitev zavoda

Prevzgojni dom Radeče sodi pod Upravo Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, ki je organ v sestavi Ministrstva za pravosodje in javno upravo. Je edini tovrstni zavod v Sloveniji. Izvaja vzgojni ukrep oddaje mladoletnika v prevzgojni dom, ki se izreka v primerih, ko gre za hujša kazniva dejanja, za ponavljanje kaznivih dejanj, oziroma če so bili prej izrečeni drugi vzgojni ukrepi, ki niso dosegli namena vzgoje in prevzgoje.

Ukrep se izvaja najmanj eno do največ treh let. Sprejemajo fante in dekleta v starosti od 14 do vključno 23 let, ki so sem napoteni s pravnomočnim sklepom sodišča. Ko sodišče izreče ta ukrep, ne določi koliko časa naj traja, pač pa odloči o njegovem prenehanju kasneje, upoštevajoč doseganje zastavljenih ciljev osebnega načrta.

Poslanstvo Prevzgojnega doma Radeče je vzgoja in prevzgoja mladoletnikov ter njihovo izobraževanje in poklicno usposabljanje. Zavod se zavzema za aktivno spreminjanje življenja mladoletnikov in za utrjevanje sprememb, učenje za samostojnost in odgovornost, kvalitetno preživljanje prostega časa in pripravo mladoletnika za integracijo v domače okolje. Želijo doseči, da mladoletnik razvije ustreznejše strategije ravnanja in zaživi bolj kvalitetno življenje.

Prevzgojni dom Radeče ima svoj lasten park, sprehajališče, igrišče, bazen, vrtove in nasad sadnih dreves. V glavni grajski stavbi, ki je 24 ur dnevno varovana s strani paznikov, se nahajajo kuhinja, jedilnica, knjižnica, soba za obiske, terapijska delavnica, zbornica, pralnica, ambulanta, telovadnica ter bivalni prostori. Mladoletniki bivajo v prostorih z vsemi elementi bivanjske celovitosti – imajo 2 do 3 spalnice, dnevno sobo, kuhinjo ter kopalnico. Znotraj grajskega prostora se nahaja dvorišče, kjer je postavljena miza za namizni tenis. V stavbi poleg grajske stavbe se nahajajo še uprava, delavnice in šolske učilnice, malo stran od te stavbe pa še avtoličarska in avtomehanična delavnica.

Temeljna zakonodaja, ki določa delovanje prevzgojnega doma je: Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), Kazenski zakonik (KZ-1) in Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom. Pomembna sta tudi interna pravilnika prevzgojnega doma, katera sta Hišni red Prevzgojnega doma za mladoletnike Radeče in Vzgojni program Prevzgojnega doma Radeče.

1.3.2.3 Populacija v Prevzgojnem domu Radeče

Prevzgojni dom lahko sprejme 68 mladoletnikov in mladoletnic. V času pisanja diplomske naloge je bilo v zavodu 22 fantov, najmlajši je imel 16, najstarejši pa 21 let.

Gre za mladoletnike, ki so razvili neustrezne strategije ravnanja, ki vključujejo izvrševanje kaznivih dejanj. Njihove skupne značilnosti so, da so zelo ranljivi, prihajajo iz čustveno zanemarjenih družin in iz neurejenih družinskih razmer, imajo nizko samopodobo, težave pri učenju in številne druge slabe izkušnje v življenju.

Večini izmed njih so bili prej izrečeni že drugi vzgojni ukrepi, ki pa niso dosegli namena vzgoje in prevzgoje, zato je oddaja v prevzgojni dom zadnji poskus pred namestitvijo v zapor.

1.3.2.4 Vzgojno delo z mladoletniki

Največji delež v strukturi časa je namenjen vzgojnemu delu, ki poteka individualno, skupinsko in skupnostno. Vzgojno delo z mladoletniki je več nivojsko. Temeljna obravnava poteka v matični skupini, z nadgradnjo v skupini oddelka brez drog ter odprtega oddelka. V okviru vzgojnega dela poteka več specifičnih obravnav, kot so obravnava samomorilnosti, obravnava odvisnosti od prepovedanih in dovoljenih drog, program pozitivnega samovrednotenja in druge (http://www.arhiv.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2010/101203_pd_radece_predstavitev.pdf). V nadaljevanju predstavljam obravnavo mladoletnikov glede na posamezne nivoje.

Postopek z mladoletnikom v sprejemnem obdobju:

V sprejemnem obdobju je mladoletnik nameščen v bivalne prostore, ki so ločeni od bivalnih prostorov ostalih mladoletnikov, kjer ostane približno tri tedne. Ob sprejemu v prevzgojni dom se preuči njegova osebnost, ugotovi se njegovo zdravstveno stanje, zmožnost usposabljanja, sposobnosti, interesi ter druge lastnosti, ki so pomembne za vzgojo, prevzgojo in izobraževanje mladoletnika (186. člen ZIKS-1). 9. člen Pravilnika o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom določa, da je potrebno mladoletnika v sprejemnem obdobju »[...] seznanimi z njegovimi pravicami in dolžnostmi med izvrševanjem

vzgojnega ukrepa, ga uvajati v novo okolje in seznanjati z namenom bivanja v domu in podrobneje predstaviti hišni red doma«.

Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom v prvem odstavku 12. člena določa, da med trajanjem sprejemnega obdobja dela z mladoletnikom strokovna skupina, katero praviloma sestavljajo socialni delavec, pedagog, psiholog, zdravnik, učitelj praktičnega pouka, predstavnik paznikov, in če je to potrebno, tudi psihiater.

Med trajanjem sprejemnega obdobja strokovna skupina za mladoletnika sestavi osebni načrt, ki po 14. členu Pravilnika o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom, vsebuje:

- aktivnosti, katerih naj bi se mladoletnik udeleževal ter omejitve in ugodnosti, katerih naj bi bil deležen;
- cilje na posameznih področjih;
- konkretne zadolžitve posameznih strokovnih služb in mladoletnika pri doseganju ciljev iz osebnega načrta;
- opazovanja mladoletnikovega vedenja in dosežkov med potekom in ob zaključku izvajanja vzgojnega ukrepa.

Po 14. členu Pravilnika o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom mora strokovna skupina pri sestavljanju osebnega načrta zagotoviti mladoletniku ustvarjalno sodelovanje. Takšna pravna ureditev se mi zdi ustrezna, saj omogoča mladoletniku aktivno sodelovanje pri odločanju o njegovem življenju v prevzgojnem domu. Tako se sliši mladoletnikov glas in se upošteva njegove želje ter potrebe, dela se skupaj z njim in ne zanj. Mladoletnik načrt tudi podpiše in s tem izrazi strinjanje z njim.

Matična vzgojna skupina:

Po zaključenem sprejemnem obdobju se mladoletnika namesti v eno izmed matičnih vzgojnih skupin, katere vodijo matični vzgojitelji. Cilji na nivoju matične vzgojne skupine so spoznavanje in navajanje na drugačen način življenja, prepoznavanje težav in motenj,

odločitev mladoletnika za spremembo (Vzgojni program Prevezgojnega doma Radeče 2008: 7).

Na nivoju matične vzgojne skupine je pomembno delo na področju odvisnosti z vsemi mladoletniki – tako tistimi, ki imajo težave z odvisnostjo, kot tistimi brez težav. Delo na tem področju je usmerjeno predvsem v poučevanje mladostnikov o naslednjih vsebinah: spoznavanje škodljivih vplivov droge na telo, razvoj odvisnosti, zmanjševanje škode zaradi odvisnosti od drog, recidiv, nevarnost predoziranja in okužbe z virusi (*ibid.*: 6).

Oddelek brez drog:

Mladoletniki, ki uspešno opravijo dva vikend (53-urna) izhoda, lahko zaprosijo za premestitev na oddelek brez drog, kjer so lepše opremljeni prostori in je več zasebnosti. Oddelek je bil oblikovan zaradi naraščajočega števila mladoletnikov, ki imajo težave z odvisnostjo od različnih psihoaktivnih snovi. Možnost namestitve na oddelek pa nimajo samo mladoletniki, ki imajo težave z uživanjem prepovedanih psihoaktivnih snovi, temveč tudi tisti brez težav na tem področju.

Osnovni cilji na tem oddelku so aktivno spreminjanje načina življenja in utrjevanje sprememb, vzdrževanje abstinence, učenje za samostojno in odgovorno življenje, poudarek pa je tudi na kvalitetnem preživljanju prostega časa (*ibid.*: 7).

V primeru, da mladoletnik zlorabi pravila vzgojne skupine oddelka brez drog, se ga premesti nazaj v matično vzgojno skupino (*ibid.*).

Odprti oddelek:

Po najmanj trimesečnem uspešnem uresničevanju programa oddelka brez drog, se lahko mladoletnik na predlog vzgojitelja premesti na odprti oddelek. Mladoletniki, ki nimajo težav na področju odvisnosti, izpolnijo ta program po dveh mesecih (Vzgojni program Prevezgojnega doma Radeče 2008: 8).

Cilji te skupine so vzdrževanje sprememb v načinu življenja (nadomestitev pasivnega življenjskega stila z aktivnim), priprava na integracijo v domače okolje, čim večja samostojnost, samoiniciativnost, odgovornost in aktivnost (*ibid.*).

Po najmanj treh mesecih uspešnega doseganja postavljenih ciljev na odprtem oddelku in ciljev osebnega načrta, se lahko predlaga sprememba ali ustavitev vzgojnega ukrepa, vendar ne pred iztekom enega leta izvrševanja vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom (*ibid.*: 9).

Ob zlorabi pravil odprtega oddelka v smislu ponavljanja lažjih disciplinskih prestopkov in kršitev hišnega reda, se lahko mladoletnika namesti nazaj v skupino oddelka brez drog, ob storitvi hujšega disciplinskega prestopka pa se takoj opravi vrnitev v matično vzgojno skupino.

Posebna vzgojna skupina:

Mladoletnika, ki dalj časa ne izpolnjuje osebnega načrta, se ne prilagaja delu in življenju po programu vzgojne skupine, v katero je nameščen, ter intenzivno izvršuje disciplinske prestopke in krši hišni red, se lahko namesti v posebno vzgojno skupino (*ibid.*).

V tem primeru strokovna skupina izdelava konkreten tedenski individualni program z zastavljenimi cilji in aktivnostmi za posamezna področja, s posebnim poudarkom na tistih, ki so bila najbolj negativno izstopajoča (*ibid.*).

Mladoletniki, nameščeni v posebno vzgojno skupino, imajo glede na uresničevanje programa možnost vključevanja v vse znotraj zavodske aktivnosti in dejavnosti, postopoma pa se vključujejo v matično vzgojno skupino (*ibid.*).

Zadolžitve mladostnika, nameščenega v posebno vzgojno skupino so: razmislek o sebi in o svojem vedenju, korekten odnos do mladostnikov in zaposlenih, urejanje prostorov posebne vzgojne skupine in zavodskega dvorišča ter kvalitetno opravljanje dela oziroma sodelovanje v učnem programu šole. Z realizacijo programa v posebni vzgojni skupini se mladoletnika premesti nazaj v matično vzgojno skupino.

1.3.2.5 Izobraževanje in delo mladoletnikov

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij v prvem odstavku 190. člena določa, da mora prevzgojni dom mladoletniku omogočiti »[...] da pridobiva znanje, zlasti pa da dokonča osnovnošolsko obveznost in si pridobi poklic«. Prevzgojni dom organizira osnovnošolsko in

poklicno izobraževanje v skladu s predpisi o osnovni šoli in drugimi predpisi s področja vzgoje in izobraževanja.

Melita Zupančič navaja, da je pravica do izobraževanja temeljna pravica vsakega človeka, saj nam omogoča osebnostni razvoj, izboljšuje kakovost življenja, spodbuja našo ustvarjalnost in poveča zaposlitvene možnosti (Meško (ur.) 2004: 415).

Zupančič (*ibid.*) navaja, da je že v Ustavi RS zapisano, da naš vzgojno izobraževalni sistem temelji na načelih demokratičnosti, avtonomnosti in enakih možnosti, kar pomeni, da morajo imeti vsi državljani enak dostop do izobraževanja in usposabljanja – torej tudi osebe, ki trenutno prestajajo kazen odvzema prostosti.

Zupančič (*ibid.*) navaja razloge, zaradi katerih je pomembno izobraževanje zaprtih oseb. Pravi, da je v prvi vrsti pomembno, ker do neke mere pomaga normalizirati negativne posledice odvzema prostosti (razosebljanje, institucionalizacija). Naslednji razlog, ki ga navaja, je, da je imelo veliko zapornikov negativne izkušnje z izobraževanjem v preteklosti, zato je prav, da dobijo priložnost, da odpravijo izobrazbeni primanjkljaj. Tretji argument v prid izobraževanja zaprtih oseb pa je rehabilitativne narave. Izobraževanje namreč lahko prebudi pozitivne potenciale v učencu in mu s tem odpre nove možnosti in izbire v življenju, s tem pa obstaja tudi večja verjetnost, da posameznik razvije bolj ustrezne strategije ravnanja.

102. člen Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij določa, da so zavodi dolžni skrbeti za izobraževanje in poklicno usposabljanje zaprtih oseb. Izobraževanje se lahko organizira v zavodu ali zunaj zavoda v sodelovanju z izobraževalnimi organizacijami in zavodi (drugi odstavek 102. člena ZIKS-1). Pri izbiri izobraževalnega programa je potrebno upoštevati želje in zmožnosti obsojenca (tretji odstavek 102. člena ZIKS-1). Zaprti osebi, ki je dokončala šolo ali pridobila poklic v zavodu, se izda spričevalo, iz katerega ne sme biti razvidno, da ga je pridobila v zavodu (104. člen ZIKS-1).

V prevzgojnem domu se izobraževanje izvaja kombinirano z delovnim usposabljanjem in se šteje v dnevno delovno obvezo. Mladoletnikom so na voljo različni izobraževalni programi:

- program opismenjevanja: mladoletniki pridobivajo osnove branja, pisanja in računanja;

- funkcionalno izobraževanje: v to izobraževanje se vključijo mladoletniki, ki so že zaključili kakšen drug izobraževalni program; tukaj pridobijo uporabna znanja za življenje;
- osnovna šola s prilagojenim programom: izvaja se izpitno v sodelovanju z zunanjo osnovno šolo;
- osnovnošolsko izobraževanje: program se izvaja izpitno v sodelovanju z oddelkom Ljudske univerze Kočevje, ki mladoletniku izda spričevalo ali potrdilo o opravljenih izpitih;
- nižje poklicno izobraževanje (2,5-letno): izvaja se v sodelovanju z zunanjimi srednjimi šolami; izvajajo se naslednji programi: obdelovalec lesa, obdelovalec kovin, ličar, električar, pomočnica gospodinje, gradbinec;
- poklicno izobraževanje (3-letno): poteka izpitno kot oblika izobraževanja odraslih; izvajajo se naslednji programi: kuhar, zidar, živilec in mizar;
- certifikatno izobraževanje: poteka v obliki tečajev (varilski tečaj, tečaj zidanja in ometavanja, tečaj CPP in PP, računalništvo,...).

Delovno usposabljanje vodijo strokovno usposobljeni učitelji praktičnega pouka in inštruktorji. Poteka v praktičnih delavnicah, kjer si mladoletniki pridobivajo in utrjujejo delovne navade s ciljem oblikovanja pozitivnega odnosa do dela.

Mladoletniki, ki niso vključeni v poklicno izobraževanje, se usposabljaajo z delom v naslednjih učnih delavnicah: mizarska, kovinarska, ličarska, kuhinja, pralnica, šivalnica, elektro in gradbena (Vzgojni program Prevzgojnega doma Radeče 2008: 5).

Mladoletniki za svoje uspehe niso pripravljeni vlagati veliko truda, saj se bojijo ponovnih neuspehov. Zato se mi zdi zelo pomembno, da so programi zastavljeni tako, da lahko hitro vidijo rezultate svojega dela (npr. prodajo mizo, ki so jo sami izdelali) in tako postopoma pridobivajo zaupanje vase, s čimer se krepi njihov občutek lastne vrednosti. Mladoletniki, ki so vključeni v delovno usposabljanje in hkrati v katerega izmed formalnih izobraževalnih programov, pa imajo tudi pravico do denarne nagrade, kar jim predstavlja dodatno spodbudo za delo in izobraževanje.

Zviševanje ravni znanja in usposobljenosti zaprtih oseb je pomembna terciarna prevencija, saj prispeva k zmanjševanju in preprečevanju družbene zapostavljenosti (Meško (ur.) 2004: 425).

1.3.2.6 Prosti čas mladostnikov

Poštrak (Kristančič *et al.* 2007: 147) navaja, da »Prosti čas ni izolirana, avtonomna, od drugih področij ali sfer našega življenja ločena dejavnost«. V prostem času smo na različne načine opredeljeni, obremenjeni, omejeni in določeni z vidiki in procesi, ki opredeljujejo naše celotno življenje. Če je na primer naš gmotni položaj dober, bomo imeli v prostem času drugačne možnosti, kot če smo brez materialnih sredstev (*ibid.*).

S tem v zvezi lahko omenim Bourdiejev koncept kapitalov (1984, v *ibid.*: 147, 148). Kulturni kapital kot objektiviran kulturni kapital, s čimer so mišljeni na primer materialni in virtualni izdelki, ki so definirani kot umetniški; kot institucionaliziran kulturni kapital, kamor sodijo na primer kulturne ustanove; ter kot personificiran kulturni kapital, torej s socializacijo in inkulturacijo pridobljene in ponotranjene kulturne dobrine. Personificiran kulturni kapital opredeljuje in je povezan s kakovostnim preživljanjem prostega časa. Ekonomski kapital predstavlja dohodke in premoženje, s čimer je določen tudi način preživljanja prostega časa. Socialni kapital po Bourdieju pa označuje interakcijske lastnosti mrež, ki posameznikom olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost različnih kapitalskih virov. Gre torej za to kako nekdo preživlja prosti čas, s koliko razpoložljivimi sredstvi in s kom (*ibid.*)

V prostem času se odražajo dejavniki odraščanja. Ali kot pravi Poštrak (*ibid.*: 151): »Način preživljanja prostega časa je [...] predvsem manifestacija izkušenj iz vsakodnevnega življenjskega sveta danega mladostnika.« Ob tem navaja primer: če so odnosi med starši in otroki neogrožujoči in starši otroku nudijo oporo, bo mladostnik to podporo čutil tudi takrat, ko fizično ne bo skupaj s starši, na primer ko bo preživljal svoj prosti čas. Če pa so odnosi med starši in otroki neustrezni, ogrožajoči, lahko mladostniku čas, ki ga preživlja stran od staršev, predstavlja »čas počitka in celjenja ran«. V tem času lahko mladostnikove stiske prerastejo v takšne ali drugačne manifestacije, simptome, ki pa so lahko za mladostnika ogrožajoči – recimo izvrševanje kaznivih dejanj. Prosti čas je torej čas, v katerem se lahko manifestirajo stiske in težave mladostnika, ki odrašča v zanj obremenjujočem okolju (*ibid.*).

Poštrak navaja, da so lahko neustrezni načini preživljanja prostega časa znak, da je mladostnik v stiski. Z ustrezno načrtovanimi prostočasnimi dejavnostmi lahko blažimo njegove stiske in pomagamo pri soočanju z njimi ter tako odločilno vplivamo na spremembo neustreznega življenjskega sloga mladostnika (*ibid.*: 149, 164).

Melita Zupančič (Meško (ur.) 2004: 425) navaja, da v zavodih potekajo številne dejavnosti, ki zaprte osebe spodbujajo k aktivnemu preživljanju prostega časa, jim omogočajo razvijanje lastne ustvarjalnosti in hkrati tudi sproščanje napetosti na sprejemljiv, nedestruktiven način.

Za celovito in kvalitetno izvajanje vzgojnega ukrepa je velikega pomena, kako mladoletniki preživljajo prosti čas, zato v Prevzgojnem domu Radeče spodbujajo mladoletnike k čim bolj aktivnemu preživljanju prostega časa. Mladoletniki se v prostem času dnevno udeležujejo vsaj ene organizirane prostočasne dejavnosti, v katere se vključujejo glede na osebne interese in vzgojne potrebe. Skozi vse leto potekajo dejavnosti, ki spodbujajo razvoj socialnih veščin, ustvarjalnost in osebno rast, kar prispeva k pridobivanju pozitivne samopodobe (Vzgojni program Prevzgojnega doma Radeče 2008: 5).

V terapevtski delavnici potekajo različne dejavnosti: slikanje na steklo, poslikava keramike, izdelovanje tematskih izdelkov ob različnih praznikih (voščilnice, pirhi, venčki...). Za zaprte osebe ustvarjalne dejavnosti predstavljajo možnost izražanja svojih čustev na sprejemljiv, neogrožajoč način.

Fantje so najbolj navdušeni nad športnimi aktivnostmi, kot so fitnes, nogomet, odbojka, košarka, namizni tenis in plavanje. V prevzgojnem domu organizirajo tudi športna srečanja z drugimi ekipami iz okolja. Sproščanje odvečne energije pozitivno vpliva na počutje mladoletnikov in s tem posledično tudi na vzdušje v domu.

V prostem času se mladoletniki posvečajo tudi skrbi za okolico – urejajo park, vrtnarijo in sadjarijo. Na voljo jim je tudi kuharska delavnica, novinarski klub, dramska sekcija in glasbena sekcija. Organizirajo se tabori in naravoslovne aktivnosti, kot so gobarjenje, nabiranje kostanja, zdravilnih rastlin. Nekateri med njimi pa prosti čas preživijo tudi ob branju knjig, ki si jih izposodijo v domski knjižnici.

2 PROBLEM

Po Poštraku (Kristančič *et al.* 2007: 149) so dejavniki tveganja tisti dejavniki, ki v mladostnikovem življenjskem svetu pomenijo ključne vidike, in ki opredeljujejo tudi njegove strategije preživetja ali ravnanja. Predsodki ljudi, ki pravijo, da so si mladostniki sami krivi za to, da so razvili takšne strategije ravnanja, torej niso upravičeni. Kot pravi Poštrak (2006: 4), moramo upoštevati dejavnike, okoliščine, ki so posameznika pripeljale v stanje, v katerem je razvil neustrezne načine ravnanja. Na način ravnanja določenega mladostnika vpliva izkušnja v matični družini, v šoli in drugih ustanovah, izkušnje med vrstniki, ponotranjene vrednote (Poštrak v Javrh, Kuran (ur.) 2012: 227).

Med opravljanjem prakse v Prevzgojnem domu Radeče sem spoznala mladostnike z različnimi življenjskimi zgodbami, v katerih pa sem takoj opazila nekaj skupnega – v življenju vseh mladostnikov so se nakopičili dejavniki tveganja, ki so povečali njihovo sprejemljivost za druge neugodne vplive in njihovo socialno ranljivost. Te zgodbe so v meni zbudile zanimanje, zato sem želela raziskati na kakšen način učinkujejo posamezni dejavniki odraščanja v življenjskem svetu teh mladostnikov. Osredotočila sem se na naslednje dejavnike, ki lahko v življenjskem svetu mladostnikov učinkujejo ogrožajoče ali varovalno: družina, spol, ustanove, vrstniki, vrednote in mediji.

Želela sem raziskati iz kakšnih družin prihajajo mladostniki, kaj jim družina pomeni in kakšen je vpliv njihovih družin – varovalen ali ogrožajoč. Zanimalo me je tudi, kakšne izkušnje so imeli mladostniki v ustanovah, kakšni so bili njihovi odnosi z zaposlenimi in kako so jih zaposleni obravnavali. Želela sem dobiti odgovore na vprašanja o tem, kako se strategije ravnanja razlikujejo glede na spol, o razlikah, ki jih v družini in v ustanovah delajo med fanti in dekleti in o odnosih med fanti in dekleti. Pri tem sem se soočila z omejitvami moje raziskave, saj v prevzgojnem domu v času izvajanja raziskave ni bilo nobenega dekleta, zato sem lahko naredila primerjavo med spoloma le na podlagi odgovorov fantov, nisem pa mogla vključiti vidika deklet. Nadalje me je zanimalo kakšen pomen ima za mladostnike prijateljstvo in sprejetost med vrstniki, kakšne izkušnje imajo s prijateljstvom in kako so na njih vplivali vrstniki ter prijatelji. Želela sem ugotoviti tudi katere vrednote so mladostniki razvili, ali se je njihov pogled na življenje kaj spreminjal in kakšne cilje imajo za življenje po odpustu iz

prevzgojnega doma. Nazadnje pa me je zanimalo še, katere medije spremljajo, s kakšnim namenom jih spremljajo in kakšen vpliv imajo mediji na njih.

Postavila sem naslednja raziskovalna vprašanja:

- Iz kakšnih družin prihajajo mladostniki in kakšne izkušnje so imeli v družini?
- Kakšne izkušnje so imeli mladostniki v šoli?
- Kakšne razlike v obravnavanju fantov in deklet se pojavljajo v družini in v ustanovah? Kako so strategije ravnanja opredeljene s spolom?
- Kakšne izkušnje imajo mladostniki z bivanjem v prevzgojnem domu?
- Kakšen je za mladostnike pomen prijateljstva? Kako na njih vplivajo prijatelji ter vrstniki?
- Katere vrednote so razvili in kako se le-te vezane na zavod?
- Katere medije spremljajo in kako vsebine iz medijev vplivajo na njih?

Na željo Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij in Prevzgojnega doma Radeče, bom rezultate raziskave predstavila tudi v prevzgojnem domu. Menim, da bom s tem prispevala k večji osveščenosti o vplivu posameznih dejavnikov odraščanja na razvoj strategij ravnanja pri mladostnikih, kar bo prispevalo k boljšemu razumevanju njihovih stisk in težav. Kot namreč navaja Bečaj (Resman *et al.* 1999: 341), mladostnikovega vedenja ni mogoče dobro razumeti brez upoštevanja vplivov okolja, katerim je izpostavljen. Mladostnik lahko pride v zavod s lastno stisko, ki jo prinese od drugod, in zaposleni v zavodu mu lahko pomagajo to stisko razreševati na ustrezne načine, če mladostniku prisluhnejo in poskušajo pravilno dekodirati njegovo sporočilo.

Z raziskavo bom prišla tudi do ugotovitev o tem, kako se mladostniki počutijo v prevzgojnem domu in kaj jim znotraj doma predstavlja varovalne dejavnike ter kaj dejavnike tveganja. Za mladostnika morda predstavlja varovalen dejavnik že samo dober odnos z zaposlenimi ali pa vključevanje v dejavnosti, ki ga zanimajo, kar pomeni, da je včasih potrebnega le malo truda za njihovo zadovoljstvo in boljše počutje. Mislim, da bodo lahko zaposleni v prevzgojnem domu na podlagi rezultatov raziskave lažje odkrivali varovalne dejavnike tako v domu kot tudi na sploh v življenju, jih utrjevali in s tem pomagali mladostnikom, da bodo pridobili dobre izkušnje. Na takšen način bodo lahko dvignili kakovost življenja mladostnikov, nastanjenih v prevzgojnem domu.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je eksplorativna ali poizvedovalna. Omejila sem se na manjše število primerov, na podlagi katerih sem želela priti do uvida v učinkovanje posameznih dejavnikov odraščanja v življenjskem svetu mladostnikov. Zbirala sem besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav, zato je raziskava kvalitativna.

3.2 Merski instrument in viri podatkov

Merski instrument, ki sem ga pri raziskavi uporabila, je bil vodilo za intervju, moj vir podatkov pa so bili delno standardizirani odprti intervjuji. Vnaprej sem pripravila okvirna vprašanja, vrstni red in vsebino vprašanj pa sem prilagajala intervjuvancem.

Vprašanja sem imela razdeljena po sklopih glede na dejavnike odraščanja: družina, šola, spol, zavod, vrstniki, vrednote in mediji.

3.3 Populacija in vzorec

Populacijo sestavljajo gojenci Prevzgojnega doma Radeče, po stanju na dan 16. 11. 2012, ko je bilo v dom nameščenih 22 gojencev.

Moj vzorec je bil kvotni. Želela sem, da bi se intervjuvanci med seboj razlikovali glede na to ali so bili predhodno obravnavani že v katerem drugem vzgojnem zavodu, po starosti in po času bivanja v prevzgojnem domu. Vzorec sem sestavila tako, da sem zajela predstavnike iz vseh skupin. Odločila sem se, da bom v vzorec zajela vsakega tretjega mladostnika, zato sem intervjuje opravila z osmimi mladostniki, katere sem izbrala po načinu priročnega vzorca.

Na dan izvajanja intervjujev, 16. 11. 2012, so bili v domu samo fantje, zato je bil moj vzorec sestavljen iz samih fantov. V vzorec nisem zajela mladoletnih gojencev, ker za to nisem dobila dovoljenja. V času raziskave so v prevzgojnem domu prevladovali gojenci v starosti 18 in 19 let, zato sem v raziskavo zajela največ gojencev te starosti. Skoraj vsi mladostniki, nameščeni v prevzgojnem domu, so bili prej obravnavani že v drugih vzgojnih zavodih, zato sem v raziskavo zajela le enega gojenca, ki predhodno ni bil obravnavan v drugem zavodu. V vzorec sem poskušala zajeti mladostnike, ki bivajo v domu različno dolgo obdobje in tako so bili v moj vzorec zajeti mladostniki, ki so v domu od dveh mesecev do dveh let in osem mesecev. Sestavo svojega vzorca zaradi večje preglednosti predstavljam tudi v tabeli.

Tabela 3.1: Sestava vzorca

Zaporedna številka intervjuja	Predhodna obravnava v drugem zavodu	Starost	Čas bivanja v prevzgojnem domu
1.	Ne	18 let	Eno leto in pol
2.	Da	18 let	Eno leto in deset mesecev
3.	Da	19 let	Dve leti in osem mesecev
4.	Da	20 let	Eno leto in sedem mesecev
5.	Da	18 let	Eno leto in pol
6.	Da	19 let	Eno leto in dva meseca
7.	Da	19 let	Dve leti
8.	Da	19 let	Dva meseca

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbiral 16. 11. 2012 od 10:00 do 14:00 v sobi za obiske v prostorih Prevzgojnega doma Radeče. Pridobila sem jih s pomočjo intervjujev z osmimi gojenci Prevzgojnega doma Radeče, kateri so potekali individualno in vsak je trajal približno dvajset minut.

Pred pričetkom opravljanja intervjujev sem vsakega mladostnika vprašala, če želi sodelovati v intervjuju, ki ga bom uporabila pri pisanju diplomske naloge. Z mladostniki smo se v večini primerov poznali že iz prakse, zato smo se najprej pozdravili in spregovorili par besed, enega mladostnika pa še nisem poznala, zato sem se mu najprej predstavila. Vse intervjuvance sem seznaniła z anonimnostjo in zaupnostjo. Vprašala sem jih, ali lahko pogovore snemam z diktafonom. Ker so se s tem strinjali, sem vse pogovore posnela.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Intervjuje sem najprej pretipkala, pri čemer jih jezikovno nisem urejala, ker sem želela ohraniti jezik mladostnikov. Označila sem jih s števkami 1-8 in pripisala kratice imen intervjuvancev.

Nato sem začela s kvalitativno obdelavo podatkov. Najprej sem podčrtala relevantne dele izjav in stavkov ter jih prepisala v tabelo, kjer sem vsem izpisanim izjavam pripisala kode. Za tem sem pojme oblikovala v hierarhijo in dodala manjkajoče pojme. Na koncu sem oblikovala poskusno teorijo, v kateri sem opisala svoja spoznanja.

Pri obdelavi podatkov sta mi bila v pomoč računalniška programa Microsoft Office Word in Microsoft Office Excel.

Celoten postopek kodiranja je dostopen v prilogi.

4 REZULTATI

4.1 Družina

Intervjuvanci so v večini primerov živeli z enim od staršev, saj so bili njihovi starši ločeni (2: *»Starša sta na začetku skupaj živela ne, pol pa sta se razšla. In sm živel z mamo.«*), polovici intervjuvancev pa je eden od staršev umrl (5: *»Mame nimam ne, ker mi je umrla. Pr očetu sm bil ne.«*). Nihče izmed njih ni edinec, največ med njimi jih ima dva sorojenca (3: *»Sestro pa brata.«*).

Večina intervjuvancev navaja, da jim družina pomeni zelo veliko (8: *»Veliko mi pomeni.«*). Ti intervjuvanci poročajo o dobrih odnosih s starši ali vsaj z enim od staršev (8: *»Dobri.«*). Tem mladostnikom so starši stali ob strani, kadar so imeli težave (6: *»Ja. Pomagajo mi.«*). Dva intervjuvanca pa pravita, da jima družina ne pomeni nič (5: *»Nič.«*) in poročata o slabih odnosih s starši (1: *»Ni blo to to ne, niso bli lih najboljši odnosi v družini. Tudi zdaj ko sm mel izhode, je mama klicala da me noče več videt ne, pa da pijem alkohol pa vse ne, zato sm tut padu nazaj v skupino ne, in sm brez izhodov zdaj pred prazniki ne.«*) ter pravita, da nista bila deležna njihove podpore (1: *»Ja ne, ker jih nikoli ni, ko sm mel težave jim tak nism pravo, ker tak niso oni nikoli poleg ne. Jim tut ne zaupam.«*).

Ko intervjuvanci opisujejo svoje starše, kažejo večjo naklonjenost do mater, saj mame pogosteje opisujejo kot dobre osebe (7: *»Bol ko oče. Uredu.«*), očetov pa ne opisujejo pretirano naklonjeno (4: *»Ga pa sploh ne omenjam. Katastrofa.«*). Mladostniki so imeli v družini slabe izkušnje z očetmi – v enem primeru zaradi očetove brezbrižnosti (1: *»Oče je pa tak, on se isto ni zanima. On pa tak samo s svojo glavo ne. Ka on reče tak je.«*) in v dveh primerih zaradi očetovega uživanja omamnih substanc (4: *»Brez fotra smo se mel dobr. S fotrom pa ne. Z mamo se bol zastopm. Fotra pa droga jebe.«*). Eden mladostnik navaja, da prej z očetom ni imel veliko stikov, zdaj pa sta se bolj povezala (3: *»Z očetom pa nisma mela dosti stikov, zdaj sma se bol tak povezala.«*).

Le redki intervjuvanci pravijo, da so se v družini počutili dobro (5: *»Ne vem, sej sm se vredi počutu ne, dosti stvari smo skupi počeli.«*), večina mladostnikov pa je imela slabe izkušnje.

Tudi nekateri intervjuvanci, ki so se sicer dobro razumeli s starši, poročajo o slabih izkušnjah v družini (3: *»Tko, nekaj časa je blo vredi ne, pol pa tak, je katastrofa bla.«*).

Starši mladostnikov so pogosto drseli iz okvirja enega v drugi vzgojni pristop, torej je bila vzgoja nedosledna. V dveh primerih je šlo za kombinacijo vsedopuščajoče vzgoje (4: *»Ne. Če bi mi postavil mejo ne bi bil kle.«*) z nedogovornim ukazovalnim pristopom (4: *»So me kaznoval, če sm naredu pizdarijo.«*), v enem primeru pa je šlo za neusklajeno vzgojo, ko je oče kaznoval, mama pa je bila popustljiva (7: *»Pač, oče je hotu bit bolj strog, mama pa tega ni pustila ne. Tko je blo.«*). V nekaterih družinah so starši udeleževali nedogovorni ukazovalni pristop. Mladostnikom so dajali navodila in ukaze (6: *»Ja oni so mi pač rekli to lahko to ne smeš.«*), pri čemer pa se le-ti niso čutili odgovorne za uresničevanje ukazane, saj pri tem niso sodelovali (8: *»Ja do enga dvanajstga leta ja, od takrat naprej pa nism jih poslušu več.«*). Pri enem mladostniku so se posledice uporabe nedogovornega ukazovalnega pristopa kazale kot izogibanje domu in želja po življenju na ulici (8: *»Ja ne vem, jas sm hotu bit tko ne, na ulici bit ne. Ne doma ne, js sm skos bil veni. S prijatli.«*). V dveh primerih pa je bila vzgoja vsedopuščajoča – avtoriteta staršev je bila odsotna, mladostnika sta bila prepuščena sama sebi (3: *»Ni blo nekaj, jih ni blo doma dosti, sam sm bil več al manj. Sm bil bol prepuščen sebi.«*).

Ne glede na uporabljeni pristop, pa so starši svoje otroke v večini primerov pohvalili ob uspehih v življenju (2: *»Tut ja. Na šolskem al pa na kakem področju, al pa pri športu.«*).

4.2 Šola

Nekateri intervjuvanci navajajo, da jim šola pomeni veliko (1: *»Ja pomeni mi, mislim ne, dobro je, da maš nekaj. Pa dobro je met šolo zaradi poklica, da lahko delaš kaj ne.«*), pri čemer eden izmed njih navaja, da mu včasih ni pomenila nič, zdaj pa izraža željo po izobraževanju (3: *»Ja prej mi ni pomenila, zdaj pa mi je začela. Zdaj sm naredu to certifikatno ne, izobraževanje. Pa rad bi šou dalje, ampak se ne morem več dalje šolat. Ne bom več dolgo tu.«*). Večina mladostnikov pa navaja, da jim šola ne pomeni nič (4: *»Šola mi nič ne pomen.«*). Med slednjimi eden izmed intervjuvancev goji odpor do šole, zato ker je

zaprt v prevzgojnim domu (5: *»Ker sm tu notri zaprt ne, in mi ni več do šole. Če bi zdaj bil vuni, bi po mojem delal šolo, zdaj pa tu not pa ne bom delu.«*).

Mladostniki, katerim šola pomeni veliko, so se v večini primerov v šoli počutili dobro (6: *»V osnovni sm se dobro počutu, v Logatcu isto.«*) in so imeli dobre odnose z učitelji (1: *»Js sm dosti manjko pa to ne, zato ko sm šprico, ampak ja, vredi so bli ne. Nisem se neki kregal z njimi al pa kaj.«*) ali vsaj z nekaterimi izmed njih (3: *»Z nekateri sm se vrede razumel, z nekaterimi pa se nism dobro.«*). Večina mladostnikov, kateri so navedli, da jim šola ne pomeni nič, je imela slabe odnose z učitelji (5: *»Vedno smo se nekaj kregali ne. Oni so mi hotli dobro, jaz sm pa šprical pa ne vem kaj vse ne.«*), nekateri med njimi pa so imeli z učitelji dobre odnose (7: *»Bli so kr dobri.«*). Od vseh mladostnikov je imela z učitelji dobre odnose približno polovica.

Kar se tiče odnosov z vrstniki v šoli, so nekateri mladostniki povedali, da so se razumeli z vsemi vrstniki (1: *»To so bli vredo ne, ker jaz sem, kak naj rečem, s prjatli gor odrasto ne, sm bil vedno z njimi zunaj ne. Js nimam mame pa očeta za družino ne, ampak prjatle. Tak da sm se z njimi fenomenalno razumel.«*), nekateri pa so se razumeli le z nekaterimi (4: *»Z enimi sm se dobr razumel, z drugim ne.«*). Večina mladostnikov je imela v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja (5: *»Pa sm mel tudi dobre prjatle ja.«*).

Večina mladostnikov poroča o dobrem počutju v šoli (8: *»Uredu, zajebaval smo se skos, smejal.«*). Eden izmed intervjuvancev pa pravi, da je imel v šoli slabe izkušnje zaradi zafrkavanja s strani vrstnikov (7: *»Tko, ne vem. Pač mene so v šoli zajebavali, kao čefur pa tko naprej.«*). Mladostnik je imel slabo izkušnjo tudi v družini (7: *»Uredu sm se počutu, sam to je edin k oči pije in to je to. Pa to, da mi je mama pač umrla pr štrnajstih.«*) in je povedal, da je na njegov odnos do šole vplivala tudi vzgoja staršev, ki so bili po njegovih besedah premalo strogi (7: *»Ja starši bi mogl bit bol strogi ne.«*). Mladostnik je s svojo stisko prišel v šolo, kjer jo je poskušal razreševati na načine, ki bi jih lahko opredelili kot nasilne (7: *»Pol sm začel jih tepst ne.«*).

Mladostniki navajajo, da so v ravnanju učiteljev zaznavali krivice. V slabšem položaju so bili učenci, ki so kršili šolska pravila (5: *»Ja tisti keri so večkrat špricali, tiste niso meli ne vem kak radi ne.«*), učenci iz revnejših družin (3: *»Mi keri smo bli, to smo bli bol iz takih družin ne, nismo vse meli kar smo hotli. Nekateri so meli več ne in so bli kao pridni in ono tretje*

ne.«), in tisti, ki so v šolo vložili manj truda (8: *»Tiste, ki so se več trudili so meli bol radi ne. Tisti k se niso trudili pa so se morali pa več potruditi ne, da so pršli do ene pozitivne ocene.«*). Tudi intervjuvanci, ki so sprva sicer navedli, da v šoli niso opazili, da bi učitelji učence obravnavali različno, so kasneje povedali, da so opazili večjo naklonjenost učiteljev do uspešnih učencev (6: *»So ja.«*).

Veliko mladostnikov s svojim šolskim uspehom ni bilo zadovoljnih (3: *»Tak, lahko bi blo boljše ne.«*). Nekateri navajajo, da so ocene vključevale več kot oceno znanja, saj se je v njih velikokrat skrivala tudi ocena o upoštevanju šolskih pravil (2: *»Tut če upoštevaš pravila pa hodiš redno h uram.«*), nekateri pa navajajo, da so šolske ocene vključevale le oceno znanja (3: *»Samo znanje.«*). Pri večini intervjuvancev sta šolski uspeh (5: *»Ja, slabše smo se razumeli.«*) in kršenje šolskih pravil (1: *»Mislim to je tak blo vedno isto ne, ampak ko sm šprico pa so to zvedli ne, je tudi blo še bol slabše ne.«*) vplivala tudi na odnose s starši.

4.3 Spol

Glede obravnavanja fantov in deklet v družini, je večina intervjuvancev mnenja, da starši drugače obravnavajo fante in dekleta (5: *»Ne vem. Punce ne, tuki je pač tak bol ne, ne vem. Drugače je pri moških kot pri ženskah ne. Ne vem kak naj to povem ne. Moški pač, v vsaki družini jih moški dobi ne, če kaj narobe narediš, ženske pa ne vem, ne bodo topli ne. Starši bol ščitijo punce ne.«*). Med intervjuvanci, ki imajo sestro, so le nekateri navedli, da v njihovi družini ni bilo razlik v obravnavanju glede na spol (8: *»Moji starši so isto obravnavali sestro kot mene. To mi je isto sestra povedala in je blo tko isto.«*), večina pa jih je povedala, da so razlike obstajale (6: *»Punca je punca ne. Drugače je.«*). Le-ti so izpostavili naslednje razlike v obravnavanju: očetje imajo raje sinove in mame raje hčerke (3: *»Možno ne, da majo očetje rajše sinove, mame pa hčerke.«*), starši so do deklet bolj strogi (2: *»Ja ne vem. Tak ne, moja sestra recimo, mlajša je ne, zato je to drugače pol ne. Hočejo ne, da bi pridna bla, pa da bo mela lepe ocene. Da ne bo taka kot midva z bratom ne. So bolj strogi do nje.«*), starši dekleta bolj razvajajo (6: *»Več dobi kot jaz pa brat.«*).

Starši od fantov pričakujejo, da pomagajo pri delu doma (3: *»Da delam, da kaj pospravim doma pa to, da kaj pomagam zraven.«*), da naredijo šolo, da prenehajo s kaznivimi dejanji (2:

»Ja hočejo, da končam pač šolo ne zdaj tu. Da pridem čim prej vun ne, pa da neham tota kazniva dejanja delat ne.«), da bodo za zgled svojim otrokom (7: »Pač da, da nej bom svojim otrokom za zgled ne. Da ne bojo moji taki kot js.«), in da pametno razmišljajo (6: »Da sm bol odrasu, pametno da razmišlam.«). Pričakovanja do deklet so podobna – starši si želijo, da bi bile pridne, da bi naredile šolo (4: »Ne vem. Isto kot od moje sestre. Oba morma nrdit šolo, pa dobit poklic.«), in v enem primeru tudi, da ne bi delale kaznivih dejanj, tako kot njihovi bratje.

V šoli intervjuvanci niso opazili razlik v obravnavanju fantov in deklet (4: »Ne, usaj jst nism opazu.«). So pa skoraj vsi navedli, da obstajajo razlike v pridnosti v šoli glede na spol, pri čemer jih večina meni, da so bila dekleta v šoli bolj pridna in so bolj sodelovala pri pouku (6: »Bol pridne, učile so se več.«).

Kar se tiče razlik v odnosih glede na spol, je polovica mladostnikov izrazila mnenje, da imajo boljše odnose dekleta (1: »Mislim, da se bolj punce razumejo ne.«), in da se pogosteje prepirajo fantje (6: »Fantje se bolj kregajo ne. Punce se pa ne.«), polovica pa jih meni, da se bolje razumejo fantje (5: »Fantje smo se bol razumeli ne, kot pa dekleta.«), in da so prepiri pogostejši med dekleti (5: »Bolj so se kregala.«). Eden izmed intervjuvancev pravi, da se razlike v odnosih kažejo v drugačni komunikaciji (7: »Tak, mi smo... dekleta so bol taka bla no, niso uporabljala takšne grde besede, mislm kletvice pa tak.«). Le redki intervjuvanci so mnenja, da se v odnosih ne kažejo razlike glede na spol (8: »Ma isto.«).

Razlike med spoloma se kažejo tudi v načinih odzivanja in reševanja problemov. Fantje se ob prepirih pogosto stepejo (3: »Če se je šlo za punce ne, to smo se takoj stepli. Jaz se nism nekaj dosti no. Če se je šlo zaradi denarja, zaradi droge ne, trava pa tak dalje, potem smo se tut stepli ne.«), dekleta pa se ne tepejo (6: »Včasih se tepeš. Punce se ne tepejo.«), pač pa konflikte rešujejo bolj mirno (2: »One se niso tak drle, so se bolj mirno kregale.«).

Večina intervjuvancev navaja, da so se z dekleti dobro razumeli (6: »Dobro.«), razen v enem primeru, ko intervjuvanec navaja, da so fantje provocirali dekleta (7: »Tko, mal smo provocirali.«).

4.4 Zavod

Razen enega, so bili vsi intervjuvanci predhodno že obravnavani v drugih zavodih (5: *»V domu sm bil osem let. Šola je bla takoj poleg, da nisi rabu se vozit vsaki dan ne. Potem sm šel v Planino, sm bil eno leto pa pol tam, potem sm pa prišu sem ne.«*), kjer so imeli različne izkušnje. Nekateri intervjuvanci so se v drugih zavodih počutili dobro (4: *»Ja v Logatcu sm bil sam tri ure, pol pa na begu. V Smledniku sm bil pa dve leti pa sm se dobr počutu.«*), nekateri pa so imeli slabe izkušnje. Razlogi za njihove slabe izkušnje so bili različni: nasilje zaposlenih (2: *»Nisem bil zadovolen. Ni mi blo všeč nasilje.«*), odnos zaposlenih (3: *»Pa tak, to je blo bol tak ne. Jaz sem tja prišo lih v sedmi razred ne. Motu me je odnos do nas tak ko so ga meli ne. Pa nisi mogu jim nič ne. Zdaj bi blo to malo drugače, če bi jaz zdaj prišu tja.«*), neenakovredno obravnavanje (8: *»Ja ne vem. Ene so vzljubli bol ne. Ene so zajebavali v glavo, enim pa so dali ful možnosti.«*). Enega mladostnika so iz zavoda nagnali zaradi obnašanja (7: *»V Logatcu so me nagnal vn, niso me hotl sprejet. Blo mi je všeč, sam oni me niso več hotl tam, zrd obnašanja.«*). Gre za mladostnika, ki je imel slabo izkušnjo že v družini in v šoli (glej točko 4.2., četrti odstavek).

Izkušnje mladostnikov v prevzgojnem domu so različne. Nekateri se v prevzgojnem domu počutijo dobro (3: *»Ja vredi ne. Tu je vse bol tak. Tam v Smledniku smo se kregali za brez veze. Vsepovsod je katastrofa ne, sam kak si narediš tak maš ne.«*), nekateri pa poročajo o slabih izkušnjah, katerim botrujejo zahteve zaposlenih (5: *»Slabo. Učitelji so bol taki, zahtevajo nekaj, pa ni vredi.«*), nasilje gojencev (2: *»Ni nič bolše, samo niso zaposleni nasilni ne, gojenci so nasilni.«*), neenakovredno obravnavanje s strani zaposlenih (7: *»Spremenu bi to, da ne delajo razlike med nami.«*) in neupoštevanje njihovega glasu (5: *»Ja razlika je samo, zdaj če tak, oni bodo poslušali paznike, nea bodo nas poslušali, če se bo kaj zgodilo ne. Itak je njihova beseda, od paznikov ne. Zdaj če se bo kaj zgodilo, bo paznik reku tak je blo, oni bodo verjeli paznikom ne, vzgojitelji pač, tak da mi sploh nimamo pri tem ne, nimamo besede.«*). Nekateri mladostniki pa izražajo nezadovoljstvo tudi zaradi hišnih pravil (8: *»Ne vem. Da bi lahko tv gledu ne. Kadar bi hotu ne.«*).

Mladostniki se dobro razumejo z vrstniki v prevzgojnem domu in se med njimi počutijo sprejete (1: *»Vredo. Mi si zaupamo ne, ker vemo kak je ne, kak stvari stojijo ne.«*). Le eden

mladostnik ima z vrstniki v prevzgojnem domu slabe odnose (6: »Slabi.«) in se počuti sprejetega le med nekaterimi (6: »Med enim ja.«).

Odnosi z zaposlenimi so različni. Le dva intervjuvanca imata dobre odnose z vsemi zaposlenimi (4: »To se pa dobr.«), ostali pa se razumejo le z nekaterimi. Največ intervjuvancev ima dobre odnose z vzgojitelji, za katere pravijo, da so v redu, in da jim lahko marsikaj ustrežejo (1: »Proti vzgojitelcam tudi nimam nič ne, ker so vredno ne, ti lahko ustrežejo marsikaj ne.«). Večina intervjuvancev se slabo razume s pazniki. Kot razlog navajajo to, da se ne morejo pogovarjati z njimi (6: »Pazniki so drugačni ne, ne moreš se sploh z njimi meniti nič.«), da pazniki dokazujejo svojo moč (5: »Učitelji zahtevajo preveč, pazniki pa si mislijo, da so ne vem kaj, da lahko vse delajo, mi pa ne smemo ne.«) in jih besedno provocirajo (7: »Pač to za mene niso ljudje ne. Ne vem, rečejo »pizda ti materna«, pa greš to povedat vzgojitelju, pa pol reče da ni res. Če si že povedu, povej pol tut da si, priznej svojo krivdo.«). Le eden mladostnik ima dobre odnose z enim izmed paznikov (3: »Z dvema vzgojiteljoma se tak vredno razumem ne. S paznikom se tudi z enim.«).

Le redki intervjuvanci pravijo, da so v prevzgojnem domu vsi mladostniki obravnavani enako (4: »Vsi smo isto.«), večina pa jih poroča o primerih neenakovrednega obravnavanja s strani zaposlenih. Največje razlike med mladostniki delajo pri sankcijah ob kršenju pravil (2: »Ja ne vem. Če ti piješ alkohol, to ni dovoljeno na izhodu, in prideš nazaj, pa mama pokliče sem pa pove alkohol je pil, pa pr enem ne ukrepajo nič, če na primer kdo drugi alkohol pije, pa ukrepajo.«). V boljšem položaju so mladostniki, ki so v dobrih odnosih z zaposlenimi in jim tožijo druge (1: »V bistvu on ko je prišol sem, je bil tarča ne. In on je začel tukaj, je turšici povedal vse ne, in mislim da ga od takrat majo radi ne.«) ter tisti, ki so fizično močnejši (8: »Ne vem ne. Delajo tut kdaj razlike ja. Tisti, ki so šibkejši, jih lažje vrtijo okol prsta ne. A tisti, k so pač malo močnejši, pa ne morejo nič nrdit, da bi jih vrtel okoli prstov.«).

4.5 Vrstniki

Za intervjuvance je prijateljstvo zelo pomembno (7: »Ful, da se človek lahk zaupa.«). Pomembno jim je zaradi druženja (5: »Ja ne vem, ko mi je dugcajt pokličem koga, pa gremo vun. Ne vem, dosti mi pomeni. Pa če ka rabim pod nujno mi, ne vem, ugodijo mi vedno vse

ne.«), ker se prijateljem lahko zaupajo (4: *»Ker jim lahk zaupam. Pa dobri so z mano, tko k sm js z njimi.«*), ker jim nudijo podporo v različnih stvareh (1: *»V vsem mi nudijo podporo.«*), in ker se lahko obrnejo na njih, ko potrebujejo nasvete, usluge in pomoč (3: *»Nasvete, pomagajo mi če mam na primer kake težave.«*).

Večina intervjuvancev ima s prijateljstvom dobre izkušnje, saj pravijo, da imajo najboljšega prijatelja (7: *»Najbolšega mam.«*), da so zadovoljni s krogom svojih prijateljev (6: *»Zadovoljen sm, samo jih ni dosti.«*), in da se med njimi počutijo dobro (1: *»Takrat sem jaz prava oseba komaj. Ko sm med njimi, ko sm lahko z njimi, takrat sm jaz prava oseba.«*). Eden intervjuvanec pa poroča o slabi izkušnji s prijateljstvom. Meni, da je težko najti prave prijatelje (8: *»Ne vem no. Teško je najdit prijatelje. Prave. Sm mel že ful takih klap bi se reklo. Samo ne vem. Mam lahko enga prijatla, ki se lahko zanesem na njega. To je to.«*). Ko poda opredelitev dobrega prijatelja poudari, da je pravi prijatelj tisti, ki ga bo spodbujal, da hodi v šolo, in ne tisti, ki ga bo spodbujal v kriminal (8: *»Ja v šoli ne al pa v športu da me spodbujajo k temu ne. Prjatu me ne bo spodbuju v kriminal, me bo spodbuju v šoli ne, da hodim v šolo.«*).

Za nekatere intervjuvance sprejetost med vrstniki ni pomembna, ker se ne družijo s svojo generacijo (2: *»Ni mi tak važno. Važno je da mam prjatle ne. Večinoma mam tak starejše ne.«*), večini intervjuvancev pa je pomembno, da so sprejeti v družbi vrstnikov (3: *»Mi ja.«*). Nekateri sicer navajajo, da so jih vrstniki kdaj zafrkavali (8: *»Lahko kdaj, samo nč resnega.«*), vendar ni šlo za nič resnega, zato so se kljub temu med njimi počutili sprejete. Le eden mladostnik navaja, da se je med svojimi vrstniki počutil izločenega (7: *»Pa to med sošolci ja. S temi se ne družm, se s starejšimi bol.«*). Ta mladostnik je imel v šoli slabo izkušnjo zaradi zafrkavanja s strani vrstnikov (glej točko 4.2., četrti odstavek). Družil se je predvsem s starejšimi prijatelji, kateri pa so imeli po njegovih besedah nanj slab vpliv (7: *»Pa na slab način, js sm mislu da je to dobro, sam pol ni dobro če sm js zaprt.«*).

Da so mladostnikom prijatelji zelo pomembni potrjuje tudi moja ugotovitev, da se v stiski največ intervjuvancev obrne na svoje prijatelje (4: *»Na prjatle.«*). Poleg prijateljev, se mladostniki v stiski obračajo tudi na svoje sorojence (3: *»Če bom mel probleme s kerimi drugimi zunaj ne, bom tak na svojo družbo se obrnu, če bom mel probleme, ne vem, s punco na primer ne, to se tak s sestro pogovarjam pol ne.«*) in na punco (5: *»Na punco se*

obrnem.«), nekateri pa se ne obrnejo na nikogar (2: *»Na nobenga.«*). Le eden intervjuvanec se v stiski obrne na družino (6: *»Na družino se obrnem.«*).

4.6 Vrednote

Intervjuvanci so v življenju razvili različne vrednote. Nekateri navajajo, da jim največ pomeni njihova punca (5: *»Zdaj mi je najbolj pomembna punca, ker mi hodi na obiske, mi pomaga dosti. Najbol pomembna mi je zdaj ona.«*), za nekatere je zelo pomembna šola (6: *»Da sm šolo naredu.«*), nekateri pa so izpostavili velik pomen športa in so povedali, da so ponosni na svoje športne dosežke (3: *»Ko sm treniru hokej sem bil ponosn tut ne, ko smo bli dobri ne.«*). Nekateri intervjuvanci so ponosni nase (7: *»Da tisto kar rečem, to nardim ne.«*), eden pa v življenju še ni ponosen na nič (4: *»Na nč. Ne še.«*). Eden izmed intervjuvancev je povedal, da ceni iskrenost pri ljudeh (7: *»Da če mi ma kdo kej za povedat mi pove v obraz ne pa okol.«*).

Nekateri intervjuvanci navajajo, da jim veliko pomeni primarna družina, in da so ponosni, da imajo starše takšne, kot so (2: *»Da mam starše take ko so.«*). Večina intervjuvancev izraža tudi željo po oblikovanju lastne družine (4: *»Poiskal si bom šiht, s punco si boma familio ustvarla.«*).

Eden mladostnik je izpostavil velik pomen prijateljstva (1: *»Najbol pomembno mi je, da sm s punco, da sm lahko s prjatli, to mi je najbolj pomembno ne.«*). Eden izmed intervjuvancev izraža tudi željo, da bi naredil vozniški izpit (2: *»Zdaj v tem trenutku da bi šolo naredo ne. Pa da bi mel avto, izpit. Pa da bi šel nekam delat, da mam neko plačo, da zaslužim. Pa da bi mel kmalu družino pa to ne.«*).

Večina intervjuvancev izhaja iz družin, v katerih vera ni imela velikega pomena. Nekateri navajajo, da so bili nekateri člani njihove družine verni (3: *»Oče ni veren ne, jaz tudi nisem veren, mama je mogoče malo.«*), ali pa da so bili včasih verni, sedaj pa niso več (5: *»Ja, jaz sem bil nekaj cajta veren ja. Sm hodu k obhajilu, pa sm hodu non stop vsaki dan, k maši smo hodli, z očetom pa to. Potem pa ne več.«*). Polovica pa jih navaja, da v družini niso bili verni (8: *»Nismo bli.«*).

Eden mladostnik navaja, da se njegov pogled na življenje ni spreminjal (6: *»Še stalno isto.«*), vsi ostali pa pravijo, da se je njihov pogled na življenje spremenil. Iz njihovih odgovorov lahko sklepam, da so svoj pogled na življenje spremenili predvsem v času bivanja v prevzgojnem domu, in da so v zavodu pridobili nove vrednote (5: *»Prej sm drugač gledu ko zdej ja. Prej je blo drugač. Prej sm bil vuni pa ne vem, sm delu vse živo, sm delu pizdarije. Zdaj pa malo drugač študiram. Da pridm vun, pa si najdem neko delo, da neki delam. Da si bom lahko ustvaru družino.«*). Mladostniki pravijo, da jim je bilo pred prihodom v prevzgojni dom vseeno za vse, delali so, kar so želeli, sedaj pa so začeli delovati bolj premišljeno in se začeli zavedati posledic svojih dejanj (7: *»Pač prej sm, kar sm vidu sm ukradu, kar sm mislu sm naredu. Zej pa bol premislim predn kej nardim.«*). Želijo si drugačnega življenja. Večina jih izraža željo po življenju brez kaznivih dejanj (8: *»Da bom najdu neki ne, da ne bom po zaporih. Sam to mi je važno, da ne bom več u kriminalu. Da bom neki ne, magari šola.«*), nekateri pa si želijo tudi umika iz mesta in iz svoje stare družbe (5: *»Ja normalno živet, pa delo si najt, pa it vun iz totega mesta ko sm zdaj. It vun iz tu ko sm se prej družu, da grem nekam drugam s punco ne, živet ne.«*). Po odpustu iz prevzgojnega doma si želijo poiskati delo (6: *»Da začnem delat, pa da neham malo s tem, s pizdarijami.«*) in ustvariti lastno družino.

4.7 Mediji

Intervjuvanci spremljajo različne medije. Vsi, razen enega, izražajo zanimanje za gledanje filmov (5: *»To gledam ja.«*). Največje zanimanje kažejo za akcije (2: *»Take bol akcije pa to ne. Ker se dosti dogaja. Ne vem kaj bi reko no.«*), najmanj pa se zanimajo za romantične filme (3: *»Romantika meni nikoli ni bla nekaj. Tak mi je to vse, preveč pocukrano.«*).

Skoraj vsi intervjuvanci imajo najljubši film. Enemu mladostniku je všeč film *Celica 211*, ki govori o zaporu (2: *»Tak, to sm zdaj tu not gledu. O zaporu se gre ne. Pa pač vidiš kak je u drugih zaporih not ne. Kaj se dogaja in to. Vredi film mi je.«*), mladostniku, ki je imel največ kaznivih dejanj zaradi navijaštva, je všeč film *Green street hooligans*, ki govori o navijaštvu (3: *»Ker se gre o navijaštvu ne, jaz sem pa tudi mel največ kaznivih dejanj zaradi tekem, nogometa ne.«*), mladostnik, ki ima rad avtomobile, pravi, da je njegov najljubši film *Hitri in*

drzni (5: »Hitri in drzni. Ker sm nor na avte ne.«). Enemu mladostniku je všeč film *Pokol z motorko* (4: »Ker se sam žagajo.«), eden pa navaja, da je njegov najljubši film *Številka 23*, ob katerem je začel razmišljati o človeški psihi (8: »Dalo mi je neki razmišlat. O psihi tko, kaj se lahko človeku zgodi ne, če je psihično uničen.«).

Nekateri mladostniki sprejemajo sporočila iz filmov kot nekaj, kar je vredno posnemanja, in se istovetijo z junaki filmov (8: »Ja, lahko kdaj ne. Se mi zgodi.«). V enem primeru se mladostnik pretvarja, da strelja (2: »V streljanju al pa kaj. Pol pa nekaj primem v roke pa se pretvarjam da strelam.«), v drugem primeru si zamišlja, kako bi podobno kot junaki iz filmov, prodajal drogo (8: »Ja ko sm gledu film, to o drogi ko se gre ne, kako prodajajo koko in to ne. To sm si js kr zamislu, da bi bil tak ko oni.«), v tretjem primeru pa mladostnik po zgledu junakov iz filmov dirka z avtomobilom (5: »Ja to ko, ne vem, ko dirkajo z avtom, in grem še jaz potem probat ne. Če ti uspe ti uspe, če ti pa ne ti pa ne.«).

Intervjuvanci kažejo veliko zanimanje tudi za branje časopisov. Prebirajo Slovenske novice, katere so jim dostopne v prevzgojnem domu (1: »Te Slovenske novice.«). Eden izmed mladostnikov je v prevzgojnem domu začel tudi z branjem knjig (3: »Tu sm tudi začel ja, nekaj malega sm prebral no.«), ostali pa knjig ne berejo (1: »Niti ne no.«).

Za mladostnike je zelo pomembna glasba. Poslušajo različne zvrsti glasbe. Največje zanimanje kažejo za balkan in rap (6: »Rap.«), najmanj pa se zanimajo za rock in za narodno-zabavno glasbo (4: »Slovenske, Avseniki pa te harmonke. Čeprou sm slovinc ne maram tega.«). Mladostniki pravijo, da jih glasba sprosti (2: »Ne vem, všeč mi je, sprosti me.«), da jim je všeč ritem ter besedila pesmi, ki jih v nekaterih primerih spominjajo na njihovo življenje (1: »Mislim v rapu je tak celo življenje ne, moje ne. Vse pove ne.«). Na glasbeni okus včasih vpliva tudi družba (5: »Prej, ata doma ne, je poslušu bol slovenske ne, bol domače. In sm prvo nekaj tak to poslušal, in potem pa sm se začel družiti vuni pa smo vsi to poslušali ne, balkan.«).

Pred prihodom v prevzgojni dom je večina intervjuvancev pogosto uporabljala internet (6: »Ja, vsaki dan.«). Le eden mladostnik interneta sploh ni uporabljal. Intervjuvanci so internet uporabljali za ohranjanje stikov s prijatelji (3: »Pa tak, facebook pa to.«), za zabavo (5: »Pa horoskope sm bral še ne.«) in za pridobivanje informacij (4: »Da informacije dobim.«).

5 RAZPRAVA

Graham (1995, v Šelih (ur.) 2000: 95) pravi, da so dejavniki tveganja za prestopniško vedenje tiste subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo verjetnost, da se takšno vedenje razvije. Mnogi od teh dejavnikov ob vplivih varovalnih dejavnikov sami po sebi ne privedejo do prestopniškega vedenja, lahko pa olajšujejo razvoj le-tega tako, da povečujejo mladostnikovo sprejemljivost za druge neugodne vplive (*ibid.*)

Če bomo poznali dejavnike tveganja, bomo lažje pomagali mladostnikom, ki izvršujejo kazniva dejanja. Vedno je potrebno upoštevati vse dejavnike tveganja, saj se le-ti med seboj pogosto povezujejo.

Prvi dejavnik odraščanja, katerega vpliv na mladostnike sem raziskovala, je družina. Z raziskavo sem ugotovila, da so bili starši mladostnikov v večini primerov ločeni, polovici mladostnikov pa je eden od staršev umrl. Blanka Tivadar navaja (Ule *et al.* 2000: 160), da sicer kriminološke teorije prestopniško vedenje pogosto razlagajo kot posledico nepopolne družine, a enostarševstvo in reorganizirane družine niso kriminogene same po sebi, temveč so lahko problematični dejavniki, ki so pripeljali do njih. Kot primer navaja, da je lahko za otroka veliko bolj stresna smrt starša, kot pa odhod nasilnega starša, ki lahko pomeni olajšanje (*ibid.*). S tem poskuša opozoriti na to, da ni toliko pomembna struktura družine, pač pa dogajanje in odnosi v družini.

Večini mladostnikov družina pomeni veliko. Opazila sem, da se je pokazala povezava med opredelitvijo pomena družine na eni strani ter med odnosi s starši in prisotnostjo oziroma odsotnostjo starševske podpore na drugi strani. Mladostniki, ki imajo dobre odnose s starši ali vsaj z enim od staršev, in ki so v težavah deležni njihove podpore, navajajo, da jim družina pomeni veliko. Na drugi strani pa mladostniki, ki imajo slabe odnose s starši in niso deležni njihove podpore, pravijo, da jim družina ne pomeni nič.

Brezina (1998, v *ibid.*: 161, 162) navaja, da različne kriminološke teorije ugotavljajo, da slabi odnosi med starši in otroki ter slabo ravnanje z otroki odpirajo vsaj troje vrat v prestopništvo:

- zmanjšujejo navezanost otrok na starše: posamezniki, ki s svojimi starši nimajo tesnih socialnih vezi, s prestopništvom tvegajo bistveno manj kakor tisti, ki imajo z njimi dobre odnose, saj se ne bojijo njihovega obsojanja;
- sporočajo, da je normalno ali celo sprejemljivo odkrito izražati sovražnost in prezir do drugih in ignorirati njihove želje in interese;
- povzročajo močna negativna čustva (frustracijo, jezo, sovraštvo), ki vodijo v željo po maščevanju v obliki nasilništva, tatvin in vandalizma.

Tomori (Šelih (ur.) 2000: 99) navaja, da imajo mladostniki, ki se vedejo prestopniško, za seboj pogosto slabe izkušnje iz odnosov s svojimi starši in drugimi bližnjimi, kar sem ugotovila tudi v svoji raziskavi.

Večina mladostnikov poroča o slabih izkušnjah v družini, katerim so botrovali slabi odnosi v družini, odsotnost čustvene podpore in prepuščenost samemu sebi ter zatekanje staršev k različnim omamnim sredstvom. Le redki mladostniki so se v svoji družini počutili dobro. Kot razlog za dobro počutje so navedli veliko skupaj preživetega časa.

Na podlagi odgovorov mladostnikov sem prišla do pomembnih ugotovitev glede vzgojnih pristopov. V resničnosti najdemo tako »čiste« oblike dogovornega, nedogovornega ukazovalnega in vsedopuščajočega pristopa, kot tudi oblike, ki vsebujejo sestavine posameznih načinov vodenja. V družinah intervjuvancev je bila pogosta uporaba nedogovornega ukazovalnega pristopa, pri katerem so starši mladostnikom dajali navodila in ukaze, pri katerih pa le-ti niso imeli besede. Mladostniki se zaradi tega niso čutili odgovorne za uresničevanje ukazanega. Eden izmed mladostnikov je opisal posledice uporabe nedogovornega ukazovalnega pristopa. Od dvanajstega leta dalje staršev ni več poslušal in ni želel biti doma, zato je večino časa preživel zunaj na ulici.

V dveh primerih je bila vzgoja vsedopuščajoča, saj sta bila mladostnika prepuščena sama sebi. Avtoriteta staršev je bila odsotna, zato bi lahko rekli, da je bila vzgoja razpuščena. Pri takšnem pristopu starši ne dajejo mladostniku nobenih navodil in posledično je tudi odgovornost odsotna, saj ravnanje ni bilo določeno.

Pogosta je bila nedosledna vzgoja, ko so starši drseli iz okvirja enega v drug vzgojni pristop, pri čemer je šlo običajno za kombinacijo vsedopuščajoče vzgoje z nedogovornim

ukazovalnim pristopom. Takšna vzgoja povzroča zmedo, saj mladostnik nikoli ne ve, kaj lahko v danem trenutku pričakuje od staršev – v enem trenutku ga kaznujejo, v drugem trenutku pa mu dovolijo, da dela kar želi. O nedosledni vzgoji govorimo tudi takrat, ko starša med seboj nista usklajena. V tem primeru govorimo o neusklajeni vzgoji, ko en starš otroku dovoli vse, drugi pa ga kaznuje. O takšni vzgoji je poročal eden od mladostnikov, ki je povedal, da je bil njegov oče strog, mama pa mu tega ni dovolila in je bila popustljiva.

Zaskrbljujoča je ugotovitev, da se dogovorni pristop, ki je v dosledni obliki najbolj primeren, ni uporabljal v nobeni družini. Z uporabo dogovornega pristopa bi lahko dosegli, da bi se upošteval glas vsakega člana družine, da bi vsi sodelovali pri reševanju problemov in bi skupaj soustvarjali pravila ter se dogovarjali glede ukrepov ob neupoštevanju dogovorjenega. Ker bi pri tem sodelovali vsi, bi se tudi vsi čutili dolžne za uresničevanje dogovorjenega. Menim, da bi morali starši meje določiti skupaj z otrokom, saj bi se otrok le tako čutil dolžnega upoštevati te meje. V zgoraj navedenih primerih pa so bile meje pri nedogovornem ukazovalnem pristopu prestroge, pri nedosledni vzgoji nepredvidljive in pri vsedopuščajoči vzgoji odsotne, zato se mladostniki niso naučili upoštevati omejitev.

Glede na zgoraj napisano lahko povzamem, da so se v družinah mladostnikov pojavljali naslednji dejavniki, ki lahko neugodno vplivajo na otroke: slabi odnosi s starši, starševo uživanje omamnih sredstev, neustrezni vzgojni pristopi, odsotnost čustvene podpore. Zaradi tega menim, da je družina za mladostnike predstavljala dejavnik tveganja.

Kar se tiče razlik v obravnavanju fantov in deklet, večina mladostnikov odgovarja, da se te razlike pojavljajo v družini, v šoli pa jih niso zasledili. Nekateri mladostniki menijo, da imajo očetje raje sinove in mame raje hčerke, nekateri so mnenja, da so starši do deklet bolj strogi, eni pa navajajo, da starši dekleta bolj ščitijo in jih razvajajo. Starši od fantov pričakujejo pomoč pri delu doma, da naredijo šolo, da prenehajo s kaznivimi dejanji, naj bodo za zgled svojim otrokom, in da pametno razmišljajo. Od deklet pa pričakujejo, da bodo pridne in bodo naredile šolo ter v enem primeru tudi, da ne bi delale kaznivih dejanj tako kot bratje.

Ko sem raziskovala, ali se pojavljajo kakšne razlike v odnosih glede na spol, sem ugotovila, da je približno polovica mladostnikov mnenja, da imajo boljše odnose dekleta, in da se pogosteje prepirajo fantje, druga polovica pa jih meni, da imajo boljše odnose fantje, in da se pogosteje prepirajo dekleta. Na podlagi teh podatkov ne morem postaviti nobenega jasnega

zaključka glede tega, kdo ima boljše odnose. Prišla pa sem do pomembnih ugotovitev glede tega kako so strategije ravnanja opredeljene s spolom. Podatki raziskave kažejo, da so fantje pogostejše kot dekleta pripravljeni na destruktivno odzivanje in agresivno obrambo svojega položaja, saj se ob prepirih pogosto stepejo, za dekleta pa je značilno bolj mirno reševanje konfliktov. Po Tomori (Šelih (ur.) 2000: 105) je lahko to posledica različnih sporočil, ki so jih v procesu vzgoje deležni fantje in dekleta. Dečkom se v procesu socializacije pogosto posreduje vrednote, kot so pogum in upornost, spodbuja se jih k dejavni in samostojni uveljavitvi in se jih nagrajuje za izkazovanje moči. Pri deklicah pa se spodbuja nežnost in previdnost, spodbuja se jih k izražanju nemoči in nebolgljenosti (*ibid.*). Prestopniško vedenje je v adolescenci pogostejše pri fantih kot pri dekletih, kar dokazuje tudi podatek, da v času moje raziskave v prevzgojnem domu ni bilo nobenega dekleta. Ker dekleta pritiske in frustracije iz okolja ponotranjajo in se na njih odzivajo bolj občutljivo kot fantje, so pri njih pogostejše čustvene in nevrotske težave (Ule 2008: 108), kar je razlog za to, da se v prevzgojnem domu ne znajde toliko deklet.

Pri tem moram opozoriti, da med mojimi intervjuvanci ni bilo deklet, zato ugotovitve glede spolnih razlik v obravnavanju ter glede različnih strategij ravnanja, ki jih razvijejo fantje in dekleta, izhajajo le iz odgovorov fantov. Zagotovo bi bilo zanimivo slišati in vključiti še vidik deklet in primerjati med seboj odgovore fantov in deklet.

Z raziskavo sem želela ugotoviti tudi, kakšen vpliv je imela na mladostnike šola in kakšne izkušnje so imeli v šoli. Ker preživijo otroci v šolah zelo veliko časa, ima preživet čas v šoli pomemben vpliv na mladostnikovo vedenje. Večina mladostnikov se je v šoli počutila dobro, le redki so imeli slabe izkušnje. Eden mladostnik je imel v šoli slabo izkušnjo zaradi psihičnega in verbalnega nasilja s strani vrstnikov, ki so ga zafrkavali in izločili iz družbe zaradi njegove narodnosti. V tem primeru je šlo za »bullying«. Bučar-Ručman navaja, da avtorji pri prevajanju tega termina v slovenščino najpogostejše uporabljajo izraze, kot so trpinčenje, ustrahovanje, preganjanje (Bučar-Ručman *et al.* 2004: 104). Olweus (1995, v *ibid.*: 104) navaja, da o trpinčenju med učenci govorimo takrat, kadar je učenec v daljšem časovnem obdobju večkrat izpostavljen negativnim dejanjem, ki so jih povzročili sovrstniki. Glede na njegovo definicijo, lahko zagotovo trdimo, da je bil ta mladostnik trpinčen. Ker je bil mladostnik izključen iz družbe vrstnikov, se je družil predvsem s svojimi starejšimi sosedi, kateri pa imajo po njegovih besedah nanj slab vpliv. Pravi, da se bo iz njihove družbe

umaknil, saj meni, da bi v nasprotnem primeru zopet pristal v zaporu. Pri tem mladostniku prijateljstvo predstavlja dejavnik tveganja, saj nima ustrezne socialne mreže, ki bi mu znala pomagati. Gre za mladostnika ki je imel slabo izkušnjo že v družini. Mladostnik je bil sprva deležen neusklajene vzgoje svojih staršev, kasneje pa mu je mama umrla, z očetom, ki je bil pogosto alkoholiziran, pa ni imel tako dobrih odnosov. Mladostnik je s svojo stisko prišel v šolo, kjer jo je poskušal reševati na načine, ki bi jih lahko opredelili kot nasilne. Ker je bil izpostavljen že neugodnim družinskim vplivom, je lahko zanj slaba izkušnja v šoli pomenila dodaten ogrožajoč dejavnik njegovega razvoja. V življenju tega mladostnika so bili prisotni dejavniki, ki po Tomori (*et al.* 1998: 7) povečujejo pripravljenost za tvegano vedenje. Ti dejavniki so:

- odraščanje v disfunkcionalni družini in slabi odnosi s starši (odtujenost, neustrezna vzgojna sporočila);
- družba vrstnikov, ki goji tvegano vedenje;
- neuspešnost v šoli in pomanjkanje možnosti za konstruktivno uveljavitev;
- večja osebna ranljivost (nizko samospoštovanje, večja impulzivnost, anksioznost).

Glede pomena šole sem ugotovila, da nekaterim mladostnikom šola pomeni veliko, večini pa ne pomeni nič. Polovica mladostnikov je imela z učitelji dobre odnose. Podobno kot pri družini, se je tudi tukaj pokazala povezava med opredelitvijo pomena šole na eni strani in odnosi z učitelji na drugi strani. Mladostniki, ki pravijo, da jim šola ne pomeni nič, navajajo, da so imeli z učitelji slabe odnose, mladostniki, katerim šola pomeni veliko, pa navajajo, da so imeli z učitelji ali vsaj z nekaterimi izmed njih dobre odnose.

Mladostniki so imeli dobre odnose z vrstniki v šoli ali vsaj z nekaterimi izmed njih in so se med njimi počutili sprejete. Večina jih je imela v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja. Mencin Čeplak (Miheljak (ur.) 2002: 173) navaja, da so lahko vrstniške mreže pomemben vir zadovoljstva s šolo tudi v primerih, ko mladi v šoli niso zadovoljni s svojim učnim uspehom, in ko v ravnanju učiteljev zaznavajo krivico. Za mlade ja namreč prav šola središče njihovih družbenih odnosov. Tisti, ki kljub težavam ostanejo v sistemu, si ohranjajo vrstniško mrežo, ki je lahko pomemben vir samospoštovanja, hkrati pa tudi ohranijo več zaupanja v prihodnost (*ibid.*).

Za nastanek prestopniškega vedenja je bistven posameznikov odnos do formalnih avtoritet. Kot pravita Emler in Reicher (1995, v Ule *et al.* 2000: 165), je pomemben dejavnik odnosa do formalne avtoritete posameznikovo mnenje o njeni pravičnosti. K prestopništvu so bolj nagnjeni učenci, ki zaznavajo neenakovredno obravnavo učiteljev, posamezniki, ki menijo, da jih formalna avtoriteta obravnava enakovredno, pa običajno spoštujejo institucionalni red (*ibid.*). Vsi mladostniki, s katerimi sem opravila intervjuje, so navajali primere neenakovrednega obravnavanja učencev s strani učiteljev. Po izkušnjah mladostnikov so bili v slabšem položaju učenci, ki so kršili šolska pravila, učenci iz revnejših družin in tisti, ki so v šolo vložili manj truda. Opazna je bila tudi večja naklonjenost učiteljev uspešnim učencem. V šolah se torej pogosto dogaja, da so nekateri učenci v slabšem položaju kot drugi. Po Bernsteinu (1977, v Črnak-Meglič (ur.) 2005: 125) pa je prav šola institucija, ki bi lahko odločilno prispevala k temu, da posameznik preseže svojo vpetost v deprivilegiran socialni kontekst, zato bi se bilo v šoli nujno potrebno zavzemati za enake možnosti vseh otrok.

Pomemben dejavnik, ki lahko povečuje možnost prestopniškega vedenja, je tudi šolska neuspešnost. Prestopniško vedenje je pogostejše pri mladih, ki se v šoli slabo počutijo in so v njej manj uspešni. Tivadar navaja, da boljši kot je šolski uspeh, manjša je možnost, da bodo otroci prestopniški, tudi če se v šoli slabo počutijo (Ule *et al.* 2000: 166). Veliko mladostnikov s svojim šolskim uspehom ni bilo zadovoljnih. Šolske ocene so v nekaterih primerih vključevale več kot oceno znanja, saj se je v njih skrivala tudi ocena o upoštevanju šolskih pravil. V večini primerov sta šolski uspeh in neupoštevanje šolskih pravil vplivala tudi na odnose s starši, ki so se ob slabih ocenah in ob kršitvah šolskih pravil poslabšali. Gordon (1989: 109, 110) opozarja, da nobena ocena ni vredna toliko, da bi se splačalo zaradi nje izgubiti stik z otrokom, in da ocene že same po sebi na otroke dovolj vplivajo. Kadar otrok dobi nizko oceno ne potrebuje še ene take ocene s strani svojih staršev. Starši mu lahko pomagajo s skrbjo, zaskrbljenostjo in ponujeno pomočjo, z nesprejemanjem pa za otroka ne bodo naredili ničesar koristnega (*ibid.*).

Druga formalna institucija, s katero so moji intervjuvanci bili in so še vedno v stiku, je Prevezgojni dom Radeče. Pred prihodom v prevzgojni dom pa so bili vsi intervjuvanci, razen enega, že obravnavani tudi v drugih vzgojnih zavodih, kjer so imeli različne izkušnje. Nekateri so se v njih počutili dobro, drugi pa poročajo o slabih izkušnjah, katerim je botrovalo nasilje zaposlenih, odnos zaposlenih in neenakovredno obravnavanje mladostnikov s strani

zaposlenih. Slabo izkušnjo v prejšnjem zavodu je imel tudi prej navedeni mladostnik, ki je bil izpostavljen že neugodnim družinskim vplivom, slabim izkušnjam v šoli in slabim izkušnjam s prijateljstvom. Mladostnik je v zavod prišel s svojo lastno stisko, ki jo je prinesel od drugod. To stisko je poskušal v zavodu reševati na načine, ki se odraslim niso zdeli ustrezni. Hine (Wood, Hine (ur.) 2009: 28) navaja, da imajo lahko vedenja, ki jih odrasli vidijo kot nerazumljena in nedobrodošla, povsem razumno razlago in pomen iz perspektive mladih (*ibid.*). Kot pravi Poštrak (2006: 3), oseba z nasilnimi dejanji na simboliziran način nekaj sporoča – sporoča, da se v njegovem življenjskem svetu dogaja nekaj zanj neprijetnega, ogrožujočega. Ljudje, ki delajo z mladimi, morajo znati to sporočilo razumeti, saj lahko šele na podlagi pravilno dekodiranega sporočila zastavimo ustrezno vzgojo ali svetovalno dejavnost (*ibid.*). Mladostnikom lahko pomagamo stisko reševati na ustrezne načine, če poskušamo razumeti, kaj nam s svojimi ravnanji sporočajo. Zaposleni v zavodu pa se niso potrudili, da bi sporočilo mladostnika pravilno dekodirali in ga razumeli. Namesto tega so ga demonizirali in nagnali iz zavoda.

Kar se tiče izkušenj v prevzgojnem domu, se polovica mladostnikov tukaj počuti dobro, polovica pa jih poroča o slabih izkušnjah. Kot razloge za slabo počutje navajajo nasilje gojencev, zahteve zaposlenih, neenakovredno obravnavanje s strani zaposlenih in neupoštevanje njihovega glasu. Nekateri mladostniki izražajo tudi nezadovoljstvo zaradi hišnih pravil. Flaker (1998: 9) navaja, da totalne ustanove zaradi svoje geografske oddaljenosti, pravil in samozadostnosti zmanjšajo možnosti nadzora svojcev in drugih ljudi nad delom strokovnjakov in onemogočajo njihovo udeležbo v procesih pomoči varovancem. Zaradi tega in zaradi ranljivega in nemočnega položaja varovancev še pogosteje prihaja do malomarnosti in zlorab med osebjem ter do nasilja med varovanci (*ibid.*).

Tako kot v šoli in v vzgojnih zavodih, v katerih so bili mladostniki obravnavani pred prihodom v prevzgojni dom, so tudi v prevzgojnem domu opazili neenakovredno obravnavanje s strani formalne avtoritete. Različno obravnavanje mladostnikov je najbolj opazno pri sankcijah ob kršitvah pravil, ko nekateri mladostniki za določeno dejanje niso kaznovani, drugi pa za isto dejanje dobijo kazen. V boljšem položaju so običajno mladostniki, ki imajo dobro komunikacijo z vzgojitelji in jim tožijo druge ter tisti, ki so fizično močnejši in se znajo postaviti zase. Ker pa na odnos do formalnih avtoritet vpliva mnenje o njihovi pravičnosti (Emler, Reicher 1995, v Ule *et al.* 2000: 165), se v prevzgojnem domu le redki

mladostniki razumejo z vsemi zaposlenimi. Najpogosteje navajajo, da imajo slabe odnose s pazniki, ki dokazujejo svojo moč in jih besedno provocirajo. Pravijo, da se z njimi ne morejo pogovarjati, ker so drugačni. Zanimiva je ugotovitev, da ima le en mladostnik dobre odnose z enim izmed paznikov. Največ mladostnikov ima dobre odnose z vzgojitelji, za katere pravijo, da so v redu, in da jim lahko marsikaj ustrežejo. Kar se tiče odnosov med samimi gojenci v prevzgojnem domu, pa večina intervjuvancev navaja, da se med seboj dobro razumejo, kar lahko predstavlja pomemben varovalni dejavnik.

V adolescenci pridobijo velik pomen prijateljstva. Z raziskavo sem ugotovila, da vsem intervjuvancem prijateljstvo pomeni zelo veliko. Pomembno jim je zaradi druženja, ker se prijateljem lahko zaupajo, ker jim nudijo podporo, nasvete, usluge in pomoč. Da so prijatelji v življenju mladostnikov zelo pomembni dokazuje tudi moja ugotovitev, da se v stiski največ mladostnikov obrne na svoje prijatelje. Poleg njih se mladostniki v stiski obračajo tudi na svoje sorojence in na punco. Eden mladostnik se obrne na primarno družino in nekateri na nikogar.

Večina intervjuvancev ima s prijateljstvom dobre izkušnje. Navajajo, da imajo najboljšega prijatelja, da so zadovoljni s krogom svojih prijateljev, in da se med njimi počutijo dobro. Izjema je mladostnik, ki sicer pravi, da je imel v šoli tudi dobre prijatelje, nima pa najboljšega prijatelja in pravi, da je težko najti prave prijatelje. Če je mladostnik prikrajšan za pripadnost skupini, za pozitivne spodbude prijateljev ter za nove vedenjske vzorce, izkušnje in podporo pri odraščanju, ki jo dajejo prijateljske skupine, lahko to zanj predstavlja dejavnik tveganja.

Kot pravi Bučar-Ručman (*et al.* 2004: 147), je pripadnost vrstnikom in njihovo odobravanje eden odločilnih temeljev mladostnikovega samospoštovanja. Braconnier navaja (2001: 36, moj prevod), da se mladostniki radi družijo s skupino mladih enake starosti, ker lahko v njej izmenjujejo izkušnje, se pogovarjajo o svojih zanimanjih in dejavnostih. Po njegovem mnenju je skupina vrstnikov za mladostnika nujna, ker mu omogoča, da se oddalji od staršev in bolje spoznava osebne ter družbene odnose odraslih, v svet katerih vstopa (*ibid.*). Z raziskavo sem ugotovila, da je za večino intervjuvancev sprejetost med vrstniki zelo pomembna, in da so se med njimi počutili sprejete.

Z raziskavo sem želela ugotoviti tudi katere vrednote so mladostniki razvili in kako so le-te vezane na zavod. Kot sem že ugotovila, mladostnikom eno glavnih vrednot predstavlja

prijateljstvo. Zanimivo je, da so pri sklopu vprašanj o vrstnikih, ko sem spraševala izrecno o pomenu prijateljstva, vsi intervjuvanci navedli, da jim prijateljstvo pomeni zelo veliko, pri sklopu vprašanj o vrednotah pa je le eden mladostnik izpostavil velik pomen prijateljstva. Sklepam lahko, da intervjuvancem prijateljstvo predstavlja vrednoto, vendar se jim to ni zdelo potrebno dodatno izpostavljati, saj so že pri sklopu vprašanj o vrstnikih povedali, da jim prijateljstvo pomeni zelo veliko.

Podobna situacija se je pojavila pri raziskovanju pomena družine. Ko sem pri sklopu vprašanj o družini spraševala izrecno o pomenu družine, je večina mladostnikov navedla, da jim družina pomeni veliko, pri sklopu vprašanj o vrednotah pa so le trije izpostavili velik pomen primarne družine. Kljub temu lahko sklepam, da mladostnikom družina predstavlja vrednoto, saj jih večina izraža tudi željo po oblikovanju lastne družine. To željo izražajo tudi mladostniki, ki so pri sklopu vprašanj o družini navedli, da jim družina ne pomeni nič, zato lahko sklepam, da tudi tem mladostnikom, kljub slabi izkušnji v primarni družini, družina predstavlja vrednoto.

Mladostnikom veliko pomenijo tudi punca, šola, šport. Nekateri mladostniki so v življenju ponosni nase, nekateri pa še niso ponosni na nič.

Mladostniki pravijo, da se je njihov pogled na življenje v času bivanja v prevzgojnem domu spremenil. Včasih jim je bilo vseeno za vse in niso razmišljali o posledicah svojih dejanj. Bili so svobodni in so delali, kar so želeli. Na podlagi tega lahko sklepam, da so bile njihove vrednote pred prihodom v prevzgojni dom hedonskega tipa, kar je lahko posledica vsedopuščajóe vzgoje, ki so je bili deležni nekateri izmed njih. V času bivanja v prevzgojnem domu pa so mladostniki pridobili nove vrednote. Izražajo željo po drugačnem življenju, po življenju brez kaznivih dejanj. Zastavljene imajo jasne cilje za svoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma. Želijo se umakniti iz stare družbe, si poiskati delo in ustvariti lastno družino. Njihove vrednote so torej potenčnega tipa, saj si želijo v življenju nekaj ustvariti, prizadevajo si za materialnimi dobrinami in dosežki.

Zadnje vprašanje, na katerega sem želela dobiti odgovor s svojo raziskavo je bilo, katere medije spremljajo mladostniki in kako vsebine iz medijev vplivajo na njih.

Mladostniki spremljajo različne medije. Ugotovila sem, da kažejo veliko zanimanje za filme, pri čemer najraje gledajo akcije, najmanj pa se zanimajo za romantične filme. Skoraj vsi

mladostniki imajo svoj najljubši film in v nekaterih primerih so zgodbe iz teh filmov na nek način povezane z njihovo življenjsko zgodbo. Mladostniku, ki je imel največ kaznivih dejanj zaradi navijaštva, je na primer všeč film *Green street hooligans*, ki govori o navijaštvu. V tem primeru se je pokazalo, da trditve nekaterih avtorjev, da spremljanje nasilja v medijih vpliva na razvoj nasilnih strategij ravnanja pri mladostnikih, niso nujno resnične. V tem primeru se je pokazalo ravno obratno – mladostnik ni razvil neustreznih strategij ravnanja zaradi medijev, pač pa so na njegov izbor medijev in pozornost do določenih vsebin v medijih vplivale njegove želje in značilnosti.

V nekaterih primerih se mladostniki istovetijo z junaki iz filmov. Eden mladostnik na primer posnema junake filmov tako, da najde kakšen predmet in se pretvarja, da strelja. Drugi mladostnik si na primer predstavlja, da bi tako kot junaki v filmih prodajal drogo. Možno je, da bi se mladostniki zgledovali po teh likih in razvili škodljive strategije ravnanja, a na podlagi dobljenih podatkov ne morem sklepati in postaviti jasnega zaključka. Pri tem pa moram opozoriti, da vsebine iz medijev sicer lahko vplivajo na razvoj neustreznih strategij ravnanja pri mladostnikih, vendar se moramo ob tem zavedati, da mediji niso edini dejavnik, ki vpliva na posameznega mladostnika, in da torej ne moremo enostavno sklepati, da je posameznik razvil nasilne strategije ravnanja zaradi spremljanja nasilja v medijih. Upoštevati moramo dejstvo, da je vsako nasilje simbolizirano sporočilo, in da na mladostnika poleg medijev vplivajo tudi drugi dejavniki odraščanja. Razvoj neustreznih strategij ravnanja, ki vključujejo kazniva dejanja, tako ne more biti neposredna posledica spremljanja nasilja v medijih.

Mladostniki kažejo zanimanje tudi za branje časopisov, knjige pa bere le eden med njimi. Za mlade je pomemben medij tudi glasba. Največje zanimanje kažejo za zvrsti rap in balkan, najmanj pa se zanimajo za narodno-zabavno glasbo. Mladostnikom je všeč ritem in besedila pesmi, v katerih nekateri najdejo svojo življenjsko zgodbo. Glasba jih sprošča, na glasbeni okus pa včasih vpliva tudi družba.

Večina mladostnikov je pred prihodom v prevzgojni dom pogosto uporabljala internet, ki jim je služil za ohranjanje stikov s prijatelji, za zabavo in za pridobivanje informacij.

Ule navaja, da so mediji za mlade tako pomembni, da lahko govorimo o novi medijski socializaciji (Kuhar, Razpotnik (ur.) 2011: 63). A cilj medijev ni uspešen prenos znanja in

izkušenj, kot pri klasičnih institucijah socializacije (starši, šola), pač pa jim je v ospredju predvsem ekonomski uspeh, zato se uklanjajo željam in potrebam mladostnikov in izkoriščajo njihovo radovednost (Ule 2008: 198).

Menim, da je bila odločitev za kvalitativno raziskavo in za delno standardiziran intervju kot vir podatkov, ustrezna. Z odprtimi vprašanji in s prilagajanjem vsebine ter vrstnega reda vprašanj posameznim intervjuvancem, sem po mojem mnenju dobila dober vpogled v življenjski svet mladostnikov. Še boljši vpogled v doživljanje mladostnikov in v prepletanje posameznih dejavnikov odraščanja bi dobila, če bi se odločila raziskati življenjski svet enega samega mladostnika in bi izvedla študijo primera.

V vzorec sem zajela vsakega tretjega mladostnika in pri tem pazila, da so se razlikovali po starosti, času bivanja v prevzgojnem domu in glede na to, ali so bili predhodno že obravnavani v drugem zavodu. Menim, da je bil vzorec dovolj velik. Pomanjkljivost predstavlja dejstvo, da v vzorec nisem zajela mladoletnih gojencev, ker za to nisem dobila dovoljenja. To bi lahko predstavljajo omejitev pri posploševanju na celoten zavod, a glede na to, da je bilo šest od osmih intervjuvanih mladostnikov v prevzgojnem domu že v času, ko so bili še mladoletni, in so torej govorili o svojih izkušnjah iz tega obdobja, lahko vseeno sklepam, da je posploševanje na nivo celotnega zavoda mogoče. Sicer pa moj namen ni bil posploševati, ampak dobiti vpogled v življenjski svet mladostnikov.

6 SKLEPI

- Mladostniki, ki so nastanjeni v Prevzgojnem domu Radeče, so socialno ranljive osebe, pri katerih so se nakopičili različni dejavniki tveganja.
- Mladostniki imajo za seboj slabe izkušnje iz odnosov s svojimi starši. Slabim izkušnjam so botrovali slabi odnosi s starši, odsotnost čustvene podpore, pomanjkanje topline v odnosu staršev do otrok, zatekanje staršev k različnim omamnim substancam ter neustrezni vzgojni pristopi. Odločilni prediktor prestopniškega vedenja otrok je kakovost starševstva in ne družinska struktura.
- Starši vstopajo v odnose z mladostniki na različne načine. V družinah mladostnikov je bila pogosta uporaba nedogovornega ukazovalnega pristopa, vsedopuščajoča vzgoja in v veliko primerih tudi nedosledna vzgoja. Dogovorni pristop, ki edini omogoča, da z mladostnikom vzpostavimo stik in z njim vodimo razgovor, se ni uporabljal v niti eni družini.
- Večina mladostnikov navaja, da se razlike v obravnavanju fantov in deklet pojavljajo v družini, v šoli pa teh razlik niso zasledili. Starši včasih dekleta bolj ščitijo in jim več dajo, v nekaterih primerih pa so do njih bolj strogi, ker se bojijo, da bi tako kot bratje, razvile neustrezne strategije ravnanja.
- Po mnenju mladostnikov obstajajo med fanti in dekleti pomembne razlike v strategijah ravnanja. Fantje so pogostejše kot dekleta pripravljeni na destruktivno odzivanje in agresivno obrambo svojega položaja. To je posledica različnih vzgojnih sporočil, ki so jih deležni fantje in dekleta. Fante se spodbuja k samostojni uveljavitvi in k agresivnemu reševanju problemov, dekleta pa k izražanju nemoči in neboljnosti, k umiku in ponotranjenju problemov. Ker se dekleta na pritiske in frustracije iz okolja odzivajo bolj občutljivo kot fantje, so pri njih pogostejše čustvene in nevrotske težave.
- Večina mladostnikov je navedla, da so se v šoli počutili dobro, nekateri pa so imeli slabe izkušnje. V najslabšem položaju so mladostniki, ki so bili izpostavljeni neugodnim družinskim razmeram in hkrati tudi slabim izkušnjam v ustanovah in med vrstniki. Pri njih se povezuje, združuje, nalaga ali celo medsebojno utrjuje več dejavnikov tveganja, kar lahko v primeru, ko odrasli ne prisluhnejo mladim in se ne trudijo pravilno dekodirati njihovega sporočila, poslabša možnosti uspešne pomoči.

- Mladostniki so imeli v večini primerov dobre odnose z vrstniki v šoli, kar jim je lahko predstavljajo pomemben vir zadovoljstva s šolo tudi v primerih, ko s svojim šolskim uspehom niso bili zadovoljni, in ko so v ravnanju učiteljev zaznavali krivice, kar se je dogajalo pogosto. Mladostniki so poročali o neenakovrednem obravnavanju s strani učiteljev in nekateri tudi o nezadovoljstvu s šolskim uspehom. Šolska neuspešnost in zaznavanje neenakovrednega obravnavanja s strani učiteljev pa sta pomembna dejavnika, ki lahko povečujeta možnost prestopniškega vedenja.
- V prevzgojnem domu se nekateri mladostniki počutijo dobro, nekateri pa poročajo o slabih izkušnjah, katerim botrujejo nasilje gojencev, nezadovoljstvo zaradi hišnih pravil, zahteve zaposlenih, neenakovredno obravnavanje s strani zaposlenih in neupoštevanje njihovega glasu.
- Mladostniki imajo slabe odnose s pazniki, ker ti zlorablajo svoj položaj. Najboljše odnose imajo z vzgojitelji, za katere pravijo, da so v redu, in da jim lahko marsikaj ustrezajo. Odnosi med samimi mladostniki v prevzgojnem domu so dobri.
- Za mladostnike ima prijateljstvo zelo velik pomen, kar dokazuje tudi moja ugotovitev, da se v stiski največ mladostnikov obrne na svoje prijatelje.
- Večina mladostnikov ima s prijateljstvom dobre izkušnje, saj navajajo, da so zadovoljni s krogom svojih prijateljev, da se med njimi počutijo dobro, in da se lahko obrnejo na njih, kadar potrebujejo podporo, nasvete in pomoč. Za večino mladostnikov je pomembna tudi skupina vrstnikov, v kateri so se v večini primerov počutili sprejete.
- Prijateljstvo v večini primerov predstavlja varovalni dejavnik, v dveh primerih pa bi lahko rekla, da predstavlja dejavnik tveganja. V enem primeru je bil mladostnik izločen iz družbe vrstnikov, družil se je s starejšimi sosedi, ki pa so imeli po njegovih besedah na njega slab vpliv. V drugem primeru pa gre za mladostnika, ki je sicer imel nekaj prijateljev, vendar pravi, da je težko najti prave prijatelje, na katere bi se lahko resnično zanesel.
- Mladostniki so razvili različne vrednote. Veliko jim pomeni družina, prijateljstvo, punca, šola, šport, zaposlitev.
- V času bivanja v prevzgojnem domu so mladostniki spremenili svoj pogled na življenje in pridobili nove vrednote. Po odpustu iz prevzgojnega doma si želijo življenja brez kaznivih dejanj, želijo ustvariti lastno družino in si poiskati delo.

- Mediji so za mlade zelo pomembni. Ugotovila sem, da mladostniki kažejo največje zanimanje za filme, za branje časopisov, poslušanje glasbe in za internet. Mediji jim omogočajo sprostitev, zabavo, pridobivanje informacij in internet tudi ohranjanje stikov s prijatelji.
- Mladostniki se v nekaterih primerih istovetijo z junaki iz filmov, pri čemer je možno, da bi se zgledovali po teh likih in razvili neustrezne strategije ravnanja, vendar moramo pri tem upoštevati dejstvo, da razvoj neustreznih strategij ravnanja ne more biti neposredna posledica spremljanja nasilja v medijih, saj na mladostnika vplivajo še drugi dejavniki. Zato moramo vsako nasilno ravnanje mladostnika razumeti kot simbolizirano sporočilo in ga poskušati pravilno dekodirati.

7 PREDLOGI

- Tako v družinah kot tudi v ustanovah, s katerimi imajo mladostniki stik, bi se morali zavzemati za udejanjanje dogovornega pristopa. Pravila bi morali soustvarjati skupaj z mladostnikom in se skupaj dogovarjati tudi glede ukrepov ob neupoštevanju dogovorjenega. Tako bi se mladostniki čutili dolžne za upoštevanje pravil in meja, saj bi imeli pri tem besedo.
- Pomemben dejavnik odnosa do formalne avtoritete je posameznikovo mnenje o njeni pravičnosti, zato bi se morali v ustanovah, kot sta šola in prevzgojni dom, zavzemati za enake možnosti vseh mladostnikov. Če bi imeli mladostniki občutek, da jih formalna avtoriteta obravnavana enakovredno, bi po mojem mnenju v večji meri spoštovali institucionalni red, izboljšali pa bi se tudi odnosi med mladostniki in zaposlenimi.
- Kadar je mladostnik v šoli neuspešen, bi mu morali starši pokazati skrb in mu pomagati. Ker ocene že same po sebi na otroka vplivajo dovolj, starši ne bi smeli dovoliti, da se zaradi njih poslabšajo odnosi med njimi in mladostniki.
- Odrasli se pogosto srečajo z vedenjem mladostnika, ki se jim zdi nesprejemljivo. Morali bi se zavedati, da imajo takšna vedenja povsem razumno razlago iz perspektive mladih, zato bi morali poskušati razumeti, kaj mladi s takšnim vedenjem sporočajo. Truditi bi se morali, da njihovo sporočilo pravilno dekodirajo, kar pa lahko dosežejo le, če prisluhnejo mlademu človeku in ga spoštujejo kot eksperta iz izkušenj. Vsi zaposleni v prevzgojnem domu bi se morali zavzemati za to, da mladostnik dobi občutek, da je slišan in tudi upoštevan.
- Predlagam, da v Prevzgojnem domu Radeče organizirajo dodatna izobraževanja na temo konceptov socialnega dela z mladimi. Menim, da v ustanovah, kot je prevzgojni dom, ta znanja potrebujejo ne le socialni delavci, temveč tudi vsi ostali zaposleni. S tem imam v mislih predvsem paznike, ki imajo po besedah mladostnikov, do njih najbolj neustrezen odnos.
- Za še boljši vpogled v učinkovanje posameznih dejavnikov odraščanja v življenjskem svetu mladostnikov predlagam, da se v prihodnje v prevzgojnem domu na to temo izvede kakšno študijo primera.

8 LITERATURA

Braconnier, A. (2001), *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila.

Bučar-Ručman, A. et al. (2004), *Nasilje in mladi*. Novo mesto: Klub mladinski kulturni center.

Čačinovič Vogrinčič, G. et al. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Črnak-Meglič, A. (ur.) (2005), *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

Flaker, V. (1998), *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Gordon, T. (1989), *Trening večje učinkovitosti za učitelje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Javrh, P., Kuran, M. (ur.) (2012), *Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Krajncan, M. (2006), *Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojni zavod*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kristančič, A. et al. (2007), *Svoboda izbire – moj prosti čas*. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba.

Kuhar, M., Razpotnik, Š. (ur.) (2011), *Okviri in izzivi mladinskega dela v Sloveniji: znanstvena monografija*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Meško, G. (1997), *Družinske vezi na zatožni klopi?: o kriminalnem življenjskem stilu in o moči in nemoči obravnavanja kriminalnih prestopnikov*. Ljubljana: Educy.

Meško, G. (ur.) (2004), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Mihelj, V. (ur.) (2002), *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej .

Mrgole, A. (2003), *Kam z mularijo?: načela kakovosti neformalnega dela z mladimi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

Musek, J. (1993), *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.

Petrovec, D. (2003), *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Poštrak, M. (1987), Nekaj izhodišč za delo na področju preprečevanja odklonskih pojavov med mladimi na Centru za socialno delo občine Ljubljana-center. *Socialno delo* 26, 4: 274-283.

Poštrak, M. (2003), Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi. *Šolsko svetovalno delo* 8, 3-4: 26-33.

Poštrak, M. (2006), Nasilje kot sporočilo. *Šolsko svetovalno delo* 11, 3-4: 3-8.

Poštrak, M. (2007), Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z otroki in mladostniki. *Šolsko svetovalno delo* 12, 1-2: 11-17.

Poštrak, M. (2011), Prispevek socialnega dela pri preprečevanju opuščanja šolanja. V: Javrh, P. (ur.), *Obrazi pismenosti: spoznanja o razvoju pismenosti odraslih* (str. 202-218). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Resman, M. et al. (1999), *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Šelih, A. (ur.) (2000), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih: vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex.

Tomori, M. et al. (1998), *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Psihiatrična klinika.

Ule, M. et al. (2000), *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Šentilj: Aristej.

Ule, M. (2008), *Za vedno mladi: socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vzgojni program Prevzgojnega doma Radeče (interno gradivo, sprejeto dne 17. 4. 2008).

Wood, J., Hine, J. (ur.) (2009), *Work with young people: theory and policy for practice*. London: Sage Publications.

Zaviršek, D. (2000), Telo v prostorih zasebnega in javnega: sociološki in psihosocialni modeli motenj hranjenja. *Zbornik debelost in motnje hranjenja*, str. 143-151. Ljubljana: Klinični center.

Elektronski viri:

Ministrstvo za pravosodje – O ministrstvu – URSIKS-Organ v sestavi – Zavodi za prestajanje kazni zapora in prevzgojni dom – *Prevzgojni dom Radeče* – Zgodovina doma. Dostopno na: http://www.arhiv.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2010/101203_pd_radece_zgodovina.pdf (3. 1. 2013).

Ministrstvo za pravosodje – O ministrstvu – URSIKS-Organ v sestavi – Zavodi za prestajanje kazni zapora in prevzgojni dom – *Prevzgojni dom Radeče* – Predstavitev doma. Dostopno na: http://www.arhiv.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/slike/uiks/2010/101203_pd_radece_predstavitev.pdf (3. 1. 2013).

Pravni viri:

Kazenski zakonik (uradno prečiščeno besedilo) (KZ-UPB1), Ur. l. RS, št. 63/1994, 70/1994 – popravek, 23/1999, 40/2004, 95/2004.

Kazenski zakonik (KZ-1), Ur. l. RS, št. 55/2008 (66/2008 popr.), 39/2009, 55/2009 Odl.US: U-I-73/09-19, 56/2011 Odl.US: U-I-262/10-18, 91/2011, 34/2012 Odl.US: U-I-24/10-12, 50/2012-UPB2.

Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom, Ur. l. RS, št. 73/2000, 127/2006, 74/2009.

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), Ur. l. RS, št. 22/2000, 59/2002, 113/2005-ZJU-B, 70/2006, 110/2006-UPB1, 76/2008, 40/2009, 9/2011-ZP-1G, 96/2012-ZPIZ-2, 109/2012.

9 Priloge

9.1 Intervjuji

1. Intervju z E.

Starost: 18 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Ne

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Leto in pol

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Iz ločene.

Imaš kakšnega brata ali sestro?

Mam še brata starejšega.

Kaj ti družina pomeni?

Nič.

Kakšni so tvoji odnosi s starši?

Slabi ne, mislo sm da bo boljše ko sm sem prišel, pa se ni spremenilo.

Kaj pa kadar imaš kakšne težave, ti starši takrat stojijo ob strani?

Ja ne, ker jih nikoli ni, ko sm mel težave jim tak nism pravo, ker tak niso oni nikoli poleg ne. Jim tut ne zaupam.

Kako so te starši vzgajali?

Ja ne vem, ni blo nikol nič kaj takega ne. Tak je blo to, v družini se je marsikaj dogajalo ne. In v bistvu so pozabili na mene ne, pa na mojega brata ne, sma sama bla ne. In pol je blo še bežanje z mamo pa take ne. Tak da... ni blo nič kaj pohvale al pa kaj ne. Js sm tak večinoma bil na ulici ne.

Kako si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Ja dogovarjal, na začetku smo se nekaj malega ne. Ampak tega tak ni blo, ni noben upoštevo ne.

Kako pa bi opisal vaše družinske razmere?

Ni blo to to ne, niso bli lih najboljši odnosi v družini. Tudi zdaj ko sm mel izhode, je mama klicala da me noče več videt ne, pa da pijem alkohol pa vse ne, zato sm tut padu nazaj v skupino ne, in sm brez izhodov zdaj pred prazniki ne.

Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?

Mislim šaj je dobra ne, pa mi hoče pomagat ne, ampak prepozno se je ona spomnila meni pomagat. Ker če se prej niso začeli ukvarjat z mano, ko sm bil še mali ne, je zdaj prepozno.

Kaj pa oče?

Oče je pa tak, on se isto ni zanimo. On pa tak samo s svojo glavo ne. Ka on reče tak je.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo, preden si prišel v prevzgojni dom?

Sm hodo ja.

Kam pa?

Najprej v Maribor, na sredno električno, pol so me tam izpisali. Pol sm šel na Ptuj, pol iz Ptuja pa tak veš. Zdaj pa tu delam dalje ne, drugi letnik elektro šole.

Kaj ti šola pomeni?

Ja pomeni mi, mislim ne, dobro je, da maš nekaj. Pa dobro je met šolo zaradi poklica, da lahko delaš kaj ne.

Kako si se v šoli počutil?

Ja vredi.

Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

To so bli vredo ne, ker jaz sem, kak naj rečem, s prjatli gor odrasto ne, sm bil vedno z njimi zunaj ne. Js nimam mame pa očeta za družino ne, ampak prjatle. Tak da sm se z njimi fenomenalno razumel.

Torej si verjetno imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Izven šole sm jih mel pa tudi v šoli ne.

Kakšni so bili tvoji odnosi z učitelji?

Js sm dosti manjko pa to ne, zato ko sm šprico, ampak ja, vredi so bli ne. Nisem se neki kregal z njimi al pa kaj.

Ali si v ravnanju učiteljev kdaj zaznal krivico ali neenakovredno obravnavanje?

Ja, dosti tega je blo.

Na kakšen način pa se je to kazalo?

Ja tisti k niso toliko mankali pr pouku pa to ne, ampak so bli manj pridni k pa mi ne, pa so dobli na primer štiri ne. Tistim k smo mankali toliko pa to ne, so pa kr zaključili na dva al pa ena ne, pa smo enako vedli k oni ne.

Torej je na oceno vplivala tudi prisotnost pri pouku. Ali se ti zdi, da je poleg tega vplivalo še kaj drugega?

Ja recimo če nisi mel zraven stvari pa tega ne, pa so kr rekli nisi mel stvari, to je ena ocena manj ne. Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Ja, so.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Ja nis bil najbol ne. No mislim za mene je blo to vredi ne, da sm mel zadostno, pa da sm šel dalje ne, ampak to je blo meni tak ne, sm tak delu sam da je šlo skoz ne.

Ali meniš, da je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Mislim to je tak blo vedno isto ne, ampak ko sm šprico pa so to zvedli ne, je tudi blo še bol slabše ne.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Ja ne vem, verjetno včasih se dogaja ja.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Ja da delam doma, da kaj nardim, da ne bom po zaporih, to no.

Si v šoli kdaj opazil razlike v obravnavanju fantov in deklet?

To nism opazo, ker smo bli večinoma fantje ne, ena sošolka je sam bla.

Je bila sošolka bolj pridna, je bolj sodelovala kot vi fantje?

Isto je blo. Tam smo vsi bli enaki.

Kako ste se razumeli z njo?

V redu.

Se ti je kdaj zdelo, da so razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Mislim, da se bolj punce razumejo ne. So vedno skupaj, pa se nea kregajo ne, mislim se kdaj skregajo, ampak tak ko se mi se ne ane. Ampak mi pač mamo svoje ne, točno vemo kaj lahko, kaj pa ne.

Torej meniš, da se dekleta manj kregajo kot fantje?

Ne velik, se pa tudi kregajo ne. Zdaj odvisno kake so ne, če so najboljše kolegice se ne kregajo, če so pa samo kolegice te pa veš da se bodo glede fantov kregale ne.

Na kakšen način pa ste se fantje kregali med sabo?

Najprej smo se pogovarjali ne, ko pa je enem prekipelo ane, te pa smo se tudi stepli ne.

Kako ti kot fant gledaš na dekleta in kako misliš, da dekleta gledajo na vas fante?

So bolj pridne ne. So bolj mamine hčerkice. Ampak pol ni več to to ne, ker začnejo izkoriščat. Jaz poznam na primer kolega, ko ma bogato družino in ma vse ne, pa je v šoli ne vem kak dobr pa vse ampak se drogira ne. Se drogira zaradi tega ker so mu starši vedno dal in ma možnost, da se drogira.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Leto pa pol.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Ne.

Kako se počutiš v prevzgojnem domu?

Pa tu se počutim vredo ne, ko sm med svojimi prjatlji, ko smo se že vuni poznali ne.

Kako pa se razumeš z ostalimi gojenci, s tistimi, ki jih prej nisi poznal?

Vredo. Mi si zaupamo ne, ker vemo kak je ne, kak stvari stojijo ne.

Se počutiš sprejetega med njimi?

Ja.

Kako se razumeš z zaposlenimi?

S pazniki tak, kar rečem dobro jutro, lahko noč, to je vse ne. Al pa če kaj rabiš, terapijo al pa kaj. Ostalega nea govorim, če pa bi prišlo do česa ne bi bil tiho ne. Mislim jaz nimam proti nobenemu nič ne. Proti vzgojitelcem tudi nimam nič ne, ker so vredo ne, ti lahko ustrezajo marsikaj ne. Učitelj pa so tudi vredo ne.

Ali ste ti zdi, da ste s strani zaposlenih vsi mladostniki v prevzgojnem domu obravnavani enako?

Ne vem, se tudi zgodi, da je kdo na bolšem ne.

Mi lahko poveš kakšen primer?

Na primer tu je bil en fant ne, ko je probleme delal pa je slabe ocene mel v šoli ne. Pa je dobu neuspešen tedn, pa jih je dobu šest, pa ni padu v skupino, ko bi kakšen normalen fant padu takoj ne. Se zgodi par takih primerov ne.

Kaj pa misliš, da je razlog za to?

V bistvu on ko je prišlo sem, je bil tarča ne. In on je začel tukaj, je turšici povedal vse ne, in mislim, da ga od takrat majo radi ne. Nea se znajo nekaj zorganizirati ne. Moj kolega je bil v družbi ne, puno fantov, pa ko je bil pretep je back stopo ne. Ampak tega ko so natepli ne, je on poznal osebno ne. In je na fotografiji ga prepoznal pa reko totega še poznam ne, pa ni reko da je bilo kaj blo ne, in oni so ga kar obravnavali, je iz odprtega oddelka padu v skupino. Pa to se je zdaj zgodilo že trem ne. Mogli bi malo bolši nadzor narediti ne. Tudi moja matka je poklicala sem ne, pa je rekla da pijem alkohol doma pa da me noče videt, in so me kr odstranili, pa mam zunaj punco pa mam vse, pa so me odstranili. Ko da vsaka oseba lahko pokliče sem, pa reče toti pa toti je tisto pa tisto naredu, pa bo kr padu. Pa mam vse teste narete ne, pa so vedno bli negativni ne, pa sm kr padu.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Ja.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Ja.

Kako se počutiš med njimi?

Takrat sem jaz prava oseba komaj. Ko sm med njimi, ko sm lahko z njimi, takrat sm jaz prava oseba.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Vse mi je.

Zakaj pa ti je tako pomembno, kaj ti daje?

Ker smo že od malega bli skupaj ne, smo se vedno družili. Oni so mene gor postavili ne, tudi starejši so ne, zaradi tega ker jaz sem bil mali ne. V vrtcu recimo ne, me je že kolega mogo preko ograje dvigovat ne, ker nism mogo prek plezat. In od takrat dalje se je začelo ne. In zato mi največ pomenijo ne.

V katerih stvareh ti prijatelji nudijo podporo?

V vsem mi nudijo podporo.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ja.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Ne.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na prijatelje.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Najbol pomembno mi je, da sm s punco, da sm lahko s prijatli, to mi je najbolj pomembno ne.

Kako gledaš na življenje?

V redu.

Se ti zdi, da se je tvoj pogled na življenje kaj spreminjal?

Ko sm prišo sem se je spremenilo ne. Nea se čujem več s kolegi, oni me hočejo videti pa vse, in ne morejo me videti ne. To je muka.

Na kaj si najbolj ponosen?

Da sm to kar sm.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Ljudje so vsi dobri ne, ampak pridejo pa taki posamezniki ne, ko si svoje razmišljanje spremenijo ne, da so ljudje ne vem kaj vse. Jaz na primer tu nimam proti nobenemu nič, ampak nekateri pa majo, ker oni mislijo da bodo lahko kaj s tem dosegli, ampak nea bodo nič ne. Jaz proti ljudem nimam nič ne.

Ali ste bili v družini verni?

Ja smo bli verni, mislim mama je verna ne, oče pa ne.

Katere veroizpovedi pa?

Kršćanstvo.

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja oni me majo radi, ampak jaz tega nea čutim ne. Mogoče mi znajo pokazati, mislim nea znajo lih ono, ampak jaz tega nea čutim, zaradi tega ker že od malega nisem bil z njimi ne.

Pa si želiš, da bi imel boljše odnose z njimi?

Ne, ker to kar sem jaz vido pa kar sem doživel nočem več videti ne. Jaz če hočem, si hočem samo svojo družino narediti ne.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Ja. Želim si samo, da sm lahko s svojo punco, da si lahko marsikaj ustvarima, da grem delati.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ja.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov?

Ne, to mi ni blo nekaj ne.

Kakšne filme rad gledaš?

Ja rad gledam tote akcije, pa bolj kake resnične dogodke ne, pa party filme.

Kateri je tvoj najljubši film?

Hmm, če jih je tolko ne. Recimo toti Project X, ko sm ga zdaj gleda.

Kako je ta film vplival nate?

Mislim ni nekaj ekstra vplival na mene ne. Najbolši film kar je, je pa tak Genocid hooligan. Mislim to pa, to pa res vpliva na tebe ne.

Na kakšen način pa je ta film vplival nate?

Dvigne te čist.

Kakšnih filmov pa ne maraš?

Jaz mam rad vse filme. Vse gledam ne.

Ali bereš časopise?

Mhm.

Katere pa?

Ja Slovenske novice, ko jih mamo tukaj. Zunaj pa po navadi tak Žurnal, toti ko je brezplačni ne, ko sm šel v šolo sm vedno vzel enega ne.

Katero glasbo rad poslušáš?

Rap pa techno.

Zakaj ti je všeč takšna glasba?

Mislim v rapu je tak celo življenje ne, moje ne. Vse pove ne. Techno pa zaradi tega ker, ne vem, ker sm rad pač v tehnači not ne.

Katere pa ne maraš?

Ne maram pa nekih balad takih.

Ali rad bereš knjige?

Niti ne no.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ne.

Kaj pa kadar si ga uporabljal, kaj si na internetu najraje počel?

Facebook, youtube. Pa da vidim novice, kak je blo, pa kaj je delu folk pa to.

2. Intervju z M.

Starost: 18 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Eno leto in deset mesecev

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Starša sta na začetku skupaj živela ne, pol pa sta se razšla. In sm živel z mamo.

Imaš kakšnega brata ali sestro?

Brata mam pa polsestro.

Kaj ti družina pomeni?

Veliko.

Kakšni so tvoji odnosi s starši?

Ja z vsemi so vredni ne, sam z babico pa dedekom nismo neki vredni ne. Ker skup živimo.

Ali ti starši stojijo ob strani kadar imaš težave?

Mama vedno ja.

Kaj pa oče?

Nimam ga več.

Kako so te starši v otroštvu vzgajali?

Niso me ono, ne vem, niso me vzgajali tak ko bi me mogli ne. Bli so bol popustljivi ne. Če ne bi bli, bi blo drugače ne.

So te pohvalili ob uspehih v življenju?

Tut ja. Na šolskem al pa na kakem področju, al pa pri športu.

Kako pa si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Ja vedo sm kaj lahka, kaj pa ne. Ampak jaz se nisem držal tega.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

Ja, nismo se lih razumeli ne. Ne vem, tak že od malega se nea razumemo ne. In pol je problem to ne. Bomo vidli ne, če bo kaj boljše, upam da bo.

Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?

Ja za mene je to blo vredni ne, za druge pa ni blo vredni ne. Ker mi ni rekla, ne vem, ne smeš kaznivih dejanj delat in tega ne. Če bi mi, ne bi bil tu.

Kakšen pa je bil oče?

On pa ni bil glih ne, on pa me je kaznoval včasih ne. Ampak ni pomagalo nič ne, če bi pomagalo, potem ne bi bil tu.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo, preden si prišel v prevzgojni dom?

Ja, nekaj časa sm hodu, pol sm jo pustu, pa sm spet hodu, pol pa več nič.

V katero šolo pa si hodil?

V osnovno.

Kaj ti šola pomeni?

Nič.

Kako si se v šoli počutil?

Včasih vredni, včasih slabo, odvisno kaki dan sm mel ne.

Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Ja dobri.

Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Mel sm tudi ja.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z učitelji?

To se nisem najbolj razumel ne, ker sm pizdarije delu po šoli.

Ali si v ravnanju učiteljev kdaj zaznal krivico ali neenakovredno obravnavanje?

To je dostikrat blo.

Kateri pa meni, da so bili v boljšem položaju in kateri v slabšem?

Tisti k so meli boljše ocene so bli na bolšem ne. Pa tisti k so redno k uram hodil pa to ne. Najbol so vplivale ocene pa prihajanje k uri. Da si prišo točno k vsaki uri ne.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Tut če upoštevaš pravila pa hodiš redno h uram.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Ne.

Ali meni, da je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Dosti je vplivala ja.

Na kakšen način pa?

Ne vem, na odnose z mamo ni tolko vplivalo ne, z atom pa ne vem, bol. Mama ni nikoli rekla zakaj nea hodiš v šolo, vedla je pač da nea hodim v šolo. Nič ni mogla naredit. Ne vem, ni bla dovolj močna al kaj.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Ja ne vem. Tak ne, moja sestra recimo, mlajša je ne, zato je to drugače pol ne. Hočejo ne, da bi pridna bla, pa da bo mela lepe ocene. Da ne bo taka kot midva z bratom ne. So bolj strogi do nje.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Ja hočejo, da končam pač šolo ne zdaj tu. Da pridem čim prej vun ne, pa da neham tota kazniva dejanja delat ne.

Si tudi v šoli kdaj opazil razlike v obravnavanju fantov in deklet?

Ne.

So bila dekleta bolj pridna v šoli, so bolj sodelovala pri pouku?

To ja.

Se ti je kdaj zdelo, da so razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Kaj te vem. Pomoje so se dekleta bol razumela ne, so se manj kregala, več družle.

Kaj pa fantje, ste se veliko kregali med seboj?

Ja ne vem. Če smo se kaj menli, pa da, ne vem, recimo zaradi šole smo se kregali. Za kakšen predmet ne, kaj je blo za nardit ne, pa je eden reku to, drugi spet nekaj tretjega ne. Pa smo se kregali pol ne.

Na kakšen način pa ste se kregali?

Drli smo se en čez drugega ne, pol pa vsi živčni.

Na kakšen način pa so se kregala dekleta med seboj?

One se niso tak drle, so se bolj mirno kregale.

Kako ste se fantje razumeli z dekleti?

Vredi smo se razumel.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Eno leto pa deset mescov.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Ja, Veržej.

Kakšne so bile tvoje izkušnje v Veržēju, kako si se tam počutil?

Nisem bil zadovoljen. Ni mi blo všeč nasilje.

Kdo pa je bil nasilen?

Zaposleni.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Ni nič boljše, samo niso zaposleni nasilni ne, gojenci so nasilni.

Kako se razumeš z ostalimi gojenci?

Vredu pač.

Se počutiš sprejetega med njimi?

Ja.

Kako pa se razumeš z zaposlenimi?

Spazniki se nea nekaj razumem ne. Z vzgojitli se tak, še kr vredu. Na šoli najboljše.

Ali se ti zdi, da zaposleni vse mladostnike v prevzgojnem domu obravnavajo enako ali se delajo kakšne razlike?

Drugače, vse drugače.

Na kakšen način pa se to kaže?

Ja ne vem. Če ti piješ alkohol, to ni dovoljeno na izhodu, in prideš nazaj, pa mama pokliče sem pa pove alkohol je pil, pa pr enem ne ukrepajo nič, če na primer kdo drugi alkohol pije, pa ukrepajo.

Zakaj pa misliš, da se delajo takšne razlike?

Težko rečt. Ne vem kaj si oni mislijo.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Mam ja.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Sem.

Kako se počutiš med njimi?

Vredo se počutim, nimam kaj za rečt.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Zelo pomembno.

Kaj ti prijateljstvo daje? Zakaj ti je pomembno?

Ja ne vem, s kakim prijateljem se lahko pogovorim o čem. Pa se družimo, si lahko zaupamo kaj, si pomagamo.

V katerih stvareh ti prijatelji nudijo podporo?

Večino v vsem ne.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ni mi tak važno. Važno je da mam prijatelje ne. Večinoma mam tak starejše ne.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Ono iz zaje bance so me zafrkavali včasih ne, saj jaz njih tudi ne. Drugač so me pa vredu sprejeli ne.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na nobenga.

VREDNOTE:

Kaj ti je v življenju najbolj pomembno?

Zdaj v tem trenutku da bi šolo naredo ne. Pa da bi mel avto, izpit. Pa da bi šel nekam delat, da mam neko plačo, da zaslužim. Pa da bi mel kmalu družino pa to ne.

Se ti zdi, da se je tvoj pogled na življenje kaj spremenjal?

Pa zdaj, ka te vem, pol leta nazaj, sm začel razmišlat ne, da bom mogu nekaj naredit ne.

Kako pa si prej gledal na življenje?

Prej sm tak gledu ne, vseeno mi je blo za šolo, za vse, bom že nekaj se znajdu.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Na kaj sm nabol ponosn? Da mam starše take ko so ne.

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja.

Ali ste bili v vaši družini verni?

Ne.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Službo dobit pa družino ustvarit ne.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ovisno kake ne.

Kakšne pa rad gledaš in zakaj so ti všeč takšni filmi?

Take bol akcije pa to ne. Ker se dosti dogaja. Ne vem kaj bi reko no.

Kakšnih filmov pa ne maraš?

Saj jaz ne da ne maram kakih filmov. Pač tak ko gledam film vidim ker mi je všeč, ker mi ni všeč. Če je vredi film gledam, če ni vredi ne gledam.

Kateri pa je tvoj najljubši film?

Celica 211.

Zakaj ti je ta film všeč?

Tak, to sm zdaj tu not gledu. O zaporu se gre ne. Pa pač vidiš kak je u drugih zaporih not ne. Kaj se dogaja in to. Vredi film mi je.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov, si jih skušal posnemati?

Tud ja.

V čem pa?

V streljanju al pa kaj. Pol pa nekaj primem v roke pa se pretvarjam da strelam (smeh).

Ali bereš časopise?

Ja, Slovenske novice.

Katero glasbo rad poslušas?

Hardstyle.

Zakaj pa ti je všeč takšna glasba?

Ne vem, všeč mi je, sprosti me.

Katere glasbe pa ne maraš?

Narodne. Ni mi všeč pač.

Ali rad bereš knjige?

Ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ja, dosti.

Kaj pa si na internetu najraje počel?

Ne vem, meno sm se s prjati, gledu sm motorje, avte, igrce igrat. Pa da sm zvedu kaj, če te kaj zanima, pač pogledaš na internet ne.

3. Intervju z A.

Starost: 19 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Dve leti in osem mesecev

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Starša sta bla ločena.

Ali imaš kakšno sestro ali brata?

Sestro pa brata.

Kaj ti družina pomeni?

Dosti mi pomeni.

Kakšni so tvoji odnosi s starši?

Vredu.

Ali ti starši stojijo ob strani kadar imaš težave?

Ja.

Kako so te starši vzgajali?

Ni blo nekaj, *jih ni blo doma dosti, sam sm bil več al manj. Sm bil bol prepuščen sebi.*

Ali te pohvalijo ob uspehih v življenju?

To ja.

Kako si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Tak, so poskušali nekaj. Tukaj je tudi ostalo.

Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?

Pa je bla vrede še kr. Tak, ko vidim kake so ostale mame, pa tak ko se pogovarjamo, je še bla ona kr vrede.

Kaj pa oče?

Z očetom pa nisma mela dosti stikov, zdaj sma se bol tak povezala.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

Tko, nekaj časa je blo vredi ne, pol pa tak, je katastrofa bla.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?

Ja.

V katero?

Na sredno sm hodu, to biotehniško. Sm mogu it, to je blo samo tak ne, da sm malo zaustavu vse skupaj.

Kaj pa ti šola pomeni, ti kaj pomeni?

Ja prej mi ni pomenila, zdaj pa mi je začela. Zdej sm naredu to certifikatn ne, izobraževanje. Pa rad bi šou dalje, ampak se ne morem več dalje šolat. Ne bom več dolgo tu.

Kako si se v šoli počutil?

Pa tak. Nism bil nekaj dosti v šoli ne.

Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Sparimi sm se razumel, smo bli ena ekipa ne in nismo nobenga spuščal notr.

Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Ja.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z učitelji?

Z nekateri sm se vrede razumel, z nekaterimi pa se nism dobro.

Ali si v ravnanju učiteljev kdaj zaznal krivico ali neenakovredno obravnavanje?

Sm opazu ja.

Na podlagi česa pa so delali razlike med vami? Kateri učenci meniš, da so bili v boljšem in kateri v slabšem položaju?

Ne vem. Mi keri smo bli, to smo bli bol iz takih družin ne, nismo vse meli kar smo hotli. Nekateri so meli več ne in so bli kao pridni in ono tretje ne.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Ja, to itak.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Tak, lahko bi blo boljše ne.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Samo znanje.

Ali meniš, da je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Pa ne.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Možno ne, da majo očetje rajše sinove, mame pa hčerke.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Da delam, da kaj pospravim doma pa to, da kaj pomagam zraven.

Si v šoli kdaj opazil razlike v obravnavanju fantov in deklet?

Ne.

Prej si omenil, da se ti zdi, da imajo očetje raje sinove in mame raje hčere. Ali si kaj podobnega opazil tudi v šoli – da bi imeli učitelji raje fante in učiteljice raje dekleta?

Ne.

So bila dekleta v šoli bolj pridna, so bolj sodelovala kot fantje?

Ja.

Se ti je kdaj zdelo, da so razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Dekleta so se več kregala, med sabo ne.

Kako ste se fantje kregali med seboj?

Ovisno za kaj se je šlo ne. Če se je šlo za punce ne, to smo se takoj stepli. Jaz se nism nekaj dosti no. Če se je šlo zaradi denarja, zaradi droge ne, trava pa tak dalje, potem smo se tut stepli ne.

Kako pa so se dekleta kregala med sabo?

Na naši šoli se niso teple, so se bol mirno kregale.

Kako ste se razumeli z dekleti?

Jaz sem se vredi razumel ne. S skoraj vsemi.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Dve leti osem mescev.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Ja.

V katerem pa?

Smlednik.

Kakšne so bile tvoje izkušnje v Smledniku, kako si se tam počutil?

Pa tak, to je blo bol tak ne. Jaz sem tja prišo lih v sedmi razred ne. **Motu me je odnos do nas tak ko so ga meli** ne. Pa **nisi mogu jim nič** ne. Zdaj bi blo to malo drugače, če bi jaz zdaj prišu tja.

Kako si se razumel z zaposlenimi?

Tak, **s parimi sm bil vrede** ne, **z drugimi se nism sploh pogovarjal**.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Ja **vredi** ne. **Tu je vse bol tak. Tam v Smledniku smo se kregali za brez veze. Vseposvod je katastrofa** ne, **sam kak si narediš tak maš** ne.

Kakšni so tvoji odnosi z ostalimi gojenci tukaj?

Vrede.

Se počutiš sprejetega?

Ja.

Kako pa se razumeš z zaposlenimi?

Z dvema vzgojiteljema se tak vrede razumem ne. **S paznikom se tudi z enim. Z učitelji pa tak, tut bol bogo vse skup.**

Ali se ti zdi, da ste s strani zaposlenih vsi mladostniki v prevzgojnem domu obravnavani enako?

Ne, **delajo razlike.**

Na podlagi česa pa delajo razlike?

Ne vem, na primer **en dobi, če je pozitiven na urinskem testu, dobi spodrseljaj, to je en mesec, drugi dobi recidiv, dva mesca** ne. Pol na primer **en je mel tukaj probleme z drogami, gre na oddelek brez drog pa je dva mesca gor** ne, **pa gre na odprtega, drug ko pa na primer ni mel pa more bit tri mesce gor** ne.

Zakaj pa meniš, da delajo takšne razlike v obravnavanju, na podlagi česa?

Ne vem. Saj je še dosti takih primerov ne.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Najboljšega ne, ker najboljšega tak ne morš met. Mislim jaz ne morm met najboljšega. Tak slab pa dober prjatu je lahko.

Kaj pa dobrih prijateljev imaš kaj? Si zadovoljen s krogom svojih prijateljev?

Sem ja.

Kako se počutiš med njimi?

Vredi.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Ful pomembno.

Zakaj ti je tako pomembno, kaj ti daje?

Ja vse, **podporo pa vse.**

V katerih stvareh pa ti prijatelji nudijo podporo? Kakšne vrste podporo dobiš od njih?

Nasvete, pomagajo mi če mam na primer kake težave.

Ali ti veliko pomeni, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Mi ja.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

So, so me zafrkavali. **Na začetku ko sm prišu v šolo** ne. **So nekaj me hotli zajebavat** ne, **samo se tak nisem dal.**

Si se med njimi počutil sprejetega?

Ja.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Ja odvisno v kakšnih težavah. Na družino se nea nekaj dosti obračam ne. **Če bom mel probleme s kerimi drugimi zunaj** ne, **bom tak na svojo družbo se obrnu, če bom mel probleme,** ne vem, **s punco na primer** ne, **to se tak s sestro pogovarjam pol** ne.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Ja **da mam šolo** ne, **delo da si najdem. Pa normalno življenje.**

Se je tvoj pogled na življenje kaj spreminjal?

Ja. **Večino časa kar sm tu, sm začel malo drugače gledat. Zdaj proti koncu no. Na začetku tak nism mislu nekaj.**

Na kaj pa si v življenju najbolj ponosen?

Da sm naredu to, kar sm naredu, pač izobraževanje pa to. **Ko sm treniru hokej sem bil ponosn** tut ne, ko smo bli dobri ne.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Jaz jim nea zaupam.

Ali ste bili v vaši družini verni?

Oče ni veren ne, **jaz tudi nisem** veren, **mama je mogoče malo.**

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Mam ja. **Z očetom grema najprej v Nemčijo** ne, ker ma gori tut stanovanje pa to ne, ma firmo gradbeniško tut gor ne. Pa boma gori nekaj časa. Pol pridem nazaj v Slovenijo.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

To ja.

Kateri je tvoj najljubši film?

Green street hooligans.

Zakaj pa ti je ta film všeč?

Ker se gre o navijaštvu ne, jaz sem pa tudi mel največ kaznivih dejanj zaradi tekem, nogometa ne.
 Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov, jih skušal posnemati?
 Pa ne da bi jih posnema, ampak na primer ta moj najljubši film, to je stil moj ne.
 Kakšnih filmov pa ne maraš?
 Romantika meni nikoli ni bla nekaj. Tak mi je to vse, preveč pocukrano.
 Ali bereš časopise?
 Odkar sm tu sm jih začel brat.
 Katere pa?
 Slovenske novice.
 Katero glasbo rad poslušáš?
 Balkan pa house.
 Katere zvsti glasbe pa ne maraš?
 Rock, punk.
 Ali rad bereš knjige?
 Tu sm tudi začel ja, nekaj malega sm prebral no.
 Kakšne knjige pa bereš?
 Ne vem kaj je to, to ko so opisovali kaj se je dogajalo v Radečah. Ne vem kaj je to.
 Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?
 Sem ja.
 Kaj si na internetu najraje počel?
 Pa tak, facebook pa to. Pa tak, da dobim informacije.

4. Intervju z Ž.

Starost: 20 let
 Spol: Moški
 Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da
 Čas bivanja v prevzgojnem domu: Eno leto in sedem mesecev

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?
 Iz ločene.
 Imaš kakšno sestro ali brata?
 Sestro mam.
 Kaj ti družina pomeni?
 Vse.
 Kakšni so tvoji odnosi s starši?
 Slabi. Pa dobri. Kukr je.
 Ali ti starši stojijo ob strani kadar imaš težave?
 Mi stojijo.
 Kako so se starši v otroštvu odzivali na tvoja ravnanja?
 So me kaznoval, če sm naredu pizdarijo.
 Ali so te znali tudi pohvaliti ob kakšnih uspehih v življenju?
 So me ja.
 Kako ste se s starši dogovarjali glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne? Si vedel kaj ti je dovoljeno in kaj ti ni?
 Ne. Če bi mi postavil mejo ne bi biu kle.
 Kako bi opisal vaše družinske razmere?
 Brez fotra smo se mel dobr. S fotrom pa ne. Z mamo se bol zastopm. Fotra pa droga jebe.
 Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?
 Je bla kr uredu. Včasih ja, včasih ne.
 Kaj pa oče?
 Ga pa sploh ne omenjam. Katastrofa.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?
 Hodu sm na strojno, Škofja Loka.
 Kaj ti šola pomeni?
 Šola mi nč ne pomeni.
 Kako si se v šoli počutil?
 Kr uredu.
 Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?
 Z enimi sm se dobr razumel, z drugim ne.
 Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?
 Tut ja.
 Kakšni pa so bili tvoji odnosi z učitelji?
 Taki k zdej, ne maram jih. Niso mi všeč (smeh).
 Ali meniš, da so v tvoji šoli vse učence obravnavali enako, in da ste vsi imeli enake možnosti? Sej mi je čist vseen.

Pa si opazil kdaj kakšne razlike v obravnavi učencev?

Ne.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Če si bogat maš dobre ocene. Denar je sveta vladar. Gledajo tui obnašanje.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Po mojem res.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Po eni strani ne, po drugi strani pa ja.

Ali meniš, da je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Ne.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Ne.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Ne vem. Isto kot od moje sestre. Oba morma nrdit šolo, pa dobit poklic.

Si v šoli kdaj opazil, da bi učitelji fante obravnavali drugače kot dekleta?

Ne, usaj jst nism opazu.

So bila dekleta v šoli bolj pridna, so bolj sodelovala kot fantje?

Odvisno, pomoje je blo isto.

Se ti je kdaj zdelo, da so bile razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Fantje se bol razumemo.

So se dekleta bolj kregala?

Ja.

Ali si opazil kakšne razlike v tem kako ste se fantje kregali med seboj in kako so se dekleta med seboj?

Sm ja.

Kakšne pa so bile te razlike?

Fantje se tepemo med sabo.

Kaj pa dekleta?

Kjre ja, kjre pa ne.

Kako pa ste se fantje razumeli z dekleti?

V osnovni šoli ne dobr, v sredni šoli pa dobr. V osnovni šoli še nisi v puberteti (smeh).

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Eno leto pa sedem mescov.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Logatec pa Smlednik.

Kako si se tam počutil, kakšne so bile tvoje izkušnje v teh dveh zavodih?

Ja v Logatcu sm bil sam tri ure, pol pa na begu. V Smledniku sm bil pa dve leti pa sm se dobr počutu.

Kako si se razumel z zaposlenimi, vzgojitelji?

Kr dobr.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Slabo. Ker so tečni, težijo.

Kako to misliš?

Ja zjutraj zbujanje, men se pa ne da sploh vstajat. Pa če maš dopust te kr zbudijo.

Kakšni so tvoji odnosi z ostalimi gojenci?

Dobri.

Se počutiš sprejetega?

Ja.

Kako pa se razumeš z zaposlenimi tukaj?

To se pa dobr.

Ali ste ti zdi, da ste s strani zaposlenih vsi mladostniki v prevzgojnem domu obravnavani enako?

Vsi smo isto.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Mam.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Sem.

Kako se počutiš med njimi?

Srečnega.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Vse mi pomeni.

Zakaj ti je prijateljstvo tako pomembno?

Ker jim lahk zaupam. Pa dobri so z mano, tko k sm js z njimi.

V katerih stvareh ti prijatelji nudijo podporo?

Če mam težave.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ne. Moji prjatli so bol mlajši pa starejši.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Ne.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na prijatelje.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Da sm živ. Pa da mam punco, familio, delo, pa dobro plačo.

Se je tvoj pogled na življenje kaj spreminjal?

Se je kr dost spremenu odkar sm kle.

Na kakšen način pa?

Zdej sm tle zaprt, zun pa nism biu. Zun sm lohk delu kar sm hotu, kle pa ne morš.

Si zaradi tega začel kakšne stvari bolj ceniti?

Niti ne.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Na nč. Ne še.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Eni so slabi, drugi so dobri. Mi k smo kle not smo slabi, uni zun k pa pošten delajo so dobri.

Ali ste bili v družini verni?

Ne.

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Potiskal si bom ših, s punco si boma familio ustvarla.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ja.

Kakšne filme rad gledaš in zakaj?

Grozljivke, akcije. Dobri igralci.

Kateri je tvoj najljubši film?

Pokol z motorko.

Zakaj pa ti je ta film všeč?

Ker se sam žagajo.

Kako je ta film vplival nate?

Ni vplival.

Kakšnih filmov ne maraš in zakaj ne?

Romantičnih. Preveč romantike. Preveč solz pol spustim.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov, si jih skušal posnemati?

Ne.

Ali bereš časopise?

Ja, novice. Zarad križank, pa horoskop.

Katero glasbo rad poslušáš?

Balkan.

Zakaj ti je všeč takšna glasba?

Dobri komadi so. Besedila, pa na sploh muska.

Katere glasbe pa ne maraš?

Slovenske, Avseniki pa te harmonke. Čeprou sm slovinc ne maram tega.

Ali rad bereš knjige?

Sm prebral Harryja Potterja. Druga pa ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ne.

Kaj pa si najraje počel na internetu, kadar si ga uporabljal?

Ja Facebook, pa videoposnetki. Da informacije dobim.

5. Intervju z A.

Starost: 18 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Leto in pol

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Mame nimam ne, ker mi je umrla. Pr očetu sm bil ne.

Imaš kakšnega brata ali sestro?

Brata dva ja, starejšega pa mlajšega.

Kaj ti družina pomeni?

Nič.

Kakšni so bili tvoji odnosi s starši?

Slabi.

Ali ti stojijo ob strani kadar imaš težave?

Ne.

Kako so te starši vzgajali?

V otroštvu so me vredeu vzgajali. Potem pa se je začelo ne. Sm se pa začel družiti vuni pa to ne, pa se je začelo poznat, so se odnosi poslabšali.

So te starši znali pohvaliti ob uspehih v življenju?

Ja to ja. Ampak so me več kaznovali.

Kako si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Ja sam rekl so to smeš, to ne smeš.

Pa si to upošteval?

Ne.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

Ne vem, sej sm se vredeu počutu ne, dosti stvari smo skupi počeli.

Si mam poznal?

Ne poznam je sploh.

Kakšen je tvoj oče, kako bi ga opisal?

Oče je tak, ne vem, ni nekaj dober ne. Ni slab, ni dober ne. Do mene je bil vredeu.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?

Ja.

V katero?

Osnovno sm končal pa sredno prvi letnik sm končal.

Kaj ti šola pomeni?

Zdaj mi več nič ne pomeni.

Prej pa ti je kaj pomenila?

Prej mi je ja.

Zakaj pa se ti zdi, da si začel drugače gledati na šolo – da ti je prej nekaj pomenila, zdaj ti pa ne več?

Ker sm tu notri zaprt ne, in mi ni več do šole. Če bi zdaj bil vuni, bi po mojem delal šolo, zdaj pa tu not pa ne bom delu.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Dobri, dobro smo se razumeli.

Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Pa sm mel tudi dobre prijatelje ja.

Kakšni so bili pa tvoji odnosi z učitelji v šoli?

Slabi.

Bi lahko opisal zakaj so bili slabi?

Vedno smo se nekaj kregali ne. Oni so mi hotli dobro, jaz sm pa šprical pa ne vem kaj vse ne.

Ali se ti zdi, da so v tvoji šoli vse učence obravnavali enako, in da ste vsi imeli enake možnosti?

Ja tisti keri so večkrat špricali, tiste niso meli ne vem kak radi ne. Js sm se probu pač truditi ne, ampak, ni pač šlo ne. Nism več zdržu pri pouku kot 45 minut ne. In so me upoštevali nekaj ne, da pač mam svoje probleme.

Torej meniš, da so bili v slabšem položaju tisti, ki so špricali. Je bil še kdo drug v slabšem položaju?

Ne.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Ja kak si se trudu ne. Zdaj če so vidli, da se trudiš, je to vplivalo ne, na oceno.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Ne.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Pa ja.

Je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na odnose v družini?

Ja, slabše smo se razumeli.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Po mojem da.

Na kakšen način pa meniš, da se to kaže?

Ne vem. Punce ne, tuki je pač tak bol ne, ne vem. Drugače je pri moških kot pri ženskah ne. Ne vem kak naj to povem ne. Moški pač, v vsaki družini jih moški dobi ne, če kaj narobe narediš, ženske pa ne vem, ne bodo topli ne. Starši bol ščitijo punce ne.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Ja, da sm vredeu pa da naredim šolo ne pa to.

Si tudi v šoli kdaj opazil, da bi učitelji drugače obravnavali dekleta kot fante?

Ne.

Se ti je zdelo, da so imele učiteljice raje dekleta in učitelji raje fante?

Ne.

So bila dekleta bolj pridna, so bolj sodelovala?

Bolj so sodelovala ja.

Se ti je kdaj zdelo, da so razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Fantje smo se bol razumeli ne, kot pa dekleta.

Ali so se dekleta bolj kregala med seboj?

Bolj so se kregala.

Na kakšen način pa so se kregala?

Ja ne vem.

So se recimo drla, se kdaj tudi stepla?

Tudi to ja.

Kako pa ste se fantje kregali med seboj?

Pa nea nič kaj dosti. Dvakrat, trikrat smo se stepli v osnovni, to je blo to.

Kako pa ste se fantje razumeli z dekleti?

Ja vredi.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Tu sem eno leto pa šest mescov.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

V domu sm bil osem let. Šola je bla takoj poleg, da nisi rabu se vozit vsaki dan ne. Potem sm šel v Planino, sm bil eno leto pa pol tam, potem sm pa prišu sem ne.

Kakšne so bile tvoje izkušnje v Planini, kako si se tam počutil?

Ja odprto je vse ne. Lahko si šel ka ti je pasalo, mel si telefone, mel si računalnik, mel si vse ne. Vredi sm se počutu ne. Prvi letnik sm tam naredu ne.

Kako pa si se razumel v vzgojitelji in drugimi zaposlenimi?

Bolše kot pa tu.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Slabo. Učitelji so bol taki, zahtevajo nekaj, pa ni vredi.

Kako pa se drugače razumeš z zaposlenimi?

Nea se dobro razumem. Z gojenci se dobro razumemo, med vzgojitelji pa to, pa itak pazniki pa se nea vredi razumemo.

Zakaj pa se ne razumete?

Učitelji zahtevajo preveč, pazniki pa si mislijo, da so ne vem kaj, da lahko vse delajo, mi pa ne smemo ne.

Kako se razumeš z ostalimi gojenci tukaj?

Vredi se razumem, z našimi Mariborčani se vredi razumem ne.

Se počutiš sprejetega?

Ja.

Ali meniš, da zaposleni v prevzgojnem domu vse mladostnike obravnavajo enako?

Ja razlika je samo zdaj če tak, oni bodo poslušali paznike, nea bodo nas poslušali, če se bo kaj zgodilo ne. Itak je njihova beseda, od paznikov ne. Zdaj če se bo kaj zgodilo, bo paznik reku tak je blo, oni bodo verjeli paznikom ne, vzgojitelji pač, tak da mi sploh nimamo pri tem ne, nimamo besede.

Pa se ti zdi, da je kdo med vami v boljšem ali slabšem položaju?

Ne.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Ne.

Kaj pa dobre prijatelje?

Ja.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Sem.

Kako se počutiš med njimi?

Vredü.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Dosti, dosti mi pomeni.

Zakaj ti je tako pomembno?

Ja ne vem, ko mi je dugcajt pokličem koga, pa gremo vun. Ne vem, dosti mi pomeni. Pa če ka rabim pod nujno mi, ne vem, ugodijo mi vedno vse ne.

V katerih stvareh ti prijatelji nudijo podporo?

Ko rabim nasvet, usluge pa to.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ja.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Ne.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na punco se obrnem.

VREDNOTE:

Kaj ti je najbolj pomembno v življenju?

Zdaj mi je najbolj pomembna punca, ker mi hodi na obiske, mi pomaga dosti. Najbol pomembna mi je zdaj ona.

Kako gledaš na življenje? Se je tvoj pogled na življenje kaj spreminjal?

Prej sm drugač gledu ko zdej ja. Prej je blo drugač. Prej sm bil vuni pa ne vem, sm delu vse živo, sm delu pizdarije. Zdaj pa malo drugač šudiram. Da pridm vun, pa si najdem neko delo, da neki delam. Da si bom lahko ustvaru družino.

Kako si pa prej gledal na življenje?

Prej sm mislu non stop ga bom pil, non stop se bomo topli, bomo hodli vun pa ne vem kaj vse ne. Zdaj ko sm prišo sm notri pa je malo drugače ne.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Na punco.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Dobri. Eni so dobri, eni niso dobri ne.

Ali ste bili v družini verni?

Ja, jaz sem bil nekaj čajta veren ja. Sm hodu k obhajilu, pa sm hodu non stop vsaki dan k maši z očetom pa to. Potem pa ne več.

Katere veroizpovedi ste bili?

Kršćanstvo.

Si imel občutek, da te ima oče rad?

To je bol težko rečt ne. Po mojem, saj me ma rad ne. Če bi me zgubili, bi me ziher pogrešali, bi jim blo hudo. Majo me tak radi ne, nimajo me tak ono fejšt radi ne, ampak majo me radi.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Ja normalno živet, pa delo si najt, pa it vun iz totega mesta ko sm zdaj. It vun iz tu ko sm se prej družu, da grem nekam drugam s punco ne, živet ne.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

To gledam ja.

Kakšne filme rad gledaš?

Akcije.

Kateri je tvoj najljubši film in zakaj?

Hitri in drzni. Ker sm nor na avte ne.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov, si jih kdaj posnemal?

Tudi sm že posnemu ja.

Na kakšen način pa?

Ja to ko, ne vem, ko dirkajo z avtom, in grem še jaz potem probat ne. Če ti uspe ti uspe, če ti pa ne ti pa ne (smeh).

Kakšnih filmov pa ne maraš in zakaj ne?

Ne vem, ne maram onih bol romantičnih pa to. Ne vem, ne morem gledat. Zdaj če sm mel punco prej, se spomnim ne, kak je blo to prej. Pa ni, ni mi vredi ne. Mi je hudo pol.

Ali bereš časopise?

Ja.

Katere pa?

Tote novice ko so tuki.

Katero glasbo rad poslušáš?

Balkan.

Zakaj ti je všeč takšna glasba?

Ne vem, pač. Prej, ata doma ne, je poslušu bol slovenske ne, bol domače. In sm prvo nekaj tak to poslušal, in potem pa sm se začel družt vuni pa smo vsi to poslušali ne, balkan.

Katere glasbe pa ne maráš?

Avseniki.

Zakaj?

Ne vem, ni to to ne.

Ali rad bereš knjige?

Ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Predn sm prišo sm ja.

Kaj si na internetu najraje počel?

Ja Facebook ne. Pa horoskope sm bral še ne.

6. Intervju z M.

Starost: 19 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Štirinajst mesecev

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Ločene.

Imaš kakšnega brata ali sestro?

Brata mam ja. Pa polsestro.

Kaj ti družina pomeni?

Dosti.

Kakšni so tvoji odnosi s starši?

Dobri.

Ali ti stojijo ob strani kadar imaš težave?

Ja. Pomagajo mi.

Kako so te starši vzgajali?

Ne vem.

Ali so te pohvalili ob uspehih?

Ja.

So te kdaj tudi kaznovali?

Ja.

Kako si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Ja oni so mi pač rekli to lahko to ne smeš.

Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?

Ja dobra.

Se razumeta?

Ja.

Kaj pa oče?

Pokojni je.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

V otroštvu vem, da smo bli dost skupaj.

Si se dobro počutil v svoji družini?

Sem ja.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?

Bil sm v Logatcu.

Pa si tam delal šolo?

Ja, mam zaključeno sredno.

Kaj ti šola pomeni?

Naučū sm se. To kaj sm hotu sm se naučū.

Ti to znanje kaj pomeni?

Mi pomeni ja.

Kako si se v šoli počutil?

V osnovni sm se dobro počutu, v Logatcu isto.

Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Z enimi sm se razumel, z enimi se nism.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z učitelji?

Dobri.

Ali meniš, da so učitelji vse učence obravnavali enako, in da ste vsi imeli enake možnosti?

Ja.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

So ja.

Meniš, da so pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Znanje.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Sem bil ja.

Je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Ja malo so bli jezni včasih.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Ja.

Na kakšen način?

Punca je punca ne. Drugače je.

Prej si povedal, da imaš polsestro. Kakšne razlike so starši delali v obravnavanju nje in tebe ter brata?

Več dobi kot jaz pa brat.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Da sm bol odrasu, pametno da razmišlam.

Kaj pa meniš, da pričakujejo od tvoje polsestre?

Ne vem.

Si tudi v šoli kdaj opazil razlike v obravnavanju fantov in deklet?

Ne.

So bila dekleta v šoli bolj pridna, so bolj sodelovala?

Bol pridne, učile so se več.

Se ti je kdaj zdelo, da so razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Fantje se bolj kregajo ne. Punce se pa ne.

Na kakšen način ste se fantje kregali med seboj?

Včasih se tepeš. Punce se ne tepejo.

Na kakšen način pa se kregajo dekleta?

Med sabo se kregajo, s pogovorom.

Kako pa ste se fantje razumeli z dekleti?

Dobro.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Štrnajst mescev.

Povedal si, da si bil pred prihodom v prevzgojni dom v Logatcu. Povej mi, kako si se tam počutil?

Dobro.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Dobro.

Te kakšna stvar posebej moti?

Nea vseh isto obravnavajo.

Mi lahko navedeš kakšen primer?

Če nardiš ti prekršek, z nekom se tepeš, lahko da greš takoj v posebno vzgojno skupino. Eden se stepe pa ne dobi nič.

Kdo med vami meni, da je v boljšem položaju in kdo v slabšem?

Ja tisti kjeri so na odprtem so valda na bolšem ne.

Kako se razumeš z zaposlenimi?

Z učili tak nimam stikov. Z vzgojitelji pa mojstri se dobro razumem.

Kaj pa s pazniki?

Z enimi se, z enimi se ne.

Zakaj pa se z nekaterimi pazniki ne razumeš?

Pazniki so drugačni ne, ne moreš se sploh z njimi meniti nič.

Kakšni pa so tvoji odnosi z ostalimi gojenci?

Slabi.

Se počutiš sprejetega med njimi?

Med enimi ja.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Mam ja.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Zadovoljen sm, samo jih ni dosti.

Kako se počutiš med njimi?

Dobro.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Dosti.

Zakaj ti je tako pomembno?

Zaupam se lahko, pa vem da lahko vedno nekoga pokličem če ni kaj za delat.

V katerih stvareh pa ti prijatelji nudijo podporo?

Če rabim kaki prevoz. Ne vem.

Ti kdaj tudi svetujejo glede česa?

To lih ne nekaj.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ja.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

To ne no.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na družino se obrnem.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Da pridem čim prej iz tega ven. Da se zaposlim.

Se je tvoj pogled na življenje spreminjal?

Še stalno isto.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Da sm šolo naredu.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Dobri.

Zakaj tako misliš?

Tak. Za mene je vsak isti. Ne morem nekaj ocenjevat ljudi.

Ali ste bili v družini verni?

Verni nismo.

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Da začnem delat, pa da neham malo s tem, s pizdarijami.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ne.

Pa imaš svoj najljubši film?

Nimam ga, ker nobenga nism gleda.

Ali bereš časopise?

Ja.

Katere pa?

Te **Slovenske novice**.

Katero glasbo rad poslušáš?

Rap.

Zakaj ti je takšna glasba všeč?

Dobra je, ker je **drugačna od drugih**.

Katere glasbe pa ne maráš?

Rock, ker je kr nekaj. **House, techno**. Kr neko pokanje brez veze.

Ali bereš knjige?

Ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ja, vsaki dan.

Kaj si na internetu najraje počel?

Bil sm malo **na facebooku**, malo sm bil **na avto.netu**. **Novice sm bral**, kaj se po svetu dogaja.

7. Intervju z A.

Starost: 19 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnim domu: Dve leti

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Iz bosanske.

Kakšna pa je bila struktura vaše družine? S kom si živel?

Mama je umrla, živel sm pr očetu.

Imaš kakšno sestro ali brata?

Dve sestri pa brata.

Kaj ti družina pomeni?

Use mi pomeni.

Kakšni so tvoji odnosi z očetom?

Uredu.

Ali ti stoji ob strani kadar imaš težave?

Ja.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

Uredu sm se počutil, sam to je edin k oči pije in to je to. **Pa to, da mi je mama pač umrla pr štrnajstih.**

Kako so te starši vzgajali?

Pač, oče je hotu bit bolj strog, mama pa tega ni pustila ne. Tko je blo.

Ali so te pohvalili ob uspehih v življenju?

Ja.

So te kdaj tudi kaznovali?

Ja, so me usekal.

Kako si se s starši dogovarjal glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Pač ko so vidl da neki delam narobe ne, so mi **poskušal to preprečit, pa niso mogli** ne.

Kakšna je bila tvoja mama, kako bi jo opisal?

Bol ko oče. Uredu.

Kaj pa oče?

Oče je pa bol tak. Pije pa to.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?

Bol ne ko ja.

Si končal osnovno šolo?

Ne.

Ti šola kaj pomeni?

Ne.

Se ti zdi da je kdo vplival na to, da ti nič ne pomeni?

Ja starši bi mogli bit bol strogi ne.

Kako si se v šoli počutil?

Tko, ne vem. Pač mene so v šoli zabavali, kao čefur pa tko naprej.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Pol sm začel jih tepsit ne.

Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Sm mel. Sam to so bli moji sosedje pa to.

Kakšni so bili pa tvoji odnosi z učitelji?

Bli so **kr dobri**.

Ali si v ravnanju učiteljev kdaj zaznal krivico ali neenakovredno obravnavanje?

Nism.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Ja.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Ne.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Ja **pr men sam znanje**, sej itak nism doug hodu u šolo ne.

Ali meniš, da je tvoj šolski uspeh kdaj vplival tudi na tvoje odnose s starši?

Je ja. Pač **ko sm špricu**, nism hodu u šolo, **sta se pol mami pa oči kregala pač**. **Mama je bol bla taka, oče je pa hotu bit strog**.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Vežde da. **Js sm poredn pa brat isto po zaporih**. **Sestre mam pa pridne po hodijo v šolo**.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Pač da, **da nej bom svojim otrokom za zgled** ne. Da ne bojo moji taki kot js.

Si tudi v šoli kdaj opazil razlike v obravnavanju fantov in deklet?

Ne.

So bila dekleta bolj pridna, so bolj sodelovala?

Ja.

Si opazil kakšne razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj?

Ja so, druga komunikacija.

Kako to misliš?

Tak, mi smo... dekleta so bol taka bla no, **niso uporabljala takšne grde besede, mislm klevrice** pa tak.

Kdo pa se ti zdi, da se je bolj kregal med seboj, fantje ali dekleta?

To pa **mislim, da je enakomerno**.

Na kakšen način ste se kregali fantje in na kakšen način dekleta?

Kaj js vem.

Ste se fantje kdaj tudi stekli?

Smo se tut stekli ja.

Kaj pa dekleta?

Bol tko, **drle so se** ne.

Kako pa ste se fantje razumeli z dekleti?

Tko, **mal smo provocirali**.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Dve leti.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Bil sm šest dni. **V Logatcu**.

Kakšne so bile tvoje izkušnje v Logatcu, kako si se tam počutil?

V Logatcu so me nagnal vn, niso me hotl sprejet. **Blo mi je všeč, sam oni me niso več hotl tam, zrd obnašanja**.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Slabo.

Kaj te recimo najbolj moti?

Spremenu bi to, da ne delajo razlike med nami.

Kakšne razlike pa delajo med vami?

Pač, tle je tko. **Tist k ma dobro komunikacijo z vzgojitelji, gre laži čez**. Pol pa **on na primer nrđi neki, pa ni nč sankcioniran, kdo drug pa je** ne.

Kakšen meniš, da je razlog za to, da vas ne obravnavajo enakovredno?

Zarad tega, ker mene majo polno glavo. In js ne bom povedu, na primer če vidm kej »ja turšica vidu sm da je ona«. Zato mene bol grdo gledajo. **Un ko bo pa vidu, pa bo reku »ja turšica on je«**, on bo pa trikrat bol skos pršu.

Kako se razumeš z zaposlenimi v prevzgojnem domu?

Z vzgojitelji sm uredi, z inštruktore sm uredi, s pazniki pa nism.

Zakaj pa se s pazniki ne razumeš?

Pač **to za mene niso ljudje** ne. Ne vem, **rečejo »pizda ti materna«**, pa greš to povedat vzgojitelju, pa pol reče da ni res. Če si že povedu, povej pol tut da si, priznej svojo krivdo.

Kakšni pa so tvoji odnosi z ostalimi gojenci tukaj?

Uredi.

Se počutiš sprejetega?

Ja.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Najboljšega mam.

Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Sm, sam pač mogu se bom umaknit ne, ker bom **drugač spet u zaporu**.

Kako se ti zdi, da tvoja družba vpliva na tebe?

Pa **na slab način, js sm mislu da je to dobro, sam pol ni dobro če sm js zaprt**.

Kako pa se počutiš med prijatelji?

Uredu.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Ful, da se človek lahk zaupa.

Zakaj ti je tako pomembno?

Ja pač, da se lahka, ko je najteži, da se lahk na nekoga naslonm.

V katerih stvareh ti prijatelji nudijo podporo?

Ja pač, ko se rabim zaupat, povedat nekomu kaj.

Ali ti veliko pomeni, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Js še ne družm s svojo generacijo.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Pa to med sošolci ja. S temi se ne družm, se s starejšimi bol.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Na prjatlje, na punco, na brata, pač bližnje ne.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Kaj mi velik pomeni? To pač da bom nehu s kaznivimi dejanji. Pa to še, da pač punco mam nosečo ne. Pa da ne bo otrok odrasu brez mene, to.

Kako gledaš na življenje?

Slabo. Male plače, velike cene.

Ali se ti zdi, da se je tvoj pogled na življenje spreminjal?

Ja.

Kako si prej gledal na življenje?

Pač prej sm, kar sm vidu sm ukradu, kar sm mislu sm naredu. Zej pa bol premislim predn kej nardim.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Da tisto kar rečem, to nardim ne.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Različni so ljudje ne. Eni so dobri eni so pa taki, eni so zahrbtni. Taki ljudje so najhujši.

Kaj najbolj ceniš pri ljudeh?

Da če mi ma kdo kej za povedat mi pove v obraz ne pa okol.

Ali ste bili v družini verni?

Sestre so verne, js pa brat nisma.

Katere veroizpovedi pa so?

Muslimanske.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Mam. Najdit ših, da začnem uredu živet, brez kriminala.

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ja.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov, jih poskušal posnemati?

Ne.

Kakšne filme rad gledaš in zakaj?

Kriminalke. Pač ker se skos neki dogaja ne, se stepejo pa to.

Kateri je tvoj najljubši film?

Ne vem, ta Bojka.

Kako je ta film vplival nate?

Nč ne vpliva.

Kakšnih filmov pa ne maraš in zakaj ne?

Takih ne maram, komedij pa to. Zaradi tega, ker taki filmi sploh meni niso smešni.

Ali bereš časopise?

Tko, ja.

Katere pa?

Novice.

Katero glasbo najraje poslušaš?

Balkan.

Zakaj ti je ta glasba všeč?

Pač, ker sm u taki veri.

Katere glasbe pa ne maraš in zakaj ne?

Ta rock. Ker kr neki tovčejo.

Ali rad bereš knjige?

Ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ne.

Potem mi verjetno ne moreš odgovoriti na vprašanje, kaj si najraje počel na internetu?

Ne.

8. Intervju s T.

Starost: 19 let

Spol: Moški

Predhodna obravnava v drugem zavodu: Da

Čas bivanja v prevzgojnem domu: Dva meseca

DRUŽINA:

Iz kakšne družine prihajaš?

Starša sta bla ločena.

Pri kom pa si živel?

Pri mami.

Imaš kakšne brate ali sestre?

Mam sestro.

Kaj ti družina pomeni?

Veliko mi pomeni.

Kakšni so tvoji odnosi s starši?

Dobrī.

Ali ti starši stojijo ob strani kadar imaš težave?

Mi ja.

Kako so te vzgajali?

Ja zelo strogo.

So te pogosto kaznovali?

Ja. Nism prou kazn dobu, sam tko, je blo kr strogo.

So te znali tudi pohvaliti?

Ja.

Ste se s starši dogovarjali glede tega kaj ti je dovoljeno in kaj ne?

Ja do enga dvanajstga leta ja, od takrat naprej pa nism jih poslušu več.

Kakšna je tvoja mama, kako bi jo opisal?

Hmm, ne vem, ne bi znal.

Kakšna je bila do tebe?

Včasih je bla dobra, včasih je bla kritična ne.

Kaj pa oče?

Oče pa ji bil skori vedno dober. Ni bil dostikrat kritičen. Je bil vedno dober.

Kako bi opisal vaše družinske razmere?

Ja sej pravm ne, do dvanajstga, trinajstga leta sm bil več doma, pol sm pa začel, sm bil skos veni pač.

Si imel kakšen poseben razlog za to, da si bil ves čas zunaj?

Ja ne vem, jas sm hotu bit tko ne, na ulici bit ne. Ne doma ne, js sm skos bil veni. S prijatli.

ŠOLA:

Ali si hodil v šolo preden si prišel v prevzgojni dom?

Ja. Vpisu sm se na ekonomsko, sm bil par mescov. Pol sm bil na mizarju, pol sm bil u lesni šoli v Logatcu, obdelovalec lesa.

Kaj ti šola pomeni? Ti kaj pomeni?

Ne.

Ti nič ne pomeni, da recimo dokončaš šolo?

Zdej ne, prej mi je pomenlo tko. Ubistvu ne vem no, ne pomeni mi nič.

Kako si se v šoli počutil?

Uredu, zajebaval smo se skos, smejal.

Kakšni so bili tvoji odnosi z vrstniki v šoli?

Uredu.

Ali si imel v šoli tudi kakšnega dobrega prijatelja?

Ja.

Kakšni pa so bili tvoji odnosi z učitelji?

Uredu.

Ali si v ravnanju učiteljev kdaj zaznal krivico ali neenakovredno obravnavanje?

Ja, sm tudi to opazu ja.

Na kakšen način pa se je to kazalo?

Pri testih in to. Pri spraševanju. Tiste, ki so se več trudli so meli bol radi ne. Tisti k se niso trudli pa so se morali pa več potruditi ne, da so pršli do ene pozitivne ocene.

Se ti zdi, da so učitelji bolj naklonjeni uspešnim učencem?

Ja.

Meniš, da so učitelji pri ocenjevanju upoštevali le znanje, ali je na oceno vplivalo še kaj drugega?

Če špricaš ne morš met pozitivne ocene, če ful špricaš. Ne morš ti mankat pol leta in pol boš ti pričakval da ti bo dal učitel dvojko ne.

Si bil zadovoljen s svojim šolskim uspehom?

Ja.

Ali meniš, da šolski uspeh vpliva tudi na odnose s starši?

Pr meni ni.

SPOL:

Ali meniš, da starši drugače obravnavajo fante kot dekleta?

Moji starši so isto obravnavali sestro kot mene. To mi je isto sestra povedala in je blo tko isto.

Kaj meniš, da starši pričakujejo od tebe kot od fanta?

Ja da neki nardim iz sebe ne. Da ne bom skos po zaporih.

Kaj pa meniš, da pričakujejo od tvoje sestre?

Sestra je že na svojem pa je že dosti nardila v življenju.

Si v šoli kdaj opazil, da bi učitelji drugače obravnavali dekleta kot fante?

Ne, isto je blo. Važno je blo če si se trudu.

So bila dekleta bolj pridna? So bolj sodelovala?

Ja.

Si kdaj opazil kakšne razlike v odnosih, ki ste jih imeli fantje med seboj in dekleta med seboj? *Ne vem.*

Se ti zdi, da so se dekleta med seboj boljše razumela kot fantje?

Ma isto.

So se pogosto kregala?

Ja kdaj so se skregale tudi one ne. Samo ni blo nekih pretefov ne. Med fanti pa so bli skos kakšni pretepi. Konflikti ne.

Kako pa ste se razumeli z dekleti?

Uredu.

ZAVOD:

Koliko časa si že v prevzgojnem domu?

Dva mesca.

Ali si bil, preden si prišel sem, že v katerem drugem zavodu?

Ja, v zavodu v Logatcu.

Kakšne so bile tvoje izkušnje v tem zavodu, kako si se tam počutil?

Pa kdaj uredu, kdaj ne. Tko tko.

So zaposleni vse obravnavali enako ali so med vami delali kakšne razlike?

So delali razlike.

Kakšne razlike pa so delali?

Ja ne vem. Ene so vzljubli bol ne. Ene so zajebavali v glavo, enim pa so dali ful možnosti.

Kaj meniš, da bi lahko bil razlog za takšno razlikovanje med vami?

Ja ne vem js. Eni so vse povedali vzgojitelj ne. Zato so jim tut kdaj pogledali skoz prste, eni pa ne ne.

Kako pa se počutiš v prevzgojnem domu?

Uredu.

Je kakšna stvar, ki te tukaj posebej moti?

Ne vem. Da bi lahko tv gledu ne. Kadar bi hotu ne.

Kako se razumeš z ostalimi gojenci?

Uredu.

Se med njimi počutiš sprejetega?

Ja.

Kako pa se razumeš z zaposlenimi?

Zaenkrat uredu.

Ali se ti zdi, da ste s strani zaposlenih vsi mladostniki v prevzgojnem domu obravnavani enako ali delajo med vami kakšne razlike?

Ne vem ne. Delajo tut kdaj razlike ja. Tisti, ki so šibkejši, jih lažje vrtijo okol prstov ne. A tisti, k so pač malo močnejši, pa ne morejo nič nrdit, da bi jih vrtel okoli prstov.

Šibkejši in močnejši v kakšnem smislu?

Tisti ki so fizično šibkejši pa se ne znajo postaviti zase proti vzgojitelju ne. Ko jih bo poslušal u vsakem primeru in jih vrtijo okoli prstov ne. To se dogaja.

VRSTNIKI:

Ali imaš najboljšega prijatelja?

Nimam.

Kaj pa dobre prijatelje? Ali si zadovoljen s krogom prijateljev?

Ne vem no. Težko je najdit prijatelje. Prave. Sm mel že ful takih klap bi se reklo. Samo ne vem. Mam lahko enga prijatla, ki se lahko zanesem na njega. To je to.

Kako se počutiš med prijatelji?

Uredu.

Kako pomembno je zate prijateljstvo?

Ja ne vem js. Je pomembno ne.

Zakaj ti je pomembno, kaj ti daje?

Ja na primer da se lahko na enga zanesem ne. Če bo on mene rabu da bom js njemu pomagu, pol ko bom js njega rabu, da mi ne bo hrbta obrnu. To mi je najbolj pomembno pr enmu prjatlju.

V katerih stvareh pa ti prijatelji nudijo podporo?

Ja v šoli ne al pa v športu da me spodbujajo k temu ne. Prjatu me ne bo spodbujal v kriminal, me bo spodbujal v šoli ne, da hodim v šolo.

Ali ti veliko pomeni tudi, da si sprejet v družbi vrstnikov?

Ja.

Si se med vrstniki kdaj počutil izločenega, so te kdaj zafrkavali?

Lahko kdaj, samo nič resnega.

Na koga se obrneš, kadar si v težavah?

Sam s sabo.

Se kdaj obrneš tudi na prijatelje ali družino?

Redko kdaj.

VREDNOTE:

Kaj ti je pomembno v življenju?

Družina. Pa mogoče šport, če bi lahko še treniral.

Kako gledaš na življenje?

Ne vem.

Se ti zdi, da se je tvoj pogled na življenje kaj spremenjal?

Ja ne vem. *Pred sedmimi leti sm gledu na to, kako bom v športu uspel* ne. Zdaj pa ne gledam več na to ne. *Zdej iščem bol lahki zaslužek* ne.

Na kaj si najbolj ponosen v življenju?

Ko sm bil uspešen v košarki. To mi je blo najbolše.

Se ti zdi, da so ljudje dobri ali slabi?

Ja eni so dobri, eni so slabi. Več je slabih ne, kot pa dobrih.

Ali ste bili v družini verni?

Nismo bli.

Si imel občutek, da so te imeli starši radi?

Ja.

Imaš zastavljene kakšne cilje za tvoje življenje po odpustu iz prevzgojnega doma?

Ja.

Kakšni pa so tvoji cilji?

Da bom najdu neki ne, *da ne bom po zaporih. Sam to mi je važno, da ne bom več u kriminalu.* Da bom neki ne, *magari šola.*

MEDIJI:

Rad gledaš filme?

Ja.

Kakšne filme rad gledaš?

Trilerje pa kriminalke.

Kateri je tvoj najljubši film?

Številka triindvajset.

Kako je ta film vplival nate?

Dalo mi je neki razmišlat. O psihi tko, kaj se lahko človeku zgodi ne, če je psihično uničen.

Si se kdaj istovetil z junaki iz filmov?

Ja, *lahko kdaj* ne. Se mi zgodi.

Na kakšen način pa?

Ja ko *sm gledu film, to o drogi* ko se gre ne, kako prodajajo koko in to ne. To *sm si js kr zamislu, da bi bil tak ko oni.*

Kakšnih filmov pa ne maraš?

Ne vem. *Nimam nekega žanra da ga ne bi maral.*

Ali bereš časopise?

Ja.

Katere pa?

Slovenske novice.

Katero glasbo rad poslušas in zakaj ti je ta glasba všeč?

Rap. Pa tko, dobr ritem.

Katere glasbe pa ne maraš?

Nimam nobene take.

Ali rad bereš knjige?

Ja, če bi zdaj na primer vedu da bom tle eno leto brez izhoda, bi začel brat knjige ja.

Drugače pa jih ne bereš?

Ne.

Ali si pred prihodom v prevzgojni dom veliko uporabljal internet?

Ja.

Kaj si na internetu najraje počel?

Facebook, youtube, to je to.

9.2 Kodiranje izjav

Tabela 9.1: Družina – kodiranje izjav

<i>Št. intervjuja</i>	<i>Izjave intervjuvancev</i>	<i>Kode</i>
1	Iz ločene.	LOČITEV STARŠEV
1	Mam še brata starejšega.	SOROJENEC
1	Nič.	DRUŽINA NIČ NE POMENI
1	Slabi...	SLABI ODNOSI S STARŠI
1	Ja ne, ker jih nikoli ni, ko sm mel težave jim tak nism pravo ... tak niso oni nikoli poleg ... Jim tut ne zaupam.	BREZ PODPORE STARŠEV
1	... v družini se je marsikaj dogajalo ... so pozabli na mene, pa na mojega brata, sma sama bla ... Js sm tak večinoma bil na ulici...	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
1	...ni blo nič kaj pohvale al pa kaj...	BREZ POHVALE STARŠEV
1	Ja dogovarjal, na začetku smo se nekaj malega ... Ampak tega ... ni noben upoštevo.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
1	Ni blo to to ne, niso bli lih najbolši odnosi v družini ... zdaj ko sm mel izhode, je mama klicala da me noče več videt ... da pijem alkohol ... zato sm tut padu nazaj v skupino...	SLABI ODNOSI S STARŠI
1	...saj je dobra ... pa mi hoče pomagat ...	OPIS MAME
1	...če se prej niso začeli ukvarjat z mano, ko sm bil še mali ne, je zdaj prepozno.	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
1	...on se isto ni zanimo. On tak samo s svojo glavo ... Ka on reče tak je.	OPIS OČETA
1	...me majo radi, ampak jaz tega nea čutim... ker že od malega nisem bil z njimi...	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
2	Starša sta na začetku skupaj živela ... pol pa sta se razšla.	LOČITEV STARŠEV
2	Brata mam pa polsestro.	SOROJENCI
2	Veliko.	VELIK POMEN DRUŽINE
2	...z babico pa dedekom nismo neki vredni...	SLABI ODNOSI S STARIMI STARŠI
2	Mama vedno...	PODPORA MAME
2	Nimam ga več.	SMRT OČETA
2	...niso me vzgajali tak ko bi me mogli ... Bli so bol popustljivi ... Če ne bi bli, bi blo drugače...	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
2	Tut ja. Na šolskem al pa na kakem področju ... pri športu.	POHVALA OB USPEHIH
2	Ja, vedo sm kaj lahka, kaj pa ne. Ampak jaz se nisem držal tega.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
2	...nismo se lih razumeli ... že od malega se nea razumemo ... pol je problem to.	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
2	...mi ni rekla ... ne smeš kaznivih dejanj delat ... Če bi mi, ne bi bil tu.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
2	...on pa me je kaznoval včasih ... Ampak ni pomagalo nič...	NEDOGOVRNI UKAZOVALNI PRISTOP
2	Mama ni nikoli rekla zakaj nea hodiš v šolo, vedla je pač, da nea hodim v šolo. Nič ni mogla naredit.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
3	Starša sta bla ločena.	LOČITEV STARŠEV
3	Sestro pa brata.	SOROJENCI
3	Dosti mi pomeni.	VELIK POMEN DRUŽINE

3	Vredu.	DOBRI ODNOSI S STARŠI
3	Ja.	PODPORA STARŠEV
3	...jih ni blo doma dosti, sam sm bil več al manj. Sm bil bol prepuščen sebi.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
3	To ja.	POHVALA OB USPEHIH
3	Tak, so poskušali nekaj. Tukaj je tudi ostalo.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
3	Tak, ko vidim kake so ostale mame, pa tak ko se pogovarjamo, je še bla ona kr vredu.	OPIS MAME
3	Z očetom pa nisma mela dosti stikov, zdaj sma se bol povezala.	ZDAJ POVEZAL Z OČETOM
3	...nekaj časa je blo vredí ... pol pa ... je katastrofa bla.	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
4	Iz ločene.	LOČITEV STARŠEV
4	Sestro mam.	SOROJENKA
4	Vse.	VELIK POMEN DRUŽINE
4	Slabi. Pa dobri. Kukr je.	SPREMENLJIVI ODNOSI S STARŠI
4	Mi stojijo.	PODPORA STARŠEV
4	So me kaznoval, če sm naredu pizdarijo.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
4	So me ja.	POHVALA OB USPEHIH
4	Ne. Če bi mi postavl mejo ne bi biu kle.	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
4	Brez fotra smo se mel dobr. S fotrom pa ne. ... Fotra droga jebe.	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
4	Z mamó se bol zastopm.	DOBRI ODNOSI Z MAMO
4	Je bla kr uredu.	OPIS MAME
4	Ga sploh ne omenjam. Katastrofa.	OPIS OČETA
5	...mi je umrla...	SMRT MAME
5	Brata dva...	SOROJENCI
5	Nič.	DRUŽINA NIČ NE POMENI
5	Slabi.	SLABI ODNOSI S STARŠI
5	Ne.	BREZ PODPORE STARŠEV
5	V otroštvu so me vredu vzgajali ... Sm se pa začel družít vuni ... so se odnosi poslabšal.	SLABI ODNOSI S STARŠI
5	Ja to ja.	POHVALA OB USPEHIH
5	...so me več kaznoval.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
5	...sam rekl so to smeš, to ne smeš.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
5	Ne.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
5	...sej sm se vredí počutu ... dosti stvari smo skupi počeli.	DOBRO POČUTJE V DRUŽINI
5	... ni nekaj dober ... Ni slab, ni dober ... Do mene je bil vredí.	OPIS OČETA
6	Ločene.	LOČITEV STARŠEV
6	Brata mam ja. Pa polsestro.	SOROJENCI
6	Dosti.	VELIK POMEN DRUŽINE

6	Dobri.	DOBRI ODNOSI S STARŠI
6	Ja. Pomagajo mi.	PODPORA STARŠEV
6	Ja.	POHVALA OB USPEHIH
6	Ja.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
6	Ja oni so mi pač rekli to lahko to ne smeš.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
6	Ja dobra.	DOBRI ODNOSI Z MAMO
6	Ja.	DOBRI ODNOSI Z MAMO
6	Pokojni je.	SMRT OČETA
6	V otroštvu vem, da smo bli dost skupaj.	DOBRO POČUTJE V DRUŽINI
6	Sem ja.	DOBRO POČUTJE V DRUŽINI
7	Mama je umrla...	SMRT MAME
7	Dve sestri pa brata.	SOROJENCI
7	Use mi pomeni.	VELIK POMEN DRUŽINE
7	Uredu.	DOBRI ODNOSI Z OČETOM
7	Ja.	PODPORA OČETA
7	Uredu sm se počutu, sam to je edin k oči pije ... Pa to, da mi je mama pač umrla pr štrnajstih.	SLABA IZKUŠNJA V DRUŽINI
7	...oče je hotu bit strog, mama pa tega ni pustila...	NEDOSLEDNA VZGOJA
7	Ja.	POHVALA OB USPEHIH
7	...so me usekal.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
7	...ko so vidl da neki delam narobe ... poskušal to preprečt, pa niso mogl ...	NEDOSLEDNA VZGOJA
7	Bol ko oče. Uredu.	OPIS MAME
7	Oče je pa bol tak. Pije...	OPIS OČETA
7	...starši bi mogl bit bol strogi...	VSEDOPUŠČAJOČA VZGOJA
8	Starša sta bla ločena.	LOČITEV STARŠEV
8	Mam sestro.	SOROJENKA
8	Veliko mi pomeni.	VELIK POMEN DRUŽINE
8	Dobri.	DOBRI ODNOSI S STARŠI
8	Mi ja.	PODPORA STARŠEV
8	...zelo strogo.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
8	Nism prou kazn dobu, sam tko, je blo kr strogo.	NEDOGOVORNI UKAZOVALNI PRISTOP
8	Ja.	POHVALA OB USPEHIH
8	...do enga dvanajstga leta ja, od takrat naprej pa nism jih poslušu več.	POSLEDICA UPORABE NEDOGOVORNEGA UKAZOVALNEGA PRISTOPA
8	Včasih je bla dobra, včasih je bla kritična...	OPIS MAME
8	Je bil vedno dober.	OPIS OČETA

8	...do dvanajstga, trinajstga leta sm bil več doma, pol sm pa ... bil skos veni...	POSLEDICA UPORABE NEDOGOVORNEGA UKAZOVALNEGA PRISTOPA
8	...jas sm hotu ... na ulici bit ... Ne doma ne, js sm skos bil veni.	POSLEDICA UPORABE NEDOGOVORNEGA UKAZOVALNEGA PRISTOPA

Tabela 9.2: Šola – kodiranje izjav

<i>Št. intervjuja</i>	<i>Izjave intervjuvancev</i>	<i>Kode</i>
1	Ja pomeni mi ... dobro je, da maš nekaj ... dobro je met šolo zaradi poklica, da lahko delaš kaj...	VELIK POMEN ŠOLE
1	Ja vredi.	DOBRA IZKUŠNJA V ŠOLI
1	To so bli vredo ... s prijatli gor odrasto ... nimam mame pa očeta za družino, ampak prijatle. Tak da sm se z njimi fenomenalno razumel.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
1	Izven šole sm jih mel pa tudi v šoli...	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
1	Js sm dosti manjko ... sm šprico ...ampak vredi so bli ... Nisem se neki kregal z njimi al pa kaj.	DOBRI ODNOSI Z UČITELJI
1	Ja, dosti tega je blo.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
1	...tisti k niso tolko mankali pr pouku ... ampak so bli manj pridni k pa mi ... so dobli na primer štiri ... Tistim k smo mankali tolko ... so pa kr zaključili na dva al pa ena ... pa smo enako vedli k oni...	OCENA KOT KAZEN
1	...če nisi mel zraven stvari ... so kr rekli nisi mel stvari, to je ena ocena manj...	OCENA KOT KAZEN
1	Ja, so.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
1	...nism bil najbol...	NEZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
1	...ko sm šprico pa so to zvedli ... je tudi blo še bol slabše...	VPLIV KRŠENJA PRAVIL NA ODNOS S STARŠI
2	Nič.	ŠOLA NIČ NE POMENI
2	Včasih vredi, včasih slabo, odvisno kaki dan sm mel...	RAZLIČNE IZKUŠNJE V ŠOLI
2	Ja dobri.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
2	Mel sm tudi ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
2	...se nisem najbolj razumel ... ker sm pizdarije delu po šoli.	SLABI ODNOSI Z UČITELJI
2	To je dostikrat blo.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
2	Tisti k so meli boljše ocene so bli na bolšem ... Pa tisti k so redno k uram hodil...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
2	Tut če upoštevaš pravila pa hodiš redno h uram.	OCENA KOT KAZEN
2	Ne.	NEZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
2	Dosti je vplivalo...	VPLIV ŠOLSKEGA USPEHA NA ODNOS S STARŠI
3	...prej mi ni pomenila, zdaj pa mi je začela.	VELIK POMEN ŠOLE
3	Pa tak, Nism bil nekaj dosti v šoli...	SLABA IZKUŠNJA V ŠOLI
3	S parimi sm se razumel, smo bli ena ekipa...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI
3	Ja	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI

3	Z nekateri sm se vrede razumel, z nekaterimi pa se nism dobro.	RAZLIČNI ODNOSI Z UČITELJI
3	Sm opazu ja.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	...smo bli bol iz takih družin ... nismo vse meli kar smo hotli. Nekateri so meli več ne in so bli kao pridni...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	Ja, to itak.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	...lahko bi blo boljše...	NEZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
3	Samo znanje.	OCENA KOT MERILO ZNANJA
3	Pa ne.	ŠOLSKI USPEH NI VPLIVAL NA ODNOSI S STARŠI
4	Šola mi nč ne pomeni.	ŠOLA NIČ NE POMENI
4	Kr uredi.	DOBRA IZKUŠNJA V ŠOLI
4	Z enimi sm se dobr razumel, z drugim ne.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI
4	Tut ja.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI
4	Taki k zdej. Ne maram jih. Niso mi všeč.	SLABI ODNOSI Z UČITELJI
4	Ne.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
4	Če si bogat maš dobre ocene. Denar je sveta vladar.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
4	Gledajo tut obnašanje.	OCENA KOT KAZEN
4	Po mojem res.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
4	Po eni strani ne, po drugi strani pa ja.	SREDNJE ZADOVOLJEN S ŠOLSKIM USPEHOM
4	Ne.	ŠOLSKI USPEH NI VPLIVAL NA ODNOSI S STARŠI
5	Zdaj mi več nič ne pomeni.	ŠOLA NIČ NE POMENI
5	Ker sm tu notri zaprt mi ni več do šole. Če bi zdaj bil vuni, bi po mojem delal šolo, zdaj pa tu not pa ne bom delu.	ŠOLA NIČ NE POMENI
5	... dobro smo se razumeli.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
5	...sm mel tudi dobre prijatle...	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
5	Slabi.	SLABI ODNOSI Z UČITELJI
5	Vedno smo se nekaj kregali. Oni so mi hotli dobro, jaz sm pa šprical...	SLABI ODNOSI Z UČITELJI
5	...tisti keri so večkrat špricali, tiste niso meli ne vem kak radi...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
5	Nism več zdržu pri pouku kot 45 minut ... so me upoštevali nekaj ... da pač mam svoje probleme.	DOBRA IZKUŠNJA V ŠOLI
5	...če so vidli, da se trudiš, je to vplivalo ... na oceno.	OCENA KOT MERILO ZNANJA
5	Ne.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
5	Pa ja.	ZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
5	Ja, slabše smo se razumeli.	VPLIV ŠOLSKEGA USPEHA NA ODNOSI S STARŠI
6	To kaj sm hotu sm se nauču.	VELIK POMEN ŠOLE
6	Mi pomeni ja.	VELIK POMEN ŠOLE
6	V osnovni sm se dobro počutu, v Logatcu isto.	DOBRA IZKUŠNJA V ŠOLI
6	Z enimi sm se razumel, z enimi se nism.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI
6	Dobri.	DOBRI ODNOSI Z UČITELJI

6	Ja.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
6	So ja.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
6	Znanje.	OCENA KOT MERILO ZNANJA
6	Sem bil ja.	ZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
6	...malo so bli jezni včasih.	VPLIV ŠOLSKEGA USPEHA NA ODNOSE S STARŠI
7	Bol ne ko ja.	SLABA IZKUŠNJA V ŠOLI
7	Ne.	ŠOLA NIČ NE POMENI
7	...mene so v šoli zajebavali, kao čefur pa tko...	SLABA IZKUŠNJA V ŠOLI
7	Pol sm začel jih tepst...	NASILJE KOT SPOROČILO
7	Sm mel ... to so bli moji sosedje...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI
7	...kr dobri.	DOBRI ODNOSI Z UČITELJI
7	Nism.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
7	Ja.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
7	Ne.	NEZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
7	...pr men sam znanje...	OCENA KOT MERILO ZNANJA
7	...ko sm špricu ... sta se pol mami pa oči kregala. ... Mama je bol bla taka, oče ja pa hotu bit strog.	VPLIV KRŠENJA PRAVIL NA ODNOSE S STARŠI
8	Ne.	ŠOLA NIČ NE POMENI
8	Zdej ne, prej mi je pomenlo ... ne pomeni mi nič.	ŠOLA NIČ NE POMENI
8	Uredu, zajebaval smo se skos, smejal.	DOBRA IZKUŠNJA V ŠOLI
8	Uredu.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
8	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI
8	Uredu.	DOBRI ODNOSI Z UČITELJI
8	...sm tudi to opazu...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
8	Tiste, ki so se več trudli so meli bol radi ... Tisti k se niso trudli pa so se morali pa več potruditi ne, da so pršli do ene pozitivne ocene.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
8	Ja.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
8	Če špricaš ne morš met pozitivne ocene...	OCENA KOT KAZEN
8	Ja.	ZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM
8	Pr meni ni.	ŠOLSKI USPEH NI VPLIVAL NA ODNOSE S STARŠI

Tabela 9.3: Spol – kodiranje izjav

<i>Št. intervjuja</i>	<i>Izjave intervjuvancev</i>	<i>Kode</i>
1	...verjetno včasih se dogaja...	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
1	...da delam doma ... da ne bom po zaporih...	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
1	To nism opazo, ker smo bli večinoma fantje ... ena sošolka je sam bla.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
1	Isto je blo. Tam smo vsi bli enaki.	NI RAZLIK V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
1	V redu.	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
1	Mislim, da se bolj punce razumejo...se nea kregajo ... mislim se kdaj skregajo, ampak tak ko se mi se ne...	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
1	Ne velik, se pa tudi kregajo ne ... odvisno kake so ... če so najboljše kolegice se ne kregajo, če so pa samo kolegice te pa veš da se bodo glede fantov kregale...	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
1	Najprej smo se pogovarjali ... ko pa je enem prekipelo ... smo se tudi stopli...	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
2	...moja sestra recimo, mlajša je ne, zato je to drugače pol ...	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
2	Hočejo, da bi pridna bla, pa da bo mela lepe ocene. Da ne bo taka kot midva z bratom ... So bolj strogi do nje.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO DEKLET
2	...hočejo, da končam pač šolo ... Da pridem čim prej vun ... da neham kazniva dejanja delat.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
2	Ne.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
2	To ja.	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
2	Pomoje so se dekleta bol razumela ... manj kregala, več družle.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
2	...recimo zaradi šole smo se kregali.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
2	Drli smo se en čez drugega ... pol pa vsi živčni.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
2	One se niso tak drle, so se bolj mirno kregale.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
2	Vredi smo se razumel.	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
3	Možno ne, da majo očetje rajše sinove, mame pa hčerke.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
3	Da delam ... da kaj pomagam...	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
3	Ne.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
3	Ja.	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
3	Dekleta so se več kregala...	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
3	Če se je šlo za punce ... smo se takoj stopli. ... Če se je šlo zaradi denarja, zaradi droge ... potem smo se tut stopli...	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
3	Na naši šoli se niso teple, so se bol mirno kregale.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
3	Jaz sem se vredil razumel...	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
4	Ne.	V DRUŽINI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
4	Isto kot od moje sestre. Oba morma nrdit šolo, pa dobit poklic.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV IN DEKLET

4	Ne, usaj jst nism opazu.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
4	...pomoje je blo isto.	NI RAZLIK V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
4	Fantje se bol razumemo.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
4	Ja.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
4	Fantje se tepemo med sabo.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
4	Kjre ja, kjre ne.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
4	V osnovni šoli ne dobr, v sredni šoli pa dobr.	RAZLIČNI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
5	Po mojem da.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
5	Drugače je pri moških kot pri ženskah ... v vsaki družini jih moški dobi, če kaj narobe narediš, ženske pa ne bodo topli ne. Starši bol ščitijo punce.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
5	...da sm vrede ... da naredim šolo...	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
5	Ne.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
5	Bolj so sodelovala...	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
5	Fantje smo se bol razumeli ne, kot pa dekleta.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
5	Bolj so se kregala.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
5	Tudi to ja.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
5	Dvakrat, trikrat smo se topli v osnovni...	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
5	Ja vredi.	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
6	Ja.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
6	Punca je punca ... Drugače je.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
6	Več dobi kot jaz pa brat.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
6	... pametno da razmišlam.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
6	Ne.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
6	Bol pridne, učile so se več.	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
6	Fantje se bolj kregajo ... Punce se pa ne.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
6	Včasih se tepeš. Punce se ne tepejo.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
6	Med sabo se kregajo, s pogovorom.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
6	Dobro.	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI
7	Vežde da. Js sm poredn pa brat isto po zaporih. Sestre mam pa pridne po hodijo v šolo.	RAZLIČNO OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI
7	...da nej bom svojim otrokom za zgled...	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
7	Ne.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET

7	Ja.	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
7	Ja so, druga komunikacija.	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
7	...niso uporabljala takšne grde besede, mislim kletvice...	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
7	...mislim, da je enakomerno.	NI RAZLIK V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
7	Smo se tut stepli...	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
7	...drle so se...	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
7	...mal smo provocirali.	PROVOCIRANJE DEKLET
8	Moji starši so isto obravnavali sestro kot mene.	V DRUŽINI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
8	...da neki nardim iz sebe... Da ne bom skos po zaporih.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV
8	Sestra je že na svojem pa je že dosti nardila v življenju.	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO DEKLET
8	Ne, isto je blo.	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET
8	Ja.	RAZLIKE V PRIDNOSTI V ŠOLI GLEDE NA SPOL
8	Ma isto.	NI RAZLIK V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
8	...kdaj so se skregale tudi one...	RAZLIKE V ODNOSIH GLEDE NA SPOL
8	...ni blo nekih pretepov ... Med fanti pa so bli skos kakšni pretepi.	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA
8	Uredu.	DOBRI ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI

Tabela 9.4: Zavod – kodiranje izjav

Št. intervjuja	Izjave intervjuvancev	Kode
1	Ne.	NI BIL PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
1	...tu se počutim vredno ... sm med svojimi prijatli, ko smo se že vuni poznali...	DOBRA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
1	Vredno. Mi si zaupamo, ker vemo kak je ... kak stvari stojijo.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
1	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
1	S pazniki ... kar rečem dobro jutro, lahko noč ... Al pa če kaj rabiš, terapijo al pa kaj.	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
1	Proti vzgojitelcam tudi nimam nič ... so vredno ... ti lahko ustrezajo marsikaj...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
1	Učitelj so tudi vredno...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
1	...se tudi zgodi, da je kdo na bolšem...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
1	...tu je bil en fant ... je probleme delal ... Pa je dobu neuspešen tedn, pa jih je dobu šest, pa ni padu v skupino, ko bi kakšen normalen fant padu takoj.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
1	...je turšici povedal vse ... mislim, da ga od takrat majo radi...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE

2	Ja, Veržej.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
2	Nisem bil zadovoljen. Ni mi blo vseh nasilje.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
2	Zaposleni.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
2	Ni nič bolše, samo niso zaposleni nasilni ... gojenci so nasilni.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
2	Vredu...	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
2	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
2	S pazniki se nea nekaj razumem...	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
2	Z vzgojitli ... še kr vredu.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
2	Na šoli najboljše.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
2	Drugače, vse drugače.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
2	Če ti piješ alkohol, to ni dovoljeno na izhodu ... pr enem ne ukrepajo nič, če na primer kdo drugi alkohol pije, pa ukrepajo.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	Ja.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
3	Smlednik.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
3	Motu me je odnos do nas tak ko so ga meli ... nisi mogu jim nič...	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
3	...s parimi sm bil vredu ... z drugimi se nism sploh pogovarjal.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
3	...vredi ... Tu je vse bol tak. Tam v Smledniku smo se kregali za brez veze. Vsepovsod je katastrofa ... sam kak si narediš tak maš...	DOBRA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
3	Vredu.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
3	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
3	Z dvema vzgojtloma se tak vredo razumem...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
3	S paznikom se tudi z enim.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
3	Z učitelji pa tak ... bol bogo vse skup.	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
3	...delajo razlike.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	...en dobi, če je pozitiven na urinskem testu, dobi spodrsrljaj, to je en mesec, drugi dobi recidiv, dva mesca...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
3	...en je mel tukaj probleme z drogami, gre na oddelek brez drog pa je dva mesca gor ... pa gre na odprtega, drug ko pa na primer ni mel pa more bit tri mesce gor...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
4	Logatec pa Smlednik.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
4	V Smledniku sm bil pa dve leti pa sm se dobr počutu.	DOBRA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
4	Kr dobr.	DOBRA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
4	Slabo. Ker so tečni, težijo.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
4	...zjutraj zbujanje ...če maš dopust te kr zbujajo.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
4	Dobri.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU

4	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
4	To se pa dobr.	DOBRI ODNOSI Z ZAPOSLENIMI
4	Vsi smo isto.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
5	V domu sm bil osem let. Šola je bla takoj poleg, da nisi rabu se vozit vsaki dan ... sm šel v Planino, sm bil eno leto pa pol tam...	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
5	...odprto je vse ... Lahko si šel ka ti je pasalo, mel si telefone, mel si računalnik, mel si vse ... Vredi sm se počutu...	DOBRA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
5	Bolše kot pa tu.	DOBRA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
5	Slabo. Učitelji so bol taki, zahtevajo nekaj...	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
5	Nea se dobro razumem ... med vzgojitelji pa to, pa itak pazniki pa se nea vredi razumemo.	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
5	Učitelji zahtevajo preveč, pazniki pa si mislijo, da so ne vem kaj, da lahko vse delajo...	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
5	Vredi se razumem...	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
5	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
5	...oni bodo poslušali paznike, nea bodo nas poslušali ... če se bo kaj zgodilo, bo paznik reku tak je blo, oni bodo verjeli paznikom ... vzgojitelji pač, tak da mi sploh ... nimamo besede.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
5	Ne.	ENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
6	Bil sm v Logatcu.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
6	Dobro.	DOBRA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
6	Dobro.	DOBRA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
6	Nea vseh isto obravnavajo.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
6	Če nardiš ti prekršek, z nekom se tepeš, lahko da greš takoj v posebno vzgojno skupino. Eden se stepe pa ne dobi nič.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
6	Z vzgojitli pa mojstri se dobro razumem.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
6	Pazniki so drugačni ... ne moreš se sploh z njimi menit...	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
6	Slabi.	SLABI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
6	Med enimi ja.	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI VRSTNIKI V ZAVODU
7	V Logatcu.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
7	V Logatcu so me nagnal vn ... Blo mi je všeč, sam oni me niso več hotli tam, zrd obnašanja.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
7	Slabo.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
7	Spremenu bi to, da ne delajo razlike med nami.	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
7	Tist k ma dobro komunikacijo z vzgojitli, gre laži čez ... on na primer nrđi neki, pa ni nč sankcioniran, kdo drug pa je...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
7	...ne bom povedu, na primer če vidm kej »ja turšica vidu sm da je on«... Un ko bo pa vidu, pa bo reku »ja turšica on je«, on bo pa trikrat bol skos pršu.	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
7	Z vzgojitli sm uredu, z inštruktori sm uredu...	DOBRI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI

7	...s pazniki pa nism.	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
7	...(pazniki) to za mene niso ljudje ... rečejo »pizda ti materna«, pa greš to povedat vzgojitlu, pa pol reče da ni res.	SLABI ODNOSI Z NEKATERIMI ZAPOSLENIMI
7	Uredu.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
7	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
8	...v zavodu v Logatcu.	PREDHODNO OBRAVNAVAN V DRUGEM ZAVODU
8	So delali razlike.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
8	Ene so zajebavali v glavo, enim pa so dali ful možnosti.	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
8	Eni so vse povedali vzgojitelom ... Zato so jim tut kdaj pogledali skozi prste...	SLABA IZKUŠNJA V PREJŠNJEM ZAVODU
8	Uredu.	DOBRA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
8	Da bi lahko tv gledu ... Kadar bi hotu...	SLABA IZKUŠNJA V PREVZGOJNEM DOMU
8	Uredu.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
8	Ja.	DOBRI ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU
8	Zaenkrat uredu.	DOBRI ODNOSI Z ZAPOSLENIMI
8	Delajo tut kdaj razlike ... Tisti, ki so šibkejši jih lažje vrtijo okoli prsta...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE
8	Tisti, ki so fizično šibkejši pa se ne znajo postaviti zase proti vzgojitelu...	NEENAKOVREDNO OBRAVNAVANJE

Tabela 9.5: Vrtniki – kodiranje izjav

Št. intervjuja	Izjave intervjuvancev	Kode
1	Ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
1	Ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
1	Ko sm med njimi, ko sm lahko z njimi, takrat sm jaz prava oseba.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
1	Vse mi je.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
1	...smo že od malega bli skupaj ... smo se vedno družili. Oni so mene gor postavili ... zato mi največ pomenijo...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
1	V vsem mi nudijo podporo.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
1	Ja.	VELIK POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
1	Ne.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
1	Na prijatelje.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
2	Mam ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
2	Sem.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
2	Vredno se počutim...	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM

2	Zelo pomembno.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
2	...s kakim prijateljem se lahko pogovorim o čem ... se družimo ... zaupamo ... si pomagamo.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
2	Večino v vsem...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
2	Ni mi tak važno. Važno je da mam prjatlje ... Večinoma mam tak starejše...	MAJHEN POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
2	...so me ... vredu sprejeli...	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
2	Na nobenga.	V TEŽAVAH SE NE OBRNE NA NIKOGAR
3	Najbolšega ne, ker najbolšega tak ne morš met. Mislim jaz ne morm met najbolšega. Tak slab pa dober prijatu je lahko.	OPREDELITEV DOBREGA PRIJATELJA
3	Sem ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
3	Vredi.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
3	Ful pomembno.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
3	...podporo pa vse.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
3	Nasvete, pomagajo mi če mam na primer kake težave.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
3	Mi ja.	VELIK POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
3	Na začetku ko sm prišu v šolo ... So nekaj me hotli zajebavat ... samo se tak nisem dal.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
3	Ja.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
3	Če bom mel probleme s kerimi drugimi zunaj ... bom tak na svojo družbo se obrnu...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
3	...če bom mel probleme ... s punco na primer ... to se tak s sestro pogovarjam pol...	V TEŽAVAH SE OBRNE NA SESTRO
4	Mam.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
4	Sem.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
4	Srečnega.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
4	Vse mi pomeni.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
4	Ker jim lahk zaupam. Pa dobri so z mano, tko k sm js z njimi.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
4	Če mam težave.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
4	Ne. Moji prjatlji so bol mlajši pa starejši.	MAJHEN POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
4	Ne.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
4	Na prjatlje.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
5	Ne.	SLABA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
5	Ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
5	Sem.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
5	Vred.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
5	...dosti mi pomeni.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
5	...ko mi je dugcajt pokličem koga, pa gremo vun ... če ka rabim pod nujno ... ugodijo mi vedno vse...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
5	Ko rabim nasvet, usluge...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA

5	Ja.	VELIK POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
5	Ne.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
5	Na punco se obrnem.	V TEŽAVAH SE OBRNE NA PUNCO
6	Mam ja.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
6	Zadovoljen sm...	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
6	Dobro.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
6	Dosti.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
6	Zaupam se lahko ... vem da lahko vedno nekoga pokličem če ni kaj za delat.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
6	Če rabim kaki prevoz.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
6	Ja.	VELIK POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
6	To ne no.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
6	Na družino se obrnem.	V TEŽAVAH SE OBRNE NA DRUŽINO
7	Najbolšega mam.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
7	Sm, sam mogu se bom umaknit ... drugač spet u zaporu.	PRIJATELJI KOT DEJAVNIK TVEGANJA
7	...na slab način, js sm mislu da je to dobro, sam pol ni dobro če sm js zaprt.	PRIJATELJI KOT DEJAVNIK TVEGANJA
7	Uredu.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
7	Ful, da se človek lahk zaupa.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
7	...ko je najteži, da se lahk na nekoga naslonm.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
7	...ko se rabim zaupat, povedat nekomu kaj.	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
7	...se ne družm s svojo generacijo.	MAJHEN POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
7	...med sošolci ja. S temi se ne družm, se s starejšimi bol.	OBČUTEK IZLOČENOSTI MED VRSTNIKI
7	Na prjatl...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
7	...na punco...	V TEŽAVAH SE OBRNE NA PUNCO
7	...na brata...	V TEŽAVAH SE OBRNE NA BRATA
8	Nimam.	SLABA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
8	Težko je najdit prijatelje. Prave. Sm mel že ful takih klap ... Mam lahko enga prijatla, ki se lahko zanesem na njega.	SLABA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
8	Uredu.	DOBRA IZKUŠNJA S PRIJATELJSTVOM
8	Je pomembno...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
8	...da se lahko na enga zanesem...	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA
8	Če bo on mene rabu da bom js njemu pomagu, pol ko bom js njega rabu, da mi ne bo hrbta obrnu. To mi je najbol pomembno pr enmu prijatlu.	OPREDELITEV DOBREGA PRIJATELJA
8	Prijatu me ne bo spodbuju v kriminal, me bo spodbuju v šoli... da hodim v šolo.	OPREDELITEV DOBREGA PRIJATELJA
8	Ja.	VELIK POMEN SPREJETOSTI MED VRSTNIKI
8	Lahko kdaj, samo nč resnega.	OBČUTEK SPREJETOSTI MED VRSTNIKI

8	Sam s sabo.	V TEŽAVAH SE NE OBRNE NA NIKOGAR
---	-------------	-------------------------------------

Tabela 9.6: Vrednote – kodiranje izjav

<i>Št. intervjuja</i>	<i>Izjave intervjuvancev</i>	<i>Kode</i>
1	Najbol pomembno mi je, da sm s punco...	VELIK POMEN PUNCE
1	...da sm lahko s prijatli, to mi je najbolj pomembno...	VELIK POMEN PRIJATELSTVA
1	Ko sm prišo sem se je spremenilo ... Nea se čujem več s kolegi ... me hočejo vidit ... ne morejo me videt ... To je muka.	VELIK POMEN PRIJATELSTVA
1	Da sm to, kar sm.	PONOSEN NASE
1	..smo bli verni, mislim mama je verna ne ... oče pa ne.	V DRUŽINI BILI VERNI
1	...hočem samo svojo družino naredit...	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
1	Želim si samo, da sem lahko s svojo punco, da si lahko marsikaj ustvarima...	VELIK POMEN PUNCE
1	...da grem delat.	ŽELI SI POISKATI DELO
2	...da bi šolo naredo...	VELIK POMEN ŠOLE
2	...da bi mel avto, izpit.	ŽELJA NAREEDITI VOZNIŠKI IZPIT
2	...da bi šel nekam delat...	ŽELI SI POISKATI DELO
2	...da bi mel kmalu družino...	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
2	Pa zdaj...pol leta nazaj, sm začel razmišlat ... da bom mogu nekaj naredit...	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
2	Prej sm tak gledu ... vseeno mi je blo za šolo, za vse, bom že nekaj se znajdu.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
2	Da mam starše take ko so...	VELIK POMEN PRIMARNE DRUŽINE
2	Ne.	V DRUŽINI NISO BILI VERNI
2	Službo dobit...	ŽELI SI POISKATI DELO
2	...družino ustvarit...	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
3	...da mam šolo...	VELIK POMEN ŠOLE
3	...delo da si najdem.	ŽELI SI POISKATI DELO
3	...normalno življenje.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
3	Večino časa kar sm tu, sm začel malo drugače gledat. Zdaj proti koncu no. Na začetku tak nism mislu nekaj.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
3	Da sm naredu to, kar sm naredu ... izobraževanje...	VELIK POMEN ŠOLE
3	Ko sm treniru hokej sem bil ponosn...	VELIK POMEN ŠPORTA
3	Oče ni veren ... jaz tudi nisem ... mama je mogoče malo.	MAJHEN POMEN VERE V DRUŽINI
3	Z očetom grema v Nemčijo...	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
4	...da mam punco...	VELIK POMEN PUNCE
4	...familijo...	VELIK POMEN PRIMARNE DRUŽINE
4	...delo, pa dobro plačo.	ŽELI SI POSKATI DELO

4	Se je kr dost spremenu odkar sm kle.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
4	Zdej sm tle zaprt, zun pa nism biu. Zun sm lohk delu kar sm hotu, kle pa ne morš.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
4	Na nč. Ne še.	V ŽIVLJENJU ŠE NI PONOSEN NA NIČ
4	Ne.	V DRUŽINI NISO BILI VERNI
4	Poiskal si bom šiht...	ŽELI SI POISKATI DELO
4	...s punco si boma familijo ustvarla.	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
5	Zdaj mi je najbolj pomembna punca, ker mi hodi na obiske, mi pomaga dosti.	VELIK POMEN PUNCE
5	Prej sm drugač gledu ko zdey ... sm delu vse živo, sm delu pizdarije. Zdaj pa malo drugač študiram.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
5	Da pridm vun, pa si najdem neko delo...	ŽELI SI POISKATI DELO
5	Da si bom lahko ustvaru družino.	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
5	Prej sm mislu non stop ga bom pil, non stop se bomo topli, bomo hodli vun ... Zdaj ko sm prišo sm notri ... je malo drugače...	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
5	Na punco.	VELIK POMEN PUNCE
5	... jaz sem bil nekaj cajta veren ... Potem pa ne več.	V DRUŽINI BILI VERNI
5	...normalno živet...	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
5	...delo si najt...	ŽELI SI POISKATI DELO
5	...it vun iz totega mesta ko sm zdaj. It vun iz tu ko sm se prej družu, da grem nekam drugam s punco ne, živet.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
6	Da pridem čim prej iz tega ven.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
6	Da se zaposlim.	ŽELI SI POISKATI DELO
6	Še stalno isto.	NESPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
6	Da sm šolo naredu.	VELIK POMEN ŠOLE
6	Verni nismo.	V DRUŽINI NISO BILI VERNI
6	Da začnem delat...	ŽELI SI POISKATI DELO
6	...da neham ... s pizdarijami.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
7	...da bom nehu s kaznivimi dejanji.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
7	...punco mam nosečo ... da ne bo otrok odrasu brez mene...	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE
7	Ja.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
7	...kar sm vidu sm ukradu, kar sm mislu sm naredu. Zej ... premislim predn kej nardim.	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
7	Da tisto kar rečem, to nardim...	PONOSEN NASE
7	...če mi ma kdo kej za povedat mi pove v obraz ne pa okol.	CENI ISKRENOST PRI LJUDEH
7	Sestre so verne, js pa brat nisma.	MAJHEN POMEN VERE V DRUŽINI
7	Najdit šiht...	ŽELI SI POISKATI DELO
7	...da začnem uredi živet, brez kriminala.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU
8	Družina.	VELIK POMEN PRIMARNE DRUŽINE
8	...mogoče šport, če bi lahko še treniral.	VELIK POMEN ŠPORTA

8	Pred sedmimi leti sm gledu na to, kako bom v športu uspel ... Zdej iščem bol lahki zaslužek...	SPREMENJEN POGLED NA ŽIVLJENJE
8	Ko sm bil uspešen v košarki.	VELIK POMEN ŠPORTA
8	Nismo bli.	V DRUŽINI NISO BILI VERNI
8	...da ne bom po zaporih. Sam to mi je važno, da ne bom več u kriminalu ... magari šola.	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU

Tabela 9.7: Mediji – kodiranje izjav

<i>Št. intervjuja</i>	<i>Izjave intervjuvancev</i>	<i>Kode</i>
1	Ja.	ZANIMANJE ZA FILME
1	Ne, to mi ni blo nekaj...	SE NI ISTOVETIL Z JUNAKI FILMOV
1	...rad gledam ... akcije ... resnične dogodke ... party filme.	ZANIMANJE ZA NEKATERE ŽANRE FILMOV
1	Najbolši film kar je, je pa tak Genocid hooligan. ... to pa res vpliva na tebe ne.	ZANIMANJE ZA FILME
1	Dvigne te čist.	ZANIMANJE ZA FILME
1	Jaz mam rad vse filme. Vse gledam...	ZANIMANJE ZA FILME
1	Mhm.	BRANJE ČASOPISOV
1	...Slovenske novice, ko jih mamo tukaj. ... Zunaj ... Žurnal...	BRANJE ČASOPISOV
1	Rap pa techno.	ZANIMANJE ZA DOLOČENE ZVRSTI GLASBE
1	...v rapu je celo življenje ne, moje...	ZANIMANJE ZA DOLOČENE ZVRSTI GLASBE
1	Ne maram ... balad...	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
1	Niti ne no.	NE BERE KNJIG
1	Ne.	NI POGOSTO UPORABLJAL INTERNETA
1	Facebook...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
1	...youtube.	ZABAVA
1	...da vidim novice...	PRIDOBIVANJE INFORMACIJ
2	Take bol akcije... Ker se dosti dogaja.	ZANIMANJE ZA NEKATERE ŽANRE FILMOV
2	Saj jaz ne da ne maram kakih filmov. Če je vredi film gledam, če ni vredi ne gledam.	ZANIMANJE ZA FILME
2	Celica 211.	ZANIMANJE ZA FILME
2	...to sm zdaj tu not gledu. O zaporu se gre ... vidiš kak je u drugih zaporih...	ZANIMANJE ZA FILME
2	Tud ja.	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
2	V streljanju al pa kaj. Pol pa nekaj primem v roke pa se pretvarjam, da strelam.	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
2	Ja, Slovenske novice.	BRANJE ČASOPISOV
2	Hardstyle.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
2	...sprosti me.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE

2	Narodne.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
2	Ne.	NE BERE KNJIG
2	Ja, dosti.	POGOSTA UPORABA INTERNETA
2	...meno sm se s prjatlj...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
2	...gledo motorje, avte, igrce igral.	ZABAVA
2	...da sm zvedu kaj...	PRIDOBIVANJE INFORMACIJ
3	To ja.	ZANIMANJE ZA FILME
3	Green street hooligans.	ZANIMANJE ZA FILME
3	Ker se gre o navijaštvu ... jaz sem pa tudi mel največ kaznivih dejanj zaradi tekem...	ZANIMANJE ZA FILME
3	...ne da bi jih posnemal, ampak na primer ta moj najljubši film, to je stil moj...	SE NI ISTOVETIL Z JUNAKI FILMOV
3	Romantika meni nikoli ni bla nekaj.	NE GLEDA NEKATERIH ŽANROV FILMOV
3	Odkar sm tu sm jih začel brat.	BRANJE ČASOPISOV
3	Slovenske novice.	BRANJE ČASOPISOV
3	Balkan pa house.	ZANIMANJE ZA DOLOČENE ZVRSTI GLASBE
3	Rock, punk.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
3	Tu sm tudi začel ja, nekaj malega sm prebral...	ZANIMANJE ZA KNJIGE
3	Sem ja.	POGOSTA UPORABA INTERNETA
3	...facebook...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
3	...da dobim informacije.	PRIDOBIVANJE INFORMACIJ
4	Ja.	ZANIMANJE ZA FILME
4	Grozljivke, akcije. Dobri igralci.	ZANIMANJE ZA NEKATERE ŽANRE FILMOV
4	Pokol z motorko.	ZANIMANJE ZA FILME
4	Ker se sam žagajo.	ZANIMANJE ZA FILME
4	Romantičnih. Preveč romantike. Preveč solz pol spustim.	NE GLEDA NEKATERIH ŽANROV FILMOV
4	Ne.	SE NI ISTOVETIL Z JUNAKI FILMOV
4	Ja, novice. Zarad križank, pa horoskop.	BRANJE ČASOPISOV
4	Balkan.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
4	Besedila, pa na sploh muska.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
4	Slovenske, Avseniki pa te harmonke.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
4	Sm prebral Harryja Potterja. Druga pa ne.	NE BERE VELIKO KNJIG
4	Ne.	NI POGOSTO UPORABLJAL INTERNETA
4	...Facebook...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
4	...videoposnetki...	ZABAVA
4	Da informacije dobim.	PRIDOBIVANJE INFORMACIJ
5	To gledam ja.	ZANIMANJE ZA FILME

5	Akcije.	ZANIMANJE ZA NEKATERE ŽANRE FILMOV
5	Hitri in drzni. Ker sm nor na avte...	ZANIMANJE ZA FILME
5	Tudi sm že posnemu ja.	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
5	...ko dirkajo z avtom, in grem še jaz potem probat...	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
5	...ne maram onih bol romantičnih ... ne morem gledat. Zdaj če sm mel punco prej, se spomnim ne, kak je blo to prej. ... Mi je hudo pol.	NE GLEDA NEKATERIH ŽANROV FILMOV
5	Ja.	BRANJE ČASOPISOV
5	Tote novice ko so tuki.	BRANJE ČASOPISOV
5	Balkan.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
5	Prej, ata doma ne, je poslušu bol slovenske ne ... In sm prvo nekaj tak to poslušal, in potem pa sm se začel družiti vuni pa smo vsi to poslušali ne, balkan.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
5	Avseniki.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
5	Ne.	NE BERE KNJIG
5	Predn sm prišo sm ja.	POGOSTA UPORABA INTERNETA
5	... Facebook...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
5	...horoskope sm bral...	ZABAVA
6	Ne.	NE GLEDA FILMOV
6	...nobenga nism gleda.	NE GLEDA FILMOV
6	Ja.	BRANJE ČASOPISOV
6	...Slovenske novice.	BRANJE ČASOPISOV
6	Rap.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
6	...drugačna od drugih.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
6	Rock ... House, techno.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
6	Ne.	NE BERE KNJIG
6	Ja, vsaki dan.	POGOSTA UPORABA INTERNETA
6	...na facebooku...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
6	...na avto.netu.	ZABAVA
6	Novice sm bral...	PRIDOBIVANJE INFORMACIJ
7	Ja.	ZANIMANJE ZA FILME
7	Ne.	SE NE ISTOVETIL Z JUNAKI FILMOV
7	Kriminalke. ... se skos neki dogaja ... se stepejo pa to.	ZANIMANJE ZA DOLOČEN ŽANR FILMOV
7	Ne vem, ta Bojka.	ZANIMANJE ZA FILME
7	Nč ne vpliva.	ZANIMANJE ZA FILME
7	...ne maram, komedij...	NE GLEDA NEKATERIH ŽANROV FILMOV
7	...ja.	BRANJE ČASOPISOV
7	Novice.	BRANJE ČASOPISOV
7	Balkan.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE

7	...ker sm u taki veri.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
7	...rock. Ker kr neki tovčejo.	NE POSLUŠA NEKATERIH ZVRSTI GLASBE
7	Ne.	NE BERE KNJIG
7	Ne.	NI UPORABLJAL INTERNETA
8	Ja.	ZANIMANJE ZA FILME
8	Trilerje pa kriminalke.	ZANIMANJE ZA NEKATERE ŽANRE FILMOV
8	Številka triindvajset.	ZANIMANJE ZA FILME
8	Dalo mi je neki razmišlat. O psihi tko, kaj se lahko človeku zgodi ne, če je psihično uničen.	ZANIMANJE ZA FILME
8	...lahko kdaj...	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
8	...sm gledu film, to o drogi ... sm si js kr zamislu, da bi bil tak ko oni.	ISTOVETENJE Z JUNAKI FILMOV
8	Ne vem. Nimam nekega žanra da ga ne bi maral.	ZANIMANJE ZA FILME
8	Ja.	BRANJE ČASOPISOV
8	Slovenske novice.	BRANJE ČASOPISOV
8	Rap ... dobr ritem.	ZANIMANJE ZA DOLOČENO ZVRST GLASBE
8	Nimam nobene take.	POSLUŠA VSE ZVRSTI GLASBE
8	Ne.	NE BERE KNJIG
8	Ja.	POGOSTA UPORABA INTERNETA
8	Facebook...	OHRANJANJE STIKOV S PRIJATELJI
8	...youtube.	ZABAVA

9.3 Razporeditev izjav po kategorijah

Tabela 9.8: Družina – razporeditev izjav po kategorijah

	LOČITEV STARŠEV:
1	Iz ločene.
2	Starša sta na začetku skupaj živela ... pol pa sta se razšla.
3	Starša sta bila ločena.
4	Iz ločene.
6	Ločene.
8	Starša sta bila ločena.
	SMRT ENEGA OD STARŠEV:
2	Nimam ga več.
5	...mi je umrla...
6	Pokojni je.
7	Mama je umrla...
	SOROJENCI:
1	Mam še brata starejšega.
2	Brata mam pa polsestro.
3	Sestro pa brata.
4	Sestro mam.
5	Brata dva...
6	Brata mam ja. Pa polsestro.
7	Dve sestrī pa brata.
8	Mam sestro.
	POMEN DRUŽINE:
	a) Velik pomen družine:
2	Veliko.
3	Dosti mi pomeni.
4	Vse.
6	Dosti.
7	Use mi pomeni.
8	Veliko mi pomeni.
	b) Družina nič ne pomeni:
1	Nič.
5	Nič.
	ODNOSI V DRUŽINI:
	a) Slabi odnosi s starši:
1	Slabi...
1	Ni blo to to ne, niso bli lih najbolši odnosi v družini ... zdaj ko sm mel izhode, je mama klicala da me noče več videt ... da pijem alkohol ... zato sm tut padu nazaj v skupino...
5	Slabi.
5	V otroštvu so me vrede vzgajali ... Sm se pa začel družiti vuni ... so se odnosi poslabšal.

2	b) Slabi odnosi s starimi starši: ... z babico pa dedekom nismo neki vredí... c) Dobri odnosi s starši: 3 Vredu. 6 Dobri. 8 Dobri. d) Dobri odnosi z enim od staršev: 4 Z mamo se bol zastopm. 6 Ja dobra. 6 Ja. 7 Uredu. e) Spremenljivi odnosi s starši: 4 Slabi. Pa dobri. Kukr je.
1 1 3 4 4 5 7 7 8 8	OPIS MAME/OČETA: ...saj je dobra ... pa mi hoče pomagat... ...on se isto ni zanimo. On tak samo s svojo glavo ... Ka on reče tak je. Tak, ko vidim kake so ostale mame, pa tak ko se pogovarjamo, je še bla ona kr vredí. Je bla kr uredu. Ga sploh ne omenjam. Katastrofa. ...ni nekaj dober. Ni slab, ni dober ... Do mene je bil vredí. Bol ko oče. Uredu. Oče je pa bol tak. Pije... Včasih je bla dobra, včasih je bla kritična... Je bil vedno dober.
3	ZDAJ POVEZAL Z OČETOM: Z očetom pa nisma mela dosti stikov, zdaj sma se bol povezala.
1 1 2 3 4 7	IZKUŠNJE V DRUŽINI: a) Slaba izkušnja v družini: ...če se prej niso začeli ukvarjat z mano, ko sm bil še mali ne, je zdaj prepozno. ...me majo radi, ampak jaz tega nea čutim... ker že od malega nisem bil z njimi... ...nismo se lih razumeli ... že od malega se nea razumemo ... pol je problem to. ...nekaj časa je blo vredí ... pol pa ... je katastrofa bla. Brez fotra smo se mel dobr. S fotrom pa ne. ... Fotra droga jebe. Uredu sm se počutu, sam to je edin k oči pije ... Pa to, da mi je mama pač umrla pr štnajstih.
5 6 6	b) Dobro počutje v družini: ...sej sm se vredí počutu ... dosti stvari smo skupi počeli. V otroštvu vem, da smo bli dost skupaj. Sem ja.
1 5	PODPORA STARŠEV: a) Brez podpore staršev: Ja ne, ker jih nikoli ni, ko sm mel težave jim tak nism pravo ... tak niso oni nikoli poleg ... Jim tut ne zaupam. Ne.
2 3	b) Podpora staršev: Mama vedno... Ja.

4	Mi stojijo.
6	Ja. Pomagajo mi.
7	Ja.
8	Mi ja.
	VZGOJA:
	a) Vsedopuščajoča vzgoja:
1	...v družini se je marsikaj dogajalo ... so pozabili na mene, pa na mojega brata, sma sama bla ... Js sm tak večinoma bil na ulici...
1	Ja dogovarjal, na začetku smo se nekaj malega ... Ampak tega ... ni noben upoštevo.
2	...niso me vzgajali tak ko bi me mogli ... Bli so bol popustljivi ... Če ne bi bli, bi blo drugače...
2	Ja, vedo sm kaj lahka, kaj pa ne. Ampak jaz se nisem držal tega.
2	...mi ni rekla ... ne smeš kaznivih dejanj delat ... Če bi mi, ne bi bil tu.
2	Mama ni nikoli rekla zakaj nea hodiš v šolo, vedla je, da nea hodim v šolo. Nič ni mogla naredit.
3	...jih ni blo doma dosti, sam sm bil več al manj. Sm bil bol prepuščen sebi.
3	Tak, so poskušali nekaj. Tukaj je tudi ostalo.
4	Ne. Če bi mi postavil mejo ne bi bil kle.
7	...starši bi mogli bit bol strogi...
	b) Nedosledna vzgoja:
7	...oče je hotu bit strog, mama pa tega ni pustila...
7	...ko so vidli da neki delam narobe ... poskušal to preprečit, pa niso mogli...
	c) Nedogovorni ukazovalni pristop:
2	...on pa me je kaznoval včasih ... Ampak ni pomagalo nič...
4	So me kaznoval, če sm naredu pizdarijo.
5	...so me več kaznoval.
5	...sam rekl so to smeš, to ne smeš.
5	Ne.
6	Ja.
6	Ja oni so mi pač rekli to lahko to ne smeš.
7	...so me usekal.
8	...zelo strogo.
8	Nism prou kazn dobu, sam tko, je blo kr strogo.
	d) Posledice uporabe nedogovornega ukazovalnega pristopa:
8	...do enga dvanajstga leta ja, od takrat naprej pa nism jih poslušu več.
8	...do dvanajstga, trinajstga leta sm bil več doma, pol sm pa ... bil skos veni...
8	...jas sm hotu ... na ulici bit ... Ne doma ne, js sm skos bil veni.
	e) Pohvala ob uspehih:
1	...ni blo nič kaj pohvale al pa kaj...
2	Tut ja. Na šolskem al pa na kakem področju ... pri športu.
3	To ja.
4	So me ja.
5	Ja to ja.
6	Ja.
7	Ja.
8	Ja.

Tabela 9.9: Šola – razporeditev izjav po kategorijah

	POMEN ŠOLE: a) Velik pomen šole: 1 Ja pomeni mi ... dobro je, da maš nekaj ... dobro je met šolo zaradi poklica, da lahko delaš kaj. 3 ...prej mi ni pomenila, zdaj pa mi je začela. 6 To kaj sm hotu sm se nauču. 6 Mi pomeni ja. b) Šola nič ni pomeni: 2 Nič. 4 Šola mi nč ne pomen. 5 Zdaj mi več nič ne pomeni. 5 Ker sm tu notri zaprt mi ni več do šole. Če bi zdaj bil vuni, bi po mojem delal šolo, zdaj pa tu not pa ne bom delu. 7 Ne. 8 Ne. 8 Zdej ne, prej mi je pomenlo ... ne pomeni mi nč.
	IZKUŠNJE V ŠOLI: a) Dobra izkušnja v šoli: 1 Ja vredi. 4 Kr uredu. 5 Nism več zdržu pri pouku kot 45 minut ... so me upoštevali nekaj ... da pač mam svoje probleme. 6 V osnovni sm se dobro počutu, v Logatcu isto. 8 Uredu, zajebaval smo se skos, smejal. b) Slaba izkušnja v šoli: 3 Pa tak. Nism bil nekaj dosti v šoli... 7 Bol ne ko ja. 7 ...mene so v šoli zajebavali, kao čefur pa tko... c) Različne izkušnje v šoli: 2 Včasih vredi, včasih slabo, odvisno kaki dan sm mel...
	NASILJE KOT SPOROČILO: 7 Pol sm začel jih tepst...
	ODNOSI Z VRSTNIKI: a) Dobri odnosi z vrstniki: 1 To so bli vredo ... s prjatli gor odrasto ... nimam mame pa očeta za družino, ampak prjatle. Tak da sm se z njimi fenomenalno razumel. 1 Izven šole sm jih mel pa tudi v šoli... 2 Ja dobri. 2 Mel sm tudi ja. 5 ...dobro smo se razumeli. 5 ...sm mel tudi dobre prjatle... 8 Uredu. 8 Ja. b) Dobri odnosi z nekaterimi vrstniki: 3 S parimi sm se razumel, smo bli ena ekipa... 3 Ja. 4 Z enimi sm se dobr razumel, z drugim ne.

4	Tut ja.
6	Z enimi sm se razumel, z enimi se nism.
7	Sm mel ... to so bli moji sosedge...
ODNOSI Z UČITELJI: a) Dobri odnosi z učiteji: 1 Js sm dosti manjko ... sm šprico ... ampak vredi so bli ...Nisem se neki kregal z njimi al pa kaj. 6 Dobri. 7 ...kr dobri. 8 Uredu. b) Slabi odnosi z učitelji: 2 ...se nisem najbolj razumel ... ker sm pizdarije delu po šoli. 4 Taki k zdej. Ne maram jih. Niso mi všeč. 5 Slabi. 5 Vedno smo se nekaj kregali. Oni so mi hotli dobro, jaz sm pa šprical... c) Različni odnosi z učitelji: 3 Z nekateri sm se vredu razumel, z nekaterimi pa se nism dobro.	
OBRAVNAVANJE UČENCEV: a) Enakovredno obravnavanje: 4 Ne. 5 Ne. 6 Ja. 7 Nism. b) Neenakovredno obravnavanje: 1 Ja, dosti tega je blo. 1 Ja, so. 2 To je dostikrat blo. 2 Tisti k so meli boljše ocene so bli na bolšem ... Pa tisti k so redno k uram hodil... 3 Sm opazu ja. 3 ...smo bli bol iz takih družin ... nismo vse meli kar smo hotli. Nekateri so meli več ne in so bli kao pridni... 3 Ja, to itak. 4 Če si bogat maš dobre ocene. Denar je sveta vladar. 4 Po mojem res. 5 ...tisti keri so večkrat špricali, tiste niso meli ne vem kak radi... 6 So ja. 7 Ja. 8 ...sm tudi to opazu... 8 Tiste, ki so se več trudli so meli bol radi ... Tisti k se niso trudli pa so se morali pa več potruditi ne, da so pršli do ene pozitivne ocene. 8 Ja.	
OCENJEVANJE: a) Ocena kot merilo znanja: 3 Samo znanje. 5 ...če so vidli, da se trudiš, je to vplivalo ... na oceno. 6 Znanje. 7 ...pr men sam znanje... b) Ocena kot kazen: 1 ...tisti k niso tolko mankali pr pouku ... ampak so bli manj pridni k pa mi ... so dobli na primer štiri ... Tistim k smo mankali tolko ... so pa kr zaključili na dva al pa ena ... pa smo enako vedli k oni...	

1	...če nisi mel zraven stvari ... so kr rekli nisi mel stvari, to je ena ocena manj...
2	Tut če upoštevaš pravila pa hodiš redno h uram.
4	Gledajo tut obnašanje.
8	Če špricaš ne morš met pozitivne ocene...
ZADOVOLJSTVO S ŠOLSKIM USPEHOM:	
a) Nezadovoljstvo s šolskim uspehom:	
1	...nism bil najbolj...
2	Ne.
3	...lahko bi blo boljše...
7	Ne.
b) Srednje zadovoljen s šolskim uspehom:	
4	Po eni strani ne, po drugi strani pa ja.
c) Zadovoljstvo s šolskim uspehom:	
5	Pa ja.
6	Sem bil ja.
8	Ja.
VPLIV ŠOLSKEGA USPEHA IN KRŠENJA PRAVIL NA ODNOSE S STARŠI:	
a) Šolski uspeh ni vplival na odnose s starši:	
3	Pa ne.
4	Ne.
8	Pr meni ni.
b) Vpliv šolskega uspeha na odnose s starši:	
2	Dosti je vplivalo...
5	Ja, slabše smo se razumeli.
6	...malo so bli jezni včasih.
c) Vpliv kršenja pravil na odnose s starši:	
1	...ko sm šprico pa so to zvedli ... je tudi blo še bol slabše...
7	...ko sm špricu ... sta se pol mami pa oči kregala. ... Mama je bla bol taka, oče je pa hotu bit strog.

Tabela 9.10: Spol – razporeditev izjav po kategorijah

OBRAVNAVANJE FANTOV IN DEKLET V DRUŽINI:	
a) Različno obravnavanje fantov in deklet v družini:	
1	...verjetno včasih se dogaja...
2	...moja sestra recimo, mlajša je ne, zato je to drugače pol...
3	Možno ne, da majo očetje rajše sinove, mame pa hčerke.
5	Po mojem da.
5	Drugače je pri moških kot pri ženskah ... v vsaki družini jih moški dobi, če kaj narobe narediš, ženske pa ne bodo topli. Starši bol ščitijo punce.
6	Ja.
6	Punca je punca ... Drugače je.
6	Več dobi kot jaz pa brat.
7	Vežde da. Js sm poredn pa brat isto po zaporih. Sestre mam pa pridne po hodijo v šolo.

4	b) V družini ni razlik v obravnavanju fantov in deklet:
8	Ne. Moji starši so isto obravnavali sestro kot mene.
1	PRIČAKOVANJA STARŠEV DO FANTOV IN DEKLET:
2	...da delam doma ... da ne bom po zaporih...
2	Hočejo, da bi pridna bla, pa da bo mela lepe ocene. Da ne bo taka kot midva z bratom ... So bolj strogi do nje.
2	...hočejo, da končam pač šolo ... Da pridem čim prej vun ... da neham kazniva dejanja delat.
3	Da delam ... da kaj pomagam...
4	Isto kot od moje sestre. Oba morma nrdit šolo, pa dobit poklic.
5	...da sm vreu ... da naredim šolo...
6	...pametno da razmišlam.
7	...da nej bom svojim otrokom za zgled...
8	...da neki nardim iz sebe ... Da ne bom skos po zaporih.
8	Sestra je že na svojem pa je že dosti nardila v življenju.
1	V ŠOLI NI RAZLIK V OBRAVNAVANJU FANTOV IN DEKLET:
2	To nism opazo, ker smo bli večinoma fantje ... ena sošolka je sam bla.
2	Ne.
3	Ne.
4	Ne, usaj jst nism opazu.
5	Ne.
6	Ne.
7	Ne.
8	Ne, isto je blo.
1	PRIDNOST V ŠOLI GLEDE NA SPOL:
4	a) Ni razlik v pridnosti v šoli glede na spol:
1	Isto je blo. Tam smo vsi bli enaki.
4	...pomoje je blo isto.
2	b) Razlike v pridnosti v šoli glede na spol:
2	To ja.
3	Ja.
5	Bolj so sodelovala...
6	Bol pridne, učile so se več.
7	Ja.
8	Ja.
1	ODNOSI GLEDE NA SPOL:
1	a) Razlike v odnosih glede na spol:
1	Mislim, da se bolj punce razumejo...se nea kregajo ... mislim se kdaj skregajo, ampak tak ko se mi se ne...
1	Ne velik, se pa tudi kregajo ... odvisno kake so ... če so najboljše kolegice se ne kregajo, če so pa samo kolegice te pa veš da se bodo glede fantov kregale.
2	Pomoje so se dekleta bol razumela ... manj kregala, več družle.
2	...recimo zarad šole smo se kregali.
3	Dekleta so se več kregala...
4	Fantje se bol razumemo.
4	Ja.
5	Fantje smo se bol razumeli kot pa dekleta.
5	Bolj so se kregala.
6	Fantje se bolj kregajo ... Punce se pa ne.
7	Ja so, druga komunikacija.
7	...niso uporabla takšne grde besede, mislm kletvice...

8	...kdaj so se skregale tudi one...
	b) Ni razlik v odnosih glede na spol:
7	...mislim, da je enakomerno.
8	Ma isto.
	SPOLNE RAZLIKE V NAČINIH ODZIVANJA:
1	Najprej smo se pogovarjali ... ko pa je enem prekipelo ... smo se tudi stepli...
2	Drli smo se en čez drugega ... pol pa vsi živčni.
2	One se niso tak drle, so se bolj mimo kregale.
3	Če se je šlo za punce ... smo se takoj stepli ... Če se je šlo zaradi denarja, zaradi droge ... potem smo se tut stepli...
3	Na naši šoli se niso teple, so se bolj mirno kregale.
4	Fantje se tepemo med sabo.
4	Kjre ja, kjre ne.
5	Tudi to ja.
5	Dvakrat, trikrat smo se stepli v osnovni...
6	Včasih se tepeš. Punce se ne tepejo.
6	Med sabo se kregajo, s pogovorom.
7	Smo se tut stepli...
7	...drle so se...
8	...ni blo nekih pretepov ... Med fanti pa so bli skos kakšni pretepi.
	ODNOSI MED FANTI IN DEKLETI:
	a) Dobri odnosi med fanti in dekleti:
1	V redu.
2	Vredi smo se razumel.
3	Jaz sem se vredi razumel ne.
5	Ja vredi.
6	Dobro.
8	Uredu.
	b) Različni odnosi med fanti in dekleti:
4	V osnovni šoli ne dobr, v sredni šoli pa dobr.
	c) Provociranje deklet:
7	...mal smo provocirali.

Tabela 9.11: Zavod – razporeditev izjav po kategorijah

	PREDHODNA OBRAVNAVA V DRUGEM ZAVODU:
	a) Ni bil predhodno obravnavan v drugem zavodu:
1	Ne.
	b) Predhodno obravnavan v drugem zavodu:
2	Ja, Veržej.
3	Ja.
3	Smlednik.
4	Logatec pa Smlednik.
5	V domu sm bil osem let. Šola je bla takoj poleg, da nisi rabu se vozit vsaki dan ne ... sm šel v Planino, sm bil eno leto pa pol tam...
6	Bil sm v Logatcu.
7	V Logatcu.

8	...v zavodu v Logatcu.
	IZKUŠNJE V DRUGIH ZAVODIH: a) Slaba izkušnja v prejšnjem zavodu: 2 Nisem bil zadovoljen. Ni mi blo všeč nasilje. 2 Zaposleni. 3 Motu me je odnos do nas tak ko so ga meli ... nisi mogu jim nič... 3 ...s parimi sm bil vredu ... z drugimi se nism sploh pogovarjal. 7 V Logatcu so me nagnal vn ... Blo mi je všeč, sam oni me niso več hotl tam, zrd obnašanja. 8 So delali razlike. 8 Ene so zajebavali v glavo, enim pa so dali ful možnosti. 8 Eni so vse povedali vzgojitlom ... Zato so jim tut kdaj pogledali skoz prste... c) Dobra izkušnja v prejšnjem zavodu: 4 V Smledniku sm bil pa dve leti pa sm se dobr počutu. 4 Kr dobr. 5 Ja odprto je vse ne. Lahko si šel ka ti je pasalo, mel si telefone, mel si računalnik, mel si vse ne. Vredi sm se počutu. 5 Bolše kot pa tu. 6 Dobro.
	IZKUŠNJE V PREVZGOJNEM DOMU: a) Dobra izkušnja v prevzgojnem domu: 1 ...tu se počutim vredu ... sm med svojimi prijatli, ko smo se že vuni poznali... 3 ...vredi ... Tu je vse bol tak. Tam v Smledniku smo se kregali za brez veze. Vsepovsod je katastrofa ... sam kak si narediš tak maš... 6 Dobro. 8 Uredu. b) Slaba izkušnja v prevzgojnem domu: 2 Ni nič bolše, samo niso zaposleni nasilni ... gojenci so nasilni. 4 Slabo. Ker so tečni, težijo. 4 ...zjutraj zbujanje ...če maš dopust te kr zbudijo. 5 Slabo. Učitelji so bol taki, zahtevajo nekaj... 5 ...oni bodo poslušali paznike, nea bodo nas poslušali ... če se bo kaj zgodilo, bo paznik reku tak je blo, oni bodo verjeli paznikom ... vzgojitelji pač, tak da mi sploh ... nimamo besede. 7 Slabo. 7 Spremenu bi to, da ne delajo razlike med nami. 8 Da bi lahko tv gledu ... Kadar bi hotu...
	ODNOSI Z VRSTNIKI V ZAVODU: a) Dobri odnosi z vrstniki v zavodu: 1 Vredo. Mi si zaupamo, ker vemo kak je ... kak stvari stojijo. 1 Ja. 2 Vredu... 2 Ja. 3 Vredu. 3 Ja. 4 Dobri. 4 Ja. 5 Vredi se razumem... 5 Ja. 6 Med enim ja. 7 Uredu. 7 Ja. 8 Uredu. 8 Ja.

6	b) Slabi odnosi z vrstniki v zavodu: Slabi.
1 2 3 5 5 6 7 7	ODNOSI Z ZAPOSLENIMI: a) Slabi odnosi z nekaterimi zaposlenimi: S pazniki kar rečem dobro jutro, lahko noč ... Al pa če kaj rabiš, terapijo al pa kaj. S pazniki se nea nekaj razumem... Z učitelji pa tak ... bol bogo vse skup. Nea se dobro razumem. ... med vzgojitelji pa to, pa itak pazniki pa se nea vredi razumemo. Učitelji zahtevajo preveč, pazniki pa si mislijo, da so ne vem kaj, da lahko vse delajo... Pazniki so drugačni ... ne moreš se sploh z njimi menit... ...s pazniki pa nism. ... (pazniki) to za mene niso ljudje ... rečejo »pizda ti materna«, pa greš to povedat vzgojitelju, pa pol reče da ni res.
1 1 2 2 3 3 6 7	b) Dobri odnosi z nekaterimi zaposlenimi: Proti vzgojitelcem tudi nimam nič ... so vredno ... ti lahko ustrezajo marsikaj... Učitelji so vredno... Z vzgojitelji ... še kr vredno. Na šoli najboljše. Z dvema vzgojiteljoma se tak vredno razumem... S paznikom se tudi z enim. Z vzgojitelji pa mojstri se dobro razumem. Z vzgojitelji sm uredno, z inštruktorji sm uredno...
4 8	c) Dobri odnosi z vsemi zaposlenimi: To se pa dobr. Zaenkrat uredno.
1 1 1 2 2 3 3 3 6 6 7 7 8 8	OBRAVNAVANJE GOJENCEV: a) Neenakovredno obravnavanje: ...se tudi zgodi, da je kdo na bolšem... ...tu je bil en fant ... je probleme delal ... Pa je dobu neuspešen teden, pa jih je dobu šest, pa ni padu v skupino, ko bi kakšen normalen fant padu takoj. ...je turščici povedal vse ... mislim, da ga od takrat majo radi... Drugače, vse drugače. Če ti piješ alkohol, to ni dovoljeno na izhodu ... pr enem ne ukrepajo nič, če na primer kdo drugi alkohol pije, pa ukrepajo. ...delajo razlike. ...en dobi, če je pozitiven na urinskem testu, dobi spodrsrljaj, to je en mesec, drugi dobi recidiv, dva mesca... ...en je mel tukaj probleme z drogami, gre na oddelek brez drog pa je dva mesca gor ... pa gre na odprtega, drug ko pa na primer ni mel pa more bit tri mesce gor... Nea vseh isto obravnavajo. Če nardiš ti prekršek, z nekom se tepeš, lahko da greš takoj v posebno vzgojno skupino. Eden se stepe pa ne dobi nič. Tist k ma dobro komunikacijo z vzgojitelji, gre laži čez. ... on na primer nrdi neki, pa ni nč sankcioniran, kdo drug pa je... ...ne bom povedu, na primer če vidm kej »ja turšica vidu sm da je on« ... Un ko bo pa vidu, pa bo reku »ja turšica on je«, on bo pa trikrat bol skos pršu. Delajo tut kdaj razlike ... Tisti, ki so šibkejši jih lažje vrtijo okol prsta ne... Tisti, ki so fizično šibkejši pa se ne znajo postaviti zase proti vzgojitelju... b) Enakovredno obravnavanje: Vsi smo isto. Ne.

Tabela 9.12: Vrstniki - razporeditev izjav po kategorijah

	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA:
1	Vse mi je.
1	...smo že od malega bli skupaj ... smo se vedno družili. Oni so mene gor postavili ... zato mi največ pomenijo...
1	V vsem mi nudijo podporo.
1	Na prijatelje.
2	Zelo pomembno.
2	...s kakim prijateljem se lahko pogovorim o čem ... se družimo ... zaupamo ... si pomagamo.
2	Večino v vsem...
3	Ful pomembno.
3	...podporo pa vse.
3	Nasvete, pomagajo mi če mam na primer kake težave.
3	Če bom mel probleme s kerimi drugimi zunaj ... bom na svojo družbo se obrnu...
4	Vse mi pomeni.
4	Ker jim lahk zaupam. Pa dobri so z mano, tko k sm js z njimi.
4	Če mam težave.
4	Na prjatlje.
5	...dosti mi pomeni.
5	...ko mi je dugcajt pokličem koga, pa gremo vun ... če ka rabim pod nujno mi ... ugodijo mi vedno vse...
5	Ko rabim nasvet, usluge...
6	Dosti.
6	Zaupam se lahko ... vem da lahko vedno nekoga pokličem če ni kaj za delat.
6	Če rabim kaki prevoz.
7	Ful, da se človek lahk zaupa.
7	...ko je najteži, da se lahk na nekoga naslonm.
7	...ko se rabim zaupat, povedat nekomu kaj.
7	Na prjatlje...
8	Je pomembno...
8	...da se lahko na enga zanesem...
	IZKUŠNJE S PRIJATELJSTVOM:
	a) Dobra izkušnja s prijateljstvom:
1	Ja.
1	Ja.
1	Ko sm med njimi, ko sm lahko z njimi, takrat sm jaz prava oseba.
2	Mam ja.
2	Sem.
2	Vredo se počutim...
3	Sem ja.
3	Vredi.
4	Mam.
4	Sem.
4	Srečnega.
5	Ja.
5	Sem.
5	Vredu.
6	Mam ja.
6	Zadovoljen sm...
6	Dobro.
7	Najbolšega mam.
7	Uredu.
8	Uredu.
	b) Slaba izkušnja s prijateljstvom:
5	Ne.

8	Nimam.
8	Ne vem no. Težko je najdit prijatelje. Prave. Sm mel že ful takih klap ... Mam lahko enga prijatla, ki se lahko zanesem na njega.
OPREDELITEV DOBREGA PRIJATELJA:	
3	Najbolšega ne, ker najbolšega tak ne morš met. Mislim jaz ne morm met najbolšega. Tak slab pa dober prjatu je lahko.
8	Če bo on mene rabu da bom js njemu pomagu, pol ko bom js njega rabu, da mi ne bo hrbta obrnu. To mi je najbol pomembno pr enmu prjatu.
8	Prjatu me ne bo spodbuju v kriminal, me bo spodbuju v šoli ... da hodim v šolo.
SPREJETOST MED VRSTNIKI:	
a) Velik pomen sprejetosti med vrstniki:	
1	Ja.
3	Mi ja.
5	Ja.
6	Ja.
8	Ja.
b) Majhen pomen sprejetosti med vrstniki:	
2	Ni mi tak važno. Važno je da mam prjatle ... Večinoma mam tak starejše...
4	Ne. Moji prjatli so bol mlajši pa starejši.
7	...se ne družm s svojo generacijo.
c) Občutek sprejetosti med vrstniki:	
1	Ne.
2	...so me ... vredeu sprejeli...
3	Na začetku ko sm prišu v šolo ... So nekaj me hotli zajeavat ... samo se tak nisem dal.
3	Ja.
4	Ne.
5	Ne.
6	To ne no.
8	Lahko kdaj, samo nč resnega.
d) Občutek izločenosti med vrstniki:	
7	...med sošolci ja. S temi se ne družm, se s starejšimi bol.
PRIJATELJI KOT DEJAVNIK TVEGANJA:	
7	Sm, sam mogu se bom umaknit ... drugač spet u zaporu.
7	...na slab način, js sm mislu da je to dobro, sam pol ni dobro če sm js zaprt.
NA KOGA SE POLEG PRIJATELJEV ŠE OBRAČAJO V STISKI:	
a) V težavah se obrne na sestro/brata:	
3	...če bom mel probleme ... s punco na primer ... to se tak s sestro pogovarjam pol...
7	...na brata...
b) V težavah se ne obrne na nikogar:	
2	Na nobenga.
8	Sam s sabo.
c) V težavah se obrne na punco:	
5	Na punco se obrnem.
7	...na punco...
d) V težavah se obrne na družino:	
6	Na družino se obrnem.

Tabela 9.13: Vrednote – razporeditev izjav po kategorijah

	VELIK POMEN PUNCE:
1	Najbol pomembno mi je, da sm s punco...
1	Želim si samo, da sem lahko s svojo punco, da si lahko marsikaj ustvarima...
4	...da mam punco...
5	Zdaj mi je najbolj pomembna punca, ker mi hodi na obiske, mi pomaga dosti.
5	Na punco.
	VELIK POMEN ŠOLE:
2	...da bi šolo naredo...
3	...da mam šolo...
3	Da sm naredu to kar sm naredu ... izobraževanje.
6	Da sm šolo naredu.
	ŽELJA NAREDITI VOZNIŠKI IZPIT:
2	...da bi mel avto, izpit.
	VELIK POMEN ŠPORTA:
3	Ko sm treniru hokej sem bil ponosn...
8	...mogoče šport, če bi lahko še treniral.
8	Ko sm bil uspešen v košarki.
	PONOSEN NASE:
1	Da sm to, kar sm.
7	Da tisto kar rečem, to nardim...
	V ŽIVLJENJU ŠE NI PONOSEN NA NIČ:
4	Na nč. Ne še.
	VELIK POMEN PRIMARNE DRUŽINE:
2	Da mam starše take ko so.
4	...familijo...
8	Družina.
	ŽELJA PO OBLIKOVANJU LASTNE DRUŽINE:
1	...hočem samo svojo družino naredit...
2	...da bi mel kmalu družino...
2	...družino ustvarit...
4	...s punco si boma familijo ustvarla.
5	Da si bom lahko ustvaru družino.
7	...punco mam nosečo ... da ne bo otrok odrasu brez mene...
	VELIK POMEN PRIJATELJSTVA:
1	...da sm lahko s prjatli, to mi je najbolj pomembno...
1	Ko sm prišo sem se je spremenilo. ... Nea se čujem več s kolegi ... me hočejo videt ... ne morejo me videt ... To je muka.

	ŽELI SI POISKATI DELO:
1	...da grem delat.
2	...da bi šel nekam delat...
2	Službo dobit...
3	...delo da si najdem.
4	...delo, pa dobro plačo.
4	Poiskal si bom šiht...
5	Da pridm vun, pa si najdem neko delo...
5	...delo si najt...
6	Da se zaposlim.
6	Da začnem delat...
7	Najdit šiht...
	CENI ISKRENOST PRI LJUDEH:
7	...če mi ma kdo kej za povedat mi pove v obraz ne pa okol.
	POMEN VERE V DRUŽINI:
	a) V družini bili verni:
1	...smo bli verni, mislim mama je verna ne ... oče pa ne.
5	... jaz sem bil nekaj cajta veren ... Potem pa ne več.
	b) Majhen pomen vere v družini:
3	Oče ni veren ... jaz tudi nisem veren ... mama je mogoče malo.
7	Sestre so verne, js pa brat nisma.
	c) V družini niso bili verni:
2	Ne.
4	Ne.
6	Verni nismo.
8	Nismo bli.
	NAČIN GLEDANJA NA ŽIVLJENJE:
	a) Spremenjen pogled na življenje:
2	Pa zdaj ... pol leta nazaj sm začel razmišlat ... da bom mogu nekaj naredit
2	Prej sm tak gledu ... vseeno mi je blo za šolo, za vse, bom že nekaj se znajdu.
3	Večino časa kar sm tu, sm začel malo drugače gledat. Zdaj proti koncu no. Na začetku tak nism mislu nekaj.
4	Se je kr dost spremenu odkar sm kle.
4	Zdej sm tle zaprt, zun pa nism biu. Zun sm lohk delu kar sm hotu, kle pa ne morš.
5	Prej sm drugač gledu ko zdej ... sm delu vse živo, sm delu pizdarije. Zdaj pa malo drugač študiram.
5	Prej sm mislu non stop ga bom pil, non stop se bomo topli, bomo hodli vun ... Zdaj ko sm prišo sm notri ... je malo drugače...
7	Ja.
7	...kar sm vidu sm ukradu, kar sm mislu sm naredu. Zej ... premislim predn kej nardim.
8	Pred sedmimi leti sm gledu na to, kako bom v športu uspel. ... Zdej iščem bol lahki zaslužek...
	b) Nespremenjen pogled na življenje:
6	Še stalno isto.
	ŽELJA PO DRUGAČNEM ŽIVLJENJU:
3	...normalno življenje.
3	Z očetom grema v Nemčijo...
5	...normalno živeti...
5	...it vun iz totega mesta ko sm zdaj. It vun iz tu ko sm se prej družu, da grem nekam drugam s punco ne, živeti.
6	Da pridem čim prej iz tega ven.

6	...da neham ... s pizdarijami.
7	...da bom nehu s kaznivimi dejanji.
7	...da začnem uredi živeti, brez kriminala.
8	...da ne bom po zaporih. Sam to mi je važno, da ne bom več u kriminalu ... magari šola.

Tabela 9.14: Mediji – razporeditev izjav po kategorijah

	FILMI:
	a) Zanimanje za filme:
1	Ja.
1	Najbolši film kar je, je pa tak Genocid hooligan. ... to pa res vpliva na tebe ne.
1	Dvigne te čist.
1	Jaz mam rad vse filme. Vse gledam...
2	Saj jaz ne da ne maram kakih filmov. Če je vredi film gledam, če ni vredi ne gledam
2	Celica 211.
2	...to sm zdaj tu not gledu. O zaporu se gre ... vidiš kak je u drugih zaporih...
3	To ja.
3	Green street hooligans.
3	Ker se gre o navijaštvu ... jaz sem pa tudi mel največ kaznivih dejanj zaradi tekem...
4	Ja.
4	Pokol z motorko.
4	Ker se sam žagajo.
5	To gledam ja.
5	Hitri in drzni. Ker sm nor na avte...
7	Ja.
7	Ne vem, ta Bojka.
7	Nč ne vpliva.
8	Ja.
8	Številka triindvajset.
8	Dalo mi je neki razmišlat. O psihi tko, kaj se lahko človeku zgodi ne, če je psihično uničen.
8	Ne vem. Nimam nekega žanra da ga ne bi maral.
	b) Ne gleda filmov:
6	Ne.
6	...nobenga nism gleda.
	c) Zanimanje za nekatere žanre filmov:
1	...rad gledam ... akcije ... resnične dogodke ... party filme.
2	Take bol akcije... Ker se dosti dogaja.
4	Grozljivke, akcije. Dobri igralci.
5	Akcije.
7	Kriminalke ...se skos neki dogaja ... se stepejo pa to.
8	Trilerje pa kriminalke.
	d) Ne gleda nekaterih žanrov filmov:
3	Romantika meni nikoli ni bla nekaj.
4	Romantičnih. Preveč romantike. Preveč solz pol spustim.
5	ne maram onih bol romantičnih ... ne morem gledat. Zdaj če sm mel punco prej, se spomnim ne, kak je blo to prej. ... Mi je hudo pol.
7	...ne maram, komedij...
	e) Se ni istovetil z junaki filmov:
1	Ne, to mi ni blo nekaj...

3	...ne da bi jih posnemal, ampak na primer ta moj najljubši film, to je stil moj...
4	Ne.
7	Ne.
f) Istovetenje z junaki filmov:	
2	Tud ja.
2	V streljanju al pa kaj. Pol pa nekaj primem v roke pa se pretvarjam, da strelam.
5	Tudi sm že posnemu ja.
5	...ko dirkajo z avtom, in grem še jaz potem probat...
8	...lahko kdaj...
8	...sm gledu film, to o drogi ... sm si js kr zamislu, da bi bil tak ko oni.
BRANJE ČASOPISOV:	
1	Mhm.
1	...Slovenske novice, ko jih mam tukaj ... Zunaj ... Žurnal...
2	Ja, Slovenske novice.
3	Odkar sm tu sm jih začel brat.
3	Slovenske novice.
4	Ja, novice. Zarad križank, pa horoskop.
5	Ja.
5	Tote novice ko so tuki.
6	Ja.
6	...Slovenske novice.
7	...ja.
7	Novice.
8	Ja.
8	Slovenske novice.
BRANJE KNJIG:	
a) Ne bere knjig:	
1	Niti ne no.
2	Ne.
4	Sm prebral Harryja Potterja. Druga pa ne.
5	Ne.
6	Ne.
7	Ne.
8	Ne.
b) Zanimanje za knjige:	
3	Tu sm tudi začel ja, nekaj malega sm prebral...
POSLUŠANJE GLASBE:	
a) Zanimanje za določene zvrsti glasbe:	
1	Rap pa techno.
1	...v rapu je celo življenje ne, moje...
2	Hardstyle.
2	...sprosti me.
3	Balkan pa house.
4	Balkan.
4	Dobri komadi so. Besedila, pa na sploh muska.
5	Balkan.
5	Prej, ata doma ne, je poslušal bol slovenske ne ... In sm prvo nekaj tak to poslušal, in potem pa sm se začel družiti v uni pa smo vsi to poslušali ne, balkan.
6	Rap.
6	...drugačna od drugih.

7	Balkan.
7	...ker sm u taki veri.
8	Rap ... dobr ritem.
b) Ne posluša nekaterih zvrsti glasbe:	
1	Ne maram ... balad...
2	Narodne.
3	Rock, punk.
4	Slovenske, Avseniki pa te harmonke.
5	Avseniki.
6	Rock ... House, techno.
7	...rock. Ker kr neki tovčejo.
8	Nimam nobene take.
UPORABA INTERNETA:	
a) Ni pogosto uporabljal interneta:	
1	Ne.
4	Ne.
b) Pogosta uporaba interneta:	
2	Ja, dosti.
3	Sem ja.
5	Predn sm prišo sm ja.
6	Ja, vsaki dan.
8	Ja.
c) Ni uporabljal interneta:	
7	Ne.
d) Ohranjanje stikov s prijatelji:	
1	Facebook...
2	...meno sm se s prjatli...
3	...facebook...
4	...Facebook...
5	...Facebook.
6	...na facebooku...
8	Facebook...
e) Zabava:	
1	...youtube.
2	...gledo motorje, avte, igrce igral.
4	...videoposnetki...
5	...horoskope sm bral...
6	...na avto.netu.
8	...youtube.
f) Pridobiva je informacij:	
1	...da vidim novice...
2	...da sm zvedu kaj.
3	...da dobim informacije.
4	Da informacije dobim.
6	Novice sm bral...

10 POVZETEK

Če želimo razumeti mlade ljudi v težavah, moramo razumeti družbene razmere, v katerih živijo, zato sem v teoretičnem uvodu najprej predstavila mladost kot obdobje prehoda med mladostjo in odraslostjo, nato pa sem opisala spremembe v prehodih mladih v odraslost in zahteve, ki jih pred mlade postavlja družba tveganj. Mladi se na različne načine odzivajo na nova tveganja in negotovosti, pri čemer govorimo o treh značilnih odgovorih mladih na različne življenjske situacije v sodobni družbi. Opisala sem tri načine prehodov skozi mladost in pojasnila, zakaj so nekateri mladostniki bolj socialno ranljivi od drugih. V nadaljevanju sem predstavila koncepte socialnega dela z mladimi, pri čemer sem podrobneje opisala dejavnike odraščanja in njihove vplive na mladostnike. Na kratko sem predstavila mladoletniško prestopništvo z vidika kazenskega prava in na koncu še opisala Prevzgojni dom Radeče.

Podatke za empirični del diplomske naloge sem dobila s pomočjo osmih intervjujev z gojenci Prevzgojnega doma Radeče. Z intervjuji sem želela ugotoviti kako posamezni dejavniki odraščanja delujejo v življenjskem svetu mladostnikov – ogrožajoče ali varovalno. Pridobljene podatke sem obdelala po metodi kvalitativne analize.

Ugotovila sem, da so mladostniki, nastanjeni v Prevzgojnem domu Radeče, socialno ranljive osebe, pri katerih so se nakopičili različni dejavniki tveganja. Mladostniki so imeli slabe izkušnje iz odnosov s starši, katerim so botrovali slabi odnosi s starši, odsotnost čustvene podpore, zatekanje staršev k različnim omamnim substancam in neustrezni vzgojni pristopi. Veliko mladostnikov je imelo slabe izkušnje tudi v ustanovah, kjer so se soočali z neenakovrednim obravnavanjem s strani zaposlenih, z nezadovoljstvom zaradi hišnih pravil, z nasiljem in neupoštevanjem njihovega glasu. Ugotovila sem, da so v najslabšem položaju mladostniki, ki so izpostavljeni neugodnim družinskim vplivom, slabim izkušnjam v ustanovah in hkrati tudi slabim izkušnjam med vrstniki.

Po besedah mladostnikov so se v družini pojavljale razlike v obravnavi fantov in deklet, v šoli pa teh razlik ni bilo. Fantje in dekleta so razvili različne strategije ravnanja. Fantje so pogostejše kot dekleta pripravljeni na agresivno obrambo svojega položaja, kar je lahko posledica različnih vzgojnih sporočil, ki so jih deležni v procesu vzgoje. O razlikah v

obravnavanju fantov in deklet in o strategijah ravnanja, ki jih fantje in dekleta razvijejo, sem lahko sklepala le na podlagi odgovorov fantov, saj v času izvajanja raziskave v prevzgojnem domu ni bilo nobenega dekleta. Razlog za to, da se v prevzgojnem domu ne znajde toliko deklet je v tem, da se dekleta na pritiske in frustracije iz okolja odzivajo bolj občutljivo, zato so pri njih pogostejše čustvene in nevrotske težave.

Ugotovila sem, da je prijateljstvo v večini primerov predstavljalo varovalni dejavnik, saj so imeli mladostniki v večini primerov dobre odnose s prijatelji, s strani katerih so bili deležni podpore, nasvetov in pomoči. V stiski se največ mladostnikov obrne na svoje prijatelje. Le v dveh primerih so vrstniki predstavljali dejavnik tveganja.

Mladostniki so razvili različne vrednote, katere pa so v veliki meri vezane na zavod, saj navajajo da so v času bivanja v prevzgojnem domu začeli drugače razmišljati in so spremenili svoj pogled na življenje. Želijo si drugačnega življenja, želijo si poiskati delo in ustvariti lastno družino.

Ugotovila sem, da mladostniki spremljajo različne medije. Nekateri se istovetijo z junaki filmov, pri čemer moramo upoštevati mogoč vpliv medijev na razvoj neustreznih strategij ravnanja pri mladostnikih, vendar se moramo ob tem zavedati dejstva, da razvoj neustreznih strategij ravnanja ne more biti neposredna posledica spremljanja nasilja v medijih, saj na mladostnika poleg medijev vplivajo še drugi dejavniki odraščanja.

Na podlagi rezultatov raziskave predlagam, da se pri delu z mladimi udejanja dogovorni pristop v dosledni obliki, da se v ustanovah zavzema za enake možnosti vseh mladostnikov, da se mladostnika spoštuje kot eksperta iz izkušenj, da se v prevzgojnem domu organizirajo izobraževanja na temo konceptov socialnega dela z mladimi, in da se izvede študijo primera, ki bi omogočila še boljši vpogled v življenjski svet mladostnikov in v učinkovanje posameznih dejavnikov odraščanja v njem.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Andreja Mrežar, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2008/2009 kot redna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Dejavniki odraščanja pri mladostnikih v Prevzgojnem domu Radeče napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja doc. dr. Milka Poštraka.

Datum:

Podpis: